

18537
 SZERKESZTI:
LÓCZY LAJOS
 A MAGYAR FÖLDRAJZI TÁRSASÁG KÖNYVTÁRA

GUBÁNYI KÁROLY

ÖT ÉV MANDZSU ORSZÁGBAN

Kötelező olvasmány
 FRANKLIN-TÁRSULAT

BUDAPEST
LAMPEL R. könyvkereskedése
 (WODIANER F. ÉS FIAI) RÉSZVÉNYTÁRSASÁG.

A MAGYAR
FÖLDRAJZI TÁRSASÁG
KÖNYVTÁRA

SZERKESZTI

LÓCZY LAJOS

IX. KÖTET

ÖT ÉV MANDZSÚORSZÁGBAN

IRTA

GUBÁNYI KÁROLY

BUDAPEST

LAMPEL R. KÖNYVKERESKEDÉSE

(WODIANER F. ÉS FIAI) RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

1907

ÖT ÉV MANDZSÚORSZÁGBAN

IRTA

GUBÁNYI KÁROLY

NYOLCVANNYOLC KÉPPEL

BUDAPEST

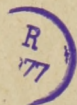
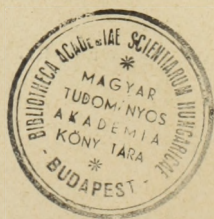
LAMPEL R. KÖNYVKERESKEDÉSE

(WODIANER F. ÉS FIAI) RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

1907

108587

MAGYAR AKADEMIA
KÖNYVTÁRA

Franklin-Társulat nyomdája.

A SZERKESZTŐ ELŐSZAVA.

Az 1895. év nyarán három fiatal munkatársbaráttal az északi Bakonyban vizsgálódtam. Dr. CHOLNOKY JENŐ, LACZKÓ DEZSŐ és dr. PAPP KÁROLY voltak e társaim.

Három heti kirándulásunk közben eljutottunk az akkor épülő Győr-dombovári vasút cuhavölgyi mérnöki barakkjába is, ahol nagy örömömre egykori kedves műegyetemi tanítványaim: GUBÁNYI KÁROLY és (Kellner) SZENTGÁLI ANTAL építő mérnökök vendégei voltunk.

Ebéd után elbeszélgettünk a jövőről és mérnök barátaink elmondották, hogy akkori munkájuk befejezte után más földrészekre óhajtanának menni mérnöki munkára.

A magam tapasztalatára utalva, élénk szavakkal ajánlám nekik Kelet-Ázsiát. Akkor már meg volt állapítva, hogy CHOLNOKY Khinába indul: RICHTHOFEN báró és gróf SZÉCHENYI BÉLA utazási eredményeit kiegészítendő. A hivatásos természetvizsgálónak, különösen a geologus-geografusnak, mielőtt hazája földjét vizsgálná, világot kell látnia, hogy munkája sikeres és a hétköznapi mesterségnél jobb legyen. Nem kevésbé áll ez a mérnökre is. Mindenkori törekvésem és buzdításom valósult meg tehát, mikor GUBÁNYI és SZENTGÁLI barátaim egymásután az én utmutatásaim szerint indultak el a távol idegenbe.

Tíz év telt el azóta, hogy a cuhavölgyi, lelkesedéssel teli kis társaság együtt ült és mindegyik tagja szóttalanul fogadalmat tett jövőendő nagy munkásságra. E fogadalmat mindegyik beváltotta. Dr. CHOLNOKY JENŐ tevékenysége országszerte és hazánk határain túl is ismeretes. LACZKÓ DEZSŐ nagy tevékenységét nemcsak a tőle megteremtett gyönyörű Veszprém vármegyei Múzeum dícséri, hanem ismeri nevét minden a triasz-szal foglalkozó paleontologus, mint a Balaton-bizottság legbuzgóbb geologus-munkatársát. Dr. PAPP KÁROLY a m. kir. földtani intézet jeles tagja. Ő is, miként LACZKÓ DEZSŐ, DÉCHY MÓR-fal a Kaukázusban utazott.

SZENTGÁLI ANTAL és GUBÁNYI KÁROLY Mandzsúországban vállaltak mérnöki munkát. Tehetségük, szorgalmuk és egyéni kiválóságuk mint mérnököket és mint úri embereket egyaránt megkedveltették őket. A magyar mérnöki karnak, a magyar jó hírnevének becsületet, elismerést szereztek. GUBÁNYI KÁROLY öt évig építette a kelet-mandzsúországi orosz vasút egyik szakaszát. Ez idő alatti tapasztalatait írta le ebben a könyvben. Az olvasó nem fog e leírásban idegrázó utazási élményekkel, nagy távolságok ecsetelésével, életveszélyes kalandokkal találkozni. Az építő mérnök aránylag kis területen tartózkodik, de ezt a területet aztán jól ismeri.

Lassan, lassan az egész földkerekségén a részletek tüzetes megismertetése lesz az utazások célja, ezt a kort a vasút készíti elő.

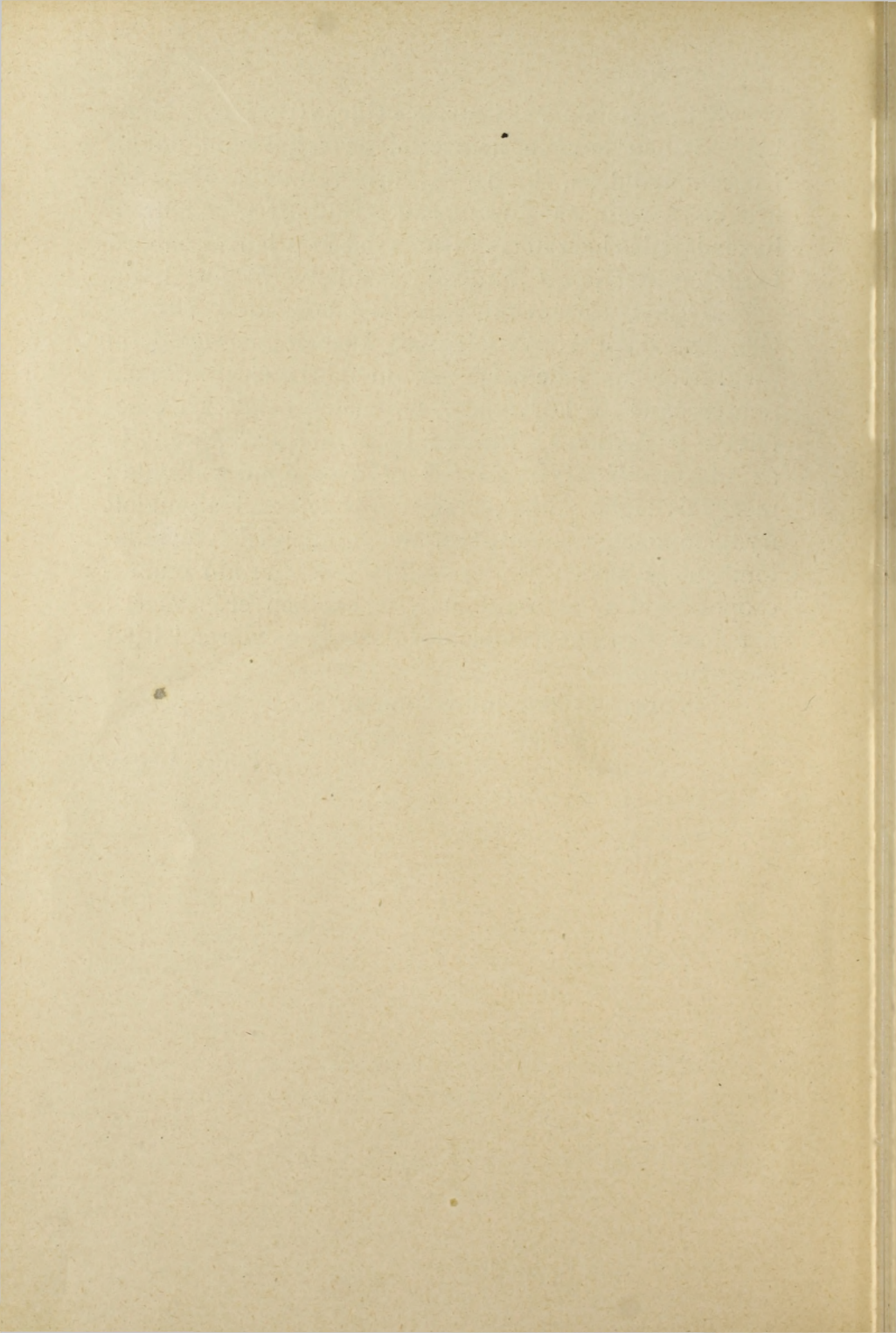
Mandzsúország térségein megváltozott az ősi állapot; a vasút seregesen szállítja az elnéptelenedett vidékekre az idegent: az orosz, a khinait és most a japánit. A modern népvándorlás békés eszközökkel hódítja meg azokat a tájakat, melyek hajdan a középkori nagy népmozgalmak bölcsői voltak.

Ezt az átalakulást ismerteti GUBÁNYI KÁROLY. Munkája közben sokféle nemzettel és fajjal volt dolga. Koreai, mandzsu, khinai és orosz munkásokkal és urakkal sűrűn és huzamosan érintkezett. Átélt a boxer-lázadás borzalmas eseményeit és a japáni háború kezdetén befejezett munkája színhelyéről jött haza.

Mennyi történelmi esemény epizódjait élte át GUBÁNYI, azt e könyv olvasása közben mérlegelhetni csak. Kor- és jellemrajz ez, melyben éles mérnöki pontosságúak a körvonalak és meleg színekkel ecsetelve a részletek. Tanulságos a mérnökre, irányító az utazóra GUBÁNYI KÁROLY öt éves építő vállalata; mert kiviláglik abból, hogy erős lélekkel átgondolt nyugalommal, emberszeretettel mindenféle társadalomban és akármilyen rosszhirű alsóbbrendű embercsoportban is boldogulhat a jellemében erős vezér; magának tiszteletet és bizalmat szerez és alárendeljeit megnemesítheti.

Budapest, 1906. július hóban.

LÓCZY LAJOS.

A mandzsuországi vasút építésének ünnepélyes megnyitására összegyűlt társaság.

ELSŐ FEJEZET.

Mandzsuország megnyitása.

ERDEKES nagy társaság gyűlt össze 1897. év augusztus havának 28. napján az orosz-khinai határvonalak azon pontján, ahol Vladivosztok felől Mandzsuföldre tervezett új vasútvonal a közös határt átszeli. E napon történt a mandzsuri vasutak építésének ünnepélyes megkezdése, melyre a délszuri vidék *Poltávka* nevű falujának közelében, a *Szujfun* határfolyó partján, gyűltek össze Ázsia két szomszédos nagyhatalmának kiküldött képviselői.

Ott voltak a három provinciából álló Mandzsuo-ország fő mandarinjai, a *dzjan-dzunok*, a *fu-dutunok*, a *tao-taik*, kik ünnepélyes keleti díszben, a sárkányos

zászlók, hadijelvények és különös egyenruhák színeitől tarkáló mandzsu katonaság festői csoportjaival képviselték a khinai császárt.

Az egybegyűlt orosz előkelőségek között az Uzsuri vidék főkormányzója volt az első, kit a magasrangú

Az első talicska föld.

katonák és hivatalnokok kísérete, meg az érdeklődő orosz vendégek sokasága vett körül.

Az orosz egyházi szertartás ünnepei mellett történt meg az első kapavágás és a két hatalmas császárság legelőkelőbb hivatalnokai sajátkezüleg tölték az első talicska földet a vasúti töltésbe, a mivel egy nagy jelentőségű, világgraszáló mű kiviteléhez megtették az első lépést.

Mandzsrország történetében fordulópont volt ez a nap és egyúttal eseményekben gazdag új korszak hajnalodása.

A vasút létesítésével egyidejűleg a rohamos változások és átalakulások időszaka kezdődött, melynek folyamán Mandzsrországnak elhagyott tájain az európai érdekek és eszmék terjedése új élet különleges világának adott létet.

Európa és Ázsia, de főleg Khina legkülönbözőbb tájairól idevetődött idegen emberek áradata kezdte elfoglalni a vasút által átszelt vidéket, minden felé a keletkező városoknak, telepeknek és eddig itt nem ismert új életviszonyoknak adva létet.

Ezen hihetetlen gyorsasággal fejlődő, sajátos új világ légköréből aztán az európai érdekek és eszmék áldása meg átka nemsokára özönével szakad rá, a fejlődés új ösvényét követő, érdekes országra.

Mandzsrország neve a múlt idők különböző korszakaiban több helyen fel van jegyezve a történelem lapjaira.

Hatalmas nomád népek bölcsője, világrengető események kiindulópontja, a khinai birodalmat századokon át fenyegető vésznek melegfészke volt e föld, melynek határára a békésebb, műveltebb, megállapodottabb Khina már őskorában felépítette az áthághatatlannak tetsző óriási falat.

Mandzsrország fénykorát főleg a Khinával folytatott háborúk viharai töltik ki, mi közben a harcias mandzsú áradat lezúdult a nagyfal védte békésebb vidékekre, megdöntötte a khinai császárok évezredes fényes trónját és a saját vezérét ültette fel oda.

A harcoktól idegenkedő, nyugodtabb vérű khinai nép, a mandzsú fajból származott császárt szívesen ismerte el az «ég-fiának», hogy a fegyverzörgés és a

harcok borzalmait a béke csendes áldásaival cserélhesse fel és az északról fenyegető véstől minden időre megszabadúlhasson.

Ezen sikeres küzdelmek után az lett volna a dolog természetes rendje, hogy a hódító mandzsú faj domináló szerepre jusson az egész khinai birodalomban és a hősi tettekért pezsgő nyugtalan vérét beleoltva az elpuhulásra hajló déli fajba, azt egy egész világ-rész fölött uralkodó nagy nemzetté regenerálja.

Az országok és népek életébe és fejlődésébe belejátszó örök természeti törvények rejtélyes alakulásai másképp határozták meg e két nép sorsát.

A letűnt dicső hadi tényekkel egyidejűleg Mandzsuo-ország dicsőséges korszakának fénye is kialudt, a rettegett; hős nép lassanként minden eredetiségéből kivetkőzve, majdnem nyomtalanul veszett bele a jelentéktelenség örök homályába.

Népessége lassanként lehúzódtott a békés khinai területek közelébe, óriási rónái, termékeny folyóvölgyei néptelenek lettek, sűrű erdőkkel benőtt hegyvidékein a kulturától idegenkedő, vad rabló törzsek ütöttek tanyát és a békés, munkás élet minden feltétele megszűnt.

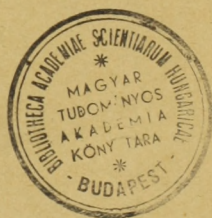
A mandzsú vérből származott utolsó császárok uralkodása folyamán Mandzsuoország már csak mint a mennyei birodalomnak csekély fontosságú északi provinciája szerepel, hova a legmegbizhatlanabb hivatalnokokat is csak büntetésből küldték és a nép salakját, söpredéket, a javíthatlan gonosztevőket deportálták.

Igy aztán lassanként Mandzsuoországra ráborult a százados feledés homálya és a természet sokféle kincseivel bőven megáldott ország a nagy világ előtt, hosszú időig egyike volt a khinai birodalom legkevésbé ismert tartományainak.

Öt év Mandsuországbán.

MANDSU KATONASÁG A VASUTÉPÍTÉS MEGNYITÁSÁNÁL.

A múlt század második felében néhány tudós kutató, életveszélyek és nélkülözések árán, behatolt Mandzsuoorszáág ismeretlen vidékeire és a tudomány számára újból felfedezte a világnak ezt az elfeledett részét.

JAMES, RICHTHOFEN, TAMER, WILLIAMSON és a többi jeles utazó, a ki tudományos kutatásai közben Mandzsuföldön megfordult, egyhangulag arról tanuskodott, hogy mívelésre és kihasználásra alkalmas, termékeny földdarabot rejt ott magában az ismeretlenség.

Ezen nagyrészt tudományos célú utazásokkal egyidejűleg az orosz kormány is több expediciót küldött Mandzsuoorszáág kitanulmányozására.

Az orosz kutatások főleg a terjeszkedési és kereskedelmi politikának egyengették az útját és így egész természetes, hogy az ő felfedezéseik csak lassan mentek át a közismeretbe, mert az elért eredmények közlésével az oroszok nem siettek meglepni a világot.

Az orosz kutatók és politikai tervek előkészítői között első rangú szerep MURAVIEV MIKLÓS gróf generálisnak jutott. Ő 1854-ben hajóival bejárta az *Amur* alsó folyását és *Nikolajevszk*, majd *Kabarovszk* városoknak vetette meg az alapját. Később, néhány jól szervezett expedicióval felhajózott az *Amur* felső folyására, az *Argunra* és *Silkára*, kitanulmányozott mintegy 2000 kilométer pompás víziutat, mely *Szibiria* közepét az év öt hónapján át összeköttetésben tartja a Csöndes oceánnal. Kutatásai és életre való tervei felkeltették II. SÁNDOR cár érdeklődését a «senki földje» iránt és az orosz diplomacia megkezdette következetes működését Kelet-Szibiria déli határának fokozatos terjesztésére.

MURAVIEV műve volt az 1858. évi aiguni szerződés,

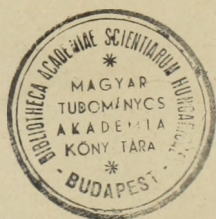
melyben Khina szabad hajózást és kereskedést enged az oroszoknak az *Amur*, a *Szungari* és az *Uszuri* folyókon. Ő készítette elő az 1860. évi pekingi szerződés amaz engedményét, mely az orosz területet kiterjesztette az Amurtól a tengerpart és az Uszuri folyó között le délre egész Korea határáig.

Az orosz terjeszkedési politika további nagy jelentőségű vívmányai az 1881. évi szentpétervári szerződés volt, melynek értelmében Khina összes északi tartományait megnyitja az orosz kereskedelemnek. Dzsúngáriában, a Tien-san északi és déli lejtőin, Mongolföldön, egész a khinai nagy falig, továbbá Mandzsuországbán az Amur, Szungari és Uszuri folyók mentén mindenüvé vámmentesen viheti az orosz alattvaló az árucikket és azokkal szabadon kereskedhetik.

A legutóbbi évek folyamán az orosz terjeszkedési politika végcélja az egész évben jégtől mentes tengerpart néhány kikötőjének megszerzése volt. E cél véglegesen belevonta Mandzsuországot az orosz törekvések érdekkörébe és megszülte a Mandzsuföldön átvezető vasút eszméjét.

Ez az új vasút, mely a Transzbajkál vidék hegyvölgyes tájairól Mandzsuországnak magas fensíkjára kanyarodik, majd a Szungari folyó széles alföldjét, később pedig változatos erdős hegyhullámok vidékét szeli át, egyszerre két tenger kikötőjéhez volt hivatva megnyitni az utat. A mily nagyszabású és óriási jelentőségű volt a feladat, a mit Oroszország maga elé tűzött, oly bőségesek voltak az eszközök, a melyekkel terveinek megvalósítását munkába vette.

A pekingi orosz diplomácia ez időben minden erejét megfeszítve folyton csak azon dolgozott, hogy a khinai kormánynak és főleg a boldog emlékü

LI-HUNG-CSANG-nak szimpatiáját a mandzsuföldi orosz tervek iránt szüntelenül ébren tartsa.

LI-HUNG-CSANG az orosz ügyeknek mindig hű pártfogója volt és mert időnként a khinai császári udvar osztatlan kegyeinek örvendett és csaknem egész Khinában omnipotens hatalmat élvezett, a mandzsuföldi vasút sorsa az övénél jobb kezekbe nem is lehetett volna letéve. Az ő közbenjárására kapta meg Oroszország a koncesziót a vasút kiépítésére, és ezzel egyidejűleg felbecsülhetlen értékű jogok és kiváltságok egész sorozatának lett részesévé Mandzsuoországnak. — Ha ezekhez hozzászámítjuk, hogy az orosz kormány az építés céljaira a pénznek és a hitelnek majdnem korlátlan mennyiségét folyósította, világos volt, hogy az óriási vállalat sikeréhez a lehető legkedvezőbb körülmények játszottak össze.

A khinai császár kormánya és az orosz pénzügyminiszter közvetlen felügyelete alatt álló orosz-khinai bank között, 1896. év augusztus hó 27.-én, egyezség jött létre, melynek értelmében Khina megengedte, hogy a *Transz-Bajkál* vidékről a *Szungari* folyóig, innen pedig egyik ágával *Ninguta* felé az orosz határig, másik ágával a *Liao-tung* félsziget déli csúcsán lévő *Port-Arturig* vasút épülhessen. — Khina ingyen adta át az építés céljaira szükséges területet, megengedte a vasút közelében fekvő erdők, kőszéntelepek és érclelerek kihasználását, azon kikötéssel, hogy 80 év leteltével az egész vasut összes tartozékaival együtt a khinai császár birtokába menjen át.

A vasút, bizonyos politikai külsőségek megóvása céljából, a részvénytársaság szervezetét nyerte és «Khinai keleti vasút»-nak lett elnevezve, de ezen névleges részvénytársaság összes finansziális ügyei az orosz pénzügyminiszter kezébe futottak össze.

Mindezek alapján egy szilárd pénzügyi alapokon nyugvó, nagy politikai jelentőségű vállalkozásról volt szó, melynek keresztülvitelére Oroszország legkiválóbb szakferfiái köréből egy egész kis hadsereg alakult össze. Maga a munka pedig egyike volt a múlt század legérdekesebb és legsokoldalúbb technikai feladatainak.

A jóformán teljesen ismeretlen, óriási terület kitanulmányozása, a kínálkozó víziútak felhasználása, a sikérvízű folyókon a hajózás és a szállítás lehetővé tétele, az elegendő munkaerő biztosítása, az élelmezés kérdésének megoldása voltak az előleges feladatok, a miket nyomban a százféle tisztán technikai kérdés követett.

A *Kingán* hegység fensíkjának meredek lejtőjű keleti szegélyéről, a *Szungari* mély alföldjére való leereszkedés, a hidépítés a *Mudandzján*, a *Nóni* a *Szungari* szabályozatlan, óriási szélességű medrén át és ezzel együtt még néhány száz, szeszélyes vízjárású, apróbb folyónak áthidalása, a Mandzsuország délkeleti, erdős hegyláncainak átvágása a nagyszabású technikai nehézségek egész sorozatát gördítette az építők útjába.

Ha tekintetbe vesszük, hogy a Khinával kötött szerződés értelmében a vasutat legkésőbb 1903. év közepéig át kellett adni a rendes forgalomnak, bátran állítható, hogy a vasútépítések történetében az egész világon párját ritkító feladat várt itt a megoldásra.

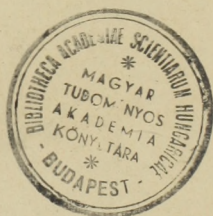

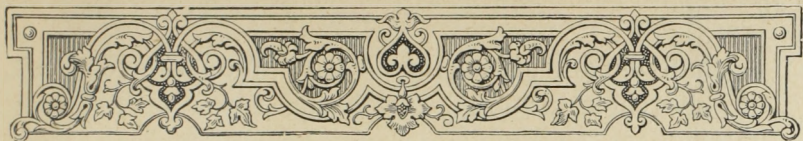

FRANKLIN-T.

Öt év Mandsuországbán.

RÉSZLET VLADIVOSZTOK LÁTKÉPÉBŐL.

MÁSODIK FEJEZET.

Vladivosztok.

A KELETÁZSIAI vasútépítések tanulmányozása céljából az épülő Uszuri vasút vidékén 1897. év augusztus havában utazgattam, közben pedig néhány hétig Vladivosztokban időztem. Ugyancsak ez időtájt a mandzsuri vasút egész építésvezetősége is Vladivosztokban székelt. Könnyen találtam tehát alkalmat arra, hogy az építésvezetőséggel személyesen megismerkedhettem és így a készülő nagy mű első alapterakói munkálatnak közvetlen szemlélője lehettem.

Amint a készülő, nagy vasútépítési feladat részleteit közelebbről megismertem és érintkeztem a személyekkel is, a kikre a mű kivitele bízva volt, a dolog mind jobban lebilincselte érdeklődésemet és lassanként megszületett bennem az elhatározás, hogy e világra szóló építkezésekben a vasútnak valamely kiváló érdekességű szakaszán okvetlenül ki fogom venni a részemet.

A különleges, szép munkálatokban leendő közvetlen részvét volt talán az egyedüli dolog, a mi lelkesített, mert ezen kívül sem Vladivosztokban, sem az Uszuri vidéken, sem az ismeretlen Mandzsúországhban nem voltak csábítók vagy kecsegtetők a viszonyok és csak félig-meddig kellemes életre is alig nyílt valami kilátás.

Vladivosztok akkor még csak épülőben levő város volt, melynek kezdetleges lakásai, rossz szállodái és általában a rendkívül drága és kényelmetlen életviszonyai semmi kellemest sem nyújtottak. *Nikolszk* szegényes faházak, fatornyos szibériai falu volt akkor még. Az Uszuri vidéken meg a Mandzsú határon elszórt kozák falvak pedig szinte nyomorúságról látszóttak regélni, úgy, hogy az utazót, a ki már Japán meg Khina szabad kikötőit bejárta, Kelet-Ázsia itteni állapota egyáltalában nem varázsolta kellemes hangulatba.

Mindezek mellett talán a legszomorúbb az a körülmény volt, hogy a körülöttem felhangzó nyelvből egy szót is alig értettem.

Minden, a mivel csak találkoztam, a tervem ellen látszott beszélni. A sokféle lehangoló benyomás mélyen bevésődött a bensőmbe és nagyon nehéz volt megszoknom azt a gondolatot, hogy a következő éveimnek egy sorozatát ez elhagyott vidékhez kell majd fűznöm. Az elhatározásom azonban, hogy a modern vasútépítészet ezen egyik legnagyyszerűbb művében tényleg részt veszek, elfeledteté velem a dolgok érzelmi oldalát és így történt aztán, hogy hamarosan érintkezésbe léptem a mandzsúriai vasútépítés vezetésével, hogy az esetleges alkalmaztatásom lehetőségét megtudjam és annak módozatait kölcsönösen megállapítsuk.

Nem igen felejttem el az igazgató főmérnökkel folytatott beszélgetést, a mi — mivel az orosz nyelvet akkor még nem beszéltem, — angolul folyt köztünk. A főmérnök a véleményét abban tömörítette össze, hogy bár az építőmérnök működése legnagyobbbrészt a technika internacionalis területén mozog, egy jelentősebb hatáskörű állással mégis folyton, sokoldalú adminisztratív teendők fűződnek egybe melyeknek

sikeres elintézéséhez a hivatalos nyelvnek bizonyos fokú ismerete okvetlen szükséges.

Szóval megértettem, hogy ha az épülő vasúton valami állást akarok betölteni, az első feltétel, hogy — oroszul kell tudnom.

Ez alkalommal értesültem arról is, hogy az építés megnyitásának ünnepe csak bizonyos formalitás volt, melylyel főleg csak a khinai kormány nyal kötött szerződés egy pontjának kellett eleget tenni, míg a tényleges építés, a vasút egész vonalán, csak a következő év tavaszán fog majd kezdődni.

A főmérnök felszólított tehát, hogy ha a szándékaim mellett maradok, úgy a jövő tavasszal jöjek el újból Vladivosztokba, addig a nyelvbéli nehézségek egy részét is legyőzhetem és akkor az alkalmaztatásom részleteiről már véglegesen értekezhetünk. — Mindezekhez hozzá kell még fűznöm, hogy még a tárgyalás előtt értesítettek arról, hogy ha angol vagy német volnék, hát egyáltalán szóba sem állnának velem, viszont a beszélgetésünk folyamán, a mint a magyar mivoltomat többször kiemeltem, kiérezhettem, hogy az ügyem a legszimpatikusabb felfogásban részesül és terveim iránt a legszívesebb érdeklődést tapasztaltam.

Mivel ez időtájt Khína különböző vidékein szintén megindultak a vasútépítkezések, elhatároztam tehát, hogy egyelőre elhagyom Vladivosztokot és az ősz meg a tél folyamán felkeresem azon helyeket, a hol az építkezések folyamatban vannak.

Vladivosztokban való időzésemnek utolsó napjait még egy érdekes találkozás tette reám nézve emlékezetessé, melynek részleteit itt közbeszúrva kötelességemnek tartom elmesélni.

Augusztus hó végének egy derült reggelén a kép-

zelhető legváltozatosabb bagázsával megrakott khinai kocsiknak egész sorozata vonúlt fel a Vladivosztoki «Csendes óceán» szálló bejárata elé.

A furcsa karaván megjelenése általános feltűnést keltett a vendégek között és érdeklődve néztük a különféle formájú és eredetű ládákat, kofflereket, sátoralkatrészeket, fegyvertokokat, szerszámokat, nyerge-

Vegyes társaság Vladivosztok utcáján, köztük Donaldson Smith dr. és társai.

ket stb., a midőn egy orosz bérkocsin három napbarnított arcú, viharviselt ruházatú, szakálas idegen érkezett meg, kiket a podgyászt kísérő khinai szolgák üdvözöltek.

A jövevények valószínűleg távirat útján jelentették be érkezésüket, mert a vendéglős dacára az elhanyagolt külsejüknek, nagy előzékenységgel fogadta őket és a szálló legjobb szobáit bocsájtotta a rendelkezésükre.

Tudakozásunkra arról értesültünk, hogy az idegenek egy amerikai tudományos exkurzió tagjai, kik Pekingből Mongolföldön és Mandzsuoországon át érkeztek meg ma útjuk utolsó állomására: Vladivosz-tokba.

Este a szálló nagy éttermében, külön asztalnál, három elegáns vendég foglalt helyet, kikben alig lehetett felismerni a reggel érkezett torzonborz szakállú kopott útast, a borbély- és a szabóművészet oly gyorsan civilizált formába varázsolta őket.

En ez este két amerikai ismerősöm társaságában időztem a hotelben, a kik, a mint megtudták, hogy az új vendégek a honfitársaik, türelmetlenül várták az alkalmat, hogy az érdekes utazókkal megismerkedhessenek.

Megvártuk míg befejezték az ebédjüket, és a mikor már a kávéhoz értek és szivarra gyújtottak, elküldtük nekik a névjegyeinket. Válaszképen három miniatűr kártyát kaptunk vissza:

Dr. ARTHUR DONALDSON SMITH.

Mr. I. EDWARD FARNUM.

Mr. GEORGE L. FARNUM. *Philadelphiából.*

Erre odamentünk hozzájuk és letelepedtünk az asztalukhoz. Nekem Smith doktor jutott szomszédnak, kivel hamarosan érdekes beszélgetésbe keveredtem.

Smith doktor hírneves afrikai utazó, ki 1895-ben Berberából a Szomáli földről a Galla tartományon át törte magát keresztül a Stefánia és Rudolf tavakhoz és útjának nagy részén oly vidékeken hatolt át, melyeken azelőtt még nem járt európai ember. Az ő utazása mintegy kiegészítése volt TELEKI S. gróf világhírű felfedező útjának, a ki 1888-ban Zanzibár felől haladva érte el az általa elnevezett ismeretlen tavak vidékeit.

A fáradhatlan amerikai, a mint befejezte ezen legutóbbi utazását tárgyaló művét,* újból útra kelt, hogy Mongolföldet és Mandzsusországot kutassa keresztül és a tájak természetrajzi és néprajzi viszonyait is ismertesse meg a nagyvilággal. — Ez útjából gazdag gyűjteménynyel megrakodva most tért meg Vladivosztokba.

DONALDSON SMITH doktor, a mint megtudta, hogy magyar vagyok, láthatólag megörült és sietett kijelenteni, hogy igaz tisztelője a magyaroknak, és azután azonnal Magyarországról kezdett meg Budapestről beszélni — csupa elragadtatással. — A beszédjéből mindjárt kiértékeltem, hogy alaposan tanulmányozta viszonyainkat és hogy idegen létére meglepően jól van a dolgaink felül tájékozódva.

Aztán elmesélte, hogy a magyarok iránt való rokonszenve főleg onnan származik, hogy a midőn az afrikai felfedező útjára készült, részletesen áttanulmányozta TELEKI gróf kutatásainak eredményeit és a magyar gróf emelkedett szellemétől és törhetetlen energiájától áthatva és buzdítatva sikeresen küzdött meg a legyőzhetlennek látszó akadályokkal, feltárta és a tudomány számára kikutatta Afrika egyik legkevesbbé ismert tartományát.

Nagy érdekléssel és büszkeséggel hallgattam az elbeszélést és szinte meglepődtem, mikor Smith doktor folytatólag elmondta, hogy még egy másik magyar utazót is ismer, a kivel mindössze alig néhány hónap előtt találkozott Mongolföld belsejében, a mint ezen etnografiai tanulmányútját megkezdette.

Kérészemre azután elmondta dr. SMITH a találkozás részleteit: A mongol puszták egyhangú síkján egy

* Trough unknown African Countries.

kiszáradt, köves folyó-meder mentén lovagolt a két társával, utánok a sokféle podgyászszal megrakott tevék lassú léptekkel ballagtak, mikor egyszerre nagy meglepetésükre a kavicsos meder szélén egy európai ember alakja tűnt fel, a ki a meder köveit látszott vizsgálni meg a folyó széles völgyének kanyarulatait szemlélte.

Oda lovagoltak hozzá és megszólították angolul. Az idegen angolul válaszolt, de rögtön elmondta, hogy ő magyar utazó és Khina geológiai viszonyait tanulmányozza most, Pekingből indult neki a mongol puszták egyhangú vidékének.

Aztán az érdekelte az amerikaiakat, hogy vajjon hol hagyta a kíséretét? Erre a magyar rámutat a közelben ácsorgó néhány lovas khinaira, hogy azok a kísérői, és a mi ott velök van, az az összes podgyász, de hát nem szenved semmiben szükségét, a mongol vendégszerető nép és a jurtában elég jó az éjjelezés.

Az amerikaiak elcsodálkoztak. Hát jurtában alszik, mongol kosztón él, gyalog utazik? és mindezek mellett azt mondja, hogy nem szenved szükségét. Csodálatos ember lehet! Aztán megnézik a vázlatait, geológiai felvételeit, pompás rajzait és a csodálkozásuk csak fokozódik.

Végre kínálják, hogy fogadjon el tőlük valamit. Élelmiszert, konzervet vagy italt. A magyar megköszöni mindezt, mert nincs szüksége rája. A mit elfogadott tőlük, az mindössze néhány amerikai cigarett volt, mert mint mondá, a dohányja teljesen elfogyott.

Ez est folyamán Donaldson Smith doktor többször kifejezte, hogy a két magyar név mélyen bevésődött az emlékébe.

A Stefánia és Rudolf tavak vidékén, a mint a szenvedésekkel és fáradsággal küzdve vándorolt és

a mint a tűzglóriától ékes Teleki vulkán lábához érkezett, folyton szeretettel gondolt az elődjére, a mesterére, a nemes magyar grófra.

Aztán a mikor a köves mongol puszták kietlen tájaira viszik vissza a gondolatai, dr. CHOLNOKY JENŐ, a lelkes magyar tudós igénytelen alakja varázslódik elébe, a mint a száraz patak-meder kövei közt vizsgálódva a tudományszomját oltogatja.

Az orosz naptár szerint augusztus 20.-a volt, — a mi a mi időszámításunk szerint már szeptember elejét jelenti — a mint egy verőfényes szép reggelen az orosz önkéntes flotta «Szent-Pétervár» nevű hajója felszedte a horgonyát Vladivosztok előtt és elindult velünk délre, a Japán tenger felé. — A városnak terrászszerűen épült házsorai a gyönyörű kék tenger színében tükröződtek vissza, a hegygerinceken a parti erődök ágyúinak éles körvonalai látszottak, a közeli hegylejtők nyírfacsoportjai már élénk sárga őszi levéldíszben tarkálottak, az Orosz-sziget sötétzöld tölgy-cserjésein pedig vérpiros foltokat hagyott az első őszi dér.

Az induló hajóval néhány száz kiszolgált katona készült hazafelé. A parton a zenekar az orosz himnuszt játszotta, és a mint a boldog katonák kendővel és sapkával végbúcsút integettek az elmaradó tájnak, kitörő «hurrá!» kiáltásoktól visszhangoztak a partot szegélyező hegyek.

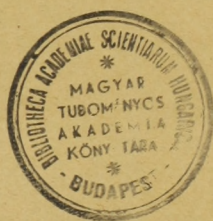
Én szinte egykedvűen integettem búcsút annak a néhány ismerősnek, a ki a hajóra kísért, és egészen át tudtam érteni a távozó katonák igaz örömét, a kik e partokat sohasem fogják viszontlátni többé.

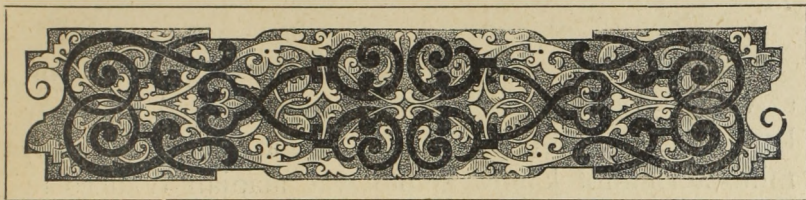

Öt év Mandsuországbán.

RÉSZLET VLADIVOSZTOK LÁTKÉPÉBŐL 1897-BEN.

HARMADIK FEJEZET.

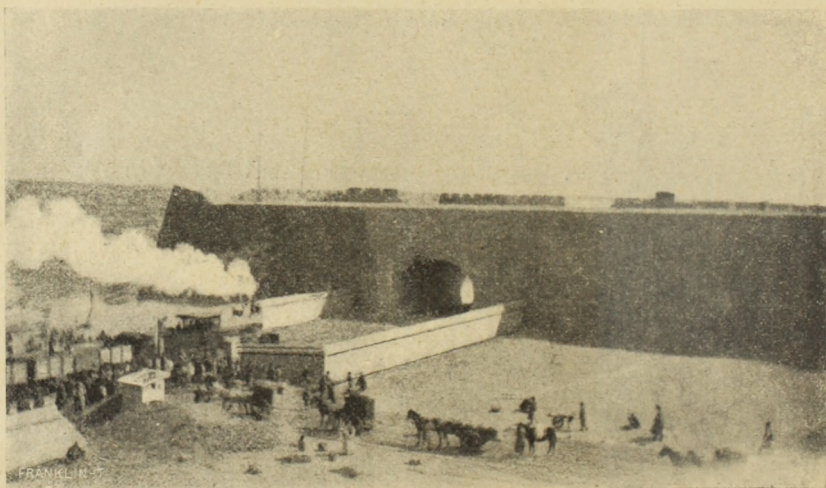
Vasúton Pekingből Mandzsrországba.

AZ ÚTAM Japánon keresztül Sanghaiba vitt, hol a Peking-Hankau-i vasút vezetőségével óhajtottam érintkezésbe lépni és ott főleg a vonal építésének megkezdése felől szerettem volna biztos híreket hallani.

Az ott szerzett értesüléseim épen nem voltak a legkedvezőbbek. A vasút pénzügyi alapjának szilárd kialakulása akkor még nem fejeződött be. A belga bankok és vasgyárak szindikátusa, mint vállalat, hosszas és kemény alkudozásokat folytatott a nehézkes és mindig óvatos khinai kormánnyal, minek folytán az építés tényleges megkezdése bizonytalan időre halasztódott el.

Sanghaiból október hó folyamán Pekingbe utaztam, hogy ott a khinai «Császári» vasútak újabb építési terveiről nyerjek tájékozódást. — Ez időben már Ta-ku kikötőből Tien-cinen át Pekingig, északfelé pedig Mandzsrország déli határáig elkészült a vasút és megnyílt rajta a rendes személy- és árúforgalom. A Sárga-tenger partjáról már kényelmes gyorsvonaton lehetett eljutni a Mennyei birodalom csodás fővárosának kapujáig.

Pekingben az osztrák-magyar követségnél nagyon szívélyes fogadtatásban volt részem. — A magyar kereskedelmi miniszterium útján a közös külügyi miniszteriumtól kapott ajánlólevelét alapján WAHLBORN CZIKÁN MÓRIC báró követünk mindenben segítségemre volt, hogy a khinai vasúti tervekre vonatkozó tájékozódásaimat megszerezhessem. SILVESTERI H. atassé által szervezett lovas expedícióval, Pekingtől délre

A vasút Peking falai előtt.

Paotingfu felé utaztunk le és a khinai császári vasútnak ott folyó építési munkálatainál a khinai vasútépítésnek sok érdekes és eredeti részletével volt alkalmam megismerkedni.

Később a követség ajánlatai folytán a khinai császári vasútnak igazgatójával KINDER CH. angol mérnökkel léptem érintkezésbe, a ki kifejtette előttem az északkhinai vasútnak építési programját és számomra egy építésvezető-mérnöki állást helyezett kilátásba.

Az 1897-ről 98-ra hajló tél nagy politikai átala-

kulásoknak volt az előhírnöke az egész Khinai birodalomban. Az európai nagyhatalmak, a régibb és újabb keletű jogaik és érdekeik biztosítására, Khina óriási földjén lassanként már határozottan kijelölték azokat a területeket, a melyeken kereskedelmi és politikai érdekeiket biztosítani és fejleszteni óhajtják. — A hatalmak nagy hangon hirdették ugyan, hogy a Mennyei birodalom integritásának tökéletes megóvása az egész művelt világnak hő óhajta, mégis, mintegy hallgaton, már megkezdődött Khina óriási földjének szét-darabolása.

A franciák Dél-Khinában Kuan-tung és Kuanghszi tartományokban nyertek ez időben előjogokat. Az angolok, a kiknek legfőbb érdekei Közép-Khinához, a Jang-ce-kiang hatalmas, termékeny völgyéhez fűződnek, a Jang-ce part mentén új szabad kikötők és a szabad hajózás biztosítása által érdekeiknek nagyfokú kiterjesztését és befolyásuknak megszilárdulását érték el egész Közép-Khinában.

A németek ugyanakkor a San-tung félsziget déli partján levő Kiaú-csaú-öblöt és annak környékét bérlet címén kapták meg Khinától, ezenkívül pedig egész San-tungban jelentékeny vasúti és bánya-koncessziókat erőszakoltak ki maguknak.

Vei-hai-vei kikötő, mely a japán-khinai háború után, a Khinai birodalmat kötelező hadisarc végleges befizetéseig, zálogképen japáni kézben volt, most gazdát cserélt és ugyancsak bérlet címén Angolország birtokába jutott.

Végre Port-Artur, amelyet az 1894-i háborúban a japánok elfoglaltak, de a békekötés után Khinának újból vissza adták, most orosz kézre jutott. Az erődök sziklafokáról lekerült a khinai császár sárkányos zászlója és helyébe az orosz trikolórt meg andrás-keresz-

tes fehér lobogót húzták fel oda. Port-Arturral együtt az egész Liao-tung félsziget déli csúcsát bérbe vette Oroszország. Így valósult meg aztán az orosz kelet-ázsiai törekvéseknek egy rég előkészített terve, hogy az Ázsia kontinensét átszelő vasút végállomása és a csendestengeri orosz flotta fő bázispontja egész évben jégtől mentes kikötőben legyen.

Ez eseményekkel egyidejűleg Khina majdnem minden tartományában forrongások, rendzavarások, idegen ellenes felkelések, hittérítők üldözései és lemészárlása voltak napirenden. Kelet-Ázsia politikai egén vészterhes felkők kezdtek gyülekezni és Khina európai lakóit az általános bizonytalanság nyomasztó érzete fogta hatalmába.

1898. év kora tavaszán a Sárga-tenger vizein megjelentek Európa összes nagyhatalmának páncélos képviselői, hogy az európai alattvalók vagyon- és életbiztonságáért, ha kell, bármely percben akcióba lépjenek.

Ezen gyors változások szülte komoly idők az üzleti élet minden ágában, de főleg a pénz- és hitelviszonyok alakulásában érzékenyen megmutatták a hatásaikat és a khinai birodalom területén keletkezőben levő vasúti tervekre csaknem megsemmisítő hatást gyakoroltak.

A napról-napra erősebb körvonalakban jelentkező fejlemények mellett, az én terveimre elhatározó befolyással volt a khinai császári vasútak igazgatójának hozzám intézett levele, melyben arról értesített, hogy az általa tervezett Észak-khinai vasút-hálózat építésének megkezdésére a mostani időpontot nem tartja alkalmasnak, sőt még aziránt is elvesztette minden bizalmát, hogy terveit a legközelebbi jövőben megvalósíthassa.

Minthogy biztos tudomásom volt arról, hogy Orosz-

ország a tél folyamán teljes erővel hozzáfogott a mandzsuriai vasút építésének előkészületeihez és hogy diplomatái, pénzemberei, mérnökei és katonái egyesülve fogtak kezét a nagy mű megkezdésére, egyszerre világosan és meggyőzően láttam az orosz befolyásnak Észak-Khina sorsára gyakorolt hihetetlen mélyre menő hatását. Teljesen bizonyos lett előttem az is, hogy ha Khina területén valamely nagyszabású, érdekes és rövid határidőhöz kötött építkezésben akarok részt venni, úgy azt egyedül Mandzsuoországból, az orosz érdekek közvetlen szférájában kellend keresnem.

Mielőtt visszaindultam volna Vladivosztokba, másodszor is ellátogattam Khina fővárosába, Pekingbe, onnan pedig a khinai császári vasútak északi vonalán San-hai-kuanba utaztam. Itt a vasút mentén gyalogszerrrel tett kirándulásaim alatt bejártam Mandzsuoorszá legdélibb csúcsának hegy-völgyes tájait és mintegy áhitattal léptem reá arra az ismeretlen, érdekes földre, melyet a jövő működésem színteréül választottam.

Felkerestem a Liao-tung öböl gyönyörű partvidékének azt a részét, a hol a nagy khinai fal kiemelkedik a tenger hullámaiból és hosszan elnyúló fantasztikus kanyarulatokkal felkapaszkodik a távoli hegygerincek legmagasabb vonalára.

San-hai-kuan ősrégi város őrtornyos falai közelében a környék legmegragadóbb látványossága az a hely, a hol a vasút

Si-hoang-ti császár, a nagy fal építője.

áttöri a két évezred és az ezer ellenség rombolásával megküzdött hatalmas bástyafalat.

A vasútépítők a nagyfal egy szakaszát lehordták, hogy utat nyissanak a világot átalakító, a világrészeket összekapcsoló, népeket és emberfajokat összeniveláló csodás találmánynak, és a letűnt ezredek csendes temetőfalán áthatolt az új idők eszméinek hirdetője, a vasút.

A vasútépítők a földgömb egész felületére bevés-ték már a műveiknek örök időkre megmaradó nyomait, csodával határos építmények hirdetik minden akadályt legyőző haladását; mégis a «sínút»-tal felbarázdált világnak kevés érdekesebb pontja van mint ez a hely . . .

A khinai birodalom ezredekre visszanyúló történetének nagy korszakait választja egymástól az itt találkozó két építmény.

Amint az ősidőkben a béke, a művelődés, a polgárosodás útjára térő szorgalmas népfaj bástyát emelt a vad nomád törzsek barbarizmusa ellen; életére egy szelidebb korszak hajnalfénye derült. Az idegen befolyástól elzárkózott és a saját nagyra fejlődő kultúrájától mélyen áthatott, egységes nép arany korának volt hát a megteremtője a nagyfal.

Amint később a művelődés, a fejlettség, a jólét dicső századait az évezredes elzárkódzás nyomán a hanyatlás időszaka váltotta föl, a nagyfal védte területekre életre serkentő új eszméknek kellett behatolniuk, hogy megnyissák az új irányban való haladásnak az útját.

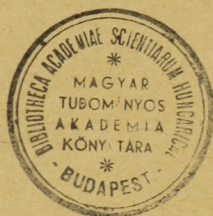
Az újraébredés lassú processzusának első életjelensége az évezredes falakat áttörő vasút volt, Khina reneszánszkorának első hirdetője.

Az a két különös vonal, a mely e ponton keresz-

Öt év Mandsuországbán.

A NAGY FAL LEBONTOTT RÉSZÉ.

tezi egymást, a százmilliókat számláló nagy nép életének a keresztútja... Az egyiket, a régi elhagyott ösvényt, benőtte a gyom és csak lassan omladozó kövek regélnek a múltjáról, a másik a fényes acél sínút, az új irányban felpezsdülő életnek, az eszmék országútjának a szimboluma.

Mielőtt elhagynám a múlt és a jövő fölötti elmélkedésnek ezt az érdekes helyét, még elmesélek egyet-mást a nagyfal építésének történetéből, a mi az élénk képzeletű khinai nép közt a regék tarka szálaival átszőve, San-hai-kuan vidékén még máig is fennmarad:

A nagy falnak San-hai-kuan melletti szakaszát SIH-HOANG-TI császár építette, aki egyúttal az egységes Khinai birodalomnak is a megalapítója volt.

A császár az általa leigázott északi törzseket használta fel a fal építésére.

Naponként 50 ezer embert alkalmaztak az építésnél, akik három szakaszban, nyolc óránként váltokozva, éjjel-nappal szünet nélkül dolgoztak a falon.

Mielőtt hozzáfogtak volna az építéshez, a császárnak az az eszméje támadt, hogy ha a fal alapjába annak egész hosszában élve befalaztatna egy millió harcost, a fal bizonynyal egy millió évig tartana és a millió hadfinak örökké őrködő szelleme megvédené a falat minden támadó ellenségtől. A mint a császárnak ezen szörnyű gondolata megszülemlett, egyúttal azt is belátta, hogy egy millió embernek a feláldozása nagyon meggyöngítené az országa erejét, ezért aztán fordított egyet a dolgon, a millió helyett csak egy embert akart feláldozni és pedig azt, a kinek a neve, khinai írásjelekkel leírva, «millió szellemet» jelentett.

Úgy okoskodott ugyanis, hogy ha ezt az embert falaztatja be az építmény alapjába, a millió szellem tényleg őrködni fog az egész fal fölött.

VAN-CSEI-LIANG-nak hívták azt a szegény embert, a kit a menyasszonya mellől hurcoltak el a császár katonái San-hai-kuan-ba és élve temették bele a fal alapjába.

A szegény VAN-CSEI-LIANG-nak a menyasszonya, a gyönyörű MUN-CSIANG-NŐ, mit sem tudott a legény sorsáról és csak várta, várta a szeretőjét vissza.

Egyszer aztán nem bírta már tovább a várakozást, a bánat fojtogatta, a szívét szorongatta és nem volt az apja házában maradása többé.

Éjnek éjszakáján elindult keresni azt, akit elveszített és akihez halálig hű akart maradni. Sokáig vándorolt fáradhatlanul, idegen tájakon és vándorlásában a fölötte repülő vadludak mutatták meg neki az utat.

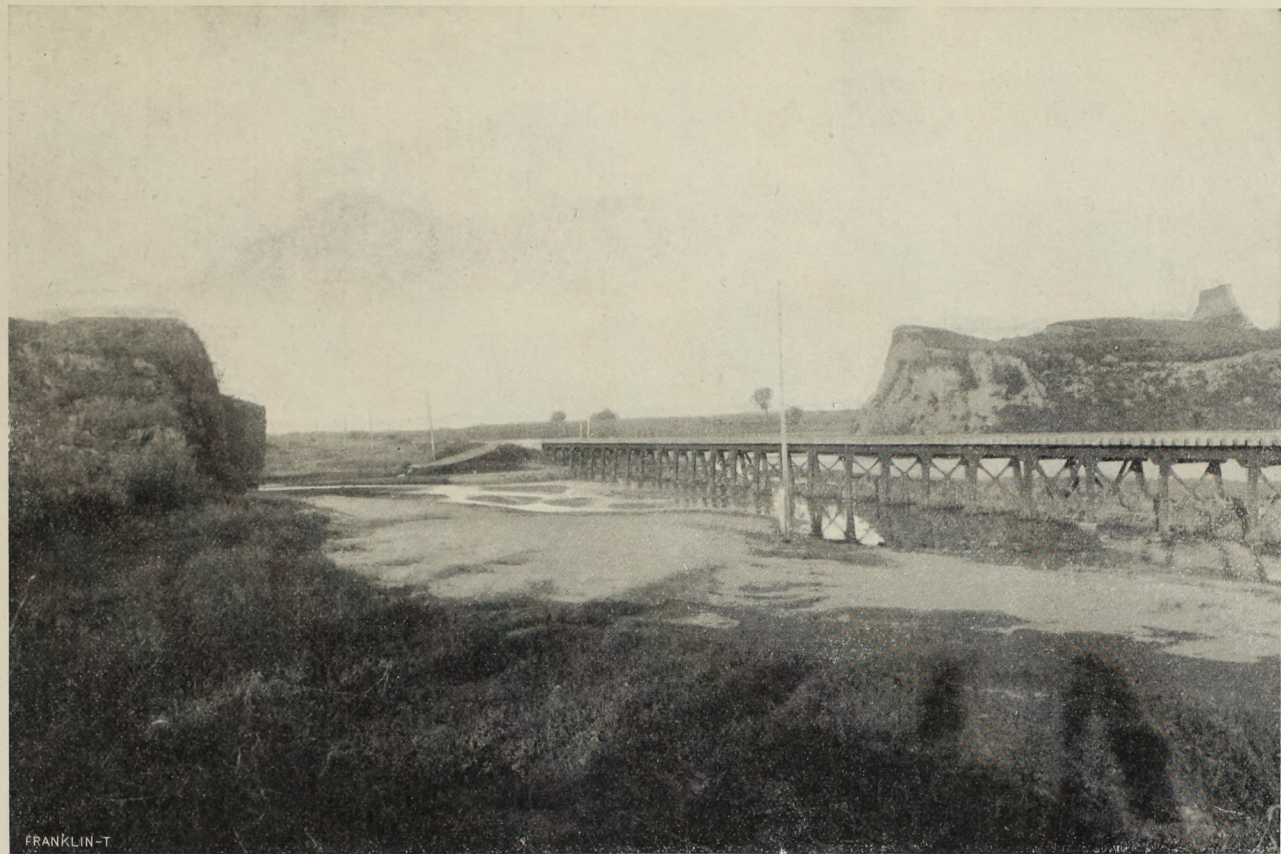
Az éjszakák csendjében, amint a repülő vadludak szárnyának suhogását hallotta és a lépteit hívogató kiáltások után irányította, úgy tűnt fel neki, mintha millió szellem sóhajtozna fölötte és mintha VAN-CSEI-LIANG keresve, hiva kiáltozna utána.

Igy érkezett meg szerencsésen San-hai-kuan-ba, az épülő nagy falhoz, a hol aztán megtudta a vőlegénye szomorú sorsát.

Oly szép volt a leány, hogy a ki csak meglátta, nyomban megszerette. Szépségének még maga a császár sem tudott ellent állni, a ki őt azonnal feleségül is kérte.

MUN-CSIANG-NŐ nem örült a császár nagy kegyének, hanem csak sírt, csak folyt a könnye és folyton zokogva az elveszett jegyesét emlegette.

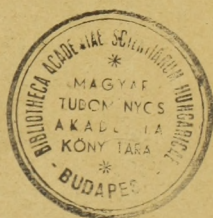
Egyszer aztán mintha meggondolta volna magát, abbanhagyta a sírást és megígérte a császárnak, hogy feleségül megy hozzá, ha a tenger partjára az elevenen eltemetett VAN-CSEI-LIANG emlékére egy templomot építtet, hogy ez által az ég szellemeit maga iránt kiengesztelje.

FRANKLIN-T.

Öt év Mandsuországhban.

A VASUT ÁTVEZET A NAGY FAL LEBONTOTT RÉSZÉN.

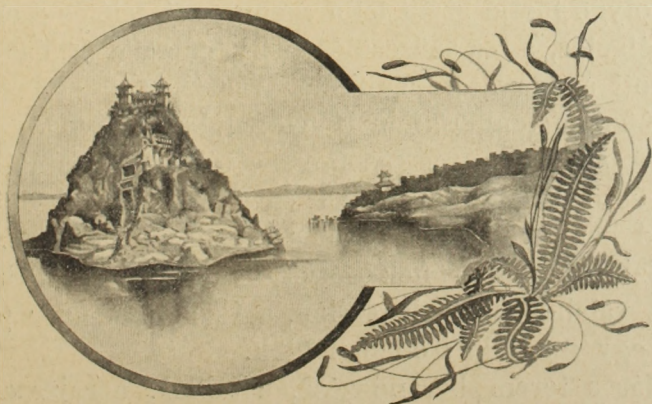
A császárnak tetszett ez az ajánlat és olyan diszes templomot építtetett a félsziget csúcsára, hogy országának legnagyobb művészei három teljes esztendeig dolgoztak rajta, míg elkészítették.

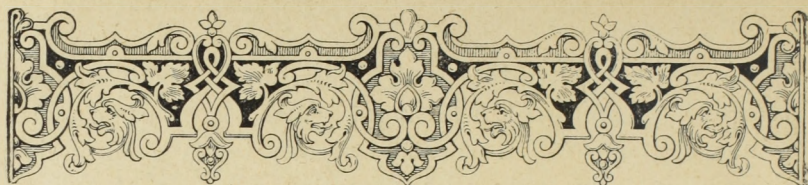
Amikor végre teljesen megvolt a gyönyörű templom, a császár kezénél fogva vezette a szépséges leányt a tenger partjára a csodás épületbe. A mint ott az épület gyönyörű formáit mutogatta neki és közben egyszer a kezét eleresztette, a leány futva szaladt neki a mélységes tengernek és azt kiáltva, hogy — VAN-CSEI-LIANG eljöttem utánad, — örök bánatával a kék hullámsírba temeté el magát . . .

San-hai-kuan-nal szemben, a tenger egy meredek szikláján, ma is fennáll a templom és MUN-CSIANG-NŐ a neve.

A régi félszigetet az évezredek viharjainak hullámvérése keresztül vágta, úgy hogy a magas szikla, melyre a templom épült, ma magányos szigetként emelkedik ki a tenger hullámaiból.

Innen nevezték el aztán az egész környéket hegy-tenger-szorosnak: San-hai-kuan-nak.

NEGYEDIK FEJEZET.

Előkészületek a vasutépítéshez.

VLADIVOSZTOK-ban, 1898. év május hó legelején egy tágas nagy rajzterem sarkában, az ablak közelében ültem. Elöttem az asztalon kék papírra másolt hídtervek voltak kifeszítve és egész délelőtt azzal voltam elfoglalva, hogy a különféle vas-híd szerkezeteknek egyenlő méretű gerendáit és egyéb alkatrészeit táblázatokba foglalva, állítottam össze. Közben igen gyorsan telt az idő és midőn egy khinai szolgáló teát kezdett szét hordani a teremben, szinte meglepődve láttam, hogy már délre járt az óra.

Aztán általános teázás vette kezdetét, a cigarették gomolygó füstje szállt fel a mennyezet felé és csendes beszélgetés, a tea szűrőcsörlése és kanalak csörgése hallatszott a nagy terem minden részében.

Künn a tengerbőlnek napfényben ragyogó, gyönyörű sík vize, meg a messze túlszomszédnak sötétkekben úszó hegyei látszottak és a felhőtlen derült égszelid keretével fogta körül a mosolygó tájképet.

Szinte álomszerűnek tetszett az egész helyzet, hogy most valahol Ázsia legszélén, a Csendes-tenger partján, egy műszaki irodában ülök.

Bár a terem berendezése, a táblák, a rajzszerkek,

a térképek, a tervek mind régi ismerősökként tűntek fel előttem és a közelemben foglalkozó néhány fiatal, szőke rajzoló mosolygós arcát is hamar megszoktam; mivel az orosz beszédből még csak nagyon keveset értettem, mégis erősen idegennek éreztem magamat a népes nagy teremben. Az ablak előtt látszó bájos panoráma azonban, a mosolygó ég, a sötétkék hegyek és a ragyogó tenger sajátságos, nyugodt derű kellemes hangulatát varázsolták belém és mintegy érezni véltem, hogy e szép májusi napon, a távol kelet különleges világával szorosabban fűződött egybe a sorsom.

Amint vége lett a teázásnak, újból munkába fogtunk. Én is elővettem a táblázataimat és folytattam a hídanyag osztályozását, a mi a vas-szerkezeteknek távirati uton történő megrendeléséhez volt okvetlenül szükséges. Alig jutottam e dolognak a végére, már ott volt mellettem az amerikai vasgyár képviselője, egy folyton derült kedélyű jenki, a ki már napok óta várt a megrendelésekre és szörnyen érdeklődött az iránt, vajjon hát mennyit is tesz ki az összes szükséges vasanyag?

Megmutattam neki a rajzokat, a számításokat és azok végeredményét, mely röviden egybefoglalja fejezte ki a megrendelendő vasanyag mennyiségét.

Amint megtudta, hogy a hídanyag-számításaink négyszögcentiméterekben, méterekben és kilogrammokban fejezik ki az anyagszükségletet, eltűnt az arcáról a mosolygás és egyszerre nagyon elborult az ábrázatja. Mivel ő még méterrendszer szerint soha sem számított vasanyagot, mert az ő számításai négyszöghüvelykekre, lábakra és fontokra voltak alapítva, hát az árakra nézve teljesen elvesztette a tájékozódását.

Kis gondolkozás után zavartan rohant a főmérnökhöz, azzal a kéréssel, nem lehetne-e az amerikai

méretek szerint eszközölni az anyagmegrendelést? Az erre kapott tagadó válasz aztán teljesen kihozta a sodrából. Egész a kétségbeesésig izgatta őt a gondolat, hogy mi lesz vele, ha ő a szokatlan számítások alapján valahogy tévesen rendeli majd meg a híd-szerkezeteket?

Látva az amerikai zavarát, igyekeztem őt meggyőzni, hogy az egész átszámítás egy cseppet sem ördögös dolog és hamarosan meg is értettem vele az egész művelet lényegét, amelylyel aztán az új méretek szerint is kiszámíthatja az árait és a szállítás költségeit.

Ő azonban szinte irtózni látszott ezen számításoktól, mert mindig csak az forgott a fejében, hogy ha az előtte szokatlan méretek alapján valami számítási hibát talál csinálni, a nagy összegre rúgó megrendelés kivitelénél esetleg tetemes s helyrehozhatatlan differenciák keletkezhetnek.

E töprengéséből végre majdnem a kitörő öröm hangulatába esett át, a mint a könyveim között kutatva megtaláltam nyomtatásban a szükséges átszámító táblázatokat, melyekben a leggyakrabban használt hídalkatrészek méretei mindkét mértékrendszer szerint ki voltak fejezve.

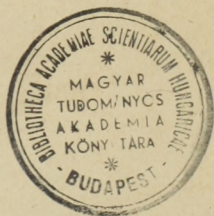
A nyomtatott betűk látása aztán végleg megnyugtatta az amerikaiit, a ki belátta, hogy az átszámításnál most már nem történhetik semmi nagy tévedés. Még aznap megkötötte a szerződést a métermértékben kifejezett vasszerkezetekre és elküldte a távirati megrendeléseket az általa képviselt amerikai gyárnak.

Ezen kis epizód, mely a mandzsuoországi vasutak építési irodájában töltött első napom benyomásaihoz fűződik, élénken megmaradt az emlékemben, mert a figyelmes amerikai, a ki csekély szivességemnek tényleg igen nagy jelentőséget tulajdonított, a vasutak

Öt év Mandsuországbán.

KIKÖTŐ AZ IMÁN FOLYÓ PARTJÁN.

legmagasabb intéző köreivel folytonos érintkezésben állott, igazi amerikai ügyességgel használt fel minden alkalmat, hogy a dolgaim iránt a jóindulatú érdeklődést mindenfelé felkeltse.

Néhány nappal később a mandzsországi vasutak építésvezetősége, különféle központok szerint megszólva, Vladivosztkból elindult Mandzsországba, az építés tényleges megkezdésére. *Nikolszk*, *Harbin*, *Hajlár* és *Port-Artur* voltak a munkálatok kiinduló pontjai és mindegyik helyen egy osztálymérnök vitte az építés bonyolult ügyeinek vezetését.

A vasútépítés fővezetősége Mandzsország közepébe, Harbinba költözött, honnan egyszerre három irány felé indult meg a munka. Vladivosztkból az Uszuri vasuton, aztán tovább az Imán és Szungari folyókon szállították az építési anyagot Mandzsország belsejébe. E szabályozatlan folyók siker vizén külön e célra épült, csekély merülésű gőzösök és bárkák flottája hordta a gépeket, sineket, hídanyagot, élelmi cikkeket és az építés minden egyéb szükségletét az ország belsejébe.

Én a mandzsországi vasutak technikailag legérdekesebb részét, a keleti szakaszt választottam működésem teréül s így a nikolszki osztálymérnökséghez csatlakoztam. Azonnal el is indultunk Vladivosztkból *Nikolszk*ba és onnan a mandzsu határra, hogy a vonal végleges kitűzését megkezdjük és a földmunkák megindítására az előleges intézkedéseket elrendelhessük. Velünk egyidejűleg egy egész karaván kelt utra; munkások, felügyelők és a sátrak, mérőszerek, szerszámok, ládából álló bagázsia.

A szakaszmérnök, meg egy orosz utász kapitány és én, a vasutársaság nagy, kényelmes batárján indultunk utnak *Nikolszkból* Mandzsország felé. A leg-

pompásabb májusi reggelen, három csilingelő boglyas orosz lóval vágtunk neki a kanyargó Szuj-fun folyó szép széles völgyének. A mint néhány apró orosz helységet meg egy-két szegényes, sárkunyhós koreai falut elhagytunk mögöttünk, a folyó völgye lassanként összebb szűkült. Az utat kelet felé vonuló, csekély halmok szegélyezték, míg a Szuj-fun jobb partján már tekintélyes gránithegyek emelkedtek és előttünk is a folyó mentén felfelé, erdős magaslatok bontakoztak ki a szemhatár kékjéből.

Délben a folyó bal partján egy szakadékos völgy-szűkület közelében álló, magányos kis postaházban tartottunk pihenőt, aztán váltott lovakkal folytattuk utunkat az újra kiszélesedő Szuj-fun völgyének kiöntéses, csalitas, homokos talaján, *Poltáv*k határfalu felé. A délután folyamán már újból sziklás, meredek partokhoz értünk, ahol a folyó medrébe dült óriási gránittömbök zárták el a víz szabad folyását, sellők és zuhatagok moraját verték vissza a parti sziklák.

A folyó egy szűkületén, a két part között, vas-tag drótkötél volt átfeszítve. Itt egy rozoga tutajkompra hajtott rá a kocsisunk. A batár meg a három ló az egész kompot elfoglalta, úgy hogy bizalmatlanul hagytuk ott az ülésünket és a komp végén a koci mögött helyezkedtünk készenlétbe. Két torzonborz szakállú, orosz paraszt keményen belefogódzott a feszülő drótkötélbe, a lábaikat a komp szegélyének vetve, lassanként átterelték az egész alkotmányt a túlparti dobogóhoz. Aztán újra megkezdődött a csilingelés, a vágatás a Szuj-fun jobb partján tovább.

Egy darabig még a magas partok mentén haladtunk, aztán a folyótól elkanyarodott az utunk szélesen kitáguló völgy kellemes sík vidéke felé. A lemenő nap alkonyfényében, egy cinkfedelű, tarka

faházas kis orosz falu látképe tűnt elénk. Ez Poltavka kozák falu, amelynek nyugati szegélyén, a szántóföldek mentén, egyenes vonalban húzódik az orosz határ. A mi azon túl következik az már a khinai császár birodalma.

Az út, amelyen eddig haladtunk, rég időktől fogva használatban volt közlekedő vonal, amelyen el lehet jutni *Ningutá*-ig, *Omoszó*-ig, meg *Kirin*-ig. Az őszi és a tél folyamán egész karavánok hordják ez út mentén Mandzsuországi terményeit, a búzalisztet,

Az orosz trojka.

a babolajat, a kölest, a kaolán szeszt, egész a tenger partjáig, ahonnan főleg halat, tengeri káposztát, teát, szódát és sót szállítanak vissza.

A vasútvonal tervezői előtt is a leghelyesebb gondolatnak látszott ezt a régi közlekedő útirányt követni és így már némileg lakott és jól ismert vidék mentén jutni el Nikolszktól Ningutáig. 1897. év augusztus havában még tényleg ez volt a vasut megállapított iránya és az építést megnyitó ünnepségek is itt folytak le Poltavszk falu közelében, az orosz-khinai határon. Később, a mint néhány alternatív vonal tanulmányozása után kitűnt, hogy a vasutépítés céljaira

előnyösebb irány is található, a tényleg épülő vonalat Poltávkától mintegy 60 kilométerrel feljebb északra, a Ta-he-jas patak völgye mentén vezették át az orosz mandzsú határon. Poltavka falu tulajdonkép nem is esett volna az utunkba és ide csupán csak azért jöttünk, hogy olesó khinai lovakat vásároljunk az építés céljaira.

Előre küldött emberünk már értesítette a khinai lókereskedőket, kik nagy érdeklődéssel várták a jövetelünket. Másnap az egész délelőtt lóvásárlással, próbákkal és alkudozásokkal telt el. A legnagyobb árt néhány alacsony, tömzsi rudas lóért fizettük. A kis szögletes fejű, rövid nyakú, vastag csülkű, rendkívül erős állatok a vizilóra emlékeztető formát mutattak és makrancos, vad természetükkel a legtürelemesebb kocsist is kihozták a béketűrésből. Mindjárt eleinte tanácsosnak látszott néhány khinai lovászt is felfogadni, mert a lovak az orosz kocsist még közeliükbe sem eresztették, rugással, harapással fejezték ki az ellenszenvüket az európai ember iránt. A khinai lovászokra még azért is nagy szükség volt, mert már a próbák folyamán is jelentékeny nyelvbeli nehézségek léptek előtérbe.

A khinai ugyanis a maga módja szerint biztatja, kormányozza és ösztökéli a lovát és a saját nyelvén, igen sokat beszél és kiabál neki, a mi természetesen egész másképp hangzik, mint az orosz kocsiskommandó.

Bizony szegény párák sok ütleget és ostorcsapást fognak elszenvedni, amíg majd megértik az orosz kocsis nyelvét.

Amint tovább folytattuk az utunkat északkelet felé, előbb a Szuj-fun széles, kavicsos gázlóján kellett áthaladnunk, aztán egy hullámos, halmos völgy-szegély mentén bekanyarodtunk a Bota-héze patak völgyébe.

Sziklás, vízmosásos, szűk völgy mentén, teljesen

néptelen vidéken haladtunk vagy harminc kilométert, míg felértünk a hágó tetejére, melynek túlfeléről a vizek már az óriás Amur folyam vidéke felé találják meg a lefolyásukat. Estére egy jómódú kozák falúba, Baránuszkába érkeztünk, a hol a kozák atamán házá-nál vártak bennünket vacsorával és éjjeli szállással. A podgyázkocsik meg a munkásaink is ott voltak már és ez volt az utolsó állomásunk az orosz területen.

Másnap már kora reggel felcihelődtünk, a kozák házigazdánk segített a készülődésben és a lovak felpakolásában. A batárt már tovább nem használhat-tuk, mert járatlan, uttalan vidék állt előttünk, így aztán lóháton folytattuk az utazást.

A falú körül elterülő síkról, a *Ta-he-jas* patak folyton emelkedő völgyébe kanyarodtunk be és sok nehézséggel törtük magunknak az első csapást. A hegyoldalból fakadó források, vagy a mellékvöl-gyekből szüremkező patak vize helyenként szélesen elterülő ingoványokat áztatott, melyeknek fűvel, mo-hával benőtt lágy talajába mélyen besülyedtek a lo-vak és a teherkocsikat csak nagy kinnal lehetett át-vontatni rajtok. A völgyfenéken, a patak kanyaru-lataiban, ember-magasan állt a tavalyi, száraz bozót. A nád, a sás meg az óriás bürök, helyenként majdnem áttörhetlen sűrűségű volt. A hegylejtők alacsony mogyorófacserjével voltak borítva, feljebb tölgyek és szép szálás, fekete nyirfa-csoportok lát-szottak és a völgyek száraz bozót-tengeréből kelle-mesen vált ki a szálfáknak már friss levéldíszben pompázó, dús koronája.

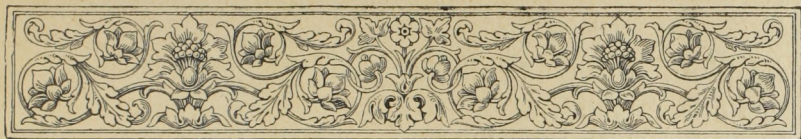
Kevés megszakítással, egész nap folytattuk a tör-tetést a folyton sűrűsbödő bozóton, mogyorócser-jésen, fehér nyir-csoportokon köves, szakadékon vagy ingoványon keresztül, tovább.

Jól beesteledett már, mire elértük a *Van-lun-hoi* vízvázlasztó legfelső lejtőit. Itt a *Ta-he-jas* patak már csak alig néhány lépés szélességű, köves mederben csörgedez, de a nád és buzogány sás-bozót még itt is öles sűrűséget képez, az erdő alját pedig, a mogyoró, a galagonya, a fagyal és a tüskerózsa áthatolhatlan sűrűsége foglalja el.

Az előre küldött embereink, egy elhagyott gyalog-ösvény mentén, már megtalálták a vasut nyomjelzése alkalmával leütött zászlós rudakat, a számozott karókat és jelző cövekeket, a mikből aztán a velünk hozott tervek segítségével pontosan tájékozódhattunk.

A magas lejtőn, egy régi hegycsuszamlás terrasznál állapotunk meg és hamarosan a sátorépítés előkészületeibe fogtunk. Nemsokára aztán lobogó tűznyelvek emésztették körülöttünk a fölösleges avart, fejszecsapások, a kidőlő fák zuhanása, hangos beszéd, éneklés és kurjantozás hallatszott minden felől. Az eddig teljesen elhagyott, néptelen vadonban új élet megjelenesének első zajától visszhangoztak a környező hegyek.

ÖTÖDIK FEJEZET.

Vasútépítés a Tahejas völgyében a Van-lun-hoi hegyen át.

AMINT kipihentük az utazás fáradalmait és a táborunk berendezésével is elkészültünk, azonnal belefogtunk a tulajdonképpeni munkánkba, a vasutvonal kitűzésébe, az erdő cserjés-lombos sűrűségén keresztül.

Eleinte utakat, nyílásokat kellett vágnunk, hogy szabad kilátást nyerjünk a vadon levél-lomb tengeren keresztül, aztán hegyen-völgyön, sziklaormon, szakadékon át folyt az irány, az egyenesek, a körívek kitűzése, hosszak, magasságok mérése, cövekek, karók beverése, jelző póznák felállítása, reggeltől alkonyatig. Délben rendesen valamely árnyas völgyben tartottunk pihenőt, ott költöttük el az ebédünket is, melyhez nagy élvezettel szürcsöltük a kitünő, forró teát.

A munkánknál csupa orosz napszámosaink voltak. Fiatal suhancok a kozák települők faluiból, kevés bizalmat gerjesztő, elhanyagolt kinézésű száműzöttek, a kik még Nikolszkban csatlakoztak hozzánk, pufók képű, illemtudó, szabadságos katonák, kik mindig rendesen öltözködtek és vasárnaponként meg is beretváltak, a mint azt a szolgálatuk ideje alatt tanulták. A biztonságunk fölött pedig néhány fegyveres kozák

örkődött, a kik az építésvezetőséghez voltak beosztva csendőrszolgálatra.

Igy aztán egész kis szervezett hadsereggel jártuk naphosszat az erdőt és az előbb oly elhagyott néptelen vidék a pezsgő élet zajától lett egyszerre hangos.

A sokféle nehézség dacára, melyet a járatlan, úttalan vadonban le kellett győznünk, a munkánk folyton élvezetes és nagy mértékben érdekes volt.

Az erdős vidéken a hőség sohasem elviselhetlen és e miatt nem is volt semmi fennakadásunk, élelemmel és minden szükséglettel bőségesen el voltunk látva. Mikor a napi munkában jól kifáradva, este megérkeztünk a tanyánkra, a szabad tűzön készült izletes vacsora elköltése után, a vadon végtelen csendjében, a ragyogó szabad ég alatt csendes beszélgetésben eltöltött órák felejthetetlenül kellemesek voltak.

A nap legélvezetesebb része mégis csak a befejezése volt, a mint fáradságtól elbágyadt tagokkal leheveredtünk az illatos szénaágyra, a sátor szövetén átszűrődő, friss, éjjeli lég hűsítgette a homlokunkat és életújító, nyugodt, mély álmra zárultak le a szempilláink.

Folytonos munka között csaknem változatlan egyformaságban folytak így napjaink, de közben a reánk bizott dolog jól haladt előre, úgy, hogy június hó végére a kitűzésekkel nagyrészt elkészültünk.

Munkánk eredménye, a kitűzések és a hosszjelvények, tekintélyes hosszúságú hegyi vasút-szakasznak érdekes képét varázsolták elénk: a Ta-he-jas patak völgyébe ágazó, mély mellékvölgyeken át, óriási töltések fognak épülni, a völgyeket elválasztó hegyhátak kemény sziklafalán keresztül mély bevágásokat, alagutakat törnek majd keresztül, a mely sziklaszakadékokon át merész ivezetű hidakon, folyton kigyózó,

kanyargó vonalban ereszkedik majd le a vasut a víz-választó hullámos hegyvidékéről a távoli síkság széles lapálya felé.

Ezen hegyi szakasz egy részletének kiépítése volt az a munka, melyre én, mint önálló vállalkozó, meg-

A vasútépítés kezdete.

biztatást kaptam. A munkahely a *Van-lun-hoi* hágó keleti lejtőjén, az orosz határ közelébe esett, mintegy 230 kilométer távolságra Vladivosztoktól és mintegy 30 kilométerre a legközelebbi kozák falutól. A hágó nyugati lejtőjén Mandzsuországnak legelhagyatottabb, néptelen tájéka következett, cserjével, erdővel benőtt gazdátlan vadon.

A vidéken csak nagy ritkán találtunk az emberi élet nyomaira. Néha valamely széltől védett völgy mélyén, kozák vadászok téli tanyájának romjait fedeztük fel. Egy-egy elhullott szarvas széjjel szórt, fehérülő csontváza és a sűrűsége átvezető vaddisznó csapás pedig az erdő vadjainak titokzatos életéről sejtettek valamit, de különben kihalt és szomorú volt az egész tájék.

Egy különálló mellékvölgy alján, terraszszerű sík helyen, kiirtottuk a sűrű mogyoróbozót, az alacsony, széles levelű mandzsú hársakat és egy csoport pompás fekete nyír alján ütöttük fel a sátrakat, és mindjárt az állandó lakóház, a raktárak, színek és műhelyek építésébe fogtunk. Aztán a vonalon is hamarosan megindultak a munkálatok. Az építés megkezdésének hírére csapatonként jöttek a khinaiak és koreaiak az Uszuri vidékről Mandzsúország belsejébe, úgy hogy a munkáskérdés miatt semmiféle aggodalomra nem volt okunk.

Ez időben mindössze négy orosz ember volt közvetlen környezetem: A munkafelügyelőm, a szakács, a kocsis meg az ács mester. A földmunkások, a napszámosok, kovácsok és ácsok mind khinaiak vagy koreaiak voltak.

Ez évben az időjárás is eléggé kedvezett a munkálatokra, a mennyiben a nyári monszun-esők periódusa hat-nyolc napi derült idővel volt megszakítva és közben néhány rövid futó záportól eltekintve, az eső miatt nem volt érezhető fennakadásunk.

Maga az élet a folytonos elfoglaltságban, a szabad természet változatos szépségeinek közepette igazán ideális volt.

Az, a kit a vérmérséklete és a hajlamai inkább a szabadban való foglalkozás felé vonzanak, de a hiva-

tásánál fogva mégis a szürke irodák szomorú falai között kénytelen lemorzsolni a napi munkájának idegölő óráit, csodálatos életkedvre gyúlva, mintegy nehéz rabságból megszabadulva lélegzik fel a természet szabad légkörében. Az Isten szabad ege alatt végzett munkája közben szinte új ember ébred fel benne, az érzékei mintegy öntudatlanságból felrázódva az addig alig észrevett ezer apró, kellemes benyomások sorozatával és a teljes fizikai jólét fenséges nyugalmat árasztó érzésével töltik be az egész valóját. Kora hajnalban, a sátor alatt átaludt, nyugodt éj után, szinte megújulva érzi az ember minden porcikáját. A sátor vászonfedele az éjjeli levegő nedvességét felfogja, úgy hogy folyton száraz, hűs lég szüremkezik be a szövet pórusain, a mi az ember tüdejét oly különös frissességben tartja.

Rendesen valami zajra ébredünk fel, a mint a kocsisok a lovakkal kezdenek bibelődni, vagy az ácsok bele fognak munkájukba. Élénk jele a teljes pihentesség állapotának, hogy a legmélyebb álomból egy pillanat alatt a tökéletes ébrenlétbe varázsolódik át az ember. A nyugodt, mély álom és az egész éj folyamán beszívott friss lég csodálatosan felüdíti és meglepően élesre finomítja az érzékeket. A mint már nyitott szemmel teljesen ébren, még néhány percig nyugodtan marad az ember, a távoli hangok különös csengő tisztaságban érintik a dobhártyáját, úgy hogy a messziről jövő csendes beszéd minden szavát világosan meg lehet különböztetni.

Az első napsugártól szikkadó sátor vásznának különleges szagát érezni, majd csendesen áramló reggeli lég, a kin felgyújtott rőzse tűz füstjének illatát hozza. A sátor előtt a kocsis a csizmákat tisztítja, egész jól meg lehet érezni a halzsír szagát, aztán

egy pillanatig a sátor valamely sarkában heverő mosdószappan illata érzik, majd az esőköpeny kauszszaga, kissé később meg a vadászszerrek bagariája.

Ily pillanatokban csodálatos élenken meg tudja érteni az ember a hús árnyékban lustálkodó vizsla multságát, a mint félig lehunyt szemmel órák hosszúáig csendesen szimatol. Az ő tökéletes szagló szerveit a csendes légáramlat szárnyán lebegő változatos illatok láthatólag kellemesen foglalkoztatják.

Odakünn a szabad tűzön egyszerre csak nagy sisetgés indul. Iván a reggelire való hal sütésének előkészületeivel foglalkozik és a forró zsirban a hagymát kezdi pirítani, ennek a szaga már valami erős izgatószerként hat a szaglószerveimre, a mit már lehetetlen úgy nyugodtan eltűnni, az éhes gyomor jogait követelve felkelésre serkent.

Az ágy fölött, a sátor gerincén vad-darázs kolonia ütött tanyát, napról-napra gyarapodó fészük arra vall, hogy igen jól érzik magukat a sátorban. A kolonia tagjai már vigan reggeliznek, kegyetlen pusztítást visznek végbe a sátor napos felén melegedő lusta legyekben. Egész nap folyamán, a bölgölyök és a legyek öldöklésével foglalkoznak és ennek köszöni a rabló csapat, hogy megtűrjük őket a közelünkben.

Az eső és a nap változó hatása folytán a sátor szövete hófehér és minden tárgyat egyformán elömlő árnyék nélküli derű szüremkezik át rajta. A fogason függő fegyverek, az asztalon levő különféle tárgyak, töltények, rajzszerrek, könyvek, poharak és egyéb apróság mind tiszta körvonalakban látszik, olyan, mintha valami különös, új szemüvegen át nézné az ember ezt a derült reggeli világot.

A friss forrásvízben való mosakodás után Iván megjelen és bejelenti, hogy a nyírfa alatt az asztalon

már vár a reggeli. Sült hal főtt burgonyával, vaj, barna kenyér, tea..... A reggeli, az csak reggeli, hanem az étvágy!

A reggeli után, mint valami jó karban levő mäsina, melynek minden csavarja kellőkép meg van feszítve, füttyörészve indul el az ember a hegyoldalra a napi munkája után.

Az erdő sűrűségén keresztül kanyargó gyalogutak vezetnek fel a hegyoldalra a különféle munkahelyekhez vagy a keresztvölgyek forrásaihoz, ahol a khinai munkások sátrai vannak és a messze elkanyargó völgyeszorulatok rejtekeibe, hol a famunkások magányos kunyhói rejtőzködnek.

A hegylejtőkön a bevágásokban, meg az anyag-gödörök szabályosan kivájt celláiban vígan folyik a munka. Félig meztelen, barna bőrű khinai legények ásóval, csákánnyal feszegetik a talajt, talicskákra, apró vagonokra rakják és a völgyeket átszelő hatalmas töltésbe hordják a köves, agyagos földet. Lár-mázva, zajongva nyüzsög a partoldalokban a munkáshad, messziről az egész olyan képet nyújt, mintha valami óriási hangyabolyban folyna a serény munka.

A khinai munkások csodálatos jókedvű, bohókás fickók. Egy rövid kék vászon-nadrág az egész öltözetük, meg a szénával bélelt bocskor és egyéb semmi. A derékkötőjébe akasztva mindegyiknek ott kalimpál az oldalán a rézpipája meg a dohányzacskója, a hajfonata a feje körül karikába van csavarva, némelyik még egy kis kendőt is teker a kontya köré, aztán más ruhadarabra nincsen szüksége.

Kora reggel óta lárma és kurjongatás között vígan foly a munka, míg egyszerre néhány fehérbe öltözött fiú jelen meg nagy kosarakkal a munkahelyen. Meg-

hozták a frissen sült cipót. Valami kommandó-féle hangra aztán valamennyien abbahagyják a dolgot és általános pihenő következik. Csoportokba alakulva, folytonos mulatozás között majszolják az ökölnagyságú, puhabélű, gőzben főtt cipót. Aztán pedig mindenfelé elheveredve, kedélyes pipázással fűszerezik a pihenés időközét.

Khinai munkások a sátor előtt.

Ez alatt az előmunkások, a csoportvezetők jönnek hozzám, kik a töltések méreteiről, a bevágásokról, az anyaggödrökről kérdeznek valamit, majd az élelmiszer, pallódeszka, talicska vagy egyéb szerszámszükséglet kerül szóba. Mindent, a mit kívánnak vagy kérnek, egyszerűen, kedélyesen és tisztességesen tesz. Ha valamit nem tudok megadni nekik, hát az sem oly nagy veszedelem, a mi ma nincs meg, hát talán meg lesz holnap, azért valahogy mégis csak

halad a munka, földolog, hogy az élestár ne legyen üres. Üres gyomorral aztán már nehéz volna a talicskát tolni.

A khinai munkásnak van egy gyenge oldala, a mi gyakran nagyon hátráltatja a munkát és a míg ezt meg nem szokja a gazda, hát sok bosszuságot okoz neki.

Ugyanis az esőtől borzasztóan félnek. Ha nyári délután idején, valahol a szemhatár szélén, még bizony nagyon messze gomolyog egy fekete felhő, már láthatólag nyugtalanok lesznek, a kacagásuk, nevetésük mind ritkábban hallatszik, csak a *ta-szui*, *ta-szui-t* az esőt, a záport emlegetik és aggodalmasan muto-gatnak a közelgő borulat felé. Aztán, amint csak egy-két csöpp eső jelentkezik, rögtön eldobálnak minden szerszámot és örült kiabálás közt rohannak széjjel a sátraik alá. Akármilyen szelid, permetező esőt hozzanak is a felhők, aznap már nem lehet őket munkára kicsalogatni többé.

Főleg a kontyukat féltik, mert ha az átázik, ki kell bontogatni és szárítgatni, aztán rendesen csak az az egyetlen ruhájuk van, a mit a testükön viselnek, ha ez átázik, egész éjjel nedvesen kell hálni, de a legfőbb ok mégis az, hogy a khinainak nincs vasárnapja, így tehát akkor ünnepel, a mikor esik az eső.

A munkások sátrai előtt zöld lombbal befödött lugasban a szakácsok foglalkoznak. Széles, nagy nyújtó deszkán a fehér tésztát dagasztják, melyből a khinai munkás fő tápláléka, a gőzben főtt cipó készül. A szó-dával megköltött tésztát vastag hengerekké nyújtják és szabályos darabokra vagdalják. Mindegyik darab-ból ökölnagyságú cipó formálódik. A cipókat aztán forró gőzben párolják, míg élvezhetővé nem vált.

Egy nagy, lapos, öntött, vas üst fenekén forró víz

van, e fölé egy vékony farácsot helyeznek, a mire a cipókat rakják. A vasüstöt nagy fődővel beborítják, a fődőre vastag vizes pokrócot terítenek, aztán parázs-tűzzel fűtik fel a katlant. A víz fölött fejlődő forró gőzben pompásan megfőnek a cipók.

A halat, a tengerikáposztát forró olajban sütve élvezik, a babot, a borsót előbb kicsiráztatják aztán forrázzák le, a friss zöldséget összevágva, nyersen fogyasztják el.

Az étkezéshez azt a vizet isszák, a melyben a rizs-kását kifőzték, de a munkánál is a legnagyobb meleg idejében, csöbrökben hordják a munkásoknak a forró rizslevest, a mit fa-merítőkanálból szűrőszőlgetve használnak a szomjúságuk oltására.

Minden egyes sáturnak külön háztartása van. A sátorgazda az írástudó ember, a ki a számadásokat vezeti, az éléstárt kezeli, a szakácsokat ellenőrzi. Ő állítja munkába az embereket, ő tartja számban a szerszámot és ő osztja szét a keresetet. Mindezen sokféle munkát pontos könyvvezetés alapján végzi, úgy hogy hiba vagy konfuzió csak a legritkább esetben fordul elő.

A vonal különféle szakaszain levő munkahelyek átvizsgálásában eltelik az egész délelőtt.

Amint ezen körutamból haza érek, IVÁN a szakács is elkészült munkájával. A fekete nyírfá-alatt a kis asztalra felkerül a leves. Öt embernek szánt, friss húsadagból kifőtt pompás aranysárga lé. Persze oroszosan van elkészítve, IVÁN tudománya szerint.

Az orosz rendesen a levesében költi el a főzeléket is. Fejes káposzta hasábok, sárga répa, zöld hagyma, burgonya, fehér cékla vegyesen van benne. A marhahús oroszosan, egyenest a levesből kerül a tányérra és a házilag készült orosz mustárral elköltve

jobban izlik, mint a legkitünőbb angol roszt-bif. Utána egy darab hirtelensült következik, pirított burgonyával, aztán valamely amerikai konzerv-dobozból a kompót is kikerül, végre az illatos orosz tea zárja be az erdő rengetegében készült egyszerű menüt.

Ilyenkor a déli pihenés van az egész telepen. Az ácsok már rég elhallgattak a kopogásukkal, az orosz népség a forró fazék tartalmával foglalkozik, a fa-

Koreai munkások a vasút mentén,

kanálból elégedetten szürcsölgetik a kitünő levest. A lovak a fák alatt leveles galyból rakott, füstölő máglya mellett ácsorognak, a hova ösztönszerűleg húzódnak a kínzó böglyök elől. Fejüket a szegény párák egész közel tartják a tűzhöz, hogy lehetőleg egész alakjuk belé kerüljön a csendesen oldalt csapódó füstbe.

A sátor szövete a reá tűző napsugárban vakítóan fehérlik és alatta most 35° C. a temperatura.

Az óriás levelű mandzsu hársfák árnyában, a puha gyepre terített pokrócon, a délutáni pihenés gyönyörei következnek, a mibe azonban az ember sorsát elkészerítő bal végzetként játszik bele a legyek, szúnyogok, böglyök százféle változatainak szüntelen kellemetlenkedése. Igazán csak a legfurfangosabb védekezéssel lehet megszabadulni a kínná-saiktól.

Amint a hőség kissé szünni kezd, az erdőbe indulók egy kis fordulóra, a hol a fatörzsek jelzése, szám-lálása, összehordása folyik, ugyanott a deszkafűrész-szelők, a talicskagyártók munkái várnak az átvételre és felbecsülésre. A famunkával csaknem kizárólag koreai munkások foglalkoznak. Egy csoportban, rendszeren valamely oroszul beszélő gazda vezetése alatt tíz-tizenkét ember dolgozik együtt.

Fakéreggel fedett, szegényes kunyhóban húzódnak meg az erdő mélyén, és rendszeren nincs más vágyuk, csak annyit keresni, hogy naponként néhányszor rizskásával megtömhessék a gyomrukat. Ha azonban a rizsen kívül még kaolán-szeszre is kerül a keresetből, hát ez már a földi gyönyörűségeknek a netovábbja nékik.

Az egész koreai népre jellemző, hogy végtelenül babonásak, szörnyen gyávák és rendkívül egyszerű gondolkodásúak. Még a furfangjaik is, melylyel a munka valamely tökéletlenségét palástolják, vagy a melylyel talán árfelemelést akarnak elérni, oly nainak, hogy csodálkozásba ejtik az embert; és ilyesmiért lehetetlen megharagudni rájuk.

A famunkák átvizsgálásával rendszeren eltelik egy egész délután. Gyakran valami félreeső völgy mentén, egy-egy felzavart erdei fogoly-család után indulok és a vadász-szenvedély messze elcsalogat az erdő

távoli zugaiba, úgy hogy legtöbbször már jó estére jár az idő, mire a telephez vissza érkezem.

Ilyenkor rendesen nagyon élénk a tanyánk környéke. A khinai munkások, a sátorgazdák jönnek az élelmi szerekért, amiben ép fogyatkozásuk van. Liszt, hal, só, szóda, olaj, dohány, gyufa és bocskor az egész szükségletük, a cigarett-papír meg a fehér cu-

Koreai vasútépítőmunkások a sátor alatt.

kor már fényűzési cikkek. Be is vagyunk rendezkedve mindenféle árucikkal, úgy hogy ki tudjuk elégíteni a szegény ördögök minden szükségletét.

Az esték augusztus hóban kellemesen hűvösek, főleg valami délutáni zápor után jelentékenyen lehül a levegő. Dacára a felhőtelen csillagos égnek, a völgyek mentén mélyen járó fehér ködfoszlányok úsznak csendesen lefelé. A sűrű avar-tengerből a tücskök

egybefolyó zenéje hallatszik, ezer meg ezer röpülő szent János-bogár kialvó meg felvillanó fénye a mint ott csillámlik a völgy síkja fölött, azt a hatást kelti, mintha az ég csillagai tükröződnének a tenger hullámzó sötét vizében.

Néha egyet kurjant a khinai lovász a völgyben, ahol békóba vert lovait terelgeti, valamelyik sátor előtt egy bús tilinkós cifrázza az ő különös skálájú rövid kis nótáját. Vacsora után rendszeren a szabad tűz köré hevernek az orosz legények és csendesen cigarettézve mesélnek egymásnak.

IVÁN, a szakács, a katonasorból szeret legjobban beszélni. A többiek bizonyynyal már könyv nélkül tudják a historiáját, de azért csak újból meg újból elhallgatják az egyszerű mesét.

Hogy az utolsó esztendőben milyen jó csizmája és milyen új köpönyegje volt a katonasorban. Mivel a kiszolgált katona a csizmáját meg a köpönyegjét ajándékkép magával viheti, hát úgy vigyázott rá, mint a szeme fényére, hogy tisztességes ruhában mehessen a szabadságra. A mint aztán kitelt az ideje, hát az történt, hogy a kapitánya leparancsolta róla a jó gúnyát és lyukas csizmában, meg rongyos köpönyegben eresztette neki a világnak. Aztán meg, hogy mennyit dolgozott a századja az Uzsuri vasuton. A legénység teljes két hónapig hordta a földet a töltésekbe és hogy a vasut minden legény után naponként egy rubelt fizetett a század kasszájába. IVÁN is két teljes hónapig tolta a talicskát és lapátolta a földet, aztán mikor bevégződött a munka, hát a századkasszából három rubelt fizettek ki neki érte.

PETYKÓ, a kocsis, az Uzsuri-vidékről való kozák gyerek, ezelőtt még tán soha sem volt kinn a falujából, a katonasorból is csak annyit tud, a mennyit

az apjától hallott, kellő áhítattal hallgatja a sokat próbált IVÁNT. VASZILI, az ács, csendes, szótalan publikum. Ő jóval öregebb is emezeknél és egész más sorból való legény.

IVÁN egyszerű históriáira ő csak dörög egyet a torzonborz szakállába, a mi olyan formán jó ki, mintha elmordulná magát valami boglyas komondor, aztán csendesen, némán tovább füstölget.

Ő vele a másik kettő bizonyos tisztelettel beszél, mintha a korát vagy a szótlanlanságát respektálnák, vagy a multjából tudtak meg valamit, a mi bizonyosan nagy dolog lehet. Ez a bizalmatlan, csendes ember sem nem katona, sem nem kozák, hanem Istentől és embertől ehagyott szerencsétlen száműzött.

Amint ott a tűz körül soká elbeszélget ez a három különféle sorsú ember, bizonyos jólét érzése látszik körülfogni őket és olyan, mintha a jelen sorsukkal összehasonlításuképpen támadna fel bennük a multak fölötti rezignáció. De akár a jó, akár a nehéz időkről folyik a csendes beszéd, annak minden szavából a sors változataiban egyformán megnyugvó, mély fatalizmus érzik ki, a mi oly elválaszthatlanul össze van növe az orosz paraszt egyszerű lelkével.

A fényes, csendes estéken magam is soká elüldögélek a sátor előtt és igazán nem kell hozzá ábrándozásra hajló hangulat, sem fájó honvágy, vagy más mélabús érzés, mégis ilyenkor egész öntudatlanul is mindig csak haza gondol az ember.

Fent a magasztos fényben csillogó égen a tejút végtelen csillagárja látszik és a mint a szem az égbolt jól ismert csillagképeit, a Göncölt, a Kassziopéiát, az Andromédát, meg a bolygókat felkeresi, egyszerre egy megszokott, ismerős világba varázslódik vissza. A képzelet önkénytelen útra kerekedik és néhány pil-

lanat alatt átfutja azt a sok ezer mértföld távolságot és az est szürkességébe vesző mandzsuriai bozöttenger már a magyar Alföld aranykalászos rónaságának látszik, a parázstűz körül pásztorlegények heverésznek, a csendesen bólintgató fekete nyír suttogó akácfává változik át, melynek lombjai közt a tücsök is ott muzsikál. . .

A hazai szép nyári esték minden varázslatos benyomása felújul az ember képzelete előtt és sokáig ott rezeg abban az ismerős, szelid csillagragyogásban.

Aztán jó közbe valami, egész jelentéktelennek látszó dolog, a mi azonban egyszerre széjjel űzi a kedves emlékek ismerős képeit és újból az idegen tájak különleges, új világát varázsolja elő.

Acsendesén húzódó hűs, esti lég szárnyán finoman eloszlott ópium illata terjeng. Ez a légkör már a fantasztikus álmok színes képeitől tarkálló khinai világot jelenti. Az égő ópiumnak émelyítő füstje, ha finoman elosztva terjed, sajátságos, szinte kellemesnek tetsző illattal tölti be a léget. A modern Khina minden rendű, rangú népe e füst szárnyain ereszti szélnek a gondját, bűjét, és benne keres vigaszt, feledést vagy megnyugvást a nehéz munkában görnyedő napszámos ép úgy, mint a földi javakban dúskáló, hatalmas mandarin.

A khinai ácsok sátrában még ég a világ, az egész napi dologban kifáradt néhány alak a gyékényen elnyújtózva, szenvedélyes vágygyal szívja az álomba ringató ópiumpipát, a melynek füstjét az esti légáramlat a szárnyára kapta.

LI-FU barátom, az öreg ácsmester, esténként gyakran felkeres a sátram előtt és ha még nem bódult el a gyönyörtadó füsttől, hosszan el szokott velem beszélgetni az ő különös és sajátos nyelvén.

Mindössze harminc vagy negyven orosz meg angol

szó az egész idegen nyelvtudománya, a mit egy kis pantomimikával megtoldva, oly ügyesen használ, hogy szinte hihetetlen, mennyi mindent képes kifejezni véle. Érdekes és különleges egy ilyen öreg khinainak a gondolkozásmódja, a csapongó fantáziáján szinte megérzik az ópium izgató hatása, míg maga az ember, a mint ott előttem guggolva, csendesen beszélget, a szoborszerű nyugalom hatását keltve, önkénytelen is csodálkozásba ejt. Bizonyos babonás rajongással tud gyönyörködni LI-FU a csillagragyogásban, néhány feltűnő csillagnak a khinai nevét is elmondja és kitűnik a beszédéből, hogy a sajátyszerű khinai asztronómiából is hallott valaha valamit. Aztán egy-egy hosszabb mesébe is belekezd, a mit azonban már félig az anyanyelvén kénytelen folytatni, úgy, hogy nagyon keveset érthetek meg belőle, ez aztán az egész dolgot még misztikusabbá teszi.

Egyszer már hallottam is valahol egy eredeti khinai csillagregét. Rövid kis história az egész, de kedves poézis és naiv romantika ölelkezik benne és itt a magányos, csillagfényes estéken gyakran eszembe jut.

A tejút, khinai nyelven *tien-hó*, — az égi folyó, — két kis fényes csillagot választ el egymástól, melyek egész év folyamán annak két oldalán látszanak bolyongni, mintha utat keresnének a folyón keresztül.

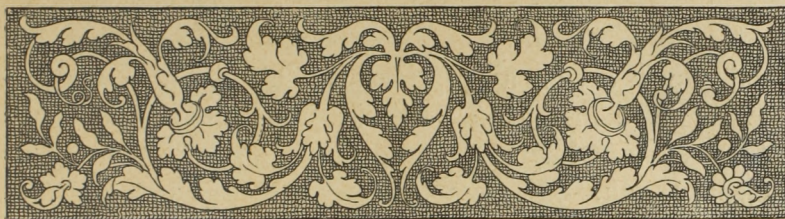
Évenként egyszer, a nyár közepén, e két csillag útja találkozni látszik. Olyan, mintha a két szüntelen bolyongó vándor egyszerre egymásra lelne.

A khinai rege szerint e két csillag: NYŰ-LANG, a pásztor és CSI-NŰ, a fonó asszony, a kik egykor fiatal, szerető házastársak voltak, de a kegyetlen végzet egymástól örökre elválasztotta őket. A sorsukat intéző égi hatalom, úgy látszik, kissé mégis megkönyörült rajtuk és évenként egyszer, a hetedik hónap hetedik

napján összehozza őket. Ez a nap nekik a boldogság napja, a mi után ismét egész évig a Tien-hó áthághatlan hullámai lesznek a vágyaiknak legyőzhetlen akadályai.

Ezen a napon a khinai nő, a kinek az ura valahol a messze idegenben időzik, az egész éjjel imádságban tölti, hogy a fényes csillagok, NYÚ-LANG és CSI-NÚ vezéreljék vissza a távollevőt hozzá, azok pedig, a kik reménytelenül szeretnek, ez éjjel azért a kegyért imádkoznak a csillagokhoz, hogy legalább egyszer egy évben engedjék meg nekik boldognak lenni, hogy a mikor NYÚ-LANG, a pásztor találkozik az utána szüntelen vágyódó CSI-NÚval, a hetedik hónap hetedik napján, az övék lehessen az, a kit szeretnek.

HATODIK FEJEZET.

A mandzsuországi ős.

ELMULT a nyár, elröppent szeptember is, az erdős vidék minden bozótját, fáját megérintette már az őszi éjjelek elmúlást hirdető fagyos lehelete. A mogyorócserjén még meg van minden levél, de összeaszva, megbarnulva, szárazan zörög az őszi szélben, a fiatal tölgyek lombja is a vérpiros színből a barnába fakult át, míg a hársak és nyírfák koronája már kopasz, lombtalan, sivár.

A kis telepen is megváltozott a világ képe. A sáttortanyát már régen széjjel szedtük, cselédestől, mindenestől a lakóházba költöztünk, sőt még a lovak is állandó fedél alá kerültek. Tőlünk ugyan már kedvére dudálhat a fagyos őszi szélvész. A munkások augusztus hó végén pénzt és meleg ruhát kaptak és az egyezségük szerint, most már a kemény fagyok beálltáig megszakitás nélkül kötelesek folytatni a dolgot.

A tél beálltával a munka felmérése és a leszámolás következik. Így aztán téli lakásról nem is gondoskodtak, kihúzzák a sátor alatt, míg a kemény idő be nem köszönt. A sátraikat körülrakták gyepetglá-

val, hogy a szél a lenge vászon alá be ne tolakodjék, éjjelre meg izzó parazsat hordanak a közepébe és a vékony házfedél daczára oda se néznek a hűvös éjszakáknak. Bár reggelenként a forrás körüli tócsák már jól be vannak fagyva, a földmunka még zavar-talanul folyik, mert a napos helyeken délre már felenged az éjjeli fagy. A khinai ilyen időben, úgy dél felé le is veti a vattás ködmönt és mivel az alatt rendszeren nem visel alsó ruhát, derékig meztelenül süt-kérezik az őszi napsugárban. Az bizonyos, hogy jól meg is van edzve a bőre hozzá, mert baj nélkül állja ki a mandzsuriai klíma nagyfokú szélsőségeit. Míg mi ily évszakban naponként háromfélekép is öltözkö-dünk, ők vagy a téli gúnyát viselik, vagy félig mezí-telenül vannak.

Ezeknek az erősen változó hőmérsékletű őszi na-poknak két szaka van, a mikor a bélelt, vastag ruhá-zatot nem állja ki az ember, ez a kora délelőtt ideje és az alkony tája. Ilyenkör a hőmérséklet elég ala-csony ahhoz, hogy ruha nélkül kibirhatnák, a vattás ködmön pedig munka közben megizzasztja őket.

Amint az alkony beáll, a mindjobban hűvösödő nedves erdei levegőben az átizzadt ruhát már nem lehet elviselni, de a szegény khinai munkásnak ren-desen csak az az egy ruhája van, a mit a testén vi-sel, tehát nem oly könnyű segíteni a baján.

Ilyenkör esténként minden sátor előtt hatalmas lobogó máglyatüzet gyújtanak, aztán teljesen mezte-lenre vetkőzve sütkéreznek a tűz körül, órák hosz-száig szárítgatják a testüket, a hajfonatukat, meg a nyirkos ruháikat.

Az őszi esték különleges látványossága ez a tűz-fürdő. Az erdő közepén, az est félhomályában a lán-gok körül sürgölődő hosszú, kibontott hajzatú, mez-

telen embercsoport igazán sajátyszerű, fantasztikus látvány.

A mandzsuriai őszi éjjeleknek egy másik, érdekes látványossága az erdők és völgyek könnyű avarját emésztő futótűz. Valamely hegyoldalon otthagytott parázstűzről az alkony táján keletkező erős légáramlatok élesztik fel a száraz fű közt tovaaharapódzó lángokat. Széles vonalban elnyúlva halad a szél irányában a futótűz, fel egész a hegyek gerincéig. A fák közt kigyózó, terjengő, izzó tűzvonal, a felcsapódó lángnyelvek, a gomolygó sötét füst az esthomály szürke háttérben igazán megragadó, rémes kép.

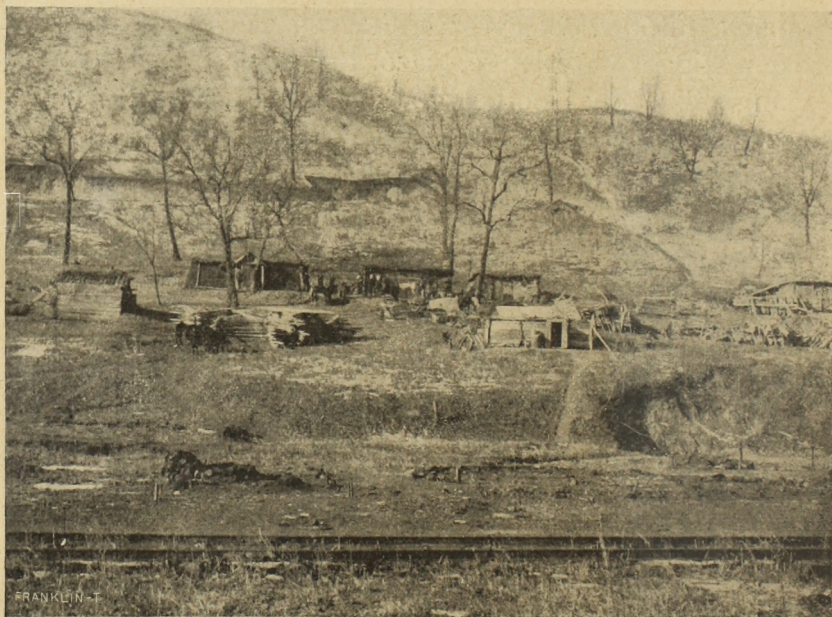
Közelről szemlélve azonban az egész csak könnyű, néhány botütéssel kioltható szalmaláng, mely még az erdőalj vékony ágtörmelékét sem képes felgyújtani, csak a száraz fűszálak lenge tengerén nyargal keresztül.

A mind hosszabbodó őszi estéken a lét az erdő elszigetelt magányában bizony elég eredeti dolog, de korántsem elviselhetlen. A napi munka, a mi az embert reggeltől estig elfoglalja, aztán a könyvek és folyóiratok, melynek itt minden sora érdekes olvasmányává válik, kitöltik a napnak minden egyes óráját.

Az őszi folyamán egy alkalommal meglátogattott a főnököm, N. Sz. osztálymérnök. A mindig szívélyes és jóindulatú ember élénken érdeklődött a sorsom folyása iránt és meghívott, hogy ha meguntam a hosszú téli napok egyhangúságát idekünn, hát menjek be az irodájába, Nikolszkba, hol kellemesen eltölthetném az időt egész tavaszig, a munkák kezdetéig.

Erre én arról kezdtem neki mesélgetni, hogy mennyire tetszik nekem ez az egészséges, szabad, független élet, meg a khinaiakat dicsértem, a kiket ideális munkásoknak tartok és a kikkel ezután már

sokkal nagyobb dolgokra is bátran merek vállalkozni. Aztán beszéltem a jövő terveimről, a téli munkák berendezéséről, végül megmutattam neki a fegyvereimet, a könyveimet, a magyar, német, angol folyóirataimat, a melyek társaságában az estéim telnek és megköszöntem a szíves ajánlatát. Eleinte csodálkozott rajtam, később azonban úgy látszott, mintha meg-

Az első telepem.

értett volna, bár nagy szüksége lett volna reám az irodájában, a bemenetelre nem biztatott többé.

Október hó elején a raktáramban az élelmiszerkészlet már nagyon fogyatékn volt, fel kellett készülnöm tehát, hogy útra keljek Nikolszkba a szükségleteim beszerzése végett.

Bár a nyár folyamán már néhányszor meg kellett tennem ezt az utat, mégis mindig nehezen hagytam

ott az érdekes munkák színhelyét és rendszeren, a míg csak lehetett, napról-napra halasztottam az elutazást.

Ez időben a Ta-he-jas völgyében már jól fentartott kociút vezetett, a patakkanyarulatokon, vízmosságokon, ingoványokon át hidak, átjárók, töltések épültek, úgy, hogy a tavasz óta nagyon megváltozott a vadon képe. A mint az idő ősze fordult, a hosszan elnyúló széles patakvölgy tavaszi, nyári tarka színét az őszi méla szürkésege cserélte fel, a mi aztán szinte egész másnak mutatja most a rétek, mezők világát.

A kozákok a tavasszal a vízfolyások mentén kiírtották a gázt, hogy a szénakaszálásra előkészítsék a rétek sík részét. Friss, üde, zöld pázsit nőtt mindenütt a bozót helyén.

Ezer virággal tarkázott zöld szőnyegen pompás kékfejű iriszek, dús margaréták hajladoztak, a vadlóhere bogos virága piroslott közöttük. A buckás partokon dús csoportokban üde primulák kacérkodtak a virágos vadrózsabokrok alatt, az útszélen meg a nagy, vörös turbános számartövis terjesztette ágas, tüskés karjait.

A vízfolyás mentén, hol az avar érintetlen maradt, iszalaggal, hajnalkával befutott, összefont réti nád sötét bokkrétája, meg a gyékénybuzogány barna feje bólongott, az alacsony fűzfák görcsös, lombos ágai nyúltak le a patak vizébe.

Most az őszi világ sötétebb színvegyületeibe öltözik át a sokféle tarkaság.

A sárguló réti nád levelek közül vérpirosan válik ki a lósóska vastag szára, magvas feje megbarnulva hajlong a hófehér pelyhű nádbokkréták között. Az óriás bürök fanagyságra megnőtt, százsugarú magkoronája közt suhogva fúj át a szél. Az egész világ fakul, szürkül, a fűzfa lombja rég lehullott.

A zenélő sáskahad már elhallgatott, a fácán-családok széjjelrebbentek és kis csoportokban kóborolva keresik az élelmüket. Az út mentén mindenfelé szénakazlak látszanak, gondosan körül vannak árkolva, hogy a futótüzek egy könnyen hozzájok ne férhesse- nek. A legmagasabb boglya tetején a réti sas tollász- kodik a reggeli napsugárban.

Kora reggel indultam el a telepről és a mikor el- ért a hajnalodás a Ta-he-jas pataknak folyton széle- sedő völgyében, már orosz területen haladt az útunk.

Ázsiának kulturhistóriai szempontból talán egyik legérdekesebb része ez a fejlődő orosz világ az Uzsuri folyó vidéke mentén.

Az orosz cár 1860. évben, a pekingi szerződés alapján egy akkora földet csatolt a koronájához, mint egy jókora európai ország. A khinai birodalom ezen távol fekvő, néptelen vidéknek nem sok hasznát látta és könnyen engedte át a hatalmas északi szomszéd- nak, hogy a jó barátságot még szorosabbra fűzze.

Oroszország csak a hetvenes években kezdte meg e vidék rendszeres betelepítését és az Uzsuri folyó és az új mandzsú határ között egész sor kozák helység- nek lőn az alapja megvetve.

Az orosz kormány a kozákok közt kiosztotta a földek legjavát, ellátta őket marhával, gazdasági esz- közökkel és az apró szükségleteinek beszerzésére még pénzzel is, úgy, hogy mindenük megvolt egy rend- szeres új élet megkezdésére.

A könnyen mívelhető pompás fekete föld a rend- kívül meleg, de esőben bővelkedő nyár nagyon ked- vez a földművelésnek és bizony a legkevésbé sem erőlteti meg magát a kozák, mégis megad az Isten neki annyit, hogy bőven jut kenyérre belőle neki meg a háznépének.

A kozák maga nem foglalkozik rendes munkával, neki a fuvarozás meg a vadászat tetszik a legjobban, vagy pedig teljes naplopással tölti el az időt. Bár földje van elég, és ha jól megművelné, teremne is rajta bőségesen, de nem tör fel többet a szűz földből, mint a mennyin az élelme megterem, azt sem maga munkálja meg, mert az ilyen paraszt munkára ő nagyon nagy úr. Koreai földműveseknek adja ki a földjét, a kik aztán az ősrégi, primitívus szerszámaikkal felturkálják, felkapálják, bevetik és óriási szorgalommal tisztítják, gyomlálják, ápolják azt egész nyáron át fáradhatlanul. Ősszel a koreai a fele termést behordja a kozák udvarára. Jóformán az ujját sem mozdította meg érte a kozák és mégis tele lett az éleltára. Mi kell neki egyéb? A pálinkára valót megkeresi fuvarozással, a marhát, tehenet ellátja az asszony nép, ő neki a kényelmes úri életből jut ki a része.

A milyen dologtalan, lusta úr a kozák, olyan nyomorult rabszolga a felesége. Az asszonyokon rendszeren egy nagy csomó gyerek lóg, övük a konyha gondja, ők bajlódnak a tehénnel, a sertéssel, a baromfi-val és ha nagy fiú nincs a háznál, az asszony ül fel a lóra, ő hajtja ki a csikókat a legelőre vagy az itatóra.

A kozák asszony férfi módra ül a lovon és a nyereg telen paripán csak oly bátran vágdat, mint akár-melyik huszár.

Nagy, csontos, sovány asszony az öregje. A fiatalja telt idomú, de rendszeren májfoltos, fakó arcú, sárga szemű és egy cseppet sem csábos külsejű.

A kozák faluban minden férfi katoná. A hadi szolgálat fejében kapja a telket, a földet, így aztán adót sem fizet a faluban senki . . . Béke idején nagyon szabad ember a kozák, de a mozgósítási parancsra

őregje, fiatalja egyszerre otthagyja a faluját és bevonul a központokba hadi szolgálatra. Minden férfinak állandóan meg van a felszerelt nyerges lova, a rezes kardja, a Berdán-puskája, a sárga hajtókás, rézgombos uniformisa és ünnepnapokon vagy a szemlék idején az egész falu hadilábra helyezkedik, kardcsörgés, sarkantyúpengés hallatszik mindenfelé.

Az Úszuri-vidék mentén levő kozák falvak majdnem mind egyformák, úgy, hogy a ki egyet-kettőt látott belőlük, elmondhatja, hogy ismeri valamennyit.

Egy hosszú, széles út a falu főutcája, melyet cinkkel vagy nyirfakéreggel fedett apró faházak szegélyeznek. Rendesen valami vízfolyás közelében telepednek le, hogy közel legyen az itatóhely a jószág számára. E mély helyeken azonban esős időben valóságos sár-tengerré válnak az utcák. És mind ilyen egyforma, szegényes, nyomorúságos külsejű, faházas, rongyos falvak az Úszuri-vidék kozák telepei, egy kövér földű, bőven termő áldott vidék közepette.

Az utunk *Báránuszkán* és *Szofia-Alexievszkán* át *Fadiefska* nevű kozák faluba visz, hol az egész napi kocsikázás után az éjjel kellend eltölteni.

A nap már rég letűnt a nyugoti hegyek mögött, a mikor elértük a falut. A kocsi végig haladt a széles főutcán, aztán egy közön befordult Zarubin ismerős kozák portájára. A kocsizörgésre kiszalad a háznép, mindjárt megösmernek. Apraja-nagyja hozzálat a podgyász behurcolásához.

Két nagy szobából áll a lakóház, az elsőben van a tűzhely, a kemence is innen fűlik, mely a válaszfalon át benyúlik a másik szobába.

Az első szoba tele van gyerekekkel, asszonynyal, engem a belsőbe tessékelnek be, a hol még feltűnő rend és tisztaság látszik.

Behozzák a podgyászomat, leültetnek a falóczára. Valahonnan előkerül a nagy leány is, a ki meggyújtja a petróleumlámpát, az asztalt leteríti fehér gyolccsal, aztán elmondja, hogy mindjárt itt lesz a szamovár, meg valami vacsoraféle. Aztán a kenyér miatt kezd panaszkodni, hogy bizony jó száraz már, de holnap lesz friss sütés, meg hogy az apja a vizimalomban van, későn került rá az őrlés sorja, aztán meg a malomban eliszogatnak, elmulatoznak az emberek, nagyon elmaradt az apja a liszttel.

Nemsokára az öreg apó is bekullog. Szikár, magas termetű, hófehér szakállú vén orosz, a lánynak a nagyapja. Nagyon mosolygós a kedve, igen virágos a hangulata. Látszik, hogy felöntött a garatra az öreg.

Mikor bejön, keresztet vet, aztán sokszor elismételgeti a köszöntést, míg végre leül és elkezd mesélni.

— Galambocskám, ne haragudjon rám, de nagyon jó kedvem van máma. Nem lehet az örömet úgy hagyni szárazon, hát ittunk egy kicsikét. Levél jött máma a katona fiamtól, Kabárovszkából, annak örülök olyan nagyon. Azt írja a fiú, hogy a gubernátor ötöt tette meg első kocsisának.

— Atyuskám! Galambocskám! nagy tisztesség ez a familiára. Az én fiam a gubernátor kocsisa, jó fiú, szép fiú. — Így mesélget az öreg végtelen végnélkül, háromszor is elismétli az egész históriát, míg a nyelve lassanként nehezebben perdül és ő maga csendesen elszunnyad a falóca sarkában.

E közben a szamovár már ott gőzöl az asztalon. Asztalkám terülj. — Bizony elég gyorsan került elő különféle jó dolog. A szomszédoktól való puha kalács, aztán meg pirosra sült fácán, savanyított dinnye, édes tejföl, friss túró, meg barna kenyér. Pazar menü az

éhes utasnak. Aztán a ki kínálja, sem utolsó látnivaló. Szép, sugar nővésű, formás leány, még nem lehet több tizenhat évesnél. Olyan ritmikusán jár, mintha úgy tanították volna reá, pedig bizonyos, hogy még nem volt kinn a falu határából. A ruha is úgy áll rajta, mintha valahol a városban készült volna, pedig azt mondja, hogy ő szabta, maga varrta.

Az asztallal szemben, a falon ott van az orosz cárnak színes nyomatú arcképe, mellette függ a bájos, szőke, szomorú asszony, a cárné képe.

A cár rendjelektől ékes katonai egyenruhát visel, a felséges asszony pompás, világos estélyi toalettben van lefestve. A drága csipkederék, elől diszkrétén szívalakban van kivágva, egy vékony gyémántos lánccon arany kereszt lóg a cárné nyakán. A kozák leány karton ruhája épp úgy szívalakban van kivágva és a nyakán üveggyöngysoron függ egy kis ezüst kereszt.

Künn a külső szobában szomorú olajmécs pislog. Vagy féltucat gyerek, meg az egész familia ott volt összegyűlve. Egy fiatal menyecske csecsemő gyermekkel foglalkozik.

A mestergerenda fölé egy hosszú, ruganyos tölgyfarúd van tűzve, a rúd szabad végén négy zsinóron vászonfenekű ráma függ, mint a mérleg serpenyője. Ez a kozák bölcső. A mint a gyermek felébred és sír, az anyja letérdelt a földre, a lebegő bölcső mellé, aztán ráborul a fekvő gyermekére és úgy szoptatja meg. Ha az apróság már megcsendesedett, lassan lebegteti a bölcsőt és halkan dalolgat neki. A ruganyos farúd csendesen nyikorogva hajladozik, a dúdolásra meg a nyikorgásra aztán megint csak elalszik a jóllakott gyermek.

Mire a gazda megjő a malomból, már én is jól elálmosodom. Hamarosan megbeszéljük a holnapi

továbbutazás részleteit, a gazda biztat, hogy a legjobb három lován szállít holnap a postaállomásra, aztán jó éjszakát kíván. A nagy szobában a téglakemence mellett van az ágy, az egyetlen az egész házban. A nagy leány már jóval előbb megvetette, a lámpát az ablakdeszkára állította és így készen van minden a lefekvéshez.

A festetlen, keskeny faágyon kivarrott betűjű vászonlepedő, vörös himzésű párnák vannak, a mire egy kékvirágos parasztpaplan van borítva. A falon, a szögeken az asszony nép ünneplő ruhái, szoknyák megtarka kendők függnek, az ágy fölött, a sarkokban szentkép áll, előtte egy kis olajmécs pislog.

A függönyön túl, a nagy szobában, még az ágyazkodás folyik. Az alvó öreget a lócáról letuszkolják a földre, a hol szénaágyat vetettek mindnyájuknak. Aztán kívülről is behurcolkodnak még egynehányan, a nagyapától a dédunokáig ott van egy csomóban az egész család . . . Sok ásítózás és hosszú fohászkodás után végre megcsendesedik a népes ház.

Reggel még fenragyogott a hold az égen, mikor nekifogtunk az úti készülődésnek. Az asszonyok már jóval előbb fenn voltak, a tegnap örölt friss lisztből már megdagasztották a kenyeret, a kemence javában izzott, a lángos már megpirult benne. A reggelihez, a teához, hideg fácánsültet, meg vajjal kent forró lángost kínálgattak, kívánni sem lehetett volna ennél izletesebb reggelit.

Aztán elindultunk tovább. ZARUBIN gazda a könnyű tarantászba három jó lovacskaát fogott, aztán vígan nekieresztette őket. Míg a két szélső ló erős galoppban vágta, a középsőnek a rúd közt hosszú ügetéssel kell meggyőzni. Ha a rudas is vágatásba indul, akkor bizonyos, hogy nem jó kocsis kezében van a gyeplő.

Elhagyjuk a falut, elmaradnak a házak. A messze-ségben a Szuj-fun vize felett halványkék ködpára húzódik, a Hold is fenjár még az égen, de már nagyon sápadt az ábrázata, míg a nyugati hegyek csúcsára ráesik már az első születő napsugár.

Elérjük a fakorlátot, a mely mértföldnyi kerülettel zárja körül a falut. A korláton kívül a szántóföldek kezdődnek, ide már nem jöhet ki a falu körül legelő jószág.

A ki kimegy a korláton, maga után gondosan becsukja a kaput, a mely rendet minden utas pontosan betartja. Megállunk a szántóföldek szélén. A kozák a kapu rúdjaival bibelődik, az én figyelmemet pedig egy különös formájú madár köti le, a mint előttem az út mentén repül és vagy ötven lépésre a kocszi előtt beleloccsan egy sekély úti pocsolyába. Kibontom a puskát, apró seréttel töltök és oda célzok a pocséta közepébe. A víz felcsapódik és a madár szárnyaival evez benne. Oda futok. Egy kis tömzsi csörgő kacsa volt a zsákmány. A mint szembe repült velem, a kinyújtott nyakát nem láthattam, a széles csőre és a keskeny feje előlről olyan különösnek látszott.

Tovább megyünk. A kozák vígan szólítgatja lovait, de az ostorra még nincs szüksége, azt bedobta a kocsiba a háta mögé.

Később az utunk mindjobban emelkedni kezd. Néhány különálló, hosszan elnyúló hegyhátat kell átvágnunk, melyek közt széles, sík völgyek, pompás feketeföldű szántások és messze nyúló feltöretlen szűz parlag látszik.

Az egész vidék olyan, hogy sok ezer munkáskéz találhatna foglalkozást rajta, száz meg száz földműves-család bőven megkereshetné itt a betevő falatját, sőt jólétre, gazdagságra vergődhetne rajta; most azonban

a vidék nagy része csak feltöretlen, műveletlen pusztaság.

Amint felkapunk egy magas dombtetőre, újra felcsillan a Szuj-funa vize, a mint a gránitsziklás hegyszikületektől a távoli lankás vidék sík tája felé kanyarodik.

A kociút is még egész délelőtt a hullámos hegyhátak között kanyarog, míg végre leereszkedik a Szujfun homokbuckás partjára.

A *Szinyelnikova* nevű postaállomás a környező elkerített udvarával egyedül áll a folyó emelkedett partján. Se ház vagy kunyhó, se tanya nincs a közelében, de azért elég élénk forgalmú állomás, nagy ritkaság, hogy ne volna utas a várószobájában. Innen még vagy negyven kilométernyi út van hátra Nikolszkiig, de a postalovak éjjel-nappal készenlétben állnak. ZARUBIN kozák itt elbúcsúzik tőlem és miután kifűjtatta a lovait, csendes lépésben hazafelé indul.

A vén, nagy szakállú postamester már jól ismer, szívesen üdvözl. Ha nappal jövök, úgy, mint ma is, nagyon siettet a kocsisait, hogy hamar be legyen fogva. Éjjel azonban rendesen marasztal, azt szeretné, ha reggelig tovább se mennék, a rossz idővel, a sötéttel hozakodik elő és hosszú történeteket mesélgget az éjjeli utazás bajos voltáról. Én rendesen türelemmel végig hallgatom, aztán, ha lehet, tovább utazom.

Közben az öreg asszony behozza a forró szamovárt, a teát, meg a cukrot, a mihez még tej és barna kenyér is kijár és biztat, hogy egyem, mert Nikolszki még jó messze van, az út rossz, a koci rázós és hamar megéhezik az ember.

Aztán magamra maradok, míg a kocsi elkészül, van időm a gondolkodásra.

Sokszor töltöttem az éjet ebben a kis, szegényes postaházban a falócán, ha kint vihar tombolt és a sötét éjben nem lehetett tovább menni. Ha előttem már más utas érkezett és elfoglalta a lócát, hát a padlóra vetettünk ágyat.

Bizony nem voltak kellemesek az álmaim a padlón vagy a lócán, de azért a kis szegény postaházra mindig szívesen gondolok vissza.

Végre megindul velem a postakocsi, csilingelve, vágatva a Szuj-fun partján tovább.

Nagy lármával biztatja a kocsis a három csikót, két kezében magasra tartja a négyágú kötélzárat és a favázás, vászonfedeles, könnyű kocsi csak úgy repül a göröngyös úton, árkon, pocsolyán, beszakadt hidon keresztül egyaránt.

Az út egy darabig meredek vízparton halad. Majdnem függélyes sziklafal emelkedik az egyik oldalán, másik felén pedig a meredek szakadék és a mélységben hömpölygő folyó vize látszik. Szinte félve tekint az ember a feje fölött lógó óriás gránittömbökre, meg az alatta örvénylő folyóárra, egyformán félelmes mind a kettő. Szerencsére e szakadékos útrészlet nem tart soká, hamarosan kiérünk a kiszélesedő síkra, ahol a Szuj-fun lankás, csalitas, széles földje következik.

Itt már egymást érik az orosz és koreai földművesek telepei, a falvak és helységek már barátságosabb életviszonyok képét tárják az utazó elé.

Utunk folyton a táviró vonal mentén halad. Néha azt gondolom, hogy nekivágódunk valamelyik oszlopnak, oly közel surranunk el mellette, aztán csaknem összeütközünk a szembe jövő khinai fuvarosokkal, kik csak az utolsó percben térnek ki a kocsi elől, pedig a postakocsis az országúton olyan nagy úr, hogy senki elől a világért ki nem térne.

Nem sokára nagyobb helység következik, zöld tetejű, sok tornyú fatemploma külön áll a falu közepén, a tornya tele van aggatva sok apró csengettyűvel meg haranggal. A templom mellett lakik a pópa, a legszebb ház az öve. Aztán elmarad a helység és újra a széles folyóvölgy homokos síkjára jutunk, hol letarolt kukoricaföldek, szabályos barázdájú dohány-táblák következnek. A dohány már mindenfelé régen

Kozák falu temploma.

le van törve, a megszáradt, fonnyadt kóró végén még itt-ott maradt néhány levél, öreg koreai paraszt böngészik közte.

A kocsúton különös formájú kétkerekű bikafogatók vonulnak a földekről a koreai helység felé. A taligák hosszúszerű cirokkal vannak megrakva, a koreai legény féloldalt ül a bika tomporán, vékony pálcát suhogtat a kezében, közben meg-megrántja a gyep-lőt, zsineget, mely a bika orrába kapcsolt fagyűrűhöz

van kötve. A nagy vörös bika csendesen ballag, a legény halkán énekel, a taliga tengelye pedig kegyetlenül nyikorog. Aztán elérjük a koreai falut. Szegény, nyomorult viskókból áll a falu, pedig a lakói jómódú földművesek, de úgy látszik, nem kívánnak jobb lakást a kunyhójuknál. A vesszőből font, alacsony falak sárral vannak bemázolva és náddal befödve. Ez a lakóház, de ilyen az ól is, meg az istálló is. A lakásnak azonban kéménye is van, az istállónak nincsen. A ház előtt, az udvaron van a kémény és a füst a házból a föld alatt jut belé. Rendesen vastag, kivájt fatörzs szolgál kéményül, mely vígan füstöl minden ház előtt.

A koreai faluban gyereket meg férfit látni eleget, de asszony, főleg ha fiatal, nem igen mutatja magát. Rendesen elfutnak, elbújnak az idegen elől. Talán mert nagyon szemérmesek, vagy lehet, hogy más okuk van rája.

Egyszer az országúton, a koreai falu közelében, a kocsni előtt jó messze két alakot láttam. Az egyik, a férfi, teljesen fehérbe volt öltözve, a leánynak élénk zöld színű szoknya lobogott. Mikor közel értünk hozzájuk, leültek a földre, az út szélére. A férfi az út felé volt fordulva, a leány pedig a háta mögé bújott és arccal a mezők felé nézett. A férfi biccentett a fejével, mintha köszönne, a leány pedig csak akkor mert felénk pillantani, mikor már jól elhaladtunk mellettük. Bizony nem volt a legcsunyább koreai leány és szinte meghatott bennünket, hogy a koreai legény mily naivul bujtatta el a mátkáját a széles válla mögé.

A férfi és asszony nép egyformán fehér ruhát visel, csak a fiatal lányok öltenek színes ünnepi szoknyát. Nevezetesen, hogy a koreai férfi, ha nő, folyton feszes kontyba csavarva hordja a haját, míg a nőtlenek hosszan lelógó, egyágú hajfonatot viselnek. Az asszo-

nyok bő szoknyája derékban széles övvel van összevarrva, a hol az öv véget ér, ott nincs semmi ruha. Fölülre bőujjú réklit öltenek, a mely furcsa, rövid kis jóság, a válltól lefelé alig egy-két arasz és a hol ez véget ér, ott megint nincs semmi ruha. Szóval a koreai asszony folyton szemérmesen elfödi a vállát, de valamivel lejjebb annál szabadabban hódol a dekolletázsnek, a mi, úgy látszik, a koreai szemében a jó izlésnek megfelelő dolog.

További utunkban *Csumakova* nevű postaállomáson még egyszer lovakat váltunk, aztán megszakítás nélkül vágtatunk egész Nikolszkig, hova az est beálltával szerencsésen meg is érkeztünk.

Nikolszk mintegy húszezer lakosú város, mely a *Szuj-fun* kiszélesedő alföldjén, kanyargós folyóágak közötti mély, lapályos területen épült. A kelet-sibíriai orosz települőknek jellemző sajátása, hogy rendszeren a vízfolyások legmélyebb helyeire húzódnak le. Szinte hihetetlen, hogy szívesen tűrik az örökös árvíz veszedelmét és gázolnak a feneketlen sárban, csak hogy minél közelebb legyenek a vízfolyáshoz, hová a marháikat itatni hajtják.

Nikolszknak tarkára festett, alacsony faházai épp oly széles, sáros utcákat fognak közbe, mint akárhol Szibíriában. A házak mentén árkok szegélyezik az utcákat, a melyek hosszant futó deszkapadlóval vannak befödve. E padlózat a gyalogjárót képviseli, alatta pedig az árkoknak a vízlevezetést kellene eszközölni, ha folytonosan tele nem volnának talajvízzel, sárral és iszappal.

Nikolszk a Déluszuri vidék egy nagy területének közigazgatási központja. Vasut- és táviróállomás, hatalmas postahivatal, mely az egész vidéket behálózó kocsiposta-vonalaknak a központja. Itt vannak az

adóhivatal, az állampénztár és a bíróságok hivatalai és több ezer katona az állandó helyőrség.

Áruházai, bazárai, üzletei teljesen európai színvonalon állnak, míg a vásárai az uszuri vidék khinai,

koreai és orosz lakosságának érdekes, tarka vegyülékével a speciális keletázsiai világ képét viselik magukon.

Néhány év folyamán sokszor megfordultam Nikolszkban, hol a vasutaképitési irodájában volt dolgom, meg a szűkségletemet innen szereztem be, az európai leveleim is éveken át ide jöttek és rendesen akkor hallottam csak hírt a hazámból, ha bejuthattam a nikolszki postahivatalba.

A magyar em-

Nikolszk temploma.

bernek nagy ritkán jut csak ki az a szerencse, hogy a messze Keleten honfitársaival találkozassék. Az «Ausztria» vendéglő, melyben Nikolszkban rendesen megszálltam, magyar emberek tulajdona volt. Tisztelegés, egyszerű ember volt a vendéglős, egyenes,

derék, nyiltszívű magyar asszony volt a felesége. Folyton sok apró szívésséggel igyekeztek a segítségemre lenni és a velük töltött időkre mindig kellemesen emlékezem vissza.

A vasútépítkezések megkezdésekor a nikolszki Ausztia-hotel valóságos találkozója volt az idegeneknek és az éttermében gyakran lehetett négy-ötféle nyelvű beszélgetést hallani, a mely kis babiloni nyelvzavar közepette természetesen édes zeneként hangzott a fülembbe, a mint a vendéglősné a gyermekeivel folyton magyarul beszélt.

Sok érdekes emberrel ismerkedtem meg a nikolszki tartózkodásom alatt e helyen és önkénytelenül is mindig egész kis karakter tanulmányba bocsájtkoztam bele, amikor az új ismerőseimnek a megszokott sablontól a legkülönbélebb irányokban eltérő tulajdonságait latolgattam. A távol Keleten szerzett ismerőseimről majdnem kivétel nélkül azt mondhatom, hogy mindegyik valami kiváló személyes tulajdonsággal tűnt ki, a mi szintén sarkalni látszott őt egy különleges életmódra vagy valami speciális keresetágra, valamely rendkívüli megbízatás vagy hivatal betöltésére.

Egy kedves öreg mérnök barátom azzal szokott volt dicsekedni, hogy nemcsak hogy képes volt a munkájával egy millió értékű vagyont megszerezni, de azt tisztességesen el is tudta költeni.

A rendőrkapitányt a nyelvtudománya miatt bámulta mindenki, négy európai és öt ázsiai nyelven folyékonyan beszélt.

Egy békés kinézésű deres hajú vén technikus, kit deák korában Szibiriába internáltak, könyv nélkül megtanulta a német szociális írók jelesebb munkáit és órák hosszant képes a világ-boldogító tanok alap-

tételeit recitálni, hogy a könyvei miatt a rendőrség fel ne lépjen.

A vendéglős, az én földim, drótkötél-művész, ki a finnországi híres Imátra-zuhatag fölött egyszál drótkötélen sétált keresztül.

STRONG úr, az amerikai mehanikus, új mélyfuró gépeket talált ki és a kőszéntelemek rétegvizszo nyait a találmányával könnyűszerrel, pontosan meg tudja állapítani.

A német vaskereskedőnek a felesége légtornász nő volt, a békebíróné pedig diplomás orvosnő.

Nem folytatom tovább ez ismerőseim felsorolását, mert így összefoglalva az egész szinte valószínűtlen, sőt bizar dolognak látszik, de végezetül még elmesélek egy érdekes találkozást, a melyben ugyancsak a nikolszki vendéglő éttermében volt részem, és a melynek részletei még évek múltán is élénken megmaradtak az emlékezetemben.

Egy délután négyen ültünk a vendéglő asztalánál, a hol a vasut-építők társasága szokott rendszeren összejönni. Egy orosz mérnök a segédjével, a ki lengyel származású volt, meg egy műépítő-vállalkozó a Balti-tenger vidékéről és én. Csendesen beszélgettünk és véletlenül német nyelven folyt a társalgás köztünk. Egyszerre kocsi állt meg a ház előtt, sarkantyú-pengés és kardcsörgés hallatszott és dalia s termetű lovas tisz t lépett be a terembe.

Szibiriában ez időben még az orosz katonatisztek nagyon keveset adtak magukra. Rendszeren gyűrötten, porosan, sáros csizmával, rozsdás sarkantyúval jártak, még a parádés ruhájukon is meglátszott, hogy valami olcsó szabónak az ügyetlen munkája vagy hogy a parádé csak úgy van kölcsönvéve és másformájú emberre szabták, mint a ki viseli.

Erősen feltűnő jelenség volt tehát egy jól szabott és kifogástalan formájú tiszti kabát, de még feltűnőbb dolog volt hétköznapi frissen borotvált arcot látni, és Szibiriában szinte csodálkozásba ejtette az embert a kopaszra nyírott fő és a gondos ápolással szigorú állásba parancsolt szép bajusz.

A feltűnően elegáns dragonyostiszt megállt az italokkal és válogatott izelítőkkel megrakott büffé előtt, megpendítette a sarkantyúját és konyakot kért. Jobb karját, melyet eddig felkötve hordott, óvatosan kihúzta a fekete selyemkendőből, nyújtogatta, hajtogatta, az ujjait egyenként megbillegette, aztán egy kifogástalan mozdulattal eltüntetett egy pohárka konyakot, közben a legökéletesebb berlini dialektusban társalgott a korcsmárossal és a cukros citrom-szeltekéket kanalazta.

Kellemes csengésű, lágy hangon beszélt, sűrű sötét szemöldjei alatt, nagy kék szemei szeliden csillogtak, pompás délczeg alakja mint egy sudár jegenye hajlongott.

A társaim csendesen beszélgettek tovább, én meg öntudatlanul is csak néztem, bámultam ezt a mesebeli szép leventét.

Amint figyelmes lett a német beszédre, oda jött hozzánk, bemutatkozott és leült az asztalunkhoz. Aztán érdeklődik, hogy kik vagyunk, és kikérdez bennünket, vajjon ki honnan, mily vidékről vetődött ide a — világ végére?

A mérnök orosz volt, de az iskoláit Berlinben végezte, a segédje azonban lengyel földről származott és kifogástalanul beszélt a német nyelvet. A vállalkozó a Balti-tenger vidékét nevezte meg szülőföldjének, én pedig Magyarországról kezdtem neki beszélni. Ah! Magyarország, a gyönyörű Budapest, az

igéző Duna, a bájos Margit-sziget. Gyönyörű napokat éltem át Budapesten. Istenem, milyen vidám, kedélyes világ van ottan, aztán az asszonyok! Micsoda asszonyok! Mesés asszonyok!

A következő perczben már Berlinben jart gondolatban. Ah micsoda fejedelmi kéj volna egyszerre a piszkos fenékből átvarázslódni a ragyogó Friedrichstrasséra. Hipp-hopp, ott legyenek a hol akarok! Berlin az Elizák, Fridák és Margeriták hazája. Szépek, magasak, kékszeműek, szőkék. Eleinte végtelen hidegek, kimérték, szívtelenek, bizalmatlanok. Nagyon ügyesen kell kezdeni velük, könnyen megriadnak és vége mindennek. Nagyon vigyázva, szörnyű óvatosan kell bevezetni a dolgot, míg lassan-lassan, szépen megszeliidülnek, felmelegednek, majd csupa szív, csupa érzés és bizalom lesznek, végre aztán teljesen felolvadnak az érzelmeikben és a sirig szerelmes, szomorú martírrá válnak. Igen, ilyenek, egészen ilyenek a német asszonyok. Nem könnyű meghódítani őket, de végtelen nehéz szakítani velük. Rendesen a kétségbeesés, a halálra-vágyódás bús, tragikus jelenetei töltik ki a szerelmi játék utolsó felvonásait.

Micsoda másképp megy ez Párisban. Páris a jelen városa. Ott csak a múlt ismerik, a bolond gondol csupán a holnapra. Úgy repül az ember virágos ligetből az illatos berekbe, mint a szabad madár. Minden nap új dal, a tegnapi már ócska. Mindennap új ideál, a régit már elfeledtük. Ma Párisban, holnap Nizzában, majd Montecarlóban. Ma mindent készpénzzel, holnap mindent váltóval. Ma az én gondom, a holnap a bankaré meg a nagynéniké. A ma addig tart, a míg a hitellelél futja, ha ez kimerült, a ma virágos selyemfüggönye legördül, a szivárványos lámpák kiálusznak, a sötét szemű, kaczagó démonok más kár-

ján lebbennek el pihenőre és a gyémántos kacsóikkal fűgét mutatnak az orrod alá.

Erre aztán csomagolsz, rohansz a vasúthoz, jegyet váltasz Berlinbe, Moszkvába vagy Pétervárra, a szerint, a mint a pénzügyek engedik. Megszállsz a nagynéninél és játszod az engedelmes, szeretetreméltó jó fiut, míg újból be nem áll a pénzügyi egyensúly.

Egy kissé belehevült a szép katona a meséjébe, látszott, hogy őszintén beszélt, aztán mintha megbánta volna, egyszerre belevágja, hogy : Igen, így volt ez hadnagy koromban, a nagybácsi kezelte ekkor a pénzügyeket és elég szigoruan tartott, most a magam bankárja vagyok : Kurlandban birtokaim vannak.

Már elfogyasztotta a sörét, feláll, megpendítette a sarkantyúját, és könnyed mosoly kíséretében bucsut legyintett a jobb kezével . . . *Morjen* . . .

Aztán még egy darabig csendesesen értekezik a vendéglőssel, átvesz tőle egy csomó apró ezüstpénzt, a jobb karját újra belébujtatja a selyemkendőbe és odébb áll.

Kívülről még halljuk egyszer a szép érces hangját, a mint odaszól a kocsisnak, hogy : Hajts a tisztí kórházba.

A kocsi elrobog, mi is elvonulunk, ki-ki a dolga után.

A nap hátra levő részén nem tudtam kiverni a fejemből ezt a különös szép katonát.

Alig láttam még azelőtt embert, a ki néhány pillanat alatt annyira le tudta volna bilincselni a teljesen idegen környezetét, mint ez a különös dragonyos kapitány. Pompás szép alakján önkénytelenül is rajta felejtí az ember a szemét. Aztán gyönyörködik minden mozdulatának kerekded tökéletességében. A mint megszólal és szép erőteljes hangját lágyan modulálja

nagy, kék szemével mintegy szeliden cirógatja a hallgatóját, szinte érzi az ember magában az ébredő szimpátia csendes hullámozását.

Előadásával szinte lebilincsel, az ügyesség pedig a melylyel a három teljesen különböző nyelvet művészi tökéletességgel uralja, bámulatra ragadja az embert.

Az érdekes benyomások élénk hatása alól sokáig nem tudtam szabadulni. Önkénytelenül is a szemem előtt lebegett a szép levente alakja, a mint az első perczben megláttam, aztán folyton azon gondolkodtam, vajjon milyen lehet e különös embernek a sorsa folyása, milyen lehet a multja, a jelene, a szive, a lelke? Örömmel hittem volna el, ha azt hallom, hogy biborban született, szívesen képzeltem el, hogy a muzsák hősné, vezérnő, fejedelemné szánták és csak talán valami balsors játszik bele az élete folyásába, vagy valami irigy varázslat kényszeríti, hogy itt a közönséges sűrű ruhás, ráncos homlokú, gondtól görnyedő napszámos emberek közt éljen a helyett, hogy napsugáron járna, arany trónon ülne és százezrek fölött uralkodnék.

Ily fényes sorsot szántam a különös szép leventének, a ki a futó ismeretség után oly élénk bámulatot keltett bennem.

A következő este egyedül ültem a szálló verandáján, a vendéglős odajött hozzám beszélgetni. Első dolgom volt a tegnapi új ismerősre terelni a beszélgetést és faggatni kezdtem, hogy az érdekes drago-nyos kapitányról nem tudna-e elmondani valamit? A vendéglős már évtizedek óta élt orosz földön és nagyon elszokott a magyar szótól, de csodálkozásomra egyszerre magyarul kezdett beszélni, hogy senki más meg ne értse.

Kurlandban született, azt mondják az anyja egy híres szépségű grófné volt, a kinek eredetileg nem volt nagy vagyona, de valahonnan dús évi-járadékot húzott. A fiura költötte mindenét. Hercegileg neveltette. Előbb orosz földön, majd Berlinben járatta iskolába. Aztán felvétette a gárda-ezredbe, hol a daliák legszebbike volt.

A hadnagy vígan élt, mesésen költött, játszott és nem fogyott ki a kalandokból. Mindebből aztán pénzzavarok keletkeztek. Adósság, botrány és még egyéb bizonytalan, sötét dolgok. A felsőbb intéző körök jónak látták beleszólni az ügyébe. Eltávolították Európából és egy Szibíriai dragonyos-ezredbe osztották be szolgálatra.

Szibíriában folytatta a játékot, az adósságcsinálást és a legképtelenebb kalandokba kezdett. Az évi járadéka felét sem fedezi az adósságainak és végnélküli pénzzavarokkal küzködik. Most itt van Nikolszkban. Ide úgy vetődött, hogy átutazóban volt, de végkép elfogyott a pénze, tehát képtelen volt tovább menni. Felkötötte a jobb karját, reumatikus görcsöket szimulál és a tiszti kórházba szállásolta be magát. Néha kikocsizik a táviró-hivatalba, hol állítólag pénzt vár, aztán ide jön egy kis erősítőre, amelyért mindig adós marad, mert nincs apró pénze, sőt a kocsis díját is rendesen tőlem kéri kölcsön.

Ámulva, szomoruan hallgattam az elbeszélést, egyszerre rohamosan foszlottak széjjel az illúzióim és önkénytelenül is az a kérdés tolt az ajkaimra, hogy vajjon mikép tűrhetnek meg egy ily alakot a hadseregben?

A vendéglős, úgy látszott, hogy készakarva hagyta a meséjének a legvégére annak legérdekesebb részét. Kiszámított, lassú nyomatékkal beszélve azzal fejezte

be, hogy csupán a születésére való tekintetből tartják meg a hadseregben, mert egy nagyon magas állásu ember, — némelyek szerint egy koronás fő — volt a szép katona atyja.

Nikolszkban hamarosan elvégeztem a bevásárlásokat, minden szükséges élelmiszert, téli ruhát beszereztem a munkásaimnak és mindent kocsira rakva, egész karavánt indítottam útnak Mandzsuriába a te-
lepemre.

Gyorsan ment a bevásárlás és a felkészülés és minden úgy volt kiszámítva, hogy mielőtt odakünn a raktárak teljesen kiürülnének, már megérkezik az új szállítmány.

Mindezen dolgokkal és az utazással öt napot töltöttem el, a hatodik nap estéjén már magam is ott-hon voltam. Nagyon nehezen vártak már az embe-reim, mire megjöttem, a raktáros már az utolsó zsák lisztet is kiadta, a rizs- meg a hal-készlet is elfogyott és egészben véve alig volt már valami ennivaló.

Az építés-vezetőség raktáraiba küldtem kölcsön rizsért, lisztért. Kaptunk is néhány zsákkal, de mivel ott is fogyatékán volt a készlet, hát ezzel mindössze csak egy napot nyerhettünk.

A határszéli kozákfalvakban sem lehetett élelmiszert kapni. A kozák a búzáját rendesen eladja és a lisztet pénzen veszi, a ki pedig a maga búzáját fogyasztja, az a falu rozoga kis vízimalmán csak annyit öröl egyszerre, a mennyi épp egy hétre szükséges neki, így aztán eladó liszt-készlete senkinek sincsen.

Nem volt más hátra, mint bevárni az útban levő szállítmány megérkezését. Mikor a nyolcadik nap is eltelt és a kocsik még nem érkeztek meg, lovas küldöncöt küldtem eléjük, hogy sürgessék a jöttüket vagy legalább valami hírt hozzanak felőlük.

A kilencedik nap már az éhinség napja volt. A kínaiak abban hagytak minden munkát és tétlenül heverték a sátraikban, az utolsó néhány téglát osztották szét maguk között, és egész nap csak teáztak meg a rézpipáikat szívták. Kellemetlen csend töltötte be a vidéket, a munkahelyen eldobált szerszámok, felforgatott talicskák heverték, mint egy elhagyott csatatér, oly szomorú, siralmas volt a vidék képe.

A kínai sátorgazdák egész nap a házam előtt ültek és pipázva, tanakodva várakoztak a kocsikra. A nagy-étvágyú koreaiak vigasztalhatatlanok voltak. Szörnyű szomorú ábrázattal panaszkodtak el a gyomruk ürességét és elkeseredésükben a hancsin készletüknek hágtak a nyakára, a mitől aztán még mélabusabbak lettek.

Még a csirkék is sínyleni látszottak az elmaradt rizs- és köles-hulladékot, a miből mindennap kijutott a részük és egész nap könyörögtek valami kenyér-hulladékért. Ha a házból kiléptem, minden szem kérdőleg, szemrehányólag tekintett felém, mintha azt mondanák: Gazduram, mi lesz velünk? Éhen halunk!...

Csak biztattam őket tovább, hogy majd megjönnek a kocsik, de tulajdonképp magam a legkevésbé tudtam, hogy mitévő legyek.

Estére aztán megjött a lovas-küldöncz, a ki előadta, hogy csakugyan meglelte a karavánt, mindössze harmincz kilométerre a határtól. Egy éjjeli tanyán, hol pihenőt tartottak, a lovaik elszabadultak és közülök három nyomtalanul eltűnt. Napokig hajhászták őket és még minden ló meg nem került, nem akarták folytatni az utazást. Mikor a küldönczöm odaért, már mégtaláltak a szökevény lovakat és így aztán remélhető, hogy holnap reggelre megérkezik az egész karaván.

Ezek után már nagyon közel jutottam ugyan a dolgok jó megoldásához, de hát egyelőre még nem volt segítve rajtam. Nagy csendesség uralkodott ez este a telepen és üres gyomorral elégedetlenül feküdt le a népség.

Nekem sem voltak valami rózsás álmaim ez éjjel, folyton az forgott a fejemben, hogy miért is nem utaztam egy héttel előbb Nikolszkba, úgy ma minden rendben volna, aztán meg, hogy a világ akár-mely sarkában, bizonynyal egyszerűbb volna a dolgom, mint itten. Irhatnék vagy telegrafálhatnék élelmszerekért, vagy legalább kölcsönbe kaphatnék valahonnan, de itt a világ legvégén, a rengeteg erdőben vajjon hát mihez kezdjen az ember?

Ez alkalommal először éreztem, hogy csüggedés környékez, hogy levertség és elégedetlenség fog el és beláttam, hogy a szabadsághoz és függetlenséghez, amikért annyira rajongtam, mily közel áll a tökéletes elhagyatottság.

Másnap már nem tudtam otthon kiállni a várakozást. A vállamra vettem a vadász-puskát és az út mentén lassan elindultam arra, a merről reméltem, hogy a kocsik jönni fognak.

Jó néhány kilométernyi kóborlás után a patak völgy szükülete és az erdő elmaradtak mögöttem, a széles mellékvölgyek találkozásával egy kiterjedt bozótos síkság mentén, hosszan el lehetett látni az orosz határ kéklő messzeségébe.

Egy kidőlt nyírfá törzsre ülve néztem a száraz avar közt kanyargó út elvesző vonalát. Bizony azon a nehezen várt kocsiknak még híre sincsen.

Amint ott ülök, egy sor felpakolt, kék ruhás kínai lassu egymásutánban lépked el mellettem. A kociúti menti keskeny gyalogösvényen ballagnak tovább az

orosz határ felé. A mint jobban szemügyre veszem őket, meglepődve fedezem fel, hogy az én munkásaim közül valók. Mennek, mint a vándor-fecskék, egy al-
dottabb táj felé.

Lehangolva, kedvetlenül, tanácstalanul nézek újra a kigyózó úton végig. A messzeségben elvesző tájon nem látszik semmi változás, mindössze egy csendesen mozgó fehér ponton akad meg a pillantásom, a mely mintegy lassan lebegő fehér pillangó látszik közeledni felém. Egy kevéssel később már világosan kiveszem, hogy a sárga-barna avar-tenger fölött csendes lebegéssel egy fehér vadászsólyom úszik. Óvatosan átvizsgál minden hajlást, bokrot, berket. Talán már egy félórája is elmúlt, hogy önkénytelen követtem a szemeimmel, de még nem láttam hogy egyszer is lecsapott volna valami zsákmányra. Úgy látszik, hogy szegény, szerencsétlen vadásznak még ma sem akadt reggelire való falat.

Amint lassan közelebb jő, önkénytelenül is lehúzódok a vastag nyirfatuskó mögé, a puskát készen tartva várom a közelgő szép fehér madarat. A sólyom csak úszik csendesen tovább. Néha széltebe veszi a völgyet, aztán megint visszafelé szállva feljebb kerül és csaknem vízszintes vonalban alacsonyan cirkál a sűrűség fölött. Lassan célbaveszem és egyszerre csak eldurran a fegyver. A vadász-sólyom szárnyaszegetten hull le a száraz avarba.

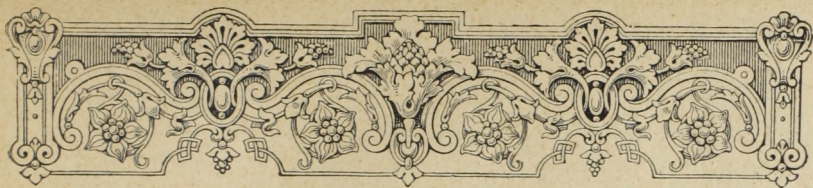
Magam se tudom, hogy miért lőttem le szegényt, meg azt sem tudom, hogy miért mentem utána? Mindössze azt éreztem, hogy szükségem volt valamire, a mi egy kissé megrázzon; a puskadurranás, meg a vérében vergődő szegény madár látása kissé feltüzelt... A mint felemeltem, csodálkozva vettem észre, hogy a galambnagyságú madár könnyű mint

a lepke, alig volt rajta valami húsféle, csak a nagy szárnyai, meg a fehér pehelyruha a mellén. Úgy látszik, a rétek vadászára már rossz világ jár. A fácánfiókok megnőttek, a kövér fürjek elköltöztek, a szabad sólyomra a koplalás időszaka költözött be.

Szinte megsajnáltam, hogy lelőttem szegényt és egy pillanatig úgy éreztem, mintha a sorsa folyásában az enyémhez látnék valami hasonlót.

A mint így gondolkozva nézem egy darabig a véres mellű fehér madarat, egyszerre a hátam mögött megszólaló hangra meglepetve tekintek vissza. A kocsisom állt mögöttem és figyelmeztetett, hogy: Ime amott jönnek már a lisztes kocsik!

HETEDIK FEJEZET.

A tél Mandzsuoorszáiban.

NOVEMBER hó közepén egyszerre —20° C-ra szállt le a hőmérséklet. A föld egyszerre kőkeményre fagyott meg és már lehetetlen volt ásóval vagy csákánynyal széjjelfeszégetni. Néhány napi esős délkeleti szél a havat is meghozta, mire aztán egy csapásra minden földmunka megszűnt.

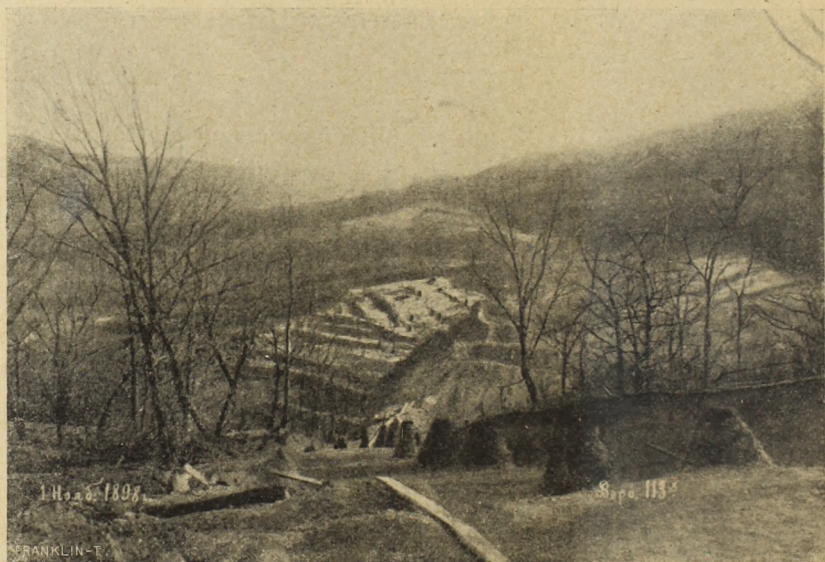
Csak nagy ügygyel-bajjal tudtuk a behavazott munka-helyeket felmérni, mire aztán a kínai földmunkások megkapták a munkadíjjaikat és sietve költöztek be Nikolszkba vagy Vladivosztokon át hazavitorláztak Sang-tung tartományba.

Decemberben a széljárás végkép megfordult. Dermesztő hideg, száraz észak-nyugati szelek söpörték állandóan végig a téli vidéket, a melynek nyomán a hó majdnem egészen eltűnt, bár a napos helyeken sem emelkedett többé 0-fölé a temperatura.

A szélcsendes napokon a jelentékeny hideg mellett is igen kellemes volt a szabadban való tartózkodás. A levegő állandó szárazsága okozta, hogy zuzmara sohasem jelent meg a fákon. A légkör tiszta, átlátszó, az ég azurkék, a friss téli lég csodálatosan üdítő hatású volt, a holdas éjek gyönyörű világosak, a csillagok pedig különösen fényesek, ragyogók voltak.

November hó végétől kezdve mindennap derült kék ég, verőfény, napsugár, délfele — 10°C — száraz hideg volt az időjárás képe. Szóval a képzelhető leggyönyörűbb tél.

A szikla-bevágásokban, hol dinamittal, lőporral és zúzó-rúddal feszegettük a követ, az ősz folyamán orosz katonák állottak munkába. Botosban, bőrködmönben,

Épülő vasútrészlet.

kezyüskézzel feszegették naphosszat a kemény sziklát. A rövid, hideg téli napokon bizony nem járt fényes keresettel a munkájuk, de azért mégis türelmesen dolgoztak tovább, hogy karácsonyig összekereshessék az ünneprevalót.

A khínai famunkások, a fűrészelők, a talicska-gyártók és a tűzifavágók hosszabb terminust tüztek ki maguknak, ők a khínai újév előtt nem szüntenek be a munkát.

A szegény khínai az egész esztendő folyamán majd-

nem szünet nélkül dolgozik, mindössze három nagy ünnepet ösmer: Tavasszal a sárkány ünnepét, amely az ötödik hold ötödik napján van, nyáron a hold ünnepét, a mely a nyolcadik hold tizedik napjára esik, és az újév ünnepét. E három ünnepet, de főleg az újévet még a legszegényebb ember is megüli. Disznóhús, kaolán-szesz, ningutai édességek, ópium

Sziklahevágás.

és a kockajáték azok a földi gyönyörűségek, a mi-
ket ily ünnepnap meghoz nekik.

Az élet eme magasabb fényűzéseihöz természetesen pénz kell. A meddig a megtakarított keresmény futja, addig nyúlik az újesztendő ünnepsége is.

Igy aztán decemberben a környezetemben minden ember a nehezen várt napok közeledtét számítgatta, a mikor majd az egyhangú fáradságos életébe az ünnepek változást hozó kellemességeit keverheti.

Az épülő vasut mentén a hivatalos időszámítás az orosz Juliánus-naptár szerint történt, így aztán abban a különös élvezetben volt részem, hogy egymásután három újesztendő-napot is ünnepelhettem.

Gregorianus vagy oroszosan újstilű naptár 12 nappal előzi meg a régi időszámítást, így az orosz naptár szerint az én újév napom december 20-ára esett, a kínai újév napja pedig 1899. év januárius 29-ére.

A kínai időszámítás ép úgy, mint a mohamedánus, a Hold járása szerint igazodik. Az újhold mindig a hónap elsejét jelenti, az évet azonban a mohamedánusoktól eltérőleg a kínaiak már kikerekítik szoláris esztendőre. A 29, illetőleg 30 nappal álló hónapok a mienkhez képest 11 nappal rövidebb esztendőt adnak.

A kínai naptár a szökő évbe egy egész hónapot igtat közbe, illetőleg valamelyik hónap kétszer számítható. Így hogy 19 egymásután következő év közül hét év 13 hónapos lesz.

A rendes kínai év 354—355, a szökőév pedig 384—385 napot számít.

Az 1898. évünknek megfelelő kínai esztendő 384 nappal állott és a harmadik hónapját, illetőleg holdját számították duplán. Az 1900. évünknek megfelelő kínai esztendőben pedig annak nyolcadik holdja számított kétszer.

Míg a nap és holdév közötti különbség folytán a mohamedánus újév és vele a többi ünnepek is lassan végigvándorolnak mind a négy évszakon, addig a kínai újév napja ily módon mindig ugyanazon évszakra esik és pedig a mi naptárunk szerinti januárius 20-a és február 19-e közötti új holdra.

A különféle naptárak közötti idő-differenciáknak az volt az előnye, hogy nyugodtan eltölthettem az ünnepeimet a nikolszki és vladivosztki ismerőseim

körében és az újév után még mindig jókor érkeztem vissza Mandzsuriába, hogy az orosz munkásaimat az ő ünnepjeik előtt kifizethessem.

A fizetések után a munkafelügyelők, a vállalkozók, az építés-vezetőség hivatalnokai, szóval a ki csak tehette, elindultak ünnepelni Nikolszkba. Én magam maradtam a telepen két orosz cselédemmel.

Egy szép fiatal fenyőt vágattam ki a hegytetőn és az orosz karácsony estéjére beállítottam a szobámba, aztán meggyújtottam alatta néhány gyertyát és a fenyőillatos csendes, meleg szobában egyedül töltöttem el az estét. A cselédek a saját lakásukon élvezték az ünnepi terített asztal örömeit és oroszosan egész nap pajtásaikat vendégelték.

Amint úgy egészen magamra maradtam, önkénytelenül is más időkre és más környezetben eltöltött ünnepekre kellett visszaemlékezni. Még csak egy évvel előbb is Sanghaiban villanyfényes ragyogó teremben ünnepeltük a karácsonyt. Bájos hölgytársaságban, víg zeneszó, mosoly, kacagás és tánc töltötte ki az ünnepest elröppent óráit és mindezen vígságok refleksiói mellett ott abban a szegényes zsúpfedelű viskóban teljesen egyedül is oly sajátos módon jól éreztem magam. Lakepő helyett vastag szőrcsizma volt a lábamon, frakk sem volt rajtam, sem keményített gallér, csak egy szürke gyapjúing meg az ócska vadász-zubbony, mégis a mint úgy egymagamban csendesen bámultam bele a fenyő alatt reszkető szelíd gyertya-láng fényébe és az alig letűnt utolsó esztendő oly érdekes küzdelmeinek képsorozata újból átvonult a képzeletemben, úgy éreztem, hogy oly elégedett, mint akkor, talán még soha sem voltam.

Már jól előre haladt az este, midőn egyszerre csak halkan kopognak a konyhaajtón.

Két vastagon öltözött prémsapkás, átfázott kínai tipeg be a szobába. Az egyik a kovácsom, a másik a segédje. Sokszor eljönnek esténként beszélgetni. Ma szokatlanul későn érkeztek. A szobám ajtaja előtt megállanak és behajlonganak: «Csifán tundza — jó estét gazduram!» Kezdi az öregebb. Nagyon hideg van odakinn. Aztán a tűzhelyhez húzódnak melegedni.

Lassan lebontják a nyakuk köré csavart kendőket, leteszik a nagy prémes sapkát. A báránybőr-subát ledobják a földre, a tűzhely mellé, aztán az öreg tört orosz-sággal, de a sajátságos kínai elbeszélő-tempóban kezdi elmesélni a késői látogatás okát. Ily kínai népies elbeszélőt hallgatva olyan-féle benyomás keletkezik az emberben, mintha valakit egy sor lépcsőn felfelé haladni látnánk, a ki egy időre minden egyes lépcső-fokon külön-külön megáll.

— Ünnepe van máma. Nagy ünnep. Orosz ünnep. Az orosz ünnep rossz dolog a kínaira. Ünnepen az orosz részeg. A részeg orosz megveri a kínait. Miniket is megverték máma. A kozákok vertek meg, mert nem volt pálinkánk. Most vertek meg este, mert már elfogyott a pálinka. Itt nincs részeg kozák. Itt jó helyen vagyunk, ma éjjel itt hálunk. Aztán leül a ládára.

Megkinálom dohánynyal. Hajlong egy darabig, aztán elkészít egy cigarettát, rágyújt és csendesen szivogatja. A segédje, nagy, szikár kínai, szótlanul, tiszteletteljesen ácsorog mellette. Mindkettőnek frissen van beretválva a homloka, egyformán simára van fonva a haja, egyforma kékszővetű, rézpitykés, vattás ködmön van rajtuk, mindkettőnek fehérszőrű kutya-bőrharisnya fedi a lábaszárát, vastagtalpú, nagy nemez félcipő van ráhuzva.

Teljesen egyformán vannak öltözve, de az egyik az öreg mester, a másik meg a tudatlan fiatal legény.

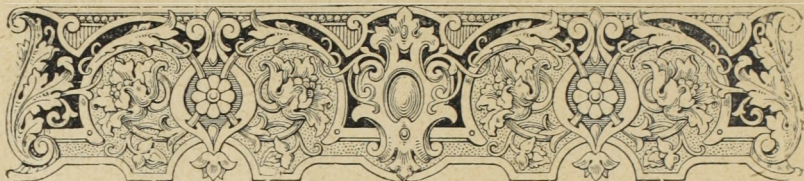
Amint félig elszívta a szivarkáját, odaadja a fiatalnak. Az egyet dünyög, mosolyog, lekuporodik a földre és guggon ülve élvezettel szívja tovább a félcigarettát, aztán az orrán át csendesesen eresztgeti a füstöt.

Sokszor elismétli az öreg az ő szomorú esetét. Nem lehet ma másfelé terelni a beszélgetést. Fájdalmasan emelgeti az összevert tagjait és lassan egészen lefekszik a tűzhely mellé a báránybőr subára.

Künn a cselédházban az orosz legények vígan kártyáznak, bizonyos, hogy reggel előtt nem lesz vége a mulatságnak, nem tudom hát hova küldeni ezt az elgyötört két szegény embert, megtűröm őket a hajlékomban, ha már oly bizalommal menekültek hozzám.

Bereteszelem a szobám ajtaját és magam is nyugalomra térek. Miközben a karácsonyfa alatt a gyermeket oltozatom, mind élénkebben alakul ki bennem a meggyőződés, hogy az eddigi munkám sikere és annak lehetősége, hogy teljesen idegen létemre a világnak ezen különleges pontján pozíciót tudtam szerezni, mindössze csak azon fordult meg, hogy kezdetől fogva mindig föltétlen bizalommal volt hozzám a szegény, nyomorúlt kínai munkás.

NYOLCADIK FEJEZET.

A mandzsuországi vasút-építés tavaszi epizódusai.

JANUÁRIUS havában váratlan kellemes vendég érkezése hozott változatosságot az egyhangú erdei életbe. Egy fiatal francia természetbuvár keresett fel, az építés-vezetőség ajánló-levelét hozta és az volt a kívánsága, hogy a telepen adjak neki lakást, hogy a néhány hónapra terjedő tudományos kutatásait innen intézhesse. B. úr egyenesen Párisból érkezett Vladivosztokba és a Jardin des Plantes megbízásából Kelet-Szibiria állat- és növényvilágát akarta részletes tanulmánya tárgyává tenni és a Párisi muzeum számára a jellemző fajokat összegyűjteni.

Igaz örömmel osztottam meg a lakásomat a fiatal kutatóval, a kinék jöttével mintha új élet költözött volna be a kis telepre.

Kellemes vadászkirándulások, kedélyes beszélgetések, érdekes vitatkozások töltötték ki ezután a téli napok egyhangú óráit.

A Sanghaiból jövő angol és német folyóiratokhoz meg a budapesti magyar ujságokhoz a párisi francia lapok példányai érkeztek, a mik bőven elláttak bennünket olvasni valóval és megvitatni való témákkal.

B. úr kitűnő vadász, ügyes tömő és preparátor volt. Nemes gondolkozása, lebilincselő egyénisége, a természetért való rajongása és az érdekes életpályája, egy a mindennapi sablontól messze elűtő ideális embert ismertettek meg benne.

Ugyanekkor a vasuti építésvezetőség is nagyban kibővítte a személyzetének létszámát.

A határszéli hegyipálya építésének ellenőrzését egy fiatal orosz mérnök vette át, ki egyenesen Sankt Peterburgból jött ki ide a világ végére és a telepemtől mindössze néhány kilométer távolságra rendezte be a lakását és az irodáját.

Mindjárt az első találkozásnál arról győződtem meg, hogy a véletlen kiválóan intelligens, kellemes főnökkel hozott össze.

Igy aztán az újév folyamán beállt változások folyton tűrhetőbbé tették az elzárt, egyhangú életet és teljes bizalommal és a legjobb reményekkel töltöttek el a jövő iránt.

Egy verőfényes februári délután, a telep környékén valami érdekes madárvonulásra lettünk figyelmesek. A mi nagyfejű magtörőinkhez hasonló madarak húztak keresztül a völgy ritkás nyirfái között, a mi aztán B. urat egy rögtönzött vadász-kirándulásra ösztönözte.

Vállunkra vettük a serétes puskát és lassan megindultunk a völgy-hajlás mentén a tölgy-erdők felé.

A mandzsuriai erdők madárvilága így februáriusban, bizony még nagyon szegény. Eddig a harkályok, varjak és törpe szarkákon kívül csak az erdei fogoly és néhány sólyom meg bagoly kitömött bőre ékesítette az ornitológus szobáját. Szinte érthető tehát, hogy az átvonuló új madárfaj látása szinte lázba hozta, és hőn óhajtott vágya volt, hogy az új jöve-

vények közül néhányat meginvitáljon a párisi múzeum díszes üvegszekrényeibe.

Bár eléggé siettünk utánuk, a vadászatban nem sok szerencsénk volt. Az átvonuló vendégek hihetetlen gyorsan tovább húztak és mi a hangjukat sem hallottuk többé. Mindössze néhány vörösfejú fekete harkály került terítékre, bár nagyon óvatosan menekültek előlünk, nem menthették meg a bőrüket egy párisi utazás fáradalmaitól.

Ily kedélyesen cserkészve, messze elkalandoztunk az egymásba ágazó völgyek mentén.

A szakadékos völgyfenéken csekély, fagyos hó borította a talajt. A sűrűség alján is fehérlett még a hó, de a ritka erdővel benőtt hegytetőkről a szél már rég elseperte a téli takarót. Mindenfelé egyhangú, szomorú barnaság ömlött el a közeli száraz avaron.

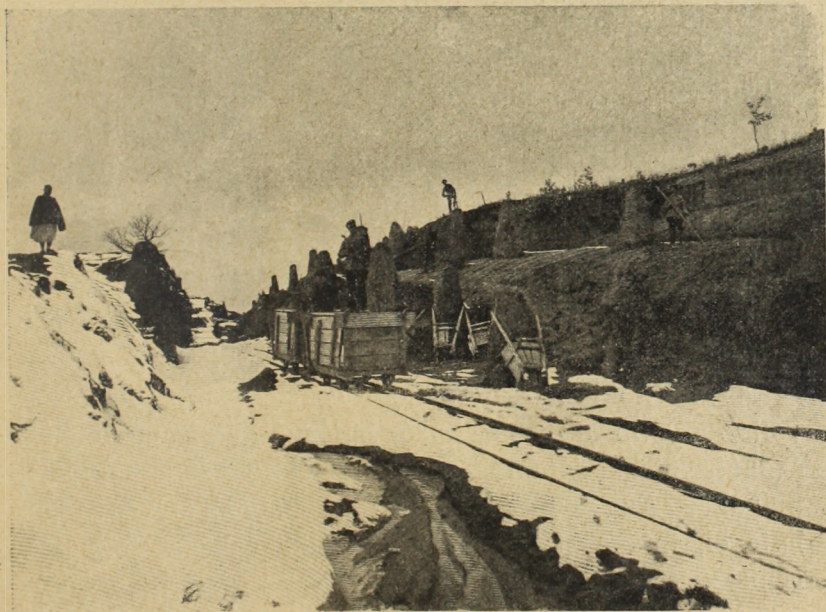
A völgyek közt bejárt, nagy kerülő után végre egy erősen kiemelkedő magaslat tetejére értünk. Előttünk a Ta-he-jas patak fővölgye messze elnyúló kanyarulatokban látszott. A szemhatárt szegélyző kék hegyvonalak finom hullámokkal vesztek bele a távol kékjébe.

Mérföldekre terjedő körben előttünk élettelen, szunnyadó, csendes, téli, táj feküdt kiterítve. Fölötté a végtelen tiszta légen át a délutáni nap csodálatos finoman előmlő színárnyalatok bájos skáláját ragyogtatta.

Szóltalanul a messzeségbe bámulva állunk egy darabig a magaslaton, aztán csendesen leereszkedünk a hegygerinc tufelén leeső meredek lejtőkre.

A mélységes csöndet egyszerre kalapálás, ütemszerű zakatolás szakítja meg, kissé később gőzgép sistergése, a henger pőfögése és ember-hangok kaosza hallatszik a hegyoldalból.

Amint lejjebb megyünk, a kikezdett hegylejtő sziklafala előtt működésben levő gőzfüró-gépeket látunk, melyek körül egész csoport munkás forgolódik. Láthatólag az alagút-fúrás első előkészületeinek megkezdése folyik. Lassan leereszkedünk a munkahelyre, a mindenfelé foglalatoskodó orosz és kínai munkások sokasága közé.

Téli táj az épülő vasút mentén.

G. mérnököt is hamarosan felfedezzük, a ki a fúró-gépek működését figyeli, dirigálja, a munkásait tanítgatja, a felügyelőit figyelmezteti az elővigyázati rendszabályokra, szóval látszik rajta, hogy nagyon komolyan el van foglalva. Mindamellett igen szívesen fogad bennünket, mindjárt nekünk is a gépeit kezdi magyaráztatni, meg a munkásai miatt panaszkodik, a kik még teljesen járatlanok a gépkezelésben.

Amint így elbeszélgetünk, a rövid téli délután már alkonyra hajlik és ideje van haza indulni. A mérnök kiadja a rendeleteit a felügyelőknak, aztán meghív bennünket teára a lakására. A hegylejtő mentén, lent a kocsíúton egy könnyű három-lovas orosz fogat várakozott, mellette két lovas-kozák volt az őrség. Hamarosan elérjük őket és hárman elhelyezkedtünk a tarantászbán.

Amint megindultunk, a két szélső mongol szürke mindjárt galoppba vágott és csak úgy repült velünk a troika a fagyos, kátyus úton. Az ülésen jól meg kellett fogózkodnunk, mert veszedelmesen dobált bennünket a kocsi ide-oda, a kocsis pedig szünet nélkül biztatta a vágató két szélső lovat. A középső a rudas, elnyúlt hosszú ügetéssel, játszva győzte le a két vágató társát.

Egy széles mellékvölgy hajlásában hamarosan elértük a kis telepet, a hova igyekeztünk.

A mérnöki iroda épülete csak valami kevéssel volt nagyobb a többi apró faháznál és csupán két szobát, meg néhány apró mellékhelyiséget foglalt magába. Az egyik tágasabb szobát az iroda foglalta el, míg a másikon a mérnök lakása volt berendezve.

Az irodába rajzolók, őrök, munkafelügyelők foglalkoztak, meg néhány kínai tolmács értekezett a különféle ügyesbajos kínai munkás-emberrel. Innen a mérnök átvezetett a saját szobájába.

Bár már hallottunk róla, hogy feleséges ember, mégis szinte meglepődtünk, mikor egyszerre egy elegáns fiatal hölgygel állunk szemben, aki a bemutatkozás után azonnal németül meg franciául kezd beszélni velünk. Nemsokára teát hoztak be, mire én a mérnökkel a rajz-asztal mellé telepedtem, a teánkat

is ott fogyasztottuk el és közben az alagút-tervek részletes átvizsgálásába fogtunk. Míg a kedélyes párisi a háziasszonynak mesélgette el a mai élvezetes vadász-kirándulásunk részleteit.

A szobában három egyszerű asztal, néhány szék, kofferek, meg egy ruhás fogas az egész butorzat. Két himzett japáni páráván mögött valószínűleg a hálószoza berendezés rejtőzködik.

Ebben a szűk, szegényes környezetben szinte be nem illő, de legérdekesebb látni való mindenestre a kedves, elegáns háziasszony volt.

Amint a tervek átnézésével elkészültünk, még egy kis orosz ceremónián kellett átesnünk, ugyanis a névkérdést kellett megállapítanunk. Az orosz társalgásban mindenkit, bármily rangú és rendű ember legyen is, a keresztnévén és az atyja keresztnévén szólítanak, ami a mellett, hogy nagyon kényelmes szokás, egyúttal azonnal bizonyos bizalmas jelleget hoz bele a társalgásba és a rangok és címek emlegetésének émelyítő szokását kellemesen feledteti. E névkérdés elintézésén az ismeretség első perceiben szoktak átesni az oroszok. Így tudtuk aztán meg kölcsönösen egymásról, hogy a háziasszony neve SZTIPANOVNA SZERAFINA, a mérnöké JULIANICS IVÁN, továbbá hogy B. úr ezután KAMILLOVICS HUGÓ lesz, engem pedig MIHAILOVICS KÁROLY-nak fognak szólítani az orosz társaságban.

Aztán a lakás-viszonyokról kezdtünk beszélni. JULIANICS IVÁN elmeséli, hogy a vonalnak egy távolabbi szakaszán már megkezdték az új telepnek az építését, ahol nagy lakás és tágas irodahelyiségek állanak majd rendelkezésére, szóval minden kényelemből kijut majd a részük.

Erre én tavalyi primitívus életünk részleteiből me-

séltem el egyet-mást, mikor még egész nyáron sátor alatt laktunk, szabadtűzön készült eledelen éltünk, amihez képest a mai faházaink is nagyon előrehaladott állapotot jelentenek, de hát a vasutépítőknek a kényelemérzet igen változatos skáláján kell fokozatosan átesniök, míg a sátor alatt vetett szénaágytól eljutnak a villanyfényes Pullmann-kocsi bársony pamlagáig.

KAMILLOVICS HUGÓ nem lett volna igazi francia, ha kifejezést nem adott volna igaz bámulatának SZTIPANOVNA SZERAFINA fölött, aki elkísérte az urát ide a világ végére és kész vele megosztani a szegényes fakunyhót is, míg a többi vasutépítők feleségei a villanyfényes Pullmann-kocsira várakoznak.

Aztán a legutóbbi rablóhistoria került szóba. Bár mi már hallottunk egyet-mást az esetről, kérésünkre JULIANICS IVÁN részletesen előadta a nem mindennapi történetet.

Egy este a vonal mentén a kozák őrség fegyveres khinai rablóbandát lepett meg, amint a khinai munkásokat fosztogatta. Nyolcat sikerült elfogni közülök, és bekisérték az őrtanyára. Másnap reggel, mikor az őr élelmet akart nekik beadni a kamrába, hova zárva voltak, a rablók letéperték az őrt, kitörték és a völgy mentén futva menekülni kezdtek. A kozák őrség azonnal fegyverbe lépett és hamarosan levadászott öt rablót. Mindössze három tudott ép bőrrel elmenekülni közülök. Eddig a dolog elég egyszerű lett volna, a nehezebb csak aztán következett. Mi történjék most már az elesettekkel?

Mindenesetre bizottságnak kell kijönni a helyszínére, hogy az esetet megvizsgálja és a hivatalos jegyzőkönyveket felvegye, csak aztán lehet szó a rablók eltemetéséről.

Ez időben a mi vidékünk a ningutai *fudutun* adminisztrációja alá esett, világos volt tehát, hogy legelőbb is őt kell értesíteni a dologról. A határról már táviróvonal vezetett Ningutába. A khinai tolmács a mérnök nevében megtáviratozta az esetet a *fudutun*-nak és további utasításokat kért.

A kényelmes mandarin, dacára a többszöri sürgetésnek, három napig váratott a válasszal és végre is azt a lakonikus táviratot küldte, hogy ha már a rablók at agyonlőtték, hát minden rendben van, a rablók fejeit azonban be kell szolgáltatni az ő hivatalába, *Ningutába*, hol azok a jamen előtt ki fognak függesztetni.

Három napig feküdtek a rablók eltemetetlenül aztán az utólagos lefejezés és a különleges küldemény hivatalos csomagolása és expedálása következett . . .

Mindezen háborzongató historia az irodától alig száz lépésnyi távolban játszódtott le és három egész nap tartotta izgatottságban a kedélyeket. Most természetesen már mosolyogva mesélte el JULIANICS IVÁN a rémhistóriát, SZTIPANOVNA SZERAFINÁ-ról pedig úgy látszott, hogy az egész esetből főleg a szörnyen kedélyes khinai adminisztráció eredetisége ragadta meg legjobban az érdeklődését.

Már jó későre járt az idő, midőn elbúcsúztunk és elindultunk haza felé.

Az úton a francia, ki a mai kirándulásunktól egészen el volt ragadtatva, szokása ellenére nagyon beszédes volt.

Eleinte a Párisban átélt idők reflexióit szövögette össze az újabb benyomásaival és mintegy önmagával tépelődve, a múlt és a jelen fölötti csendes szemlélődésbe merült.

Egy darabig a párisi élet nyugtalanul hömpölygő árájáról beszélt, ami oly ellenállhatlan erővel ragad magával minden fiatal embert, aztán arra tért át, hogy ő mily hamar megunta azt a léha életet az összes mesterkélt élvezeteivel, a ragyogó szemű, törekeny, ideges asszonyaival, úgy hogy Páris minden élvezeteit, összes ragyogó szépségeit végkép el tudja feledni, ha a vadon isteni szabad levegőjét szívja és az ismeretlen tájak rejtélyes madárvilágára gondol.

Aztán ugyanígy van a művészettel is. Egy magányos tilinkó hangja, mely az erdő szélén hallatszik, vagy az éjji madár egyhangú kis csattogó muzsikája jobban megreszketteti a szívét, mint a legművésziesebben előadott szimfónia. Hisz aki megtudja érteni a természet ezer apró rejtett szépségeit, nem szorul arra, hogy valamely művész azt neki felfedezze és talán fényes keretbe foglalva elébe tárja, mert az igazi gyönyör érzetét keltve fogékony lelke előtt önként bontakozik ki a természet ezer örök bájoságú színjátéka . . . Ma a hegytetőn, a téli délután ragyogó varázs színeivel bevont, bájos tájék képe mélyebb gyönyört keltett fel a lelkében, mint a legmesteribb kézzel megfestett, világhírű vászon.

Aztán mintegy tréfálkozva, azzal fejezte be az elmélkedését, hogy a mai vadászkirándulásunk sem volt egészen eredménytelen, mert bár az átvonuló ismeretlen madarak közül egyet sem tudtunk kézre keríteni, mégis, mintha kárpotólni akart volna bennünket a sors. Itt a világtól elzárt magányban egészen váratlanul megismertük a ma már oly ritka természetrajzi különlegességet, egy acélidegzetű, művelt, modern asszonyt.

Március havában, amint az idő egyszerre enyhébbre fordult, mintha új életre ébredt volna az egész

környék, mindenfelé nagy élénkség vette kezdetét a vidéken. Khinai munkások, vállalkozók, közvetítők, tolmácsok jöttek-mentek. Kocsin utazók, lovasok, gyalogosok járták a vidéket, hogy az ajánlataikat megtegyék és a tavasz folyamán meginduló építési munkálatokhoz az egyezségeket megkössék.

Magunk is nagyon el voltunk foglalva az előkészületekkel és a napról-napra szükségessé váló új intézkedésekkel.

Legtöbb gondunk a szerszámok rendbehozatala, új anyag beszerzése, jó munkavezetők és kellő számú, megbízható kis-vállalkozó szerződtetése volt. Főleg a napról-napra jelentkező khinai vállalkozókkal gyűlt meg a bajunk, kiknek jó része csupán furfangos csaló volt, akik a munkások szállítási költsége címén azonnal csak valami pénzelőleget óhajtottak kiereszokolni, aztán rendesen nyomtalanul eltűntek.

A megbízható, főleg ajánló levéllel ellátott kis vállalkozók helyes kiválasztása tehát elég gondot adott.

Március elején egy derűs, de hideg délelőtt csilingelő három lovas orosz kocsi állott meg a házam előtt. Uszuri vidéki, sárga hajtókás kozák-kocsis ült a bakon, kezében kancsuka, a vállán berdán puská. Valami ismeretlen orosz vendég érkezését sejtettem a jövevényekben és kimentem elébük. A sokféle tarka takaró és a fehér prémes, kék, khinai bundák tömkelegéből egy ismerős khinai kereskedő jól táplált alakját látom kibontakozni két kísérijével.

Amint lecihelődnek, udvarias hajlongások közt és a jobb karjuk túlhosszú köpenyujját kezdik felgyűrögetni, hogy kezet foghassanak velem. Bevezettem őket a lakásba.

Szörnyen parádésan voltak felöltözve. Főleg a kereskedő. Hófehér prémmel bélelt selyembunda

alatt égszinkék kaftán, lila selyem nadrág, mely a fehér harisnyák fölött széles fekete szalaggal volt megcsavarva. A lábain virágos bársony himzésű cipő. Hosszú hajfonatának bojtos selyem toldaléka a sarkáig leért. Az uszuri vidék egyik legjobb módú khinai kereskedője volt a vendég: SZU-HÓ-SIN.

Mikor leültünk és rágyújtottunk a cigarettákra, előbb oroszosan az egészségi állapotok felőli kölcsönös kérdezősködést kellett elvégeznünk, aztán mindjárt rátért a jövőtele céljára. Egy nagyobb tömegű földmunkát kívánt tőlem elvállalni, a mi elegendő volna arra, hogy öt-hatszáz munkásnak a nyár folyamán foglalkozást adjon.

Nekem nagyon tetszett az ajánlat, de mivel a munkákra már más kombinációim voltak, néhány napi időt kértem a válasz végleges megadására.

SZU-HÓ-SIN az Uszuri vidéken az orosz befolyás alatt nevelkedett, modern khinai volt, ki az orosz nyelvet szóban és írásban csaknem tökéletesen birta. E mellett természetesen tökéletes khinai maradt, a ki KONFICIUSZ bölcs életelvei szerint rendezte be az életét és habár nagy barátja volt az új időkkel járó haladásnak, teljesen át tudta érteni a régi khinai filozofusok írásait is.

Néhány nap mulva csakugyan sikerült megköt-nünk az egyezséget a kérdéses földmunkákra és ezzel az egész építkezés berendezésének egy jelentékeny része szinte váratlanul a lehető legelőnyösebb megoldás stádiumába került.

A munkások élelmezésének nagy feladatát, a mi az elmúlt évben tényleg sok gondot okozott, az egész munkaszezonra egy német származású orosz alatt-való, INZEL vette a kezébe, ki később még évek során híven kitartott mellettem ez állásában, úgy hogy ne-

kem tulajdonképp csak a technikai adminisztráció és a pénzügyek kezelésének feladata maradt meg, mint közvetlen teendő.

Amint a szerszámkérdés megoldásra került és Vladivosztkából elégséges mennyiségű vas és acél-árú érkezett és a szükséges sinek és anyagszállító kocsik is megjöttek, már minden szükséglettel el voltunk látva a munkálatoknak teljes erővel leendő megkezdésére.

Április hó közepén a napsütötte hegylejtőkön már mindenfelé megindult a munka. Oly helyeken, hol a fagy még ki nem engedett, éjjelre az erdőből összehordott, óriási rőzsemáglyák engesztelték a földet, mignem lassanként a folyton több meleget árasztó tavaszi napsugár végleg ki nem űzte a föld rétegeiből a dermesztő téli fagyot.

Egy borongos, esőre hajló, áprilisi délután a mérnöki irodában kellett volna egyet-mást elintéznem és már dél óta folyton vizsgálgattuk a felhőket, remélve hogy majd szétoszlanak, hogy majd kiderül, vagy hogy az eső végleg megered, mire aztán el sem indultam volna.

Végre a szomorú borulattal nem törődve, meguntam a várakozást és nekivágtunk a bizonytalan időnek, megkockáztatva egy kis egészséges megázást.

Amint a fővölgy mentén haladó kocsiutra kanyarodtunk, egy csillingelő troika vágatott velünk szemben, négy fegyveres kozák lovagolt mellette. Azonnal megismertem JULIANICS IVÁN kocsiját. A mint hozzánk értek, a vágatásból azonnal lépésbe lassított a kocsis. A mérnök meg a vasuti pénztáros ültek a fogaton. Üdvözöltük egymást. Én azonnal megértettem, hogy fizetni indultak a vonal egy távolabb eső szakaszára, a mérnök pedig kérdés nélkül is tudta,

hogy hozzá készülök. MIHAILOVICS KÁROLY vissza ne forduljon, mi egy óra alatt elvégezzük a fizetéseket és vissza jövünk. Galambocskám várjon meg bennünket. SZTIPANOVNA SZERAFIN egyedül van otthon, bizonyára unatkozik, örülni fog, ha addig lesz valaki nála.

— Ugy-e megvár bennünket MIHAILOVICS KÁROLY? A vizontlátásra! Aztán újból sebes galopba vágnak a lovak és a csillingelő trojka gyorsan repül tovább a sáros, kátyus erdei uton. Én is odébb hajtatok és a következő mellékvölgy mentén bekanyarodunk a jól ismert uton, a mérnöki iroda felé.

ANDRUSKA az inas, az iroda előtt állt és már előre azzal fogadott, hogy a gazdája nincsen itthon, mire én megnyugtattam, hogy majd bevárom, míg vissza érkezik.

Az irodában néhány rajzoló meg írnok foglalkozik és míg ANDRUSKA az úrnőjének bejelentette a jöttömet, ott várakozom.

Néhány perc múlva már a lakószobában a nagy, zöld terítékű asztal végén ülök, SZTIPANOVNA SZERAFINA az asztal mellett dolgozik és úgy látszik, valami számadás revideálását végzi. Az asztalon rajzok, fizetési ívek, napszámtáblák, köbkimutatások hevernek, logaritmus könyv, rajzszerék, revolver, festékes csészek, mérőeszközök össze-visszasága látszik. ANDRUSKA két pohár teát hoz be, mire SZTIPANOVNA SZERAFINA összerakja a számadásait és miután biztosít, hogy igazán nem akar többet dolgozni, ő is a teáját kavargatja és beszélgetni kezdünk.

Amíg a számadásait végezte, én egy tervet nézgettem. Ezalatt először volt alkalmam megfigyelni tökéletes alakját, az érdekes profilját, dús, sötét haját, mely egyszerű vastag kontyba volt felcsavarva. Egész

megjelenése feltűnően elegáns volt és úgy volt felöltözve, mintha ez órában Szent Pétervár legelső mérnöki irodájában revideálná a számadásokat.

A mint azt kérdezem, hogy nem terhes-e neki a számadásokkal való foglalkozás, mosolyogva jegyzi meg, hogy mióta férjnél van, már teljesen beleszokott a mérnöki iroda teendőibe, és nagyon szívesen teszi, ha a férje dolgaiban valamit segíthet. Aztán folytatólag egy kis életrajz elbeszélésébe kezd bele.

Atyja orvos volt egy moszkvai gyalogezredben. Édes anyja korán elhalt. Ő bevégezte a leány-gimnáziumot és már azzal az eszmével foglalkozott, hogy valamely külföldi egyetemen beiratkozik a filozófiai fakultásra, mikor JULIANICS IVÁN megkérte a kezét.

Ezek folyamán az orosz leánydiák életből sző bele az elbeszélésébe érdekes és előttem egész új, sőt meglepő dolgokat.

Valóságos regénynek találtam például KOVALENSZKI SZÓNYÁ-nak, a világhírű orosz tudós nőnek a történetét, a ki csaknem gyermekleány volt még, amikor a tanulásvágytól ösztönöztetve, formálisan megkért egy Heidelbergbe induló orosz diákot, csak azért, hogy kimehessen vele a német egyetemre, hova a szülei nem akarták kiereszteni.

A diák, a később híres tudós KOVALENSZKI csakugyan oltárhoz is vezette a tudományért rajongó leányt és a német egyetemeken négy évig volt kísérője és protektora, a nélkül, hogy valóságban a férje lett volna.

KOVALENSZKI SZÓNYA a felső matezis doktora lett, mire a stockholmi svéd egyetem tanszékkal tisztelte meg. Később, 1888-ban a francia tudományos akadémia egy, a felsőbb matematika köréből vett értekezését a legnagyobb díjjal tüntette ki, melyet valaha nő tudományos munkáért kapott.

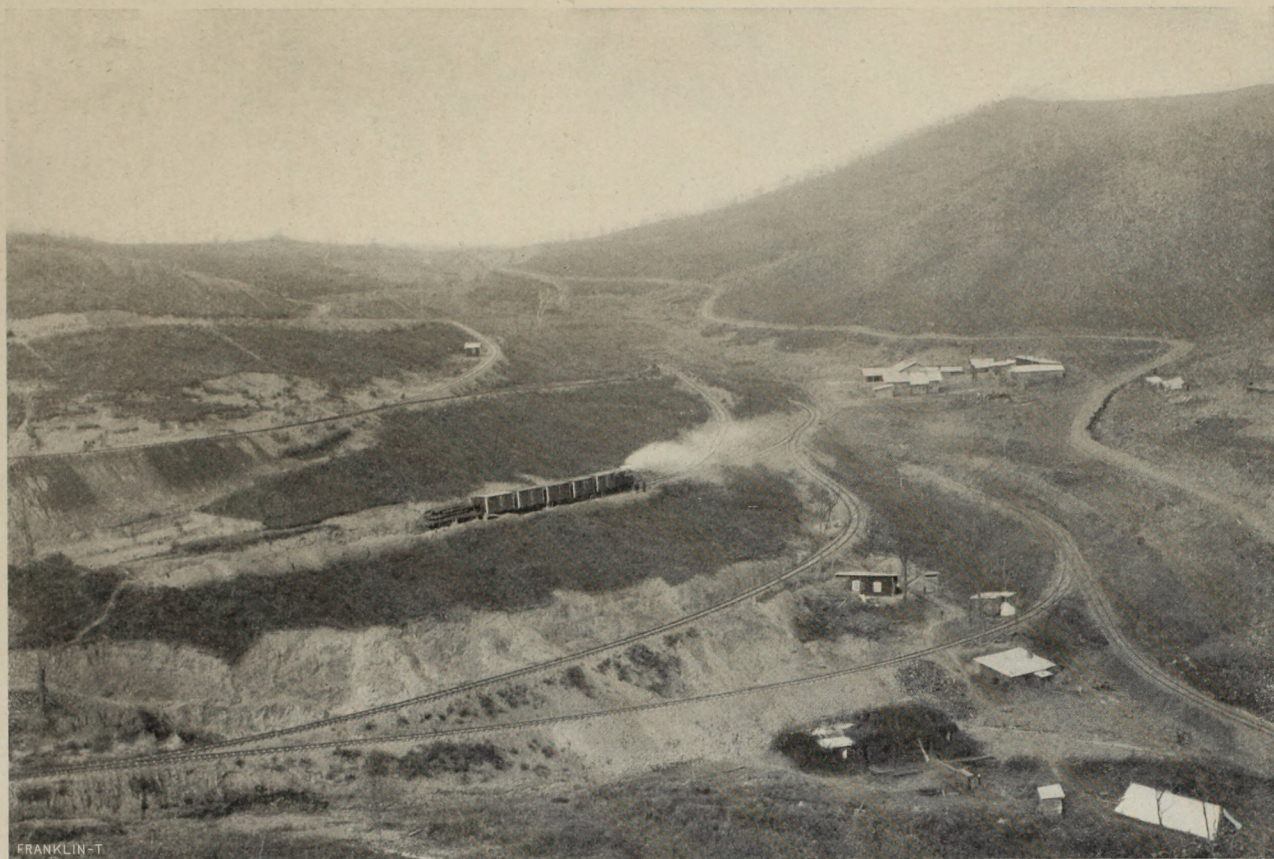
Meglepetve és csodálkozva hallgattam ez érdekes dolgokat, a melyek előttem teljesen ismeretlenek voltak és vidám mosolyra indítottam a szép elbeszélőt, midőn bevallottam, hogy mindez engem annyival mélyebben érint, mert hisz én is nagyon sokszor foglalkoztam a felső matematikával és diákéletemnek legintenzívusabb keserűségeit épp az analízis tanulása közben szenvedtem végig.

Majd az orosz irodalomra tért át a beszélgetésünk. Bár már PUSKIN, TURGENYEV, GOGOLY és TOLSZTOJ neve és művei általánosan ismertek külföldön is, kívülök a véleménye szerint, még ZSUKOVSZKY KRILOV, KOLCZOV, LERMONTOV, CSEHOV és legújabbán még egy egész sereg igazán kitűnő író van, kiknek a művei még nem igen vannak lefordítva idegen nyelvekre, bár igazán megérdemelnék, hogy a világirodalom közkincseivé váljanak.

Aztán az orosz zenéről, a szép melodikus népdalokról, a mélabús románcokról kezdett beszélni, amelyek gitárkíséret mellett énekelve oly szívhez szólóan hangzanak. A kis orosz népdalok, vagy mélabús szerelmi áriák, vagy könnyű, vidám, viharos táncdarabok, a melyekhez a balalájka muzsikája adja meg az ütemet és kíséretet és a mikhez a legények vég nélkül cifrázva, tüzesen járják a kozák tábortáncot. A szélsőségekben annyira gazdag, dalokban és táncdarabokban az úgynevezett — széles és mély orosz kedélynek annyira változékony hullámcapásai híven tükröződnek vissza.

Elgondolkozva, elmerülve hallgatom az érdekes elbeszélőt, a dalok és táncokról beszélve, önkénytelenül is a messze hazámba szálltak vissza a gondolataim.

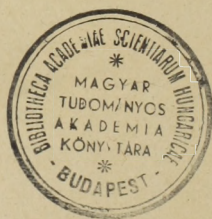
Bár németül beszélt, sajátos oroszos mondatfűzése és különös hanghordozása előadásának kedves dallamosságot kölcsönzött és az elbeszélésének folya-

FRANKLIN-T.

Öt év Mandsuorságban.

A LÉPCSŐS PÁLYA.

mán az előttem addig jórészt ismeretlen, eredeti szláv kultúra csodásan gazdag kincsházába először nyitott alkalmam mélyebben bepillantani.

Gyorsan repült el az óra a várakozásban és az egész beszélgetés folyamán, szinte meseszerűnek tűnt fel nekem, hogy Ázsia legelhagyatottabb vidékén egy

Az első mozdony, amely Nikolszk felől belépett Mandzsucsó földjére.

szerény kis fakunyhóban beszél most valaki velem, aki a kedélyének mélységével és a lelkének gazdagságával, varázsszínekkel ragyogtatja be a szegényes környezetét.

Mikor JULIANICS IVÁN megjött a pénztárnokkal, mindketten fáradtak, éhesek és unalmasak voltak, még megbeszéltük az üzleti dolgaimat és mivel már erősen sötétedett és az eső is javában szitálni kez-

dett, búcsút vettem és elindultam haza felé. Lépésben, lassan camogtak a lovaim a sötét erdei úton, néha mély kátyúba zökkentünk, vagy valami tuskóba, kidőlt fatörzsbe akadtunk bele. A kocsis csak eleresztette a gyepelőszarakat, mert már maga sem látta az utat és egészen a lovakra bízta, hogy megtalálják az irányt haza felé. Olyanforma hangulatba voltam, hogyha bármily hosszú ideig tartott volna is a csendes botorkálás a sötét erdőben, még sem találtam volna elviselhetetlennek ez este.

Május hóban a vasút síkföldi részén az építkezés már annyira előrehaladt, hogy a vonalnak egy jelentékeny szakaszán, Nikolszktól egész Mandzsú határig, megnyílt az ideiglenes közlekedés.

A nagy nehézséggel járó hegyi részt, melynek építése néhány évre tervezetett, egy ideiglenes pálya segítségével megkerülték úgy, hogy a Ta-he-jas patak völgyében vezetett provizórikus sín páron már vonatokkal lehetett feljárni a vízvázasztó, meredek hegygerinc lábáig.

Egyszerre ismét egészen megváltozott a vidék képe. Éjjel-nappal anyagszállító vonatok dübörgése, mozdonyok sipolása tölté be a léget és az előbb oly csendes tájék minden zúgából élet és munka zaja hallatszott. Az új közlekedés előnyeit már nagyon megéreztük, főleg az élelmi cikkek és egyéb szükségletek szállítása lett aránytalanul könnyebb, a Nikolszkban megrakott vagonokat, amint megérkeztek a teleppel szemben levő sín páron csaknem a raktárak mellett lehetett kiüríteni. Az utazás pedig, amely azelőtt napokat vett igénybe, szintén jelentékenyen gyorsabban volt eszközölhető. Szóval az ideiglenes sín pár megérkeztével már ismét, nagy lépéssel jutottunk előre a civilizált életviszonyok felé.

Az ideiglenes pályának a vízvázlasztó lejtőjén mintegy 50 métert kellett még felemelkednie, hogy elérje a hegygerincet, melyen túl aztán tovább folytatódik a vasút Mandzsúország belsejébe. A meredek hegyoldalon zegzúg vonalban haladó lépcsős pályát vágtak a vasútnak. Egy egész sorozat váltó segélyével előre és hátra való mozgás közben nagy bajjal

Kínai katonaság.

tudott felkapaszkodni az 5—6 kocsiból álló vonat a hegygerincire, melynek túloldalán egy kiterjedt fennsíkon, ismét könnyebb munkájú vasútrészletek következnek.

Ezen ideiglenes pálya kiépítése óriási költségbe került és mivel hogy jórészt a patak völgy fenekét követte, gyakori megrongálódásnak volt kitéve. Az esős évszak folyamán hét számra szünetelt rajta a forgalom, amikor a völgy mentén lezúduló vízár

egész szakaszokon mosta le az alacsony töltést. Ilyenkor egymást érték a legkülönfélébb balesetek, az összedőlt vagy elúszott fahidak, felfordult teherkocsik, árokba dőlt mozdonyok jelezték az ideiglenes pályának hosszabb időre való tarthatatlanságát, és azt a körülményt, hogy az elemek felbőszült erőivel nem oly egyszerű dolog a megalkuvás.

Mindezen sokféle építkezések a dolgozók kezei ezreit foglalkoztatták a hegyi pálya legkülönbözőbb szakaszain. És a khinai munkásoknak valóságos hangyarájától nyüzsgött ez időtájt a környék.

A munkások biztonsága fölött megszorított létszámú kozákőrségek őrködtek, melyeknek a mindinkább sokasodó *hunhusz*-bandákkal eléggé meggyűlt a bajuk. A kozákok segítségével a *Ningutai fudutun* is vezényelt egy századnyi khinai gyalogost a vonalra, a kik azonban rendesen jó barátságban éltek a hunhuszokkal és tulajdonképp csak a munkások megsarcolását tekintették a legfontosabb feladatuknak.

A tavaszi időjárás ez évben rendkívül kedvezett a munkálatoknak úgy, hogy a május havi felmérések eredménye már felülmulta az elmúlt év összes földmunkáinak köbmennyiségét. Csak a szikla-bevágásoknak a hegy belseje felé folyton keményedő anyaga okozott még sok gondot.

Főleg a speciális sziklamunkásban volt nagy hiány. A sok ezer meg ezer khinai mind csak földmunkával óhajtott foglalkozni, mert a sziklarobbanáshoz nem értettek és így legfeljebb csak napszámban lehetett őket a sziklafejtésbe beállítani. Azt pedig már tapasztalásból tudtuk, hogy ha a khinai napszámban dolgozik, kétségbeejtően keveset végez.

Nem volt más hátra, mint csoportonként betanítani őket a furásra, a robbantásra, a kőfejtésre és

szállítására és csak midőn már begyakorlódtak, lehetett nekik egységárért kiadni a munkát.

Az építésvezetőség az általa kezelt szakaszokon gőzre járó amerikai fúrógépeket állított be a sziklabevágásokba és a gépmunkával remélte megoldani a sok gondot adó nehéz kérdést. A kísérletezések eredménye egyelőre azt mutatta, hogy ügyes gépkezelő-személyzet hiányában az egész dolog még több fennakadással jár és költségesebb, mint a kézi sziklafúrás.

Körülbelül ez volt a legérdekesebb napi kérdés, mely ez időtájt engem is foglalkoztatott és mivel még óriási mennyiségű sziklát kellett kifejtenünk, nagy buzgalommal fogtam bele a gépmunka eredményeinek tanulmányozásába. A szakaszmérnök maga is egy egész sorozat gőzfúróval dolgoztatott és így gyakran jöttünk össze, hogy a gépeink működését megvitassuk és a helyes munkaeredményeket összeállítsuk.

Egy szép májusi délután JULIANICS IVÁN-t az irodájához közel eső sziklabevágásban találtam. Egész sor gőzfúró zakatolt a hegyoldal sziklafalának terraszaín és láthatólag erősen folyt a munka. Pompás tavaszi idő volt és a szabadban való foglalkozás ez időben már valóságos élvezetet nyújtott. JULIANICS IVÁN már néhány órán át folytatta a megfigyeléseit és feljegyzéseit és a délután folyamán már jó sok számadatot gyűjtött a munkálatokról, miután már az idő is előre haladt, befejezte a munkáját és meginvitált teára.

Amint bementünk a lakásba, ANDRUSKA az inas, a zöld asztalra feltette a számovárt és poharakat hozott. Mi újra a gépeinkről kezdtünk beszélni és a sziklafejtési munkák nem várt magas költségei fölött merültünk vitatkozásba, midőn egyszerre a hímzett japán páráván mögül halk sóhajtozás és elfojtott, fáj-

dalmas nyögés hallatszik. Egy pillanat alatt elhallgattunk, JULIANICS IVÁN arca elkomorodik, aztán egész halkan elmondja, hogy már reggeltől fogva borzasztóan szenved a felesége. Néhány percig csendesen beszélgettünk még, aztán sietve elbúcsúztam.

Künn a szabadban lassan, gondolkozva ballagtam tovább a hegyen keresztül vezető gyalogút irányában haza felé. Alig hagytam el néhány száz lépéssel a

A légnyomású sziklatűrő.

völgyet, amint gyors léptekkel utólér a mérnök, bele kapaszkodik a karomba és csendesen beszélgetni kezd hozzám.

Mindjárt megértettem, hogy nem tudott egyedül maradni otthon és hogy okvetlen kell neki valami, ki előtt kipanaszkodhatja magát.

Szörnyen szenved a feleségem, egész nap kínzó görcsök között, sírva gyötrődik

az ágyában. Szánalomra méltó az állapota és nem tudunk segíteni rajta. A felcser adott ugyan valami csillapító csöppeket, de annak sem látni sok hasznát. Aztán nem tűr meg senkit maga mellett, miután ugy sem tudunk segíteni, csak arra kér, hogy hagyjuk inkább egészen magára. Egyedüli kívánsága, hogy valami asszonyt hívassunk el hozzá, munkásnő, parasztasszony, vagy akárki, csak nőszemély lenne, azt aztán megtűrné maga mellett.

Istenem, hát honnan tudnánk előteremteni egy aszszonyt. Itt a környékben még csak egy rongyos munkásnő sem akad, a határszéli faluban sem találunk eddig senkit, a ki ott hagyhatná a házidolgát és ide kijöhetne. Bár egész világos, hogy csak múltó rosszul lét az egész és bizonyos, hogy már holnap minden rendben lesz, de hát mégis borzasztó tudni, hogy semmivel sem vagyunk képesek enyhíteni a szenvedését.

Aztán mintegy magához beszélve folytatja, hogy ilyenkor, mikor valami baj van, látom csak igazán, hogy mennyire feláldozza magát a feleségem, midőn megosztja velem ezt a primitívus életet. Mert akár milyen bátor, okos és erélyes asszony legyen is SZTIPANOVNA SZERAFINA, betegségében valósággal kétségbe ejti a gondolat, hogy ebben az Istentől, embertől elhagyott, elszigetelt messzeségben ő az egyedüli aszszony...

Felkisért a hegytetőre és ott elbúcsúztunk. Én a gyalogút mentén lassan leereszkedtem a túlsó völgybe a lakásom felé. A mint egy fordulónál az ösvény megkanyarodik, még egyszer mintegy önkénytelenül visszafordultam.

A hegytetőn JULIANICS IVÁN magas alakjának sziluettjét láttam. Egy fatörzshöz támaszkodva, mozdulatlanul állt odafenn és a kéklő messzeségbe bámúlt.

Mélyen megindított a szomorúsága, mert teljesen át tudtam érezni, hogy ez a csüggedetlen erélyű férfi, a ki az óriási gondokkal járó, nehéz hivatalát szinte játszva képes betölteni, most egyszerre teljesen tehetetlennek érzi magát és gyötrő tépelődések hatalmába esik a gondolat miatt, hogy nem tud segíteni a szenvedő felesége baján.

Van-lung-hou hegység vízvászató gerincének nyu-

goti lejtőjén, egy lankás kiterjedt síkon az új határszéli állomás volt épülőben. Mintegy kétszáz állandó lakóház, gépszinek raktára, kaszárnyák, vámházépület szóval egy egész kis város építése volt folyamatban.

Egy szép, verőfényes délelőtt lóháton indultam el az ideiglenes pálya mentén a vízvázasztó felé. Utam célja a mérnöki iroda volt, mely már ekkor az új telepre helyeztetett át.

Az ujonnan vágott kociút kigyózva kanyargott fel a hegygerincre, míg mellette az ideiglenes vasút zezgúgos vonalú lejtős lépcsőkön haladt fel a hegyoldal mentén. A hegygerinc túlsó felén szelid esésű, széles völgy terült el, mely mindenfelé erdős, cserjés sűrűséggel volt benőve.

Az épülő telep helyén széles irtásokon már egész sor faépület látszott és mindenfelé nagyszabású építkezések voltak folyamatban. Egy magas árbócon vígan lobogott az orosz trikolorral tarkázott sárga sárkányos zászló és már messziről jelezte az építési iroda helyét.

Amint közelebb érek, az iroda-épület körül egy khinai lovasszáhad tarka csoportozata tűnik szemembe. Apró, szürke lovak sokasága között fekete turbános, vörös köntösű khinai katonák sürgölődnek. Az iroda előtt lófarkas dárdák, csipkézett szélű khinai hadizászlók voltak letűzve, néhány fiatal kozák már vígan barátkozott a vigyorgó khinai bajtársakkal. A mint odaérek és leszállok, egy ismerős kozák elvezeti a lovamat, de előbb felvilágosít, hogy a nungutai kerület *Fudutun*-ja érkezett ma reggel nagy kísérettel látogatóba.

A bejárat és az előszoba zsúfolva volt ólálkodó khinai katonával, míg bent a lakásban az érdekes

Öt év Mandsuországbán.

AZ ÉPÜLŐ HATÁRSZÉLI ÁLLOMÁS POGRANICNAJA 1899-BEN.

vendégek egy hosszú asztal mellett vidáman társalogtak.

Az asztalfőn SZTIPANOVNA SZERAFINA mellett ült a *judulun*. Őszbecsavarodott, kövér khinai mandarin pompás világos violaszín köntösben diszelgett, mellette a fiatal khinai tolmács láthatólag jól érezte magát és nagy élénkséggel közvetítette a társalgást oroszul meg khinaiul. A *taotai* szintén terjedelmes, de egyúttal atlétai alak, néhány szót már maga is értett oroszul, az arca tüzesre pirult ki, meglátszott rajta, hogy nem kímélte magától a sok jóféle italt. A teája is jól meglehetett rumozva, mert a mint lenyelt egy-egy kortyot belőle szörnyen köszörülte a torkát utána. Néhány sötétkék selyembe öltözött, khinai hivatalnok meg a helyőrségi őrnagy vastag szivarokat szivogatott és a ritkán élvezett különlegesség láthatólag ízlett nekik.

Az asztal nagyon díszesen volt felterítve. A változatos izelítők, halak, hideg sülték és saláták között sokféle díszes etikettes palack tarkázott. JULIANICS IVÁN bemutatott a khinai nagyságoknak, a kiknek a jóvoltáért nekem is ki kellett ürítenem néhány pohárt.

A tolmácsok folytonos fordításai közben vígan folyt a társalgás, a khinaiak már maguk közt is kitűnően elmulatoztak, vidám kacagás és az orosz-khinai beszéd csodálatos hangzavara tölté be a szobát.

JULIANICS IVÁN is kitűnő kedvben volt és nem szűnt meg kínálgatni itallal a tarka vendégseregét.

A *taotai* az ő khinai, mesterkélt szerénységével azt a meggyőződését fejezi ki, hogy JULIANICS IVÁN hivatala sokkal magasabb állás, mint a *taotaié*. JULIANICS IVÁN elérte a szerénykedését és tréfára fordítva a dolgot, azt válaszolja, hogy közülök annak van a legmagasabb hivatala, a kinek a legtöbb a felesége.

Erre aztán kisül, hogy a *fudutun*nak három, a *taotainak* kettő, JULIANICS IVÁN-nak pedig csak egy felesége van, tehát hármuk között még is csak ő a legalacsonyabb rangú. Mindnyájan nagy kacagás közt egyeznek bele a rangsorozat illetően eldöntésébe és nem tudnak betelni a mulatozással.

SZTIPANOVNA SZERAFINA már fáradtnak és kimerültnek látszik. Egy darabig a fotografiai gyűjteményét mutogatja, majd a gitáron penget ki egy rövid melódiát, bizonyos, hogy már teljesen meg is unta a különös vendégeket, akik bár már jó néhány órája hogy ott lehetnek, még mindig láthatólag kitűnően érzik magukat az európai környezetben.

JULIANICS IVÁN a vadász relikviáit szedi elő, majd a pompás fegyvergyűjteményét csodáltatja végig, aztán százféle aprósággal; zsebóra, melltű, gyűrű és zsebkés foglalkoztatja az európai dolgok iránt annyira érdeklődő khinaiak figyelmét. Mindent pontosan, részletesen megnéznak és legjobban arra kíváncsiak, hogy mi lehet egy-egy dolognak az ára? Természetesen minél drágább valami, annál jobban imponál nekik. Végre aztán mégis eszükbe jut felcihelődni, sok mély hajlongás és bókolás közben nagynehezen kivonulnak.

A ház előtt a század lóra ül, a khinai trombitások egy rémitő indulóba fognak, a kövér mandarinok sok erőlködés között felkapaszkodnak a lovaikra és nagy ünnepélyességek között odébb vonulnak.

Délutánra meghívást kaptunk a khinai őrtanyára, hol a *fudutun* meg a *taotai* ünnepélyesen törvényt fognak ülni, amelyre az összes környékbeli ügyesbajos népet megcítálták.

Jó késő délután érkeztünk meg a táborba és szerencsére az ítélkezéseknek javarésze már be volt fejezve.

A cölöpökkel elkerített nagy négyszög körül még százával tolongott a kíváncsi nép és érdeklődve hallgatta az igazságosztás körüli dolgok folyását. A nagy négyszög egyik szélén fegyveres alabárdos őrség között ülnek a hivatalos személyiségek, előttük az asztal vörös szövettel van leterítve.

A *fudutun* és *taotai* kékselyem díszruhában, pávattollas kalpagban, nagy komolyan tárgyalnak, óriási

Fagallérba szorított khinaiak.

szemüveget viselő irnokok a jegyzőkönyveket vezetik. Az asztal előtt térdre kuporodva, földig hajolva a vádlottak, vádlók és a tanúk csoportja várja az ítéleteket. A négyszög egy sarkában pedig már deszkagallérokban szorítgatják az elítéltek nyakát, kissé tovább pedig a bambuszveszővel osztogatják a különböző fokú büntetéseket.

A vasúti munkák és az adás-vevés körüli felmerült differenciák; lopás és adósságügyek és a sze-

gény khinai munkásnép százféle ügye baja nyer egyszerre rövid úton elintézést. A mai nap itt most az igazság napja.

Amint végre befejezést nyer a hivatalos ítélkezés, a foglyokat és a deszkagallérosokat a katonaság elkíséri, a tolongó nép tömege oszladozni kezd, mire a vörös terítékű asztalról leszedik az írószereket, a jegyzőkönyveket, helyökbe teát és válogatott khinai édességeket szolgálnak fel és a reggeli ismerőseink kedélyes csamcsogás között kínálgatnak bennünket a rikitó festékekkel színezett különös süteményekből. A vendéglátás kiváló tényét néhány palack pezsgő volt hivatva megadni. Nem tudni, honnan keríthették elő a penészes, piszkos palackokat, de egészen bizonyos, hogy már évek óta várt rájuk ez az ünnepélyes pillanat, mert a dugókat a katonák csak nagy bajjal tudták kifeszegetni belőlük. Lapos, kékvirágos porcellán csészékből kóstolgattuk a gyanus multú italt és csodálkozásunknak adtunk kifejezést, hogy Ázsiának ezen boldog öntudatlanságban szendergő vidékére már betolakodott az európai kulturának e jól ismert úttörője.

Tény az, hogy a Khina elszigetelt vidékein a pezs-gőt épp oly elválaszthatatlannak tartják a nyugoti kulturától, mint a mérnököt meg a misszionáriust. Igaz, hogy végeredményben mind a három egyforma hatással van rájuk. Elrontják a gyomrukat velök és megfájul a fejük tőlük.

Amint a nap lenyugodni készült, újból előkerültek a hosszú pozaunákat zengető kürtösök és a képzeltető legéktelenebb zene kíséretében elbúcsúzva a khinai nagyságoktól az esti fényben ragyogó hegytetőn át elindultunk haza felé.

Otthon az előszobában egy fiatal khinai vállalkozó várakozott rám, régi hű emberem, aki több

mint száz munkással dolgozik a vonal mentén. Sápadt, szomorú és a szemei nagyra ki vannak dagadva. Csodálkozva kérдем, hogy vajjon mily baleset érhetette, hogy ily csufosan össze van törve. Mire ő meglepő egyszerűséggel mondja el, hogy a mai délután folyamán az ítélkezésnél harminc rubelnyi pénzbüntetést kellett lefizetnie, azonkívül a hatósága ötven bambuszütést is végig szenvedtetett vele. Ez tehát az oka nagy szomorúságának.

A részletek elbeszélése közben sül ki aztán, hogy az idén kora tavasszal a *fudutun* körlevélben figyelmeztette a khinai vállalkozókat, hogy havonként minden vasúti munkás után tíz kopeket kötelesek adó fejében beszolgáltatni. Mivelhogy előbb ily adók nem voltak szokásban, a kis vállalkozó jónak látta három hó folyamán megtagadni az adófizetést, ma azonban elérkezett a sommás leszámolás ideje. A harminc rubelt rögtön bevasalták rajta és a jövőre való tekintetből még ötven botütést is reá alkalmaztak.

Ezen kis khinai históriában csak az a legérdekesebb, hogy a szegény megkínzott, megsarcolt ember egy szóval sem zúgolódott a feljebbvalói ellen, az egész dolgot úgy fogta fel, mintha valami véletlenül reá szakadt, elkerülhetetlen szerencsétlenség érte volna.

Mikor az elbeszéléssel megkönnyítette a szívét, láthatólag végképp megnyugodott, mégegyszer óvatosan végigtapogatta a megpuhított tagjait és csendes rezignációval vánszorgott ki az igazság napját követő sötét éjszakába.

Egy juliusi délután levéllel állított be hozzám két lovas kozákfutár. JULIANICS IVÁN-tól jött a levél, aki arra kér, hogy ha csak lehet, még a délután folyamán menjek el az irodájába, holmi számadások revi-

dialása céljából és úgy intézzem a dolgaimat, hogy éjjelre is ott maradhassak.

Kellemes, derült idő járt és én gyalog indultam el az erdős hegyoldalon vezető ösvény mentén, amit a khinaiak tiportak ki a sűrűségen keresztül. Alig egy félóra múlva már az építési irodában voltam.

Az új berendezkedés után az irnokok és a rajzolóok egy külön kis épületben foglalkoztak, míg JULIANICS IVÁN dolgozószobája a lakással egybenyló, tágas helyiségben volt berendezve. Egyenesen oda nyitottam be, de nagy meglepetésemre az irodát teljesen üresen találtam. Bizonyosan későbbre vártak.

Egy darabig a rajzokat, terveket, térképeket nézegettem, aztán egyszerre SZTIPANOVNA SZERAFINA lépett be a szobába, ki aztán elmondta, hogy az urak valami felmérés ellenőrzése végett kimentek a vonalra, honnan már nem sokára vissza kell jönniök. Én egy rajzasztal mellett ültem, SZTIPANOVNA SZERAFINA pedig az íróasztal mellett foglalt helyet és folytatólag elmesélte, hogy az utóbbi hetek folyamán mennyi kellemetlenség érte JULIANICS IVÁNT. Az osztálymérnököt valaki felbujtogatta ellene és ennek folytán napról-napra fordul elő valami differencia. A vonalon az építésekkel is sok a baj, az alagútmunkák körül pedig csaknem mindennapos a sok kellemetlenség. Ezen százféle külső dolga mellett itt van az óriási irodai foglalkozás, a mihez teljesen hiányzik a megbízható segéd-személyzet.

Csak néhány nap előtt fordult elő egy nagy kellemetlenség, a mi sok nyugtalanságot okozott JULIANICS IVÁNNAK. Ugyanis egy számadást küldött be a központi irodába, a mit a nagy elfoglaltság mellett személyesen nem revidiált keresztül. A technikus, a ki a számításokat összeadta, összeállította, egész hatá-

rozottan kijelentette előtte, hogy a dolog alaposan van elkészítve és így JULIANICS IVÁN egyszerűen csak aláírta és tovább küldte.

A központban ezen számadások alapján egy nagyszögű előleget fizettek ki a vállalkozónak és csak a fizetés után vették észre, hogy hiba volt a számadásokban. Bár a vállalkozó úgy is tovább dolgozott és így azzal, hogy az utolsó havi munkáját véletlenül túlbecsülték, tényleg semmi veszteség nem fordult elő, mégis az eset az osztálymérnököt még türelmetlenebbé tette, a ki ezek folytán úgy nyilatkozott, hogy ez után JULIANICS IVÁN számításait nem hajlandó nagyon komolyan venni.

Ezen kellemetlen eset után most már kétszer oly gondosan kell minden számadást átvizsgálni és azért hívtak meg ma engem is, hogy egy csomó híd és boltozott vízáteresztő köbszámításában segídek.

Nem sokára megjöttek a vonalról JULIANICS IVÁN, a technikus — a jeles számoló — és egy idősebb orosz mérnök, aki rendesen a központi irodában szokott foglalkozni.

Tea után hozzáfogtunk a számadások átvizsgálásához. Az öreg mérnök már egész nap e dolgokkal foglalkozott és holmi özönvíz előtti, hosszadalmas aritmetikával már ki is számította a köbtartalmakat. A körszeleteket, az elliptikus és parabolikus boltívek köbtartalmait azonban csak nagyjában való megközelítéssel, töménytelen számadás után tudta csak kimutatni.

Ellenőrzésképp okvetlen valamely más számítás-módot kellett választanunk, így aztán én a trigonometrikus módot hoztam javaslatba, a min JULIANICS IVÁN is kapva-kapott és miután a számítások folyamán szükséges logaritmusok kikeresését SZTIPANOVNA

SZERAFINA vállalta magára, nagyon gyorsan lendületbe jött a munkánk.

Mindjárt a közös munka legelején kitünt, hogy a különféle elliptikus és parabolikus falméreteket szinte játszva számítottuk ki és néhány órai szorgalmas munkódás után már tökéletes műszaki pontossággal meg voltak állapítva a falazatok köbtartalmai.

A munka végén láthatólag felvidult a kis társaság. SZTIPANOVNA SZERAFINA a logaritmusok keresése közben nem felejtett el tárgyalni a khinai szakácscsal, sőt közben néhány percre maga is kifutott a konyhára, a minek aztán az lett az eredménye, hogy a köb-számításokkal egyidejűleg készült el a pompás vacsora, a melyhez aztán szinte diákos jókedvvel fogtunk hozzá.

Előbb a válogatott izelitőkön kezdtük, melyhez néhány pohárka vodkát is kellett üríteni, aztán a pompás kis-orosz káposztaleves következett, a melynek a kolbászszletek adták meg az igazi zamatját. Erre a vajban sült túróslepeny szeltekéket szolgálták fel, a mit tejföllel leöntve az orosz a jó falatok netovábbjának tart. Aztán a legjobb francia konyhának is díszére vált volna a filé-szoté, a melynek sampionos, pikáns szószát, SZTIPANOVNA SZERAFINA vallomása szerint, a szakácskönyv egész külön fejezetben tárgyalja.

A különféle édességek és a tea elfogyasztása közben az öreg mérnök már nem tudta tartóztatni magát, hogy elismerésének és mindnyájunk csodálkozásának kifejezést ne adjon a háziasszonnyal szemben, a ki a műszaki iroda és a konyha teendőinek irányításában egyforma művészi tökéletességgel állja meg a helyét.

SZTIPANOVNA SZERAFINA eleinte mosolyogva fogadta a dicséreteket, aztán elmeséli, hogy főzni csak itt

tanult meg Mandzsucsországbán, mert otthon, diák-kisasszony korában, bizony soha sem jutott ki a konyhára. Mivel hogy úgyszólván az iskolából ment férjhez, bizony a főzésben otthon nem igen gyakorolhatta magát. Egyetlen szerencséje az volt, hogy Moszkvából való elindulásuk alkalmával a férje meglepte egy jó szakácskönyvvel. Ennek az útbaigazítása alapján kezdett hozzá a főzés művészetéhez és most a szakácskönyvet szinte szívesebben forgatja, mint a logaritmust.

Van ugyan szakácsa is, egy furfangos fejű khinai, a ki előbb valami angol hajón, mint inas volt szolgálatban, de a főzéshez azért eleinte ő sem sokat értett, míg most már annyira művésznek érzi magát, hogy hónapról-hónapra bérfölemelést kíván. Bizonyos, hogy az ő fejéből már senki sem fogja kivenni, hogy nem a legelsőbb rangú szakács.

A jeles khinai viselt dolgaiból SZTIPANOVNA SZERAFINA el is mesél egynehány eredeti historiát, a mik mind olyanok, hogy még a legtürelmesebb háziaszszonyt is végképp kihozhatják a sodrából. Hogy mennyire hiú és önérzetes a khinai szakács, jellemzően mutatja be a következő kis história: Egy délelőtt átutazó vendégek érkeztek, kik kocsin igyekeztek a vonal egy távolabb eső pontjára és itt egy napi pihenőt tartottak. SZTIPANOVNA SZERAFINÁT annyira elfoglalták a vendégei, hogy az ebéd elkészítése körüli teendőket teljesen a híres szakácsára bízta és tudva, hogy ilyenkor a jeles khinai ügyis ki akarja magát tünnetni, hát egész nyugodt volt, hogy nem lesz semmi fennakadás.

Egyszerre azonban a vendégszobában észrevehető átható égési szag kezdte nyugtalanítani és azonnal gyanakodni kezdett, hogy a konyhában valami nin-

csen egészen rendben. A mint hozzá jutott, hogy kimehessen, első dolga volt a tűzhely sütőjébe tekinteni, hogy talán ott ég az ebéd díszül szánt malac. Nagy volt azonban a csodálkozása, amikor a sütőben az előre haladott idő dacára is teljesen sületlen malacot talált. Hosszas kérdezősködések után sem lehetett a szakácsból kivenni, hogy hát tulajdonképpen mi okozza a nagy égési szagot?

Napok múltán tudódott csak ki, hogy az önérzetes szakács csakugyan elégetett egy malacot, de csodálatos gyorsasággal úgy intézte el a dolgot, hogy egyelőre a nagy égésszagon kívül semmit sem lehetett észrevenni. Az ebéd kissé későre készült el, de a malacsült mindenkinek kitűnően ízlett. A khinai szakács becsülete is meg volt mentve, mindaddig, míg ki nem sült, hogy az ólban hiányzik egy malac.

Sokáig mulattunk az e fajta eredeti históriákon és a mandzsuföldi kézdő gazdasszony viszontagságainak emlegetése sokáig kellemes, humoros hangulatban tartott bennünket. Jól elmúlt már éjfél, mikor végre eloszlott a kis társaság és nyugalomra tértünk.

A mint lefeküdtem és eloltottam a gyertyát, még sokáig nem jött álom a szememre. A függöny ritka csipkeszövetén át a teli hold szelíd fénye szűrődött be az ablakon és a kedves, bizalmas környezetben eltöltött kellemes órák derűs visszhangja hullámszórt még a valómon keresztül.

Csak később, a mint odakünn az éjjeli szél időnként kóbor felhőfoszlányokat űzött el a ragyogó hold előtt és a lassan mozgó árnyékok sajátos változásai csendes, misztikus borongással töltötték be a magányos szobát; a fény és homály szeszélyes játéka nyomán egyszerre valami sajátos nyugtalanság-érzése kerített hatalmába.

Az álmatlan éj lassan múló, egyhangú percei folyamán az egyedülvalóság borús, elégedetlen hangulata kél életre az öregedő legény szívében és az alig elröppent derűs órák visszhangja már mélabús akkordokba csapva át, a saját hideg világáról és a másoknak talán százszor szerencsésebb sorsáról látszik regélni . . .

Az élet annyira változó körülményeivel mindig ridegen számoló, magányos filozófus ilyenkor úgy érzi, hogy a mértani pontossággal kicirkalmazott élete számadásaiba valahol valami zavaró tévedésnek kellett beszövédnie.

Június hó vége felé a mandzsuri vasutak építésvezetősége felszólított, hogy az orosz-kínai határvonal közelébe eső kisebb alagút építési munkálatait vállaltam el és azonnal fogjak bele a tárnák fúrásába.

Bár igazán egyetlen munkásom sem volt, ki valaha ilyféle dologban részt vett volna, mégis örömmel fogadtam el a megbízatást, mert egyrészt a munka nem mindennapi érdekessége lelkesített, másrészt azt az eddigi működésemet elismerő kitüntetésnek vettem.

Ezzel a mandzsuföldi vasutépítkezésnek egy specialis részletébe fogtam bele és bár a lehető legprimitívusabb módok és eszközök álltak a rendelkezésemre, körültekintő munkavezetéssel és a helyes bánásmóddal a világnak ez elszigetelt pontján is a sikernek jelentékeny fokát lehetett elérni.

A mint a komplikált technikai feladatok egész sorozatával küzködve, hosszú időn át a napról-napra folytatott kemény harcból végre mégis győztesen kerül ki az ember, a sikerrel elvégzett munka fölötti öröm a küzdőnek talán a lehető legbecsesebb jutalma.

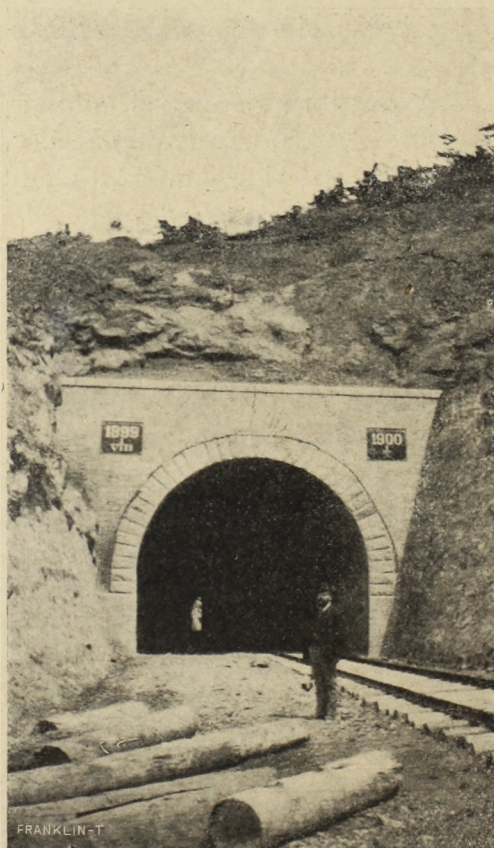
E könyvnek egy további szakaszán részletesen elbeszélem a mandzsuföldi alagútépítések körüli átélt

élményeimet, ezért itt most készakarva elhagyom e munkák részleteinek leírását, bár az érdekes emlékeknek egész sorozata éled fel bennem, ha arra a kis alagútra gondolok Kelet-Mandzsúria hegyvölgyes

határán, melynek minden egyes köve oly jó ismerősöm.

A mandzsuföldi vasutak munkavezetősége által épített alagútban a munkálatokat augusztus hó közepe felé annyira előre haladtak, hogy a hegynek két ellenkező oldaláról befűrt istolyoknak néhány nap múlva már találkozniok kellett.

JULIANICS IVÁN rendkívül sok nehézséggel küzdött meg az istolyfűrási munkák folyamán, a szak-

Az első alagút az orosz-mandzsú határon.

értő munkavezetők és gyakorlott alagútmunkások híján néha egyenesen a lehetetlenséggel állott szemben és mivelhogy ezelőtt még maga sem végzett hasonló munkát, teljesen érthető volt a nagy öröme, mikor végre a nehézségeknek jelentékeny részét már

már legyőzve látta. Az istoly áttörése alkalmából díszes ünnepséget rendeztek, az alagút környéket feldíszítették, a hegytető legszebb pontján pompás pavillont építettek, szóval az eddigi nehéz küzdelmek helyén a vígság tarka lobogóit lengette a mandzsuri nyári szellő.

A Dél-Uszuri vidék kormányzója, CSICSAGOV generális volt a legmagasabb rangú meghívott vendég. A vasutépítés vezetőségét SZ. SZERGEJEVICS NIKOLÁJ képviselte, ki a Nikolszktól Karbinig terjedő óriási építésnek volt a főnöke. Vele résztvett az ünnepségekben felesége, FEODOROVNA ALEXANDRA is, egy bájos, szőke szépség, a ki egyike volt azon bátor lelkületű orosz nőknek, akik a küzdelmes vasutépítés egész folyamataán, a kezdetétől annak teljes befejezéséig híven kitartottak az uruk oldalán.

Az ideiglenes vasút mentén kényelmes szalonkocsikban érkeztek ki a vendégek Nikolszkból az alagúthoz. A megállóhelytől az erdőn át pompás gyalogút volt vágva, fel egészen az alagút bejáratáig, hol egy terjedelmes khinai őrnagy vezetése alatt tarka egyenruhás khinai gyalogszázad sorakozott a vendégek fogadására. JULIANICS IVÁN vezetése alatt ott állottunk mi is mindnyájan, a kik a vasutépítés vezetőségéhez tartoztunk.

A vendégek üdvözlése után a kozák trombitás kürtjelére működésbe hozták az elektromos gyújtókészüléket. Mennydörgésszerű robaj hallatszott a hegy belsejéből, az istoly száján nehéz, gomolygó dinamitfüst tódult kifelé, a mi azt jelezte, hogy felrobbant az utolsó akadály is, a mi eddig elzárta az utat a hegy belsején keresztül a túloldalra.

Amint a robbanás okozta füst kissé eloszlott, munkások csoportjai hatoltak be az alagútba, a lég-

szívó gépek erősebb működésbe jöttek, lámpák gyúladtak ki az istoly homályában és kis idő múlva már az egész ünnepi társaság megindulhatott az újonnan áttört alagúton keresztül.

Az istoly tetejét mindenütt erős gerendák és ducok védték, oszlopok, állványok egész sorozata szűkítette a hegy kivájt belsejét, a vizes sziklaaljra széles padlók voltak fektetve úgy, hogy még a hölgyek könnyű cipőinek sem árthatott meg a különös kirándulás.

Az alagút közepén ducok, gerendák és félrehányt sziklatörmelék képezte akadályokon keresztül a dinamitszagtól fojtó füstös légkörben haladtunk keresztül a hosszú földalatti úton a hegy túlsó oldalára, a szabadba.

Amint újra tele szívtuk magunkat friss levegővel az érdekes földalatti botorkálás után, az egész tarka társaság megindult a hegytetőre, a pompásan fellobogózott pavijonba, hol a válogatott fogásokból álló ozsonna volt hivatalba kárpótolni a társaságot a kiállott fáradságért.

Az érdekes földalatti kirándulás után mindenki vidám hangulatban fogott hozzá a falatozáshoz. A hölgyek főleg a khinai őrnagy fölött mulattak, ki bár az alagútba nem mert bemenni, az ozsonnából kétszeresen kivette a részét és igazán nem volt képes ellentállni sem a hölgyek vidám kínálgatásának, sem az izes falatoknak és erejének végmegfeszítéseig tömte magát a földi javakkal.

A pezsgőnél JULIANICS IVÁN pompásan előadott, igazán művészi beszédben a vasutépítők nehéz, küzdelmes életét festette le, a nehézségek és akadályok szakadatlan láncolatát, melyekkel itt, a világnak ebben az elhagyott zugában a civilizáció úttörőinek meg kell küzdeniök és a mely küzdelmek nagyságáról olyan kevés fogalma van a világnak.

Az egész társaság a legmelegebb érdeklődéstől áthatva hallgatta JULIANICS IVÁNT, és minél inkább belemerült a munkája vázolásába, annál pirosabbra gyúlt ki SZTIPANOVNA SZERAFINA arca, ki boldog izgatottságtól pihegve ült és ragyogó tekintettel nézte, hallgatta urát, ki ebben a percben mindenkiben az igazi rokonszenv meleg érzését ébresztette fel maga iránt.

CSICSAGOV generális, egy feltűnően szép, galambbősz, daliás katona, a látottak és hallottaktól elragadtatva fejezte ki köszönetét a szokatlan érdekességű ünnepségért, mely az építés megnyitása óta első volt a maga nemében egész Kelet-Mandzsúországbán.

A fényes ozsonna nyújtotta gyönyörökért pedig a bátor lelkületű szép háziasszony egészségére üritett pohárt.

A vitéz generális bizonyynyal nem tudta azt, a miben csak nagyon kevesen lehettek beavatva, hogy nem csak az ízletes szandvics-szeletek és a fényes ozsonna dicsérték SZTIPANOVNA SZERAFINA művészetét, de a mesterileg megszerkesztett ünnepi tósztnak mély érzéstől és nemes gondolatoktól áthatott szavait is mind e csodálatos tehetségű asszony fogalmazta össze a meglepő hatású beszéddé.

Uzsonna után a külön vonatra ült a társaság és a lépcsős pálya mentén mindnyájan felutaztunk a vízvázlasztó túloldalára.

Nekünk, a sokat átélt úttörőknek, talán az egész nap legérdekesebb részlete az volt, a mikor először tekinthettük végig a nehéz küzdelmeink színhelyét a kristály-tükrös szalonkocsi fényes ablakain keresztül. Onnét bizony egészen másképp fest a világ.

A vasútvonal mentén az egész nyár folyamán sérényen folyt a munka, dacára a találomra összeválogatott, gyakorlatlan munkáscsoportoknak, csak nagy

ritkán fordult elő valami jelentékenyebb zavar, bal-
eset vagy szerencsétlenség.

A munkások fizetése alkalmával és a kis vállalkozókkal eszközölt leszámolásokkor másutt napirenden vannak a kellemetlenségek. Örökös differenciák, zavargás és streik kísérik nyomon a fizetéseket.

Itt a khinai munkással ideálisan egyszerű a leszámolás. A khinai rendszeren egységárért dolgozik és teljesen megbízik a csoportvezetőjében, a ki a leszámolást végzi. A míg ez rendes, becsületes elbánásban részesül, minden zavar nélkül elintézhető a leszámolás.

Egész nyáron ezrével nyüzsögtek a munkások a vonalon, egyszer sem fordult elő olyan dolog, a mi a munkásaimmel való barátságos viszonyt megzavarta volna.

Egy különleges eset, a mit itt elmondok, bár rémhistóriának is beillik, inkább a khinai nép egyszerű, józan ítélőképességét és természetes igazságérzetét illusztráló példa.

VONG-CSÖNG, egy fiatal khinai vállalkozó, a ki vagy harminc emberrel dolgoztatott a vonalon, a mint a munkásainak néhány havi keresményét tőlem átvette, bevetődött a pénzével egy khinai játékbarlangba, a hol a tapasztalatlan legény hamarosan az egész felvett összeget elkockázta, így aztán képtelen volt a munkásait kielégíteni.

A munkások hamarosan megtudták az esetet, de hozzám panaszra nem jöttek, hanem VONG-CSÖNG urat folytonos megfigyelés alatt tartották. VONG-CSÖNG-nek kellemetlen volt a fogság és egy este el akart illanni a hitelezői elől, hogy más vidéken keresse fel a szerencséjét. A munkások azonban éberül őrködtek és a szökése közben lelőtték és agyonszurkálták.

Mire mi a kozák őrséggel a helyszínére siettünk, VONG-CSÖNGben már alig volt valami élet. Elhaló szavakkal csak arra kért, hogy vitessem el a munkásai közül, de azt, hogy kik voltak a támadói, még halála percében sem merte bevallani.

A munkások oly ügyesen rejtették el a bűnjeleket, hogy bár egész világos volt, hogy VONGot a saját emberei lineselték meg, még sem lehetett senkit gyanúba fogni.

Az ősز közeledtével a különféle *hunhuz* históriák lettek mind gyakoriabbak. Úgy látszik, e megátalkodott rablók jól tudták, hogy a munkálatok befejeztével lejár számukra a jó világ, ezért hozzáláttak a télre való zsákmány minél előbb való behajtásához.

Ez időben a khinai játékbarlangok és ópiumbódék is mindjobban felszaporodtak, a hol a munkásruhában lappangó rablók biztos menhelyet találtak és jó értesüléseket szereztek az egyes munkáscsoportok pénzbeli viszonyairól. Innen vetették aztán ki a hálóiakat az áldozatokra.

Az elvetemült fickók annyira ismerik a földieik gyávaságát, hogy a merészségüknek egyszerűen nem volt határa.

Igen gyakran megesett, hogy holmi rozsdás revolverrel felfegyverkezett négy-öt *hunhuz* a házuk közelében nyugodtan kifosztott egy egész sátort, a melyben 50—60 khinai munkás éjjelezett.

Megrémülve, szinte ellenállás nélkül oldják le a nyakukban függő pénzeszacskót és a *hunhuzok* parancsára oda adják egész nyári keresetüket, csakhogy az életüket megmentseék. Úgy tekintik ezeket a rablókat, mintha valami felsőbb lények volnának, a kikben az embereket sanyargató, gonosz szellemek vannak elbujtatva.

Nagy ritkán fordult elő, hogy a hunhuzok orosz embert támadtak volna meg, legfeljebb, ha ők jelen-
tékeny többségben voltak.

Az őszi folyamán egy csoport uszuri-vidéki kozák favágással foglalkozott a telepem közelében. Úgy tervezték, hogy egész télre künn maradnak az erdőben. Kunyhót építettek maguknak és ott, a mennyire lehetett, kényelmesen berendezkedtek.

Egy délután egy kozák kivételével, a ki otthon valami faragómunkát végzett, a többiek mind az erdőben voltak elfoglalva, a hunhuzok oroszva levágták a mit sem sejtő magányos embert és a kozákok összes fegyvereit, meg töltényeit elrabolták a kunyhóból.

Dacára a széleskörű nyomozásnak, soha még csak hírét sem lehetett hallani és felfedezni a tetteseknek.

Szeptember hóban, egy gyönyörű verőfényes napon, az alagút fölötti kúpos hegylejtőn álltam. Előttem a sárga-piros őszi levéldiszniban tarkáló völgyhajlatok egymásba folyó vonalai és a hosszú völgy kanyargós, zöld sávja látszott. A völgy mentén éles, kígyózó vonalban fénylett az ideiglenes pálya acél sínútja.

Az idő délfelé járt. Ilyenkor indul el a vízválasztó felől a naponként közlekedő vegyesvonal Nikolszk felé. A mozdony folyton ismétlődő rövid füttyentését már többször lehetett hallani, a mint a leszállítandó üres kocsikat tologatta össze egy vonattá, de az indulást jelző hosszú sipolás még nem hallatszott. Egyszer csak a völgy felső részén látható pályarészen őt fedetlen kocsiból álló, rövid vonat tűnik a szemembe, a mint mozdony nélkül nyilsebesen lefelé gördül.

Annyira szokatlan volt e látvány, hogy önkénytelenül is gyors léptekkel indultam tovább a hegygerincen, hogy tágabb kilátást nyerjek a völgyfenék felé.

Amint a hegytető bokrai között előre törtetve

útból szabad tér nyílt meg előttem, már tisztán ki-
vehettem az örületes sebességgel gördülő öt kocsit
és a rajtok összebújt, megrémült emberek csoportját.

Egy pillanattal később, közvetlenül a hegy lábát
megkerülő éles kanyarulatban a szemem előtt látom
a sínútról messze kilódulni az egész vonatot és el-
veszni egy óriási felkavarodó porfelhőben.

Az eszeveszett zakatolást nyomban halálos csend
váltotta fel, mire megrémülve rohantam le a mogyoró-
és túskebozót sűrűségén keresztül a hegy lábához.

Amint leértem, a porfelhő már eloszlott. A fel-
borult kocsik körül és az össze-vissza görbült sínek
közt a halottak, ájultak és vonagló sebesültek bor-
zasztó képe tárult elém.

Egyszerre úgy éreztem, mintha a rémülettől egy
csepp vér sem maradt volna bennem, a szédülés kör-
nyékezett és a szívverésem elakadt, de azért csak
végig futottam a romok tömkelegét, hátha valaki még
megmentésre vagy segítségre szorul?

Egy véres csatatér, közvetlenül az ütközet után,
semmivel sem lehet rémesebb e képnél. Homokkal,
porral, kocsironcsokkal betakart vérző alakok hever-
tek össze-vissza. Az első pillanatra úgy látszott, hogy
egyetlen ember sem menekült meg a katasztrófából.

Eleinte egészen egyedül voltam, majd néhány
kozák jött futva a legközelebbi őrtanyáról, aztán az
állomásról egy mozdony érkezett a helyszínére embe-
rekkel, kik már sejtették a katasztrófát.

Az összehajlított sínek közt fekvő alakokat a ko-
csik kerekei teljesen szétvagdalták. Levágott fejek,
karok, lábak heverték a talpfák között. Egy derék-
ban kettévágott orosz tetemben megismertem a kocsi-
somat. Egy copfos fej, mely a törzséről leszelve he-
vert a sínek mellett, egy khinai előmunkásomé volt.

Amint még egy darabig zavartan jártam a rémes romok között, egy homokkal teljesen betakart kékruhás alak mozdul meg előttem, úgy fektében oldalra fordul, majd félkönyökre támaszkodva, a szemeiből kezdi dörzsölgetni a port. Aztán egészen felül, körütekint, majd lassan végig tapogatja a tagjait, feláll, megindul és mintha a vész színhelyéről menekülni akarna, futásnak ered. Utána indulok. Néhány száz lépéssel tovább, egy kidőlt fatörzsnél megáll és kábultan bámul a semmiségbe.

Amint utólérem és elmondom neki, hogy ő az egyedüli ember, a ki épségben menekült meg a szerencsétlenségből, szomorúan mosolyogni kezd és csendesen, gépiesen ismételve, hogy ő az egyetlen, a ki életben maradt, a többiek mind meghaltak. Aztán néhány szóval elmeséli azt, a mit már úgyis sejtettem, hogy a vonatrendezés közben a felső állomásról elsabadult öt kocsí a rajta ülő utasokkal legördült a lejtős pályán, míg az óriási sebesség folytán a kanyarulatban ki nem siklott. Így történt a rettenetes szerencsétlenség.

Másnap e helyen két hatalmas sírdombot hantoltak, egyikén tölgyfából faragott kettős orosz kereszt, a másikon khinai betűkkel teleírt vastag fatábla jelezte tizenöt szerencsétlen ember szomorú balálát, kik Oroszország és Khina messze tájairól jöttek meg e csendes völgybe örök pihenőre.

Amint az őszi napok mindjobban rövidültek, a hűvös esték és a hideg éjjelek kezdtek bekövetkezni, a khinai munkásokon mindjobban észrevehető lett a vándormadarakra emlékeztető nyugtalanság, mindnyájan várva-várták a leszámolást, hogy a nyári keresményökkel elindulhassanak a távol hazájuk felé.

Október végén megkezdjük a felméréseket. Napokon, heteken át jártuk a mérőeszközeinkkel a kívájt

hegyoldalak anyaggödreit, mászkáltunk a meredek sziklafalak lejtőin, a töltések gördülő rézsűin, hogy mindent alaposan számba vehessünk.

A felmérésnek egy jelentékeny részét Szü-hó-sin barátom munkája adta, aki a nyár folyamán, maga mintegy 80 ezer köbméter földet hordatott össze a töltésekbe.

A mint részletesen sorba felmértük a különböző formájú anyaggödröket, Szü-hó-sin minden méretet maga ellenőrzött és oroszról khinaira fordítva diktaalta folytonosan a magával hozott khinai irnoknak, a ki azokat sorba feljegyezte a jegyzőkönyveibe.

Az igazat megvallva, nem voltam hajlandó komolyan venni a feljegyzéseiket és meg voltam győződve, hogy csak nagyképű tudákosság vagy valami naiv furfang rejtőzködik csupán az egész dolog mögött.

A mint később azt hallottam, hogy a két napi felmérés eredményét a khinai irnok az ő kis fagolyós számoló rostélyán minden írás nélkül számíttatja és éjjel-nappal e munkájánál görnyed, teljes lehetetlenség tartottam, hogy csak megközelítőleg is ki tudja hozni a valóságos köbtartalmat.

Mikor végre elkészültek a számításokkal, Szü-hó-sin az irnokjával ünnepélyes arccal, teljes parádében állított be hozzám és megkért, hogy mondanám meg neki, mennyit tesz ki az ő összes földmunkája?

Én nagyon érdeklődtem az ő eredményeik iránt, a mit azonban ők egyelőre nem voltak hajlandók megmondani. Végre miután kijelentettem, hogy bármily eredményt mutasson is az ő számításuk, a leszámolást csakis az én felmérésem és számításom alapján fogom elvégezni, végre bevallották az általuk kiszámított köbtartalmat.

Ezúttal a csodálkozásból nekem jutott ki a részem, mert a közel 80 ezer köbméter földmunkánál a khi-

naiak számítása alig különbözött az enyémtől néhány száz köbméterrel.

A jó eredmény feletti örömeben Szü-HÓ-SIN bevallotta, hogy az összes üzleti alkalmazottjaival három nap és három éjjel folyton számítgatták a köbtartalmakat, így hát nem is csoda, hogy oly feltűnően megegyeznek az eredményeink.

November hóban a khinai munkások nagyrészt elvonultak és csak az alagútban, meg a sziklavágásokban folyt még megszakítás nélkül a dolog.

Közben az építésvezetőséggel is elvégeztem a leszámolásokat, a földmunkákért felvettem a munkadíjakat és a fődolgozat szerencsésen befejezve, elégedetten vártam a közelgő tél békésebb időszakát.

Aztán a hosszú, nyugalmas hónapok folyamán, az elmúlt nyár megfeszített munkái után egyszerre bőven jutott idő a gondolkozásra, a viszonyok fontolgatására és az eredményeknek minden oldalról való megbírlására. Ezen csendes elmélkedések folytán a leggyakrabban előtérbe nyomuló kérdések között tagadhatatlanul az elért és az elérhető pénzügyi eredmények problémája volt az, a mi önkénytelenül is a legtöbbet foglalkoztatott. A mint a hosszú téli napok magányos óráiban az elért sikernek számokban kifejezett értékét, a csengő aranyakat számlálgattam, élenken kialakult bennem az a meggyőződés, hogy a fáradságos munkám igazi jutalmának a legyőzött nehézségek és becsületes küzdelmek emlékének felemelő érzését számíthatom csupán. Igazán nem becsültem volna semmire az aranyakat, ha — talán valami csoda folytán — úgy egyszerűen az ölembe hullottak volna.

Bár a mai életviszonyok mellett már tarthatatlan az a felfogás, hogy az ember materiális hajlamainak rendszeres kultiválása eltévelyedés volna az ideáлиз-

mus szent berkeibe vezető, igaz útról, másrészt elvitázhatatlan igazságnak vallom, hogy az életnek tisztán anyagi eredményei, legyenek azok bármily jelentékenyek, egyszerűen üresen hagyják az ember lelkét, mihelyt nem fűződnek hozzájuk nemesebb küzdelmek.

Csak birni kell a küzdeést és helyesen kell megválasztani az utakat, a melyek a nagy célok felé vezetnek, mert a mindinkább gyakorlatibb irányban fejlődő életviszonyok között bizony a küzdelmekre nem edzett idealizmus szomorúan és tehetetlenül merül el az élet materiális hullámaiban, míg ellenben a magasabb anyagi eredményeket helyes úton kereső előtt a lehetetlennek látszó ideális ábrándok is egy másután válnak valósággá.

Az élet legváltozatosabb küzdelmeibe folyton élenken belejátszik egy hatalmas faktor, — a pénz, — a mely irányító, előmozdító vagy hátráltató hatását szüntelenül a legintenzívisabban érezteti, és a melynek hatalma alól magát kivonni senki sem képes.

A pénznek, ennek a világot mozgató, világrészeket, embereket, népeket átalakító varázsszernek egyik legbecsesebb tulajdonsága, hogy felszabadítja az embert a körülmények ezer nehéz békójából és a szabadságnak messze kiszélesedő perspektíváját nyitja meg az előtt, a ki vele, mint eszközzel, tud és kész küzdelembe lépni.

A legideálisabb életcéloknak szigorúan materiális alapokon való felépítése, a modern idöket jellemző új életiránynak legérdekesebb alapelve.

Míg a klasszikusan ideális irány követői, kik magasan művelt lelkületükhöz méltatlannak tartják az eszközökhöz nyúlni, bizony önkényt mondanak le a lét számtalan csodás adományáról, melyeket egy sokoldalú, érdekes élet folyamán a sors ezer változatban, két kézzel kínál.

A khinai erkölcsstan, de főleg KONFUCIUSZ írásai az embernek első kötelességévé teszik a tökéletesség felé való szüntelen törekvést. KONFUCIUSZ azonban nemcsak a szellemi és erkölcsi, de az anyagi haladás terén is egyenesen kijelöli híveinek a következő utat:

A mennyei birodalom minden fiának szent kötelességévé teszi a törekvést, hogy feljusson az államszolgálat legmagasabb lépcsőfokára, és hogy előtte egyúttal a lehető legmagasabb fokú anyagi jólét megszerzése lebegjen folyton, mint magasabb ideál.

KONFUCIUSZnak évezredes erkölcsi tanításai diszes táblákra írva ott függnék minden khinai ház szentélyében. Időnként a család vénei által felolvastatnak és ezekre az elvekre rakják le a századok hosszú sorozatán át felsarjadzó nemzedékek életüknek erkölcsi alapját. A böles gondolatok a khinai nép minden rétegét áthatva, szolgáltatják az ő különleges társadalmi és állami életüknek évezredes vezérelveit.

Ezen materiális árnyalatokkal erősen áthatott vezérelvekből azt következtetné az ember, hogy az óriási birodalom száz millióit okvetlen a magasabb fokú anyagi jólét fogja körül és talán a szegénység ott csak valami hírből hallott, ismeretlen állapot.

Úgy látszik azonban, hogy KONFUCIUSZ böles tanításai nem tudták levenni a khinai nép vállaira nehezedő, sok nyomorúságot és itt is örökké érvényes marad az az állítás, hogy a míg a két fogalom, ember és pénz, mint olyanok, fennmaradnak, addig a szegénység és gazdagság fogalma a világról soha, sehol ki nem pusztul.

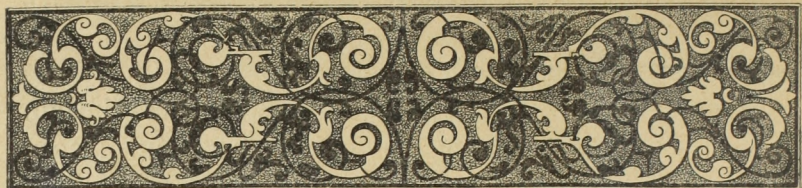
De az eredménytelenül küzdők számára is van vigasztalás a khinai bölcsek tanításában, ez a csüggedt lelkeket békéltető mélységes fatalizmus, mely a legnyomorultabbnak is szüntelen csendes biztatója.

Egyszer a Pekingtől délre vezető híres khinai országúton lovagolva, egy különös járóművet láttam haladni a hepehupás, megrongált út közepén. Nagy, egykereű khinai taliga volt, feltornyolva zsákokkal, olajos kannákkal, babpogácsával és egyéb árukkal. A taliga elé öszvér, két oldalt egy-egy szamár volt fogva. A járómű két rúdja között egy félmeztelen, sovány khinai görnyedt. A vállán átvetett kötél, melyel az óriási súlyt emelte, mélyen bevágódott a húzába. Karjaival a rudakat fogta és az egy keréken az egész terhet egyensúlyozta. Lábaik messze széjjelvetve, összes izmait megfeszítve lépdelt a kátyús úton, a taliga zökkenéseitől egész teste megrázkódott, a legközelebbi falu körvonalai még alig látszottak a szemhatár szélén. Egyszerre lovas előfutárok érkeztek és nagy kiabálás közt igyekeztek elterelni a nyomorult taligást az út közepéről. Nyögve, nyöszörögve, iszonyú erőlködések között tudott csak kivergődni a taligájával a szegény túlterhelt ember az útszéle.

Aztán vígan poroszkálva haladt el az út közepén egy tarka lovas csapat által kísért menet. Két lóra erősített kényelmes palankinban elhízott mandarin küzdött a pilláira nehezedő álommal. Ennek a szolgálai zavarták el a szegény taligást az út közepéről, nehogy kitérésével megzavarják a fáradt nagyság úri kényelmét.

Ime az évezredek szürke porával behintett, ódon kultúra közepette az élet küzdelmeinek országútján ily különbségek választják el egymástól az embereket. A gazdag bizony Khinában is föltétlen úr, míg a szegény talán még nyomorultabb rabszolga itt, mint bárhol a föld kerekéségén.

KILENCEDIK FEJEZET.

A vasutépítést megszakítja a boxerháború.

ATÉL FOLYAMÁN az építésvezetőség megbízott egy jelentékeny hosszúságú hegyi pályaszaksnak újból való kitűzésével és az elmúlt két év alatt ott végzett munkák pontos műszaki felvételével. A pályarészen a 20 méternél magasabb völgyáttöltések és hasonló mélységű sziklabevágások váltották fel egymást és az őszi folyamán abbahagyott befejezetlen munkák összevisszasága folytán a megbízatás teljesítése nem volt épp a legkönnyebb feladat.

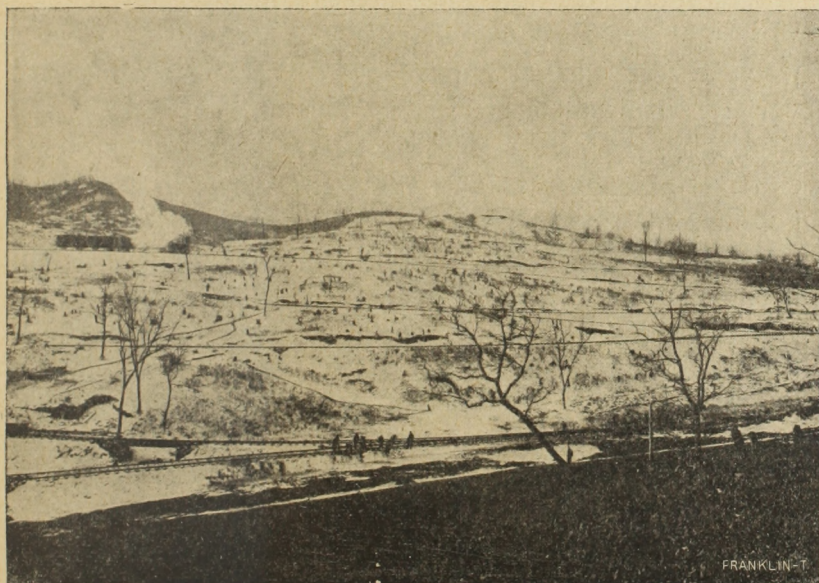
A kitűzési munkákat, bár az óriási hideg és dermedt szelek januárius hó folyamán Mandzsuországot valóságos Szibiriává változtatják, mindjárt újév után meg kellett kezdeni.

A hideg ellen jól neki öltözve, báránybőr bekecsben, rénszarvas prémsapkában, mely a nyakat és a füleket is jól elfödi, a felülmúlhatlan, meleg orosz nemezcsizmák védelme mellett is csak mindössze 3—4 órát dolgozhattunk naponként, mert a dél elmúltával igen gyakran mindjárt 20° C. alá süllyedt a temperatura.

Az egyenetlen fagyos földön a folyton süvítő,

dermesztő szélben a műszer elhelyezése és annak helyes beállítása már magában elég nehéz dolog, aztán az irányzás a hidegtől könnyező szemmel a távcsövön és a nagyítókón való leolvasás meggémberedett ujjakkal, a vastag keztyűkben való írás mind igazán sok türelmet igénylő, nehéz feladat volt.

Ily téli munkálatok folyamán gyakran eszembe jutott egy japáni mérnök ismerősömnek az elbeszé-

Téli táj a vízvázlasztón.

lése, a ki otthon egész nyáron úszónadrágban és egy pár rizsszalma szandálban végezte a vasutvonalán a kitézéseket és ilyenkor csak az volt a legnagyobb baja, hogy az írószereinek és a jegyzőkönyveinek eltevésére teljesen hiányoztak a zsebei.

A hó ez időtájban már csaknem teljesen eltűnt és folyton tartott a szakadatlan száraz hideg, mely a híres ÉNy. monszun-szelek három-négy napos

periodusai alatt éjjelenként egész a kéneseő fagypon-
jáig leszállt.

A kitűzések folyamán elég gyakran megesett, hogy a kevésbé jól öltözött munkásaink kénytelenek voltak abban hagyni a munkát, a dermesztő hideget nem tudván kiállni. Az is gyakran előfordult, hogy egyszerre valamelyikünknek az orra elfehéredett, a mi a fagyásnak a legbiztosabb jele.

Az illető az orra megfagyását maga rendesen a legkésőbb veszi észre, mert a megdermedt rész teljesen elveszti az érzékenységet és csak a sajátságos vértelen színéről látja meg a környezete a bajt.

Ilyenkor aztán semmi sem fontosabb az ember előtt, mint az orrának a megmentése. Rögtön abban kell hagyni a munkát és egyenletesen dörzsölni az orrát mindaddig, míg újból megindul benne a vérkeringés. Aztán még órák hosszáig a szabad levegőn kell maradni, hogy a fagyás hatása lehetőleg lassan tűnjön el a megfagyott résztől. Fagyott orral mindjárt fűtött szobába menni okvetetlenül végzetes dolog lenne.

A szemüveget viselő ember arcának egyes részein, a hol a fémrészek az archórt érintik, egész télen apró fagyási helyek mutatkoznak, melyek bár nem veszélyesek, mégis folyton apró kellemetlen fájdalmaknak az okozói.

Mindezek mellett kellő öltözködéssel főleg a jó vastag nemez csizmákban, melyek folyton melegen tartják a lábat, a meghűlés teljesen ki van zárva. A száraz hideg levegő, a mit az ember magába szív, sajátságos frissítő, sőt edző hatással van az ember idegeire és így a dermesztő hidegben való néhány órai foglalkozás minden kisebb kellemetlenségei mellett is nem mindennapi érdekességű dolog volt.

Februárius végével aztán Kelet-Mandzsusországhban már megszűnik a kemény hideg. Egyszerre enyhébb légáramlatok vonultak el a vidék fölött és délben a napos helyeken már nulla fölé is felemelkedik a hőmérséklet.

Ez időben a sziklabevágásokban és kőbányákban folyton dolgoztunk, az alagútban pedig éjjel-nappal megszakítás nélkül haladt a munka: — Az istolyt áttörtük, a kiszélesítési munkák javában folytak és a tavasz közeledtével már az alagút boltozásának előkészületeivel voltak elfoglalva.

A szokatlanul kemény tél után, úgy látszott, hogy a rendesnél sokkal gyorsabban készült beköszönteni a tavasz. A hegyvölgyek lombtalan kopasz barnaságát már április közepe felé az ébresztő élet tarka színei kezdték felélénkíteni. Mandzsusországh hullámos hegylejtőin az első színt az azáléa bokrok vérpiros foltjai terjesztik. Az azáléa cserjén még híre sincs a zöld levéldísznek, mikor a bimbók és a piros tölcserék milliói lepik el az apró ágakat, mire a hegyoldalak déli lejtői egyszerre pompás vörös terítővel látszanak bevonódni.

Ez évben különösen dúsan virágoztak a pompás azáléa cserjék és gyakran minden utógondolat nélkül, vérfoltoktól pirosuló csatatérhez hasonlítottuk a békés vidék szelíd hegylejtőit, pedig akkor még sejtelmünk is alig volt azon rémes idők közelségéről, melyek a távol kelet más tájain tényleg a friss vér piros foltjaival áztatták a csataterek földjét és a váratlan fordulatokban oly gazdag háborús idők minden nyomorúságát reá zúdították a Khinai birodalomra.

A tél folyamán Pekingből, a khinai császári udvarból jöttek a különféle, bizonytalan hitelességű hírek, melyek azt hirdették, hogy Kuang-szu császár betegsége következtében önkényt mondott volna le a trón-

járól és az uralkodást egészen az özvegy császárné ragadta a kezébe, ki a reformokra hajló, modern gondolkozásuakat száműzte a környezetéből és Khinát teljesen fel akarja szabadítani az idegen befolyások alól.

Nem sok jelentőséget tulajdonítottunk e híreknek és még az esetben is, ha Khina valamely részében idegenellenes mozgalmak kapnának lábra, hihetetlennek tartottuk, hogy Mandzsuország területén a khinaiakkal már két év óta fennálló, szoros jó viszony bármily módon is megzavarható lenne.

Aztán a mint az idő előbbre haladt, egyszerre egészen más bonyodalmak jelei kezdtek mutatkozni a távol keleten, amelyek egy igen komoly orosz-japáni konfliktus lehetőségét állították előtérbe.

1900. év tavaszán Keletázsia politikai hangulatát erős hullámvásba hozta az oroszoknak Korea császárával folytatott sikeres alkudozása, egy a koreai félsziget déli csúcsán létesítendő orosz kikötő és szénállomás ügyében.

Dél-Koreában az oroszoknak esetleges szilárd állásfoglalása érzékenyen belejátszott a japáni császárság terjeszkedési terveibe. A nagyratörő szigetország a legvégsőre is el volt határozva, ha Korea földjén rivalissal kell megküzdenie és késznek látszott a leg-erősebb ellentállásra Oroszországgal szemben, mihelyt ez a Koreára vonatkozó terveit a legcsekélyebb mértékben megzavarja.

A kikötő kérdés körül ezek folytán igen nagy nézeteltérések keletkeztek Oroszország és Japán között, a mi az oroszok makacs ellentállásán annyira kiélesedett, hogy április hó folyamán a két hatalom között már lehetetlennek látszott a békés meg-egyezés.

A japáni territorialis és hatalmi politika kérdései

mellett az angolok keletázsiai gazdasági érdekeit is erősen befolyásolni látszottak az orosz tervek. Ez időben különféle hírek keringtek, hogy az orosz politikai ágensek a koreai császárral oly bányatelepekre folytatnak alkudozást, a melyekre már előbb angol társlatok nyertek nagyszabású koncessziókat.

Mindezek egyidejűleg veszedelmesen felszították az angolok és japániak féltékenységének tüzét, mire aztán Japán nagy tengeri manőver címén egyszerre az egész flottáját mozgósította és teljes hadi készenlétbe helyezkedett, hogy ha kell, az orosz ellen azonnal a legerélyesebben akcióba léphessen.

Mindezek dacára a kikötő-kérdés mégis békés megoldást nyert. Az oroszok megkapták ugyan MAZANPÓ kikötőjét, mint szén- és vízállomást a hajóik számára, de a japáni diplomácia kivitte, hogy azt megerősíteni és az orosz flotta hadi bázispontjául felhasználni Oroszországnak nem állhat jogában.

A békés úton elintézett ezen differenciák után, május havában az orosz-japáni háború vészesen tornyosuló felhői teljesen eloszlottak.

Ez időben azonban Khinában mind zavarosabb és bonyolultabb állapotok korszaka kezdődött.

Az óriási birodalom élén álló, beteges árnyékcsászár, az ármányos régenscsászárné a konservatívus és minden idegen befolyást szívből gyűlölő mandzsuhivatalnoki gárda, a modern Khinát megteremteni óhajtó felvilágosodott reformpárt, a fegyelmezetlen katonaság és a nép nyomorgó és éhező rétegeit fanatizáló veszedelmes boxerhad mind egymástól eltérő céllal és a legkülömbözőbb eszközökkel fogott hozzá a meglévő állapotok tudatos vagy akaratlan összebonyolításához.

Khina és ezzel egész Keletázsia békéjét veszélyez-

tető ezen forrongó állapotok már hónapok óta ismeretesekek voltak előttünk, mégis óriási meglepetést keltett az első hír, hogy a Pei-hó folyó torkolatát védő Taku erőd ágyúit a khinaiak az ott horgonyzó európai hadihajók ellen fordították és június hó 17-én bombázni kezdték az európai hatalmak páncélos képviselőit.

Ezek, az eleinte hihetetlennek látszó tudósítások napról-napra újabb adatokkal nyertek megerősítést.

Újabb, meglepő tudósításoknak híre érkezett Taku-ból, Tiencsinből, Pekingből. A vasút- és távíróvonal szétrombolása, a pekingi követségek körülrázása, Tiencsinnek szisztematikus bombázása: mind a legkomolyabb háborús idők rémségeiben gazdag képét rajzolták egyszerre a szemünk elé.

Ez időben Mandzsuorszámban a 2000 km-t meghaladó vasútvonalon mindössze hétezer orosz kozák teljesítette az őrszolgálatot, míg a khinai vasúti munkások száma meghaladta a nyolcvanezret. A Mandzsuország területén és az erődökben eloszlott khinai katonaság minimális létszámát pedig hetvenezerre becsülték. Az erőknek ily aránytalan megoszlása tehát a legkomolyabb aggodalmakkal tölthette el a mandzsuri vasútépítőket az esetre, ha a háború vése Észak-Khinából Mandzsuországi területére is áttérjedne.

Mindezen bajjóslatú körülmények között egész június hó végéig elég nyugodtan folyt a munkánk. A khinaiak, bár észrevettük rajtuk, hogy hírnökeik útján minden újabb fordulatról jól vannak értesülve, mégis feltűnő nyugodtan viselkedtek és úgy látszott, hogy az események további fejlődését várják, hogy azok szerint határozzák el magukat valamire.

A khinai munkások között folyton jöttek-mentek a különféle ismeretlen alakok, a kik a háború híreit

adták szájról-szájra, de a legbizalmasabb cselédeink vagy ösmerőseink sem árulták volna el előttünk, hogy mily híreket kaptak. Viszont ugyanezen khinai barátaink folyton nagy érdeklődéssel kérdezősködtek tőlünk, hogy vajjon az orosz újságok mily híreket hoznak az orosz háborúról.

Így folytak a dolgok egész június hó 27-éig, a mikor a hadiesemények tengerének hullámverése hozzánk is eljutott.

A *Pogranicsnája* nevű határállomáson, ahol ez időben a mandzsuriai vasútak keleti szakaszának építésvezetősége székel, kínos meglepetést szült a khinai határőrség kapitányának azon jelentése, hogy a parancsnoksága alá tartozó khinai őrség az elmúlt éjjel fegyverestől és lőszerestől eltávozott az állomásról és a magára maradt parancsnok nem vállalhatván többé felelősséget a hűtlen katonái tetteiért, maga is elvonult a vidékről.

A határszéli állomás lakói, a hivatalnokok, és munkások nagy rémülettel fogadták a hírt és az izgatottságot nagyban fokozta az a körülmény, hogy a vasút e szakaszát őrző kozákszázad néhány nap előtt, távirati parancsra Harbin felé indult és az állomáson mindössze hét fegyveres kozák maradt, hogy a legszükségesebb őrszolgálatot ellássa.

Néhány vadászpuskán kívül alig volt valami fegyver a telepen és a megrémült lakosságnak el kellett készülnie lenni a mintegy ötszáz főből álló fegyveres khinai dezertőrhad éjjeli támadására.

Június hó 27-én az építővezetőség tudatta az orosz lakossággal, hogy a személy- és vagyonbiztonságukért nem vállalnak felelősséget mindaddig, míg kellő számú fegyveres segítség nem álland rendelkezésére, és egyúttal felszólította a hivatalnokokat, hogy családjaikat

a délutáni különvonattal küldjék Nikolszkba és hogy velük mindenki szabadon eltávozhat, a kinek a személyes biztonsága miatt aggodalmai volnának.

Ugyanazon nap délutánján én is a határszéli állomáson jártam, hol lépten-nyomon a lázas készülődés és menekülés zürzavaros jelenetei játszódtak le a szemeim előtt.

A vasútállomáson a megrakott szekerekről asszonyok, gyermekek cipelkedtek a podgyászaikkal, amit átraktak a készen álló vonat vagonjaiba. A siettében összeszedett és nagyjából kendőkbe, asztalterítőkbe csomagolt tarka, bagázsia össze-visszasága foglalta el az állomás perronját. Sápadt, ijedt asszonyok búcsúzkodtak a férjeiktől, össze-vissza való kiabálás, sivalkodó gyermekek lármája hallatszott mindenfelé. A csoportokban ólálkodó, bámuló khinaiak alattomos tömege pedig nem leplezett érdeklődéssel figyelte az útra készülődés percről-percre változó mozzanatait.

A vízvásztó túlfelén, a szépen kiépült nagy orosz telepen a hivatalos épületek sorai már mind zárva voltak, az elhagyott házecsoportok között már szomorú csend honolt, a legfőbb hivatalnokok lakása előtt elvezető sínpáron egy útra készen álló mozdony füstölgött, utána egyetlen szalonkocsi volt akasztva. Néhány orosz munkásból alakított őrzőjárat, fegyver helyett vasvilla alakú dárdákkal ellátva, egyformán, katonás tempóba lépkedve járta körül az elhagyott lakóházak tájékát. Lent a völgyben a menekülőkkal induló első vonat sípolása hallatszott.

Én mikor a határszéli állomásra indultam, egyáltalán nem voltam elkészülve az előttem lejátszódott jelenetekre és a helyzet ily komolysága erősen meghatott, siettem tehát vissza a telepemre, hogy az ott esetleg szükségessé váló intézkedéseket megtehessem.

Ez idő alatt a menekülőket szállító első vonat már elhaladt a völgy mentén Nikolszk felé.

A mint az épülő vasútvonal egyes szakaszain a munkások meglátták a távozókkal megrakott, födetlen kocsik hosszú sorozatát, egyszerre eldobták szerszámaikat, abban hagyták a munkát és izgatottan tanakodni kezdtek a teendők felől.

Orosz szabadságolt katonák a vasúti munkánál.

Haza érve egy egész csoport felzavart kedélyű orosz munkás fogadott, kik azonnal távozni akartak a munkahelyről és a kiket csak a legtürelemesebb bátorítás után sikerült csak egy kissé lecsillapítani.

Ez időben a munkálataimnál mintegy hatvan orosz szabadságolt katona is volt alkalmazva. Már néhány napja, hogy megkapták a mozgósítási parancsot, de

a bevonulásukat a kitűzött határidő utolsó napjára halasztották és szegények bizony egy cseppet sem leplezték az izgatottságukat.

Az ujságaink a Tiencsin melletti küzdelmekről, a hol jelentékeny orosz haderő működött közre, folyton új, részben túlzott híreket hoztak, a melyek az oroszok jelentékeny veszteségeiről beszéltek és nagyban hozzá járultak a kedélyek teljes felizgatásához.

Ezeknek ma nagyon megnyugtató hírt hoztam. A vonat állomáson ugyanis arról értesítettek, hogy már megjött a hadvezetőség parancsa, a mi a vasútnál alkalmazott tartalékosokat felmenti a bevonulás kötelezettsége alól. Ez a hír aztán némileg lecsillapította őket.

Este felé, mikor az aggódó, tanakodó munkásaim csoportjával egy magas töltés tetején álltam, egyszerre alattunk a völgy mentén elhaladt a második vonat, mely százával vitte a menekülőket Nikolszk felé. Ez a látvány egy pillanat alatt újra elcsüggesztette a lelkevesztett tömeget. Sápadtan, szomorúan, elégedetlenül, morogva kullogtak a sátraikba, főleg a fölött zúgolódtak, hogy semmi fegyver nincs a kezük ügyében és egészen védtelenül kell kivárniok a khinaik támadását, a mi az éj folyamán okvetlenül be fog következni.

A június 27-ről 28-ra forduló éjet az egész vonalon álmatlanul virrasztotta át minden ember, csak midőn a nyári hajnal rózsás derengése megjelent a hegytetőkön, mertünk végre nyugodtan pihenőre térni.

Másnap a megnyugodott kedélyű katonák mosolyogva mesélték el egymásnak az éj folyamán kiállott aggodalmaikat. Ez éjjel az egész vonal mentén sehol sem fordult elő a legcsekélyebb rendzavarás.

A következő napok folyamán elegendő mennyiségű puskát és löszert kaptunk, azonkívül Nikolszkból egy gyalogezred érkezett a vonalra, úgy, hogy a biztonságunk miatt ez időtől fogva semmiféle aggodalom sem gyötört többé.

Mandzsuoországnak belsejéből azonban folyton tovább tartott a menekülés. Miután a vasútépítési központtal. Harbinnal egyszerre megszakadt a távíró összeköttetés, a tőlünk mintegy 240 km.-re eső *Hantaheze* állomás volt a legtávolabbi pont, a honnan a menekülők útján hírt hallottunk. Az ezen ponton túleső állomásokról az orosz alattvalók mind Harbinba a Szungári partjára menekültek.

A vonal különféle pontjaira érkezők rendesen csak a legszükségesebb podgyászszal és ruhával érkeztek, hogy mise akadályozza őket a menekülésben.

Nemsokára aztán a Ninguta felől előnyomuló khinai haderő a Mudandzián folyónál elvágta a vasútvonal menti közlekedést és így Mandzsuoországnak belsejéből jó hosszú ideig alig hallottunk valamit.

A délkeleti Mandzsuoországnak ellen induló orosz haderő Csicsagov generális vezetése alatt előbb a koreai határon összegyűlt khinai hadakkal végzett, a megerősített Hún-csünt bevette és aztán indult el a vasútvonal mentén E-hó erőd és Ninguta elfoglalására.

Ugyanezen időben a fanatizált khinai nép és a fegyelmezetlen katonaság és az idegen gyűlölettől mélyen áthatott hivatalnoksereg a legmagasabbra menő anarchia állapotát teremtette egész Mandzsuoországnak.

Az épülő nagy vasút adminisztrációjának központjában, Harbinban szintén kritikus állapotok kezdődtek. Harbin a Szungári folyó jobb partján azon a ponton épült, a hol a vasútvonal a hatalmas folyót átszeli.

Harbinból egyidejűleg három irány felé indult meg

a vasútépítés, a mi itt, Mandzsuországnak közepében úgy vált lehetővé, hogy hajókkal szállították ide a legkülömbözőbb építő anyagokat a Szungari folyón.

Ez időben a három különböző irány felé már mintegy 400 km. vasútvonal volt készen.

Az építés megkezdése óta itt folyó óriási munkák a khinaiak ezreit foglalkoztatták, kik Csili és Santung tartományokból özönlöttek a mandzsuri vasút vidékére és az év minden szakában addig sohasem élvezett, bőséges keresetben volt részük.

A bennszülött mandzsuk, a kik főleg csak állattenyésztéssel és földműveléssel foglalkoztak, szintén nagy hasznot húztak a vasútépítésből. Terményeiknek, marháiknak az ára néhány év folyamán megháromszorosodott, a vasút mentén folyton szükséges szállítások és fuvarozásokból pedig állandó búsás jövedelmeket húztak.

Az előbb Istentől, embertől elhagyott szegény vidék szorgalmas népe közt a jólét és gazdagság kezdett elterjedni.

A vasútépítés vezetőségének szigorú utasításai folytán a vasút alkalmazottjai mindig a legigazságsabb bánásmódban részesítették a khinaiakat, a minek következtében teljes bizalom és barátságos viszony fejlődött ki a két faj között.

Ezen, a már néhány év óta folyton erősödő barátságos érintkezést 1900 év tavaszán egyszerre a khinaiak részéről kiinduló sajtáságos kihívó, sőt fenyegető viselkedés kezdte felváltani. Úgy a hatóságok, hivatalnokok, mint a földművelő és munkásnép egyszerre át meg át lett hatva a folyton terjedő idegenellenes eszméktől és lassanként mindjobban ellenségessé élesedett a hangulat a Madzsu-földre betolakodó orosz ellen.

Mindenki előtt világos volt, hogy e megváltozott hangulat nem Mandzsú-földön keletkezett, hanem Khina más részeiből hozták meg a gyűlölség magvát és mesterségesen hintették azt el a vasútvonalon dolgozó békés munkásnép között.

A hivatalnokok és a különféle fanatikus szekták által űzött, szisztematikus bujtogatásnak érdekes példájául szolgálhat az a különös eset, a mi a kora tavasz folyamán Harbin békés életét oly erősen felzavarta.

Egy fiatal orvos, a ki nagy állatkedvelő volt, két jól kinőtt medvét tartott az udvarában. Egyszer az egyik medvét valami baleset érte és az orvos, hogy legalább a bőrét megmentse, jónak látta agyonlővetni.

A kitömésre szánt medvebőrt az orvos sajátkezűleg nyúzta le és a medve koponyáját, mancsait is külön kikészítette, az így megnyúzott és megcsonkított testet pedig a szolgájára bízta, hogy az valahol eltakarítsa.

A gondatlan szolga a szeméthordóknak adta át a medvét, a kik a telepnek egy elhagyott helyén a szemét közé dobták. Sokáig hevert ott a szabad ég alatt a megcsonkított tetem és napról-napra nagyobb érdeklődésnek lőn a központjává.

A khinaiak között különféle kalandos hírek keltek szárnyra, hogy az oroszok titkon leölik a khinai szolgálkat, hogy az ő ördöngös találmányaikhoz, a gőzgépeikhez, a telegráfjukhoz és telefonjukhoz felhasználják azoknak a szívét, a vérét, a szemeit és egyéb részeit és a megölt ember szellemét bele kényszerítsék az ő bűbájos masináikba.

A hír terjedt napról-napra tovább és végre szemmel látható bizonyosságot nyert a kint heverő megcsonkított tetemben, a melyről mindenki meg volt győződve, hogy az egy khinai lenyúzott, fejetlen teste.

A munkások egyszerre százával hagyták abba a dolgot és ellenséges indulatuk lassanként a végsőig fokozódott, s átragadva a hivatalnokokra, a katonákra már a nyílt felkelés veszélyével fenyegetett.

Végre a legmagasabb rangú orosz és khinai hivatalnokok és orvosokból álló bizottság vette a kezébe a dolgok megvizsgálását.

A fiatal orvos kénytelen volt a másik kedvenc medvéjét is leöletni. Ezt a bizottság szeme láttára nyúzta meg és teljesen úgy bánt el vele, mint az előbbeni medvével. Aztán az első már bomlásnak induló testet összehasonlították a másodikkal.

Természetesen azonnal mindenki belátta, hogy csakugyan medvéé volt a kinn talált tetem. De a felizgatott és fanatizált népből nem szállt ki többé a bizalmatlanság és azóta minden idegenben a halálos ellenségüket látták. Az idegenellenes hangulat főleg Csili tartományból terjedt át Mandzsu-földre.

A földön túli erőkkal összeköttetésben állónak képzelt boxer-had június hó elején, Nyu-csuangon keresztül, csapatonként áradt át a Mandzsu-földre. Sárga zászlóikat lobogtatva, meztelen kardjaikkal vadul hadonázva *Ta, sa, saó*, (üss, ölj, égess) jelszavakat kiabálva, *sa-küece* (öld meg az idegent) harci kiáltással zúdultak végig a falvakon a vasútvonal vidékén. Megjelenésükkel, proklamációikkal, földöntúlinak hirdett hatalmukkal, örülettel határos fanatizmusokkal az idegenek ellen való felkelésre buzdították a népet és Nyu-csuangtól egész Mukdenig lázba hozták Mandzsu-ország békés, jóindulatú népét.

Június hóban Mukden már teljesen el volt árasztva a boxerek és a különféle idegenellenes szekták híveivel és az európaiak helyzete mind bizonytalanabbá kezdett válni.

Mukden alkirálya eleinte a legerélyesebb eszközöket kísérelte meg a hangulat lecsillapítására, később azonban a saját helyettese az *ör-tai-jen* is a boxerek magikus hatalmába került és a fegyelmet nem ismerő katonaság közreműködésével a legmesszebb menő anarchia állapotát teremtette meg az őс város falai között.

Az idegenek, a kiknek az élete csak kedves volt, futva menekültek a város falai közül és a vonat mentén délnek vették az útjokat Nyucsuang felé.

Junius 25-én indult el az utolsó vonat Mukdenből, a hittérítők, a mérnökök és az európai lakosság hátramaradt része e vonattal hagyták el a minden pillanatban kitörni készülő vész színhelyét, csupán a római katolikus misszió tagjai nem hagyták el a kolostorukat.

Néhány nappal később Mukden a legkegyetlenebb öldöklések színhelyévé változott.

A római katolikus kolostor agg püspökét, a ki hosszú, munkás életét e nép nyomorúságának enyhítésére szentelte, szerzetes társaival együtt irgalmatlanul lefejezték, a pompás kolostort és a város összes európai épületeit, kórházait, romhalmazzá változtatták, a pusztítás és a halál jelezte a felzúdult nép félőrült tömegének útja irányát.

Mikor már nem volt a városban élő európai ember és nem volt épület sértetlen, a melyben a gyűlölt *jan-küece* lakott, a saját testvéreik ellen fordultak és azokat kezdték sanyargatni, a kik valaha az idegenek környezetében megfordultak.

Egy féllábon bicegő, nyomorult koldust azért öltek meg, mert valamikor az üszkösödő, sérült lábát a miszionáriusok távolították el.

De elég volt egy európai ruhadarab, egy zsebóra vagy néhány európai rézgomb, hogy tulajdonosának mint *ör-küeci*, másodrendű idegen ördögnek fejét le-

szeljük. Az alkirály teljesen elvesztette a tekintélyét, a helyettese pedig mindenben egyetértett a boxerekkel és a nagyszámu katonaságot előkészítette a formális hadviselésre.

Az idegenek üldözésének vad láza Mukdenből futó tűzként terjedt el Mandzsú-föld tájain és főleg a vasut mentén tovább Harbin felé.

A mandzsúriai vasutak igazgató főmérnökéhez június hó végén a Kirin és Heilin-provinciák alkirályai, komoly hangú felszólítást küldöttek, hogy szüntesse be a vasút tovább építését és az összes alkalmazottaival minél előbb hagyja el Mandzsúországi földjét.

E felszólítás után néhány napra az óriási vasútvonal minden pontjáról vész hírek jöttek Harbinba, úgy hogy a békés állapotoknak további fentartása már teljesen lehetetlennek látszott.

JUGOVICS S. O. igazgató főmérnök július hó 10-én rendeletet bocsájtott szét az egész vasút mentén, hogy minden orosz alattvaló hagyja ott a munkát és haladéktalanul vonuljon az orosz határra vagy pedig Harbinba a központi állomásra.

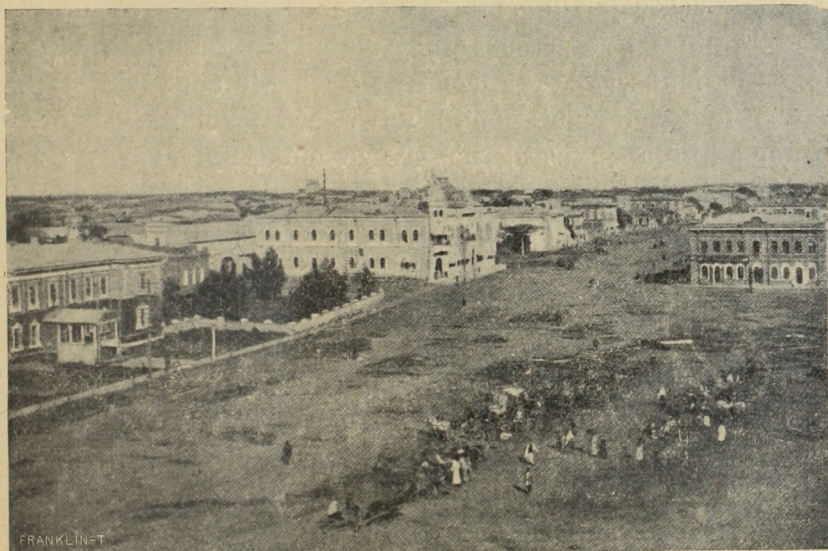
Erre aztán megkezdődött a menekülés minden irány felé. A határra menekülőknek, a kik Vladivosztokba, Port-Arturba vagy Baikál vidékre igyekeztek, aránylag könnyű volt a sorsuk, mert mindennapi utazás távolabb hozta őket a vész színhelyétől, míg a központba, Harbinba igyekvők egyenesen a veszedelem karjaiba rohantak.

A fékvesztett munkáshad és a khinai katonaság a menekülők nyomán felgyújtotta a vasuti állomásokat, lerombolta a hidakat és készült megostromolni a Harbinban összegyűlt vasuti népet.

A Harbinba érkező oroszok ezrei lepték el a pályaudvart és a Szungari partját, honnan az asszonyokat,

gyermeket és betegeket hajókon, gőzösök által von-
tatott bárkákon szállították Kabárovszkba, az orosz
határra.

Ugyanazon időben Mandzsucsó legészakibb tá-
jain is megindult a küzdelem az oroszok ellen. Mintegy
harmincezer emberből álló khinai sereg ágyúkkal fel-
szerelve vonult fel az Amur partjára és ott az orosz
partőrségeket, a folyón uszó szállító hajókat, de magát

Blagovjesczenszk látképe.

az Amur menti legnagyobb orosz várost Blagovjes-
csenszket is lövetni kezdte. Blagovjescsenszokban ez
időben ötezret meghaladta a khinai lakosság száma,
kik nagyrészt a városnak külön negyedében, az úgy-
nevezett khinai városban tartózkodtak.

Amint a jelentékeny khinai haderő a tulparton
megjelent, Blagovjescsenszokban az a hír kezdett elter-
jedni, hogy a várost az ellenség okvetlen el akarja
foglalni, mire aztán az ottlevő khinai lakosság egy része

határozottan kihívó és ellenséges viselkedést kezdett tanúsítani az orosz ellen.

A rendes katonaságnak száma a városban alig ment ezerre, a polgárságból alakult fegyveres önkéntesek mindössze hétszázan voltak. Ezzel szemben a khinai partvidéket átkutató előőrsök 20 ezer khinai katonáról és negyven ágyuról hoztak jelentést. Mikor a város egyes khinai lakosánál fegyvereket, lőport és töltényeket, a város falain pedig az oroszok kiűzetésére buzdító khinai nyelvű plakátokat találtak, a város megremült lakossága a kormányzótól a khinaiaknak szigorú felügyelet alá leendő helyezését követelte. Ekkor már a khinai lakosság nagyrésze elhagyta a várost és a mint később az izgatottság lecsillapultával kisült, épp azok menekültek el, a kik valamiben bűnösöknek érezték magukat. GRIBSZKI generális által kiadott rendeletre több mint 2000 khinait fogdostak össze a városban és július hó végén Blagovjescsenszktől mintegy hat kilométerre feljebb eső táborban helyezték őket őrizet alá. E nagyszámú fogoly őrizetére bizony a kéznél levő fegyveres erőből nem telt elegendő ember. Közben a város bombázása a tulpartról tovább tartott, így aztán az a parancs érkezett, hogy a foglyokat át kell szállítani a khinai partra és ott szabadon kell bocsájtani őket. Szállító eszköz nem állott rendelkezésre, a khinaiak a tulpartról folytatták a lövöldözést. Ily körülmények között szülemlett meg az a szerencsétlen eszme, hogy a foglyokat át kell usztatni a tulsó partra. Az így összegyűjtött, megkínzott khinaikat aztán belehajtották az egy kilométernél szélesebb, rohanó folyó hullámaiba.

Csak nagyon kevesen tudták átuszni a vizet, a tulparton pedig a testvéreik golyózápora fogadta őket és így kétezernél több khinai lelte halálát az Amur

partján vagy annak mélységes árjában és Blagovjescsenszk neve e napon sötét betűkkel íródott fel Mandzsuoországnak újabb történetének véres lapjaira.

Ez idők folyamán már hadi lábra volt helyezve az egész keletázsiai orosz haderő és megindult Mandzsuoországnak négyoldalról való megszállása. Vladi-

Lerakott khinai fegyverek Kirinben.

vosztokból és Nikolszkból a koreai határ felé meg Ninguta irányában indultak el a csapatok. Kabárovszkból SAHÁROV generális a Szungári partvidékeinek megtisztítására és Harbin felszabadítására indult. RENNENKAMPF generális Blagovjescsenszket mentette fel az ostrom alól, aztán kozákjaival az Amur jobb partjától délre egész Kirinig járta végig észak Mandzsuoországot. A Transzbajkál vidékről ORLOV generális

hatolt be mongol földre és a vasutvonalat Hajlaron át egész a Nagy-Kingán hegység délkeleti lejtőjéig visszafoglalta. Lent a Liao-tung félszigeten szintén jelentékeny orosz haderő működött, a mely Kincsaot, Nyu-csuángot és San-hai-kuant foglalta el és egész Mukdenig biztosította dél Mandzsú-föld békéjét. E hadi felvonulás nyomán augusztus hó végére újra helyreállott a megzavart rend egész Mandzsúországban.

Ugyanezen időben már Peking felszabadult a fanatikus boxerhad által teremtett anarchia állapotából és az európai követségek is kimenekültek a hosszú és kétségbeejtő ostromállapot veszedelmeiből, az európai hadak pedig zavartalanul vonulhattak be a mennyei birodalomnak romhalmazban heverő fővárosába.

Az elmenekült császári udvar Sen-szi tartományban keresett menedéket és az egyesült európai haderőnek jutott a feladat Csili és Santung tartományok területén a megzavart rendet és békét újból helyreállítani.

A fanatikus idegengyűlölők, kik a háború lángját felgyújtották, szomorúan tapasztalhatták, hogy nemcsak a terveik vallottak teljes kudarcot, de ellenkezőleg egyszerre az idegenek egész áradatát zudították az országukra, honnan ki akartak űzni minden fehér embert. A mennyei birodalom császárájának palotáját, mely eddig szigorúan zárva volt az idegenek előtt, most az idegen hadak kaszárnyáivá alakították át és a trónját menekülve elhagyó császár messze földön bujdosva a bizonytan sors gyötrő aggodalmai közt volt kénytelen szomorú napjait tölteni.

De még a császárájánál is többet szenvedett észak Khina békés földmivelő népe, mely a nyár folyamán a háború szenvedéseinek óriási súlyát elviselve egy

kemény tél hosszú hónapjai előtt az éhhalál lassan ölő kinjainak nézhetett eléje.

Az itt vázlatosan elmondott zavaros idők szomorú történetének lapjairól kiragadok még egy-két képet, melyekben az 1900. évi háborúnak néhány élénk színnel festett epizódusa van megörökítve az utókor számára. E képeken egyforma rémes öldöklések bor-

Az oroszok által elfoglalt kínai ágyúk.

zalmai jelennek meg előttünk, de a módokban és a brutalitás fokaiban mégis van némi változás bennök és úgy látszik, hogy épp ezen kis különbségek volnának hivatva annak a helyes mértékét megadni, hogy ezen feljegyzett hadi epizódok szereplői a huszadik század csodálatra méltó civilizációjának milyen fokán állottak?

A mukdeni véres napok rémségeiből, Ross JOHN angol misszionárius közlése nyomán ide iktatom a

római katolikus kolostor pusztulásának szomorú rézsleteit.

«A boxerek miután a protestáns hittérítők templomait, kórházait és egyéb épületeit felégették és lerombolták, a katolikus katedrális ellen indultak.

Itt, bár némi ellentállásra számítottak, mégis nagyon bíztak a saját magikus erejökben. A kolostorban az agg GUILLON püspökkel együtt voltak a francia szerzetesek, egy apáca és az összes khinai katolikus hívők. A boxerek, hogy ellent tudjanak állni a bűvös erő hatásának, melyet a keresztény papoknak tulajdonítani szoktak, vörös kendőt kötöttek a fejükre, a derekukra egy vörös övet csavartak, és azon kívül semmi egyéb ruha nem volt rajtuk, hogy így a bűvös erő hatását kikerüljék. E fantasztikus örülteket, az izgatott népség árja követte nyomon egész a kolostorig. A mint megérkeztek, gyors puskatűz fogadta őket a kolostor falairól. Nagyon sok boxer hullott halva vagy sebesülve a porba, de kívülök a kíváncsi nép közül is sokat megöltek a védők golyói, a mi az napra elvette a boxerek kedvét a támadástól.

Másnap a felgerjedt, dühös tömeg az alkirály fegyvertárából 4000 kardot és egyéb fegyvert kerített magához és újra a kolostor ellen indult. Most már a katonaság is közreműködött a támadásban és a város déli falára felvont ágyukból kezdte bombázni a templomot és a kolostort.

Amint a püspök megtudta, hogy már a katonaság is ellenök támad, a kolostorból nem engedett kilövetni többé. A bombák hatása borzasztó volt. A halál bőven aratott a katolikus hívők között, kik eldobták fegyvereiket és hangosan imádkozni kezdtek.

A boxerek ezalatt betörték a kaput és az udvarba rontottak. A templom előtt ott térdelt az ősz apostol

GUILLON püspök a kit nyomban lefejezték, EMONET atya a legjobb és legkegyesebb szívű szerzetes egész Mandzsuoországbán, imádkozva halt meg a püspöke holttestén. Aztán rövidesen az egész kolostor romhalmazzá változott és nem maradt a romok közt egyetlen élő keresztény lélek»...

VERESCSAGIN SÁNDOR ezredes, a híres festő öccse néhány héttel Blagovjescsenszk bombázása után utazott az Amur folyón Kabárovszk felé. Mandszuországi élményeit később orosz nyelven, napló alakban a nyilvánosság számára is kiadta.

E naplóból fordítottam le egy pár részletet, mely egy-két futtában odavetett vonással érdekesen vázolja azt a sajnálatos rémesetet, a mely július 16-án Blagovjescsenszk khinai lakosságával történt.

VERESCSAGIN Blagovjescsenszkbbe való érkezésének reggelén egy magasabb rangu rendőrtiszttel találkozik a vendéglőben akivel a következő beszélgetést folytatja :

«Mondja csak kérem, vajjon ki volt az, a ki elrendelte a khinaiak vízbefojtását? kérdem én.»

Vízbe fojtását? azt ugyan senki sem parancsolta, válaszolta a rendőrtiszt, nyugodtan felhajtva egy pohár limonádét. A hadvezetőség elnökétől jött a parancs, hogy fogjuk össze az itthon maradt khinai lakosságot és az Amur egy keskenyebb pontján csolnakokban szállítsuk át őket a khinai területre. Én e rendelet teljesítésével megbíztam a rendőrhadnagyot. Ez hatvan kozákot vett magához és elhajtotta a khinaiaikat a folyószükülethez, hanem csolnakot azt ott nem tudott keríteni, hát egyszerűen bekergették a foglyokat a folyóba.»

«Mit gondol, hányan veszhettek oda?»

«Bizony sokan odavesztek. Egymásután három cso-

portban kergették be őket, teszi hozzá az én szűkszavú ismerősöm. Aztán végkép el is hallgat.

Ugyanaznap kimentem a hajóállomásra, folytatja VERESCSAGIN ezredes, hogy megtudjam, mikor indul a legközelebbi hajó Kabárovszk felé? Ott a mint a padon üldögelek, beszédbe ereszkedek a pénztárossal, egy jóképű tisztos öreg úrral.

Orosz önkéntesek az Amur partján Blagovjeszenszknél.

«Nézzé csak azt a nagy téglapületet amott az állomással szemben — kezdi ő a beszélgetést. Az egész első emeletét egy khinai kereskedő foglalta el. A tulajdonos kövér öreg khinai közel harminc évig kereskedett e helyen.

«Igen gazdag volt, milliomos és jószívű ember. Évenként sok oroszoknak elengedte az adósságát. Mi ketten jó szomszédságban, barátságban éltünk.

«Nohát amint a rendőrség megkezdte a khinaiak összefogdosását, őt is kihajtották a házából. Ő mint aféle köztisztelőben álló ember, nem volt hozzászokva, hogy vele gorombán bánjanak, hisz a legnagyobb forgalmú üzletnek volt a tulajdonosa és aztán aznap szörnyű meleg is volt. Szóval, nem akart menni az öreg, elfulladt, leült a földre. Aztán a mint meglátott engem, könyörögni kezdett, térdre borult és jajgatva esengett felém: Iván, — ments meg engem, — kezében egy bőrtárca volt, — fogd ezt Iván, negyvenezer rubel van benne; mind a tied lesz, csak ments meg engem. Én a hatósággal szemben nagyon kis ember vagyok, mitsem segíthettem. Aztán a kozák hátba lökte és előre kergette az öreget és én sohasem láttam őt többé.

Augusztus hatodikán a hajónk elindult Blagovjeszenszkből tovább Kabárovszk felé.

Kora reggel felmegyek a fedélzetre. A nap csak épp hogy felbukkant a szemhatár fölé, szinte vízszintesen szóródtak széjjel az arany sugár kévei. A gőzhajón még mindenki alszik. Kivéve a parancsnokot, ki a hajóhídon áll és figyel. Magas, sovány, szőke alak, sötét tengerész bluzban, csípőre tett kézzel áll mereven és néz előre. Üdvözlöm. A hajó gyorsan hasítja a tükörsima víz felületét és szétverődő hosszú hullámfodrokat hagy maga után. A jobb parton egy csinos khinai falu szürke, sárfalas házai látszanak. A magas fedélzetről jól ki lehet venni az utcákat, a fantasztikus fedél-ormu tornyokat és a diszkapukat.

A falut, úgy látszik, csak mostanában hagyták el a lakói, mert a háziállatok, lovak, tehenek, disznók csapatostul kóborolnak a falu szélén. Ember sehol sem látható, a lakosság elmenekült és az oroszok kegyelmére hagyta az egész falut.

Gyorsan úszunk tovább a víz mentén lefelé. A hajó

óránként 25 versznyi sebességgel halad. Az Amur gyönyörű és felséges. Előre talán tíz versznyire is ellátunk a folyó mentén. A nap aranyfényben tükröződik a csendes hullámokban.

Ülök a padon a kormányos közelében és gyönyörködve nézem az érdekes tájat. Előttünk jó messze a csillogó vízben feketéllik valami, aztán a mint tovább haladunk, mind több sötét folt látszik felünni. Vajjon mi lehet az?

A vén kormányos az én jóformán magamhoz intézett kérdésemre halkan mormogja: khinaiak. Aztán mintha azt gondolná, vajjon érdemes-e ily mindennapi kicsinységekről fecsegni, egy szóval sem mond többet.

Hamar elérjük a csendesen úszó alakokat.

Meztelen, bronzszínű test, arccal lefelé fordulva, szétvetett lábakkal, karokkal, borzasztóan felpuffadt állapotban lebeg a vízszínen és bukácsolva úszik tovább a hajó nyomán felferődő hullámokon. Aztán elérjük a másodikat, a harmadikat és Isten tudja még hányadikat. Végre az Amur egész szélességét elfogja a száz meg száz feloszlásnak indult, felpuffadt, borzasztó tetem.

Aztán elhagyjuk őket, de a mint önkénytelenül is mégegyszer hátra tekintünk, egyszerre úgy tűnik fel, mintha a hajóverte hullámokon bukácsoló borzasztó alakok minket üldözve sietve úsznának utánunk...

«Azt hiszem e rettentő képet a halálom órájáig sem fogja semmi kitörölni emlékezetemből»...

Nem volna teljes a boxer felkelés rémkronikájának ez a kisded gyűjteménye, ha végezetül és az egyoldalú ítélkezés kikerülése végett ide nem iktatnám egy angol forrásból, a N. CH. HERALD hasábjairól átvett amaz érdekes közleményt, mely a mérges, gyil-

kos gázokat terjesztő lidit bombák borzasztó hatását vázolja, mely bombákat az egyesült európai haderő használta Tiencin körül a khinai hadsereggel folytatott harcok folyamán.

«A tiencini vasut állomás mögött, a temető területén ezer meg ezer khinai holtteste feküdt, kik mind a lidit gázok okozta mérgezés folytán pusztultak ott el.

Egy tengerésztiszt, a ki küzdött a délafrikai hadjáratban, azt állítja, hogy a bur háboruban ehhez hasonlót sehol sem látott.

Tiencin khinai városrészében, a csaknem teljesen sértetlen lakásokban egész családokat találtak ülve, holtan. A lidit bomba gázai ölték meg őket.

Egy angol matrónak feltűnt egy khinai, a ki a falnak támaszkodva, a puskáját kézben tartva csendesen ült Tiencin várfalán. A matróz, a mint közel lépett hozzá, látja, hogy halott. Egyetlen sebhely sem volt rajta, a lidit bomba gázai ölték meg.

Tiencin mellett a folyó, a Pei-hó tele van halottakkal, melyek a ponton-hídnál fennakadtak és ott borzasztó torlaszszá halmozódtak fel.

Fel kellett szakítani a ponton-hidat, hogy a felgyűlt hullatömeg szabadon úszhasson tovább a megmételyezett folyóvíz árján le a tenger felé.

Talán elég is lesz ennyi a háboru rémségeinek vázolásából, és a helyett, hogy tovább kutatónk, hogy az alig lezajlott harcok folyamán a szereplő hősök melyike fejtette ki a legtöbb brutalitást, helyesebben tesszük, ha a feledés sötét szemfödőjét borítjuk azokra a kétes erkölcsi sikerű győzelmekre, melyeket az európai civilizációnak öldöklésében járatos képviselői arattak, az ó-világnak egyik legősibb kulturájú, békés népe fölött.

Most már ugyis teljesen egyre megy, hogy azoknak a csendes embereknek, kiknek fehérülő csontjai szerte hevernek Észak-Khina kietlen tájain, vagy a kiknek rémes alakjai lassan leúsztak a Pei-hó, meg az Amur hullámain a világ nagy temetője, az óceán ölébe, hogy azoknak az élete fonalát a középkor brutális öldöklő eszköze, a boxer kard vagy a kozák dárda szakgattasszéjjel, vagy a modern idők művészi tökélyre fejlesztett gyilkoló szere, a lidit bomba.

TIZEDIK FEJEZET.

A háború után Vladivosztokból Harbinba.

A HÁBORÚ vésze, 1900. év őszén már elvonult és a béke teljesen helyre volt állítva egész Mandzsusországban; mire aztán lassanként a megzavart nyugalmas idők rendes életviszonyai kezdtek újból kialakulni.

Szeptember hó folyamán Mandzsusország különféle tájain már mindenütt biztonságban élhettek a vasútépítők és hozzáfoghattak az elpusztított és földig lerombolt építmények helyrehozatalához.

A khinai munkások lassanként szintén visszatértek a vasútvonalra és nagyon sok helyen ugyanazon emberek kezdték meg az építmények helyreállítását, akik néhány hó előtt a gyujtogatás és rombolás ördögi műveleteiben a legélénkebben működtek közre.

A háború végeztével Mandzsusországban tetemesen megváltoztak a viszonyok és pedig határozottan az oroszok előnyére, ami főleg abban nyert kifejezést, hogy a khinai adminisztráció hatalma a vasút mentén teljesen megszűnt.

A rend és a biztonság fölötti felügyeletet a megkettőzött számú kozák vasútőrség vette a kezébe, a vasút melletti nagyobb khinai telepeken pedig újonnan szervezett khinai helyőrség örködött a rend és

a béke fenntartása felett, de ezek vezetői mindenben az orosz adminisztráció rendelkezéseit tartoztak követni.

Ezen újonnan felállított vegyes apparátus a viszonyokhoz mérve igen jól működött, úgy, hogy az ősz folyamán, amikor még Csi-li és San-tung tartományokban a háborút követő, teljes anarchia széles körben foglalkoztatta az egyesült európai haderő csapatait, Mandzsuországnak már a helyreállított rend és béke áldásait kezdte élvezni.

Az építést a mi vidékünkön, a *Van-lung-koú* hegyvidék mentén, a háború közvetlen veszedelme a nyár folyamán sem fenyegette ugyan, de számtalan zavaró körülménnyel küzködve, teljesen rendellenes viszonyok között élve, a munkánk sikere folyton a kiszámíthatatlan bizonytalanságok egész sorozatától függött.

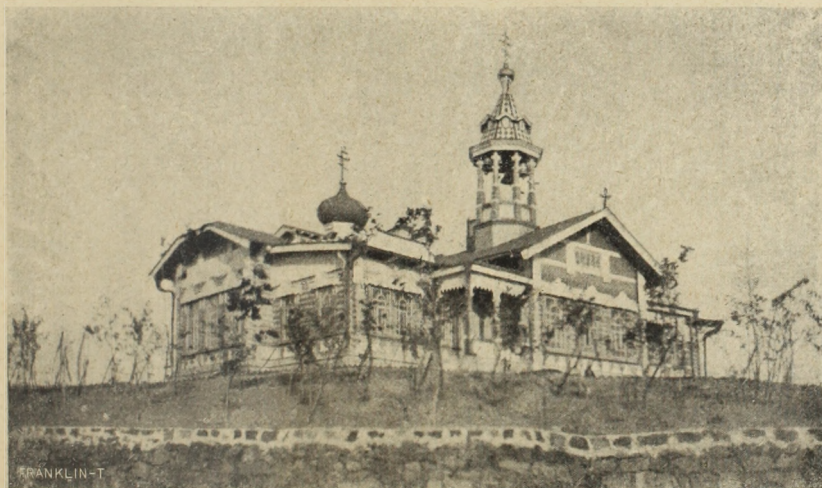
Főleg a munkások miatt volt sok fennakadásunk, mert a khinaiak a háború folyamán lassanként csapatostól hagyták abba a dolgot, a megmaradt orosz szabadságos katonák pedig, bár tetemesen magasabb bérért dolgoztak, csak a legegyszerűbb munkára voltak alkalmazhatók, úgy, hogy a speciális munkaerőt kívánó építések egyszerre teljesen fennakadtak.

1900. év szeptember havában leszámoltam az építésvezetőséggel és harmadfél évi folytonos munkálkodás után elhagytam Mandzsuországot, hogy a normális viszonyoknak új kialakulásáig a kiállott fáradalmak után a bájos Japán érdekes tájain keressek pihenést.

Kelet-Mandzsuországnak csodálatosan rövid a nyár és az év nyolc hónapjában a holt vidék szomorú egyhangúsága uralja a tájakat, míg szeptember hó végével a csendes óceán bájos szigetein még a teljes pompájában viruló vegetáció érzékgyönyörködtető tarkasága fog mindent körül.

Az egyszerű, faragatlan munkás néppel a rideg sziklák között, vagy az alagút sötét zugaiban, füstös, fojtó légkörben eltöltött idők után, a magasabb művészzel kieszelt kényelmes élet és a finomult izlésű, kellemes környezet varázslatos hatását bizony nagyon élesen át tudja érezni és élvezni a civilizáció ölébe megtért fáradt vándor.

Gyorsan röptek el a pihenés kellemes hónapjai, úgy, hogy midőn megújult kedvvel és erővel újra

Az első orosz templom Mandzsúria határán, Pogranicsnájánál.

visszavitt az utam Mandzsúrországba, az orosz-kinai határ jóismerős tájain már a fagyos téli szél zörgette a cserfák száraz lombját és a hegyesúcsok hótól fehérlettek.

1901. év legelején nagyobb utazásra készültem Mandzsúrország belseje felé, hogy az épülő vasútnak addig előttem ismeretlen vidékeit és érdekesebb részeit is megláthassam.

Legfőképpen *Harbin*, Mandzsúrországnak jövő ke-

reszkedelmi fővárosa érdekelt, hol a hatalmas *Szungari* folyón át ezidőben kezdték meg az épülő vasutak egyik legérdekesebb művének, az óriási vashídnak építését.

Utazásomnak tulajdonképpen érdekes része ott kezdődött, ahol az orosz-khinai határt átléptük és *Pagranicsnája* nevű határszéli állomást elhagyva, Mandzsusországnak legkevesbé ismert tájaira vitt utunk.

A határállomás, amelynek közelében néhány év előtt még az őserdő elhagyott, vad világa vett bennünket körül és sátrakban meg fakunyhókban lakva, a lehető legegyszerűbb életmód mellett töltöttünk el néhány évet, ma teljesen civilizált világ képét varázsolja elénk. A sátrak és a zsúpfedelű kunyhók ideje lejárt és helyükbe szép, villaszerű házakból álló városka épült. Kövezett utak, fasorok, templom, iskola, szálló, villanyfény felejtetik most el az elmúlt nehéz időknek szinte álomszerű emlékeit.

Egy hideg januáriusi nap kora reggelén, a hosszú tehervonat végére akasztott egyetlen személy-kocsiban indultunk el, a *Van-lung-koú* hágó nyugoti lejtőjén lefelé. Künn a zérus alatt 20—25° C. lehetett a temperatura, míg a kocsiban, a vígan izzó kályhák mellett, elég tűrhető volt az állapot.

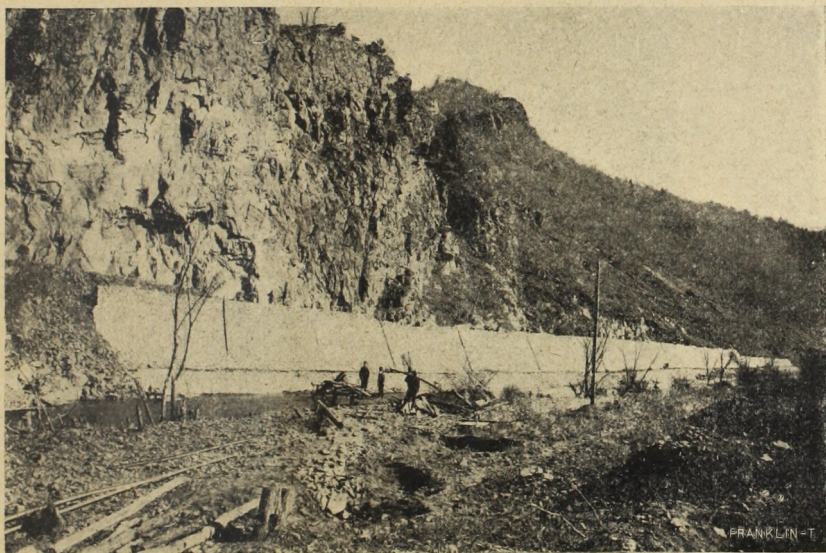
A vonal a vízválasztó túlsó oldalán természeti szépségekben és technikai érdekességekben épp oly gazdag, mint a *Ta-he-jas* völgye.

A *Sziao-szui-fun* egyik mellékágának szurdokait elhagyva, lassanként elterül a vidék és teljesen átváltozik a táj képe.

A vízfolyás felé szép, kiszélesedő völgyek futnak egybe, melyeknek lejtős síkjain már elszórt földműves tanyák kezdenek feltűnni. Itt már Kelet-Mandzsusországnak lakott vidékei veszik kezdetüket, hol a khinai

települők mindenfelé bevágták a faekéjüket az eddig érintetlen, termékeny szűz földbe.

A patak völgyében, mely itt *Boda-héze* néven ismert, a vasúti bevágások is más képet nyújtanak, mint a vízvázasztó közelében. A sárga homokba ékelt, különálló gránittömbök jelzik, hogy más geológiai felépítésű vidék veszi itt kezdetét, amely egészen elüt a *Van-lung-kou* hágó agyagpalás szikláitól.

Épülő vasútrészlet a Van-lung-kou hágó nyugoti lejtőjén.

A gránit elmálásából képződött homoktalajban pompás, szép szabályos rézsűket vágtak be a vasút-építők. Nagyon szereti ezt a talajt a vasúti munkás, könnyű elbánni vele és rendesen jó haszonnal jár a munkája. Csak az itt-ott előforduló hatalmas gránit-tuskók eltávolítása okoz sok munkát. Rendesen tönkreteszik a fúró acélt, a repesztő éket és oly kemények, hogy robbantás nélkül lehetetlen a felaprózásuk.

Amint elérjük a *Sziao-szui-fun* folyócskát, már

tekintélyes gránitsziklák lejtőin halad a vasút és mindenütt hatalmas sziklabástyák őrzik a mellékvölgyek bejáratait.

Az egész vidék képe változatos és festői. A hegytetőkön fenyőcsoportok zöldelnek, lejjebb alacsony törzsű tölgyek, a lejtős oldalakon a fekete nyír szép szálfái látszanak, míg a völgyszegélyeken fehértörzsű

A Sziaó-szui-fűn folyó partja.

testvéreik kedves csoportjai tűnnek elő. A vízfolyás mentén nyárfák és fűzek követik a patak kanyargós vonalát.

Ilyen a vidék összbenyomása és ez a kép kísér bennünket fel, egész a *Tai-ping-ling* hágó tetejére.

Maga a vasútvonal is igen érdekes e szakaszon. Pompás vonal-kifejtések, völgy-áthidalások, szürke gránitból készült ívhidak, a magas töltések és támasztó falak adják meg a vasútszakasznak a nem közönséges érdekességét.

A *Tai-ping-ling* hágó túlsó oldalán ismét rohamosan esik a pálya a *Murén* folyó völgye felé, hol folyton szélesbedő, termékeny völgyeken futva, a felbarázdált szántóföldeknek egyenes sávjait szeldesi a vasútvonal.

Szürke gránitból épült, pompás ívhídon visz át a vasút a *Murén* vizén és két mozdony segítségével kapaszkodik fel az ideiglenes pályán *Tai-ma-kou* állomásra, amely már 600 méter magasságban fekszik a Japán tenger színe felett.

Ez a vidék, a *Csang-lung-cze* hágó tájéka, mindenfelé gyönyörű cédrus-erdővel van borítva és a meszsze elterülő hegyhullámok változatos panorámáján gyönyörködik a szemlélő.

E vidéken, a fővonal mentén néhány alagút fog épülni, az ideiglenes pálya pedig egyelőre a széles hegylejtőn, erős esésű zeg-zugvonalban ereszkedik alá a *Mutan-kiang* felé futó patakok mélyen kivájt völgyébe.

A *Tai-ma-kou* melletti ideiglenes pályán, aki először tette meg az utat a hegygerincről völgynek lefelé, azt hiszem, bármily erős idegzettel legyen is megáldva, ily leereszkedés első benyomását élénken megérezte.

Az állomásról, a vízvásztó tetejéről tovább fut ez a pálya egy meredek oldalú hegynyúlvány gerincén annak a legvégéig. A pálya is majdnem ott szakad meg, ahol a hegynyúlvány véget ér, a sín pár befejezésétől alig néhány lépésnyire már minden oldalról a szédítő mély szakadék és a meredek hegylejtő ijesztő képe látszik. Amint e ponton a kocsiszegélyről körültekint az ember, úgy tetszik, mintha egyenesen a világ végére ért volna el a vonatunk és még csak gondolatnak is hajmeresztő azt elképzelni, hogy

ha valamely oknál fogva a gépész nem tudná megállítani a vonatot, hogy miként zuhanna az le mozdonyostól, mindenestől az alanti mélységbe.

Szerencsénkre nem sok időnk marad az ilyfajta elmélkedésre, a vonat lassan visszafelé indul és az előbbeni iránytól mindjobban eltérve, a hegylejtő mentén, hosszú kigyózó vonalban ereszkedünk le a következő váltóig, honnan ismét előre, de folyton lefelé haladunk. Ezt az előre meg hátra való mozgást még vagy négyszer megismételve érünk csak le a szakadék fenekére, melyen át aztán egyenes irányban futunk ki a kiszélesedő, alsó patakvölgy síkjára.

A *Csang-lung-czé* hegyvonal vidéke geologiailag talán az egész vonal legérdekesebb szakasza. Az egész vidék sűrű erdővel fedett, vulkánikus kúpok csoportozata. A vasútvonal mentén egymást követő, érdekesebbnél érdekesebb sziklabevágások mintegy feltárt illusztrációi a vidék geologiai felépítésének.

A hegyoldalakon, fekete hólyagos lávatömbök és gömbalakú bazalttömegek látszanak, melyek a vízmosások mentén lassan gördülnek lefelé. Mint valami óriási szivacs olyan egy-egy sziklatömb, vagy mintha csodálatos nagyságú férgek furkálták volna össze-vissza.

A bevágások mindenütt a bazalt változatos formáit mutogatják. Egy helyen sötétszürke, keresztül-kasul összerepedezett sziklatömbök vannak átvágva, másutt oszlopos elválású, de vízszintesen is repedezett rétegeken, majd gömbalakú, szabálytalan tömegeken vág keresztül a vasútvonal. Néhol oly képe van a feltárt hegy belsejének, mintha valamely kavargó, óriási forrás egy pillanatban megmerevedett volna.

E hegyhajlásokban helyenként igen érdekes agyag

bevágások láthatók. A bevágás felső rétege 4—6 méter vastagságban hólyagos lávából áll. A láva agyagrétegen ül, úgy hogy a bevágás feneké tiszta sárga agyag. Ott, ahol a láva ráömlött az agyagra, az élénk vörös, téglanyaggá égett. A vörös szín legerősebb a láva fekete vonala alatt, aztán lejjebb lassanként halványodik egész azon mélységig, ahova a láva izzó

A Sziaó-szui-tún gránit vidéke.

melege már le nem ért és itt a rendes sárga agyag egyszínű rétege látszik.

Lassú és hosszadalmas utazás az, míg ezen érdekes hegylejtők mentén a vonat leereszkedik a vízválasztóról. A sok állás és ide-oda való tolatás közben bőven jut idő a vidék érdekességeinek megfigyelésére, melyek mind az első benyomások kitörölhetetlen élénkségével vésődnek bele az utazó emlékébe.

Ez időben a vasúti közlekedés a *Mutan-kiang* fo-

lyótól a *Lao-je-ling* vízvászlóig egy időre szünetelt. Kocsin kellett tehát megtenni a közel 100 kilométernyi utat. A mandzsuriai tél rendesen januárius elején adja ki a mérgét és szeles idő alkalmával nappal is hihetetlenül lehűl a temperatura. A kőkeménységűre megfagyott kocsit elég jó volt, de naponként még sem tettünk többet 35 kilométernél. Szibériai utasok módjára nagyon melegen voltunk felöltözve, élelmi szerekkel és minden szükségessel bőven ellátva, oda sem néztünk a téli utazás viszontagságainak, úgy, hogy minden nehézségei mellett ez utazást a mandzsuföldi vándorlásaim egyik legérdekesebb részének tartom.

A *Mutan-kiang* azon a ponton, ahol a vasút átszeli, már elég tekintélyes folyó, csaknem félkilométeres vashíd épül rajta keresztül.

A folyó a jobb parton magas sziklafal lábát nyaldossa, míg a bal partján messze kiszélesedő, termékeny síkság terül el, amely a *Hei-ling* folyó völgye mentén folytatódik tovább nyugat felé. A vasút is a *Hei-ling* völgyét követi és szelid emelkedésével folyton a folyó balpartját szegélyező terrászokon kigyózik tovább.

A *Mutan-kiang*-tól mintegy negyven kilométer hosszban, gyönyörűen művelt, dúsan termő alföldön visz az utunk. Amint a fő folyó elmarad mögöttünk, csak balra délfelé látszanak még kéklő hegyhullámok, míg jobbfelől mellékvölgyek által gyakran megszakított, lankás hegyvonala követi a *Hei-ling* völgye irányát. A folyócska jobb partja mentén, széles, vízholdta homoktalajon mindenfelé a szántóföldek barázdái látszanak, a fűz- és nyárfa-ligetek között elszórt falvak vagy apró tanyák csoportjai tűnnek elő, széles kocs utak szelidesik át a szabályos barázdájú táblákat.

Amint az egyenes úton, csendes poroszkálással

közeledünk az első faluhoz, egyszerre csodálatos meglepődés fog el. Figyelmemet legelőbb a faluvégi gémes kút köti le, majd apró nádfedelű, sárfalú házak tűnnek fel, amelyek körül istállók, csűrök, kukoricaszárból rakott kazlak látszanak.

A kazlak alján néhány fekete sertés túrkál, köztük tyúkok kapargálnak, a kerítésen varjak és szarkák ugrándoznak, egy-két tarka komondor már messziről

A Murén folyó partján épülő orosz telep.

ugatja a közeledő kocsit. Olyan csodálatos ez az egy-két pillanat, amely alatt az a faluvégi kép kibontakozik előttem, hogy önkénytelenül is jól körültekintek, hát hol is vagyunk mostan? Sajátságos módon az a benyomás kel életre bennem, mintha a szép magyar alföldön, valahol a Tisza mentén közelednénk egy magányos faluhoz.

Amint mindjobban közeledünk, nagyon gyorsan foszlanak széjjel az illuzióim. A falu alatt a fűz- és az ezüstnyárfaligetek között apró, cserépfedelű oltárok

tarkállanak. A gémeskút ostorfáján vödör helyett fűzfakosár bólogat. Aztán a vertfalú, zsupfedelű házakon, széles papir-ablakok fehérlenek, kéménye pedig egynek sincs, azaz a ház előtt az udvaron füstöl a kémény.

A házak körül alig látni embert. A csilingelő orosz kocsi elől asszony, gyermek, apraja, nagyja besurran a házba, onnan lesnek ki az ajtó hasadékon a kocsi után. A hangos szavú komondor sem állja sokáig. Bár idegen a fülének az orosz csengetyű hangja, bevárja a kocsit és csak mikor a nagyszakálú muszka kocsis feléje pattint a kancsukával, fog bele valami bizalmatlan ijedt szükölésbe és gyáván összekuporodva sompolyog be az udvarba. Ez bizony nem magyar komondor. A falu is igazi khinai falucska, egyszerű, szerény kis alföldi sárfészek.

Aztán hamarosan valami más dolog ragadja meg az érdeklődésemet. A khinai faluban minden nagyobb udvar kapuján a háromszinű orosz zászló van kitűzve. A fehér-kék-vörös trikolor azt jelenti, hogy a telek birtokosa békelábon áll az oroszsal és nem fog ellene fegyvert.

A háború folyamán mindenütt, ahol e háromszinű zászló lengett, védelmébe fogta az orosz a falu népét, házaikat, földjeiket, oltáraikat megkimélte és a föld népének nem esett bántódása. Pedig alig hat hónap előtt még vészterhes idők jártak e felett a vidék felett.

Amint a háború Csili tartományból Mandzsuföldre is átterjedt, *Kirin* felől nagy khinai haderő indult *Ningutába* és innen az épülő vasút mellékére. A Mutan-kiang partján az *E-hó* folyócska torkolatánál jól felszerelt khinai erősség állott. Ez a vidék volt a khinai hadműveletek bázisa Kelet-Mandzsúországbán, a cél pedig az volt, hogy kiverjék az orosz a vasút

mellékéről és viasszaszorítsák egész a határig. Elég-szer lehetett hallani a khinaiak azon tervéről is, hogy az egész Amur és Ussuri vidéket *Vladivosztkkal* együtt *Nikolszkkal*, *Kabárovsszkkal* stb. vissza fogják hódítani az oroszról.

Murén állomás.

Ezekbe a haditervekbe goromba kézzel nyúlt bele Csicsagov tábornok, a délkeleti orosz haderő vezére és aránylag nagyon gyorsan véget vetett a khinaiak vérmes reményének. Legelőször *Hun-csuent* vette be és a koreai határ mentén verte vissza a khinai haderőt, aztán *E-hó* és *Ninguta* ellen indult. A sereg jó részét már vasúton lehetett szállítani

egész Murénig és így elég gyorsan ment a felvonulás. Augusztus hóban Ningutából Kirin felé nyomult az orosz hadsereg, mindenütt maga előtt szorítva a khinaiakat. A fő ellenállást az *E-hó* erőd fejtette ki, amely modern ágyúkkal felszerelt és jó karban tartott erősség volt. Az orosz részről is elég érzékeny volt a veszteség, míg *E-hó* meghódolt.

Bármily kiméletesen bánt CSICSAGOV a föld népével, ma mégis sok helyen a pusztulás szomorú képe látszik a vidéken. A tanyákat, ahol a khinai katonaság táborozott, az orosz felgyújtotta, mire a földművelők egyrésze is rémült meneküléssel futott el az ellenség elől.

Azonban bárminő rémhíreket terjesztenek is az oroszok kegyetlenségéről Mandzsuországbán, ezen a vidéken a békés lakosságnak nem volt bántódása. Bár rémületbe ejtette a népet a kitörő háború, most már megjött újra a bizalmuk és lassanként az elmenekültek is visszatérnek elhagyott fészkeikbe, a füstös romok falai ismét felépülnek, az orosz adminisztráció békét teremtett, rendet tart és megszüntette a khinai hivatalnokok zsarolásait, szóval az élet újból a nyugodt kerékvágásba zökkent.

Az udvarok kapui fölött a háromszinű zászlócskák jelképezik az idők fordulását, meg az az acél sinpár, amely már ma egész Mandzsuföldön keresztül megnyitotta az utat a gőzmozdony előtt.

Sárfalú, nádfedeles khinai házban háltunk meg az éjjel. A khinai háznak immár a tetején füstölt a kémény, az ablakai is üvegtáblások voltak, orosz aszszony főzte meg a reggelinket és egy nagyszakálú, vén muszka kívánt szerencsés utat, amikor kihajtottunk a sárfallal kerített udvarból.

Csodálatosan szép verőfényes reggel volt, az ég

tiszta, felhőtlen, a nap ragyogó, a félelmes északnyugati szélnek, mely rendesen a dermesztő hideget hozza, híre sem volt.

Ily szélcsendes verőfényben a 10 fok hideget még nagyon könnyen viseli el az ember.

Alig haladtunk a falutól néhány kilométerre, már ledobtuk a bundát, leszálltunk a kocsiról és úgy bekecsben könnyedén gyalogoltunk az út szélén, hogy a néhány napi utazás folyamán elzsibbadt tagjainkat séta közben újból ruganyossá tegyük. A puská ott volt a vállunkon. *Pirát*, a változatos vándor életet igen kedvelő szetter a nyomunkban járt és vágyteljesen szükölve tekintgetett széjjel a szántóföldek szabályos barázdái felé.

A csekély hótól tarkáló, homokos barázdákban, meg a legázolt, aratatlan kölesföldek tábláin a fácánok ezrei zavartalanul reggeliztek a tavalyi bőséges termésből, amit az elmenekült khinaiak már nem tudtak begyűjteni.

A *Hei-ling* folyó széles, termékeny völgye egyike Mandzsucsó azon bőven termő vidékeinek, amely a folyton szaporodó népességet még a vasútépítés előtti időkben is bőségesen ellátta s el tudta tartani, mert a föld fölösleges terményeit, a *Mutan-kiangon* és a *Szungari* folyó vízi útjain olcsón elszállíthatta a sokkal északabbra fekvő Amur menti orosz területekre is, ahol azok már évtizedek óta biztos piacra találtak. Csak az elmúlt év, amely a háború rémségeit zúdította rá az egyszerű földművelő népre, nem hozott áldást; ott hagyták verejtékes munkáiknak gyümölcseit a learatatlan szántóföldeken.

Minden képzeletet felülmúl a fácánoknak az a mennyisége, amely ez időben a *Hei-ling* völgy terített asztalánál összegyűlt.

Messziről hangyarajhoz hasonló, sötét tömegben lepték el a földeket, ahol az őszi és téli folyamán zavartalanul vendégeskedtek.

Az út közelében élvezet volt nézni a pompás tolatzatú, aranyos begyű, vérvörös taréjú kakasokat és a jóllakott lusta, tyúkokat, melyek a napsugárban süt-kérezve, csodálatos közelre bevárták az embert.

Le sem kellett térnünk a kocsitól és mégis valószínűleg dűltünk a vadászvezetek gyönyöreiben. A szetter, meg az orosz kocsis tarka komondorja és *Vazul*, a koreai inas az elejtett és megsebzett fának összefogdosása közben a legmulatságosabb versenyfutásokkal fűszerezték az eredménydús vadászat élvezetes perceit.

A délelőtti folyamán már annyira megrakodtunk vadász-zsákmánnyal, hogy már magunknak is alig jutott hely a túlterhelt kocsin.

Déltájban egy kis khinai falu közelében, a szabadban tartottunk pihenőt, míg a kocsis a lovait ellátta, aztán sietve folytattuk az utunkat, hogy a korai alkonyodás előtt a fűtött éjjeli szállást elérhessük.

Az út folyamán a kocsis, aki részt vett a háborúban, folyton tavalyi hadi élményeit mesélgette, az út mentén hevenyén felhantolt sírokat mutogatta, meg az elhullott lovak fehérleves bordáit. Minden leégett, füstös tanya közelében új történetével hozakodott elő és szinte kifogyhatlan volt a hadi élményeinek elbeszélésében. *Hei-ling* falu közelében ősrégi, görcsös, fagyöngytől belepett fák csoportja között, bántatlanul áll egy magányos buddhista kápolna. Sárkányos fedelormait, tarka képes oltárait megkímélte a háború, míg közelében az orosz épületek, az őrház földig le vannak perzselve, jelző póznák, táviró oszlopok sorai kivágva és elpusztulva. Érdekes kép ez, mint egy

pillanatfelvétel a mult és jövő közti élet-halálharc egy momentumáról.

Maga a vasútvonal a *Hei-ling* folyócska mentén, a balparti hegylejtők terrászeit szeldeli körül. A bevágás oldalai néhol 20—25 méter széles kavics-síkok, mert a terrászok anyaga apró tarka egyforma folyókavics, finom homokkőrétegbe beágyalva. A kavicsrétegek között, közel vízszintes rétegekben tiszta ho-

Kínai földműves kunyhó.

mokkő-szalagok futnak. Ezt a lágy homokkövet csá-kánnyal nagyon szépen lehet vágni és a bevágás lejtőit majdnem geometriai szabályosságú síkokká lehet kidolgozni.

Igen érdekes része a vasút-szakasznak az a ki-dülledő hegylejtő, amelyet a pálya szeletszelvényben vág le. Néhány mértföldnyi távolságról nyáron is olyanok ezek a bevágási lejtők, mintha friss hó lepte volna be őket. Az egész hegy fehér, kristályos mészkőből van felépülve és körülötte a nagyszámú füstölő

kemence tanusítja, hogy az élelmes khinai a legkitűnőbb meszet égeti belőle, amit a vasút mentén több száz kilométer távolságra is elküldözget.

Hei-ling állomást elhagyva, a vidék már folytonosan emelkedik, a folyó [vize rohamosabb lesz és a völgy lassanként mindjobban összeszűkül, úgy, hogy *San-szi* alatt már alig két kilométer széles. Tovább északnyugat felé már magas hegyek határolják a szemhatárt és a folyton szűkülő völgy mentén, meredeken leszelt gránitbástyák teszik a völgynek képét érdekessé és változatossá.

Igen igénytelen kis falu *San-szi*. Sárfalú, zsutfedeles házai a kanyargós patak partján vannak szét-szórva. Egyszerű, igénytelen földműves nép lakik itten, szegényesek és dísztelenek a fűzfaberkekben feltűnő oltáraik is amelyeken a föld terményeivel aldoznak az örök mosolygású, jóságos Buddhának.

Egy hosszú, zsutfedelű, fecskerakású ház, melyen már üveglablakok látszottak, volt berendezve *San-szi*-ban a vasútépítéshez tartozó átutazók befogadására. Alacsony, szegényes, szűk cellák voltak, a vendégszobák téglá kemencével fűttek és csak a legszükségesebb butorral voltak berendezve. Egy félig józan, bőbeszédű, vén orosz helyezett el bennünket a szobákban, aztán mindjárt behozta a forró szamovárt; holmi meleg étel is kínálkozott és ily módon a fizikai jólét legszükségesebb követelményét hamarosan mind megtaláltuk a szegényes kunyhóban.

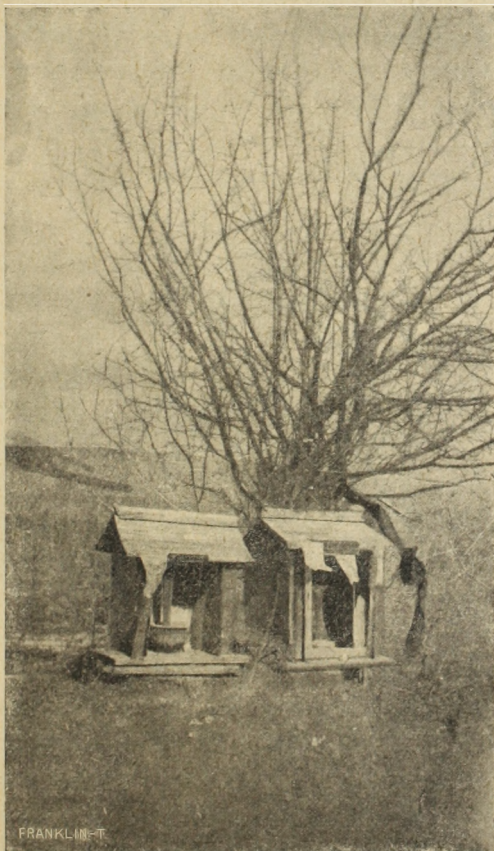
Mióta a Mandzsú határt átléptük, már a negyedik éjjelt töltöttük úton és mintegy 250 kilométernyi távolság volt már mögöttünk. Utunk folyamán a hidegből és a fáradságból meg a kényelmetlenségekből bőven kijutott a részünk, hálásan kellett tehát fogadnunk minden kis kényelmet vagy kellemességet.

Elég korán érkeztünk meg a pihenő állomásra és már a teámat is rég elköltöttem, mikor künn a téli nap lenyugvóra készült. Az ablakon át a szemben levő hegyeknek gyönyörű, rózsás violaszín hullámai látszottak és az alkony bűvös pírja rezgett a ház előtti fák száraz ágain.

Egy csomó levél meg postaküldemény volt velem, melyeket néhány nap előtt a nikolszki postán vettem át. Legnagyobb részt hazai levelek, újságok, könyvek jöttek utánam a messze szép hazából.

Mikor már az alkony pírja teljesen eloszlott és a szűk kis szobában csak egy halvány gyertyaláng reszketett, csendesen olvastattam egymagamban újra meg újra a leveleket, üzeneteket, híreket és úgy éreztem, mintha Ázsia ezen elhagyott zugában mind együtt volnának velem azok, akik oly kedvesen érdeklődnek a sorsom folyása iránt.

Másnap folytattuk a kocsizást az épülő vasút men-

Buddhista oltárok.

tén tovább. A pálya itt a *Hei-ling* folyónak *San-szi* nevű mellékágát követve, egy regényes, sziklás, erdős gránitvidék kedves tájaira lép, hol a mindinkább összeszűkülő patakvölgy szeszélyes kanyarulatait követve, Kelet-Mandzsúországnak legfestőibb tájait éri el.

E vidéken már teljesen elmaradnak a khinai falvak és az erdős hegyoldalak lakatlan, néptelen sűrűsége követi mindenütt az utunk irányát.

Orosz gyalogos katonák.

Utazásunk folyamán időnként a *Harbinből Niholszk* felé vonuló orosz gyalogezredek elkülönített századaival találkoztunk. A katonák elég jól voltak öltözve és úgy botosban, báránybőr ködmönben, mely fölé a szürke köpeny volt húzva, nagy prémes sapkában, láthatólag jól állták a hideget. Az egészséges, piros arcú fiúkon alig lehetett észrevenni, hogy a 600 kilométeres téli menetelésnek a nehezebb felét már kiállották.

Utunk utolsó szakasza egy cédruserdővel sűrűn benőtt, meredek oldalú hegyszükületen át vezetett be *Han-ta-hecze* állomásra.

Itt a mély szurdok fenekén már kora délután szürkéllett az alkonyodás és ugyancsak igyekeznünk kellett, hogy a teljes homály beállta előtt megtaláljuk éjjeli szállásunkat.

Velünk egyidejűleg az ellenkező irányból néhány század gyalogos érkezett az állomásra; a szűk völgyben tolongva, botorkálva jártak a szürke köpönyeges, szuronyos alakok, kiket altisztjeik a földkunyhókba szállásoltak el. A katonák közt a rongyos ruhákba bujtatott, kíváncsi khinaiak csoportonként ólálkodtak.

Han-ta-hécze állomás ezidőben elég barátságtalan képet nyújtott. Egész utcásor lerombolt épület látszott, melyeknek üszkös gerendái, füstös, ledőlt falai a pusztítás és rombolás szomorú emlékeit ébresztgették. Alig néhány új lakóház és egy sor hevenyében felépített földkunyhó épült a háború óta és ezen primitívus hajlékokban százával huzódtak meg az átvonuló katonák és az itt foglalatосkodó vasúti népség.

Mire megérkeztünk, a vendéglő egyetlen, szűk szobáját már a fáradt, éhes és türelmetlen tisztek foglalták el, úgy hogy fedél hiányában már a szabadban való éjjelezés komoly veszélyének nézhettünk eléje.

Csak sok utánjárással sikerült mégis éjjeli szállást kapnunk a végszükségből vendégszobákká alakított gőzfürdő helyiségeiben, ami legalább arról nyugtatott meg bennünket, hogy az éj folyamán a hideg ellen jól meg leszünk védve.

Az orosz gőzfürdő tulajdonképpen elég egyszerű építmény. Egy óriási téglakemence köré emelt faalkotmány, mely néhány elkülönített helyiségre van osztva. E cellákban egy-két festetlen fapad, néhány tál, egy vizes üst az egész berendezés. A gőz ott

készül helyben, a fürdővendég maga készíti. A nagy téglakemencén üres fülkék vannak hagyva, e fülkéknek vakolatlan téglafala izzóra hevül fel. Fürdés alatt egy pléhkanállal folyton vizet dobálnak az izzó téglafalra és az onnan visszacsapódó forró gőz lassanként kitölti az egész helyiséget.

Ha aztán a vizes üstöt meg a tálakat kihelyezik a fürdőből, hát szükség esetén hálószobának is elég jól használható.

Mi szerencséseseknek éreztük magunkat, hogy a szabadban való éjjelezés helyett a jól fűtött fürdőházban meghuzódhattunk.

A folyosó és két egymásba nyíló szobácskából állt a fürdőház belseje. Én néhány új utitársammal a külső szobában telepedtem le, mert a belső helyiség, a fürdőszolga értesítése szerint egy ezredesnének volt fenntartva, aki az est folyamán szintén megérkezik.

Mindössze hárman ültünk a szobában és miután már jól felmelegedtünk, már a vacsora előkészületeivel kezdtünk foglalkozni, mikor megérkezett az ezredesné, egy fiatal hadnagy kíséretében.

A bagázsát hamarosan behordták a belső szobába, hol ágy is volt, meg néhány szék, aztán kijöttek hozzánk és helyet foglaltak az asztalunknál.

Az óriási réz-szamovárt a fürdőszolga feltette az asztal végére. Az ezredesné a szamovár mellett foglalt helyet, az orosz familiában ez a háziasszony helye, aztán bemutatkozás nélkül is rögtön a legélénkebb társalgásba kezdtünk, amelynek folyamán hamarosan kisült mindenkiről, hogy kicsoda, honnan jó, hova megy, meg hogy mik voltak a legérdekesebb úti élményei?

Egy félóra mulva már vígan vacsoráztunk. Mi ki-

pakoltuk az utikosarunk tartalmát: egy szép félkövér sonkát, pirosra sült fácánt, kenyeret és tea-süteményt.

Az ezredesnének is volt egy kifogyhatatlan japáni kosara. Konzervek, pléhdobozok, téglék stb. Tele lett az asztal tőle. Mi a mienkből kínálhattuk az úti-társakat, az ezredesné meg az ő holmiját ajánlatta. Lúdmáj-pástétom, töltött paprika pléhdobozban, mari-nirozott hal, párisi kolbász stb. Szóval jól megáldotta az Úristen az asztalunkat. A hadnagy keresztet is vetett, mielőtt evéshez fogott volna, az ezredesné pedig a jó példaadás kedvéért levágta a fácánunk-nak a combját, amire mi a párisi kolbász és a pás-tétomok fogyasztásában tüntettük ki magunkat.

Ily módon aztán hamarosan nagyon kedélyes han-gulatba jöttünk. A teát az ezredesné töltögette és adta kézzől-kézre. Egy lapos üvegből citromos bon-bonokat kínálgatott hozzá. Kifogyhatatlan volt a sze-retetreméltóságban irántunk idegenek, iránt, de a had-nagyot folyton korholta, bosszantotta és alig hagyta szóhoz jutni.

Hadnagy úr! ALEXANDROVICS PÉTER! Maga egészen megfelelkezik a szolgálatról. Kiadta-e már holnapra a napi parancsot? Ma a kocsi borzasztó volt, zötyö-gős, rázós, a féderei rosszak voltak, csoda, hogy ki nem rázta a lelket belőlem. Holnap nekem jobb ko-csit rendeljen, jó üléssel és főleg tűrhető lovakkal. Aztán a kíséret is nagyobb legyen, legalább nyolc kozák. Tudja-e, ALEXANDROVICS PÉTER? Nyolc kozák. Holnap egész nap a rengeteg erdőben visz utunk, maga lesz felelős, ha valami bajunk esik. Intézked-jék, hadnagy úr! ALEXANDROVICS PÉTER!

A hadnagy várt egy darabig. Kivárta, míg az asz-szony kibeszélte magát, aztán nyugodtan csak any-nyit felelt: értem, SZERGEJEVNE VERA, mindjárt intéz-

kedni fogok, az őrmester künn vár az előszobában. Aztán nyugodtan szürcsölte tovább a teáját, néha a kezével legyintett egyet, ha az ezredesné nagyon közel fújta hozzá a szivarka füstjét.

PIRÁT a szetter már igen megbarátkozott az ezredesnével és a barátságának bőséges vacsora volt a következője.

Mi az utóbbi napok vadászélményeit idéztük fel az emlékeinkben, ami főleg a hadnagyot érdekelte nagyon, mert amint bevallotta, a nap folyamán valóságos kínokat állott ki, amikor a pompás fácán-csoportok láttára elfogta a vadászláz és az ezredesné nem engedte meg neki, hogy a fegyverét kilőhesse.

Egy fiatal, leányarcú, szőke lengyel technikus ült az ezredesnével szemben. Vacsoraközben csak mély-séges pirulások közt szólt egyet-kettőt, de annál ál-hatatosabban nézte, csodálta az érdekes asszonyt. Az ezredesnének is láthatólag megtetszett a naiv, szép szőke fiú és mindenféle csintalan kérdéseivel bolon-dította piruló csodálóját.

A hadnagy láthatólag örült, hogy akadt valaki, aki a főnökné figyelmét leköti, aztán kikiáltott az előszobába: Őrmester!

Nagyszakálú, bőrködmönös, báránybőr sapkás, rez-es kardos, vén kozák topog be a szobába.

Az ajtótól három lépésnyire tiszteletteljesen meg-állt. A hadnagy oda szól hozzá: Jó estét, őrmester.

— Jó egészséget kívánok nagyságodnak. Jobb kezét szalutálva a sapkájánál tartja. Aztán röviden elmondja a hadnagy a holnapra vonatkozó rendeleteit: A leg-jobb koci, a legjobb három ló és nyolc kozák. Ér-tetted, őrmester?

— Igenis értettem, szolgálataira nagyságodnak.

— Elmehetsz, jó éjszakát.

A kozák sarkon fordul és menni akar, de az ezredesné megállítja.

— Őrmester! El ne feledd, a legjobb kocsi, aztán nyolc kozák, el ne feledd, nyolc kozák!

Az őrmester megegyeszer engedelmesen ismétli a parancsot, aztán odébb áll.

Lassanként ásitozni kezdünk, *Pirát* pedig már gombolyaggá alakulva, egy bundán piheni a nap fárdalmait.

Az ezredesné lamentálni kezd, hogy bizonyosan rosszul fog aludni az éjjel, az ócska vaságy nagyon kényelmetlennek látszik, aztán meg félelmes is az állapot éjjel egy rengeteg erdőben.

Vigasztaljuk kissé, hogy nincs semmi veszedelem, de bizony nem sokat hallgat reánk.

ALEXANDROVICS PÉTER, maga elfelejtett őrt állítani az ajtónk elé, mily borzasztó gondatlan ember maga. Mihez fogunk, ha az éjjel megtámadnak a khinai rablók? Őrség nincs, egy lélek sincs. Borzasztó gondatlanság! A hadnagy félig sértődve, félig écelődve azt válaszolja, hogy senki? Hát én senki sem volnék? Én magamra vállalom tíz khinai rablót, ezek az urak szintén mind katonák, egy magyar huszár is van köztük, bizony nem ijedünk meg száz khinaitól sem.

— Ne féljen, SZERGEJEVNA VERA, e vidéken már hónapok óta nincs ilyféle veszedelem.

Az asszony elégedetlen, durcás arccal vonul be a fürdőszobába és jó éjszakát kíván. A hadnagy egy nagy szürke pléddel elfüggönyözi az ajtót, eléje keresztbe állít egy fapadot, ráteríti a bundáját és teljes egyenruhában, sarkantyús csizmával, kardosan, revolveresen leheveredik a padra. Az inasa a pad alatt, a padlón vet magának vackot.

Mi is mindnyájan elhelyezkedünk, ágyat készítve a padra, székekre meg az asztalra. Még csendesen beszélgetünk egy darabig. A lámpa félig lecsavarva pislog az ablakdészkán.

A hadnagyot a fécánok érdeklik, meg az őzbak, amelyet az úton felvertünk, aztán maga is elmond egyet-mást a vadászélményeiből.

Bent a fürdőszobában nyugtalanul hánykolódik az asszony, a régi vaságy keservesen nyikorog, a pléd-függöny fölött pedig finom cigarette-füstfelhő áramlik keresztül. Aztán egy elkényeztetett gyermek sírást affektáló hangján szól ki hozzánk: Az istenért, hallgassanak már! ALEXANDROVICS PÉTER, maga megöl engem a sok fecsegésével, igazán képtelen vagyok elaludni, ha tovább beszél.

Erre aztán mélységes csend következik. Az alvók mély lélegzetvétele és a padló alatt fészkelődő patkányok kopogása hallatszik csak, míg kívül egy uhu rejtelmes, mélyhangú kiáltása reszket át az erdő csendjén. Erre a kiáltásra aztán újra feljajdul az asszony. Ah Bozse! oh Bozse moj! Hátha nem is uhu, hátha valami szerencsétlen ember kiált, akit a rablók fosztogatnak?

A hadnagy csodálatos türelemmel csillapítja, csitítja az asszonyt, míg rajta is erőt vesz az álom és mélyen elalszik a kényelmetlen fapadon.

Reggel a teánál megint együtt van a társaság. Vigan foly a beszéd a rablókról, a patkányokról meg a mélyhangú, félelmes uhuról és az asszony kacagva vallja be, hogy rettentő félelem borzongatta az éjjel.

Reggeli után én a társaimmal lóra ültem és odébb vágtattam. A fürdőház előtt már ott várt a trojka, de a nyolc kozáknak híre sem volt.

Épp egy épületfának alkalmas, fiatal cédruserdő-részlet felé akartunk felkanyarodni az útról, midőn utólért bennünket a vágató háromlovas fogat.

Az ezredesné meg a hadnagy ültek benne. A kocszi mögött revolverrel, puskával fegyverkezve a szőke lengyel fiú lovagolt.

A kozák kíséret, dacára a sokszor ismételt parancsoknak, megkésett és míg utóléri a kocsit, a kis technikus csapott fel kísérőnek. Az arcáról az látszott, hogy ellovagolna az asszony után akár a világ végére.

A hadnagy a fák alatti tiszta hóban a vad csapásokat vizsgálta és szinte fájt a szíve, hogy nem szállhat le egy kis vadászatra és amint mi egy szélesen kitiport vaddisznócsapáson a cédrusok felé felkanyarodtunk, sokáig lobogtatta a kendőjét utánunk.

Han-ta-hecze állomástól mintegy 25 kilométernyi út volt előttünk a *Laó-je-ling* hegység vízválasztójáig. Folyton, szakadatlanul az őserdőben kanyargó patak mentén húzódó, keskeny erdei úton jártunk, majd a völgyfenék forrásos, mocsaras tisztásain, majd a hegylejtők meredek kapaszkodóin haladtunk a rengeteg közepében tovább.

Gyakran le kellett szállanunk a nyeregből, ha valami jeges, csúszós ereszkedő következett és kantárszárnál vezettük le a lovakat; sokszor meg kellett állnunk a keskeny út mentén, amint egy-egy vonuló katonacsapat haladt el mellettünk. Néhol meg a kátyúba akadt, kétkerekű khinai kocsit kellett elkerülnünk, amely óriási rakományával 12 lónak is elegendő dolgot adott, míg kiszabadult a jeges vizes kátyúból.

Az erdő alja mindenütt hóval volt borítva. Az óriási fák ágain is vastagon ült a fagyos hó, míg az

alsó faderékon bolyhos mohaprém zöldellett. A fa-törzseken apró kúszó madarak vadásztak, nagy tarka harkályok süvítve, kiáltozva rebbentek el fölöttünk, az út mentén mindenfelé fekete varjak sétáltak, figyelmesen átkutatva a helyet, ahol valami utas csapat pihenőt tartott. A fenyőlombok között kellemesen szűrődött át a ragyogó napsugár és az üde téli levegő csodálatosan felvillanyozta az idegeinket.

Mire megérkeztünk a vízvásztóra, már késő délután volt.

Egy keskenyen elnyuló, lejtős síkon az őserdő ki volt irtva, csak hírmondónak maradt itt-ott egy óriási juhar vagy egy sudár törzsű mandzsu cédrus, amelynek hatalmas alakja amint ott egyedül áll, valószínű faóriásnak látszik.

Egy sor apró, futtában összerótt, nyomorult faház volt az állomás, csupa ideiglenes tákolmány, mely az ősz folyamán készült a lerombolt épületek helyén. Még a vendéglő épülete talán a legtöbbet ért köztük, bizony örülnünk kellett, hogy valami fűtött helyen pihenőre leptünk.

Megérkezésünk után a vendéglő egyetlen szobájában, a forró teát szűrcsölgetve nemsokára már elégedetten nézegettük a violaszinben ragyogó hegyek táján a tűzpiros nap bájos lenyugvását.

Amint beesteledett, a vendéglő nagy szobája lassanként megtelt egészen utasokkal.

Mindössze két hosszú asztal volt a szobában, mellette támlátlan, festetlen székek, fapadok meg egy rozoga pléhkálya volt az egész butorzat.

A társaság, amely itt a vadon közepén véletlenül összeverődött, amilyen vegyes volt, épp oly érdekes képet nyújtott.

Az asztalfőn egy orosz generális és egy fiatal

vezérkari kapitány ültek. Az állomásfőnök meg a kozák főhadnagy, ki állomásparancsnok volt, mulattatták őket. Aztán mi következünk. Mellettem két tekintélyes terjedelmű khinai kereskedő foglalt helyet. Violaszín selyem köntösük fehér bárányszőrrel volt bélelve; elég meleg volt ugyan a fűtött szobában, de a világért le nem vetették volna a díszes ornatust. A khinaiak folyton a legélénkebb társalgást folytatták a mellettük ülő orosz kereskedőkkel, kik szintén *Harbin* felé igyekeztek.

Velünk szemben technikusok, távirdászok, a másik asztalnál gépészek, konduktőrök és egyéb vasúti alkalmazottak között néhány cserkesz egyenruhás, fegyveres-törös marhakereskedő foglalt helyet. Az ajtó közelében két vén, marcóna kozák csendesen teázgatott.

Nemsokára behozták a káposztalevest, kitöltögették a vodkát mindenkinek, aki kívánta és hamarosan megindult a falatozás.

A gépészek siettek a vodkát megismételni, az első pohár előtt azonban mindegyik keresztet vetett. A khinaiak mohó szürcsöléssel, végnélküli csamcsogással és elégedett nyögések közt fogyasztották a levesüket. A generális előbb a főtt hússzeleteket szedegette ki a levesből egy külön tányérra, megszógatta, mustárba hempergette, aztán amint egy szeletet felszúrt a villájára, hirtelen egy pohárka pálinkát hajt fel és sietve kapja be utána a gondosan előkészített húsdarabot.

A tisztek hasonlóképp előbb a hússal meg a vodkával végeznek és csak azután fognak a leves elköléséhez.

Közben már élénken folyt a társalgás, beszéd tárgya van mindenkinek bőven az uti élményei köréből.

A generális *Harbin*ből jő és *Vladivoszto*k felé tart. Azt a 100 kilométernyi utat, a hol még a vasuti közlekedés szünetel, lovon teszi meg a hadsegéde és néhány kozák kíséretében. Láthatólag tetszik neki a primitivus utazás és az egészséges téli sport szinte friss, fiatalos kedvre hangolja.

A főhadnagy a környékbeli portyázásairól beszél. A közeli vidék, a rengeteg erdő mindenfelé tele van khinai rablókkal. A nyár folyamán szétvert mandzsusereg maradványai itt a rengeteg erdő vidékén, fegyveres rabló-csapatokká alakultak össze.

Legnagyobb részt az éhség kényszeríti a csapatoakat a rablásra, mert különben megvolnának ezek békében, az erdő magányában.

Igen jellemző az az eset, a mi néhány hét előtt e környéken történt. Egyszerre, minden előzetes értesítés nélkül egy khinai őrnagy jelentkezik a helyőrségen 300 katonájával és felajánlja az embereit a vasuti munkálatokhoz.

A mérnök szívesen fogadta a katonákat, a kik itt már hetek óta békén dolgoznak ugyanazon vasutvonal felépítésén, a melyet egy félév előtt maguk romboltak széjjel.

Fegyvereiket, lőszereiket átadták a kozák parancsnoknak. Igaz, hogy csupa ócska, régi divatú fegyverek voltak, azt mondják, hogy az új szerkezetű puskáikat biztos rejtekben tartják.

Most itt még javában uralkodik a tél, a khinai katona pedig hidegben nem szeret hadakozni. A vasút az ellátás mellé még pénzt is fizet, így hát nem volna khinai — a khinai, ha nem alkudna meg a helyzettel és nem az előnyösebb megoldást választaná.

A kövér kereskedő szomszédaim szintén érdekes beszélgetést folytatnak az orosz kollegáikkal. Emezek

félíg komoly, félíg élcés kérdésekkel és megjegyzésekkel ostromolják őket, a khinaiak azonban egyetlen kérdést sem hagynak talpraesett válasz nélkül.

Főkép a lezajlott háborúról van szó és arról, hogy az egész khinai haditerv csúfos kudarccal végződött.

Kiakarták űzni az európaiakat Khina területéről és az lett a vége, hogy még a császári udvarnak is el kellett menekülni Pekingből. — «Bizony szomorú, hogy így történt, — mondja a khinai szomszédom — de mi magunk voltunk az okai, mert olyan dologba fogtunk, a mihez előreláthatólag kevés volt az erőnk, ha jobban rá készültünk volna, lehet hogy egész másképp fordultak volna a dolgaink. Dehát a khinai nincs a hadakozáshoz szokva, hisz Blagovjescsenszkben 60 fegyveres kozák több mint kétezer khinait kergetett az Amurba.

Ugyan van-e a világon másik ily gyámoltalan nép a melylyel ilyesmi megeshetett volna?

Hiába a khinaiaknak nem kenyere a háborúskodás. Mi kereskedő nép vagyunk és az üzletekben, az adás-vevésben, nem győz le bennünket a világon semmiféle nemzet.

Legyen csak sokáig béke Mandzsuoországbán, majd megfogyátok látni, hogy melyikünk az erősebb.»

Nagyon érthetően beszélt oroszul, érdekes meg gondolt, nyugodt volt az előadása és oly egyszerű tiszta logikával mutatott a dolgok mélyére, hogy szinte csodálkozásba ejtette az embert. Egész bizonyos ugyanis, hogy mihelyt a béke helyre leend állítva Mandzsuoországnak földjén és a szabad közlekedés és kereskedelem biztonságát mi sem veszélyezteti, bárki legyen is Mandzsuoországnak névleges ura, gazdaságilag és kereskedelmileg a khinaiak minden versenyben az elsők lesznek e téren, feltétlenül uralni

fogják a helyzetet és a felsarjadzó civilizációnak legközvetlenebb áldásait első sorban ők fogják élvezni, mert — békében ők az erősebbek.

A technikusok is élénken vitatkoznak, főleg az ideiglenes pálya hiányát fejtegetik, a melyeken nagy csodálkozásunkra helyenként 4%-os emelkedések vannak. Európában ilyen pályán már fogas kerékekkel járnak.

Erre a gépészek a legutóbbi katasztrófa részleteivel hozakodnak elő és egész nyíltan szidják a mérnököket, a kik oly könnyelműen kockára vetik a vonat-személyzet életét.

A rabló arcú cserkeszek már marhára alkudoznak az örmény kereskedővel, a ki a katonaságot és a vasuti munkásokat élelmezi.

Az ő sajátságos, kemény hangzású, kaukázusi nyelvükön beszélnek és az élénk gesztusaik és a vad szemforgatásukról ítélve könnyen el lehet hinni, hogy nem marhára, hanem emberek életére alkudoznak.

A két vén kozák örmester úgy tesz, mintha ártatlanul teázgatna, pedig ha a tisztok nem látják, a ködmönzsebből előkerül a rumos palack és időnként jól megszerzik a tartalmával a fogytán levő teájukat. Hiába a kozák hű marad a kedvenc mondásához a mi úgy szól, hogy: Ha ütök akkor ütök és ha iszom, akkor iszom. A mi annyit jelent, hogy ütni és inni csak alaposan szeret.

Már jól belemerültünk az éjszakába és lassanként az alvásra kezdünk gondolni. Az éjjeli szállás kérdése különleges taktikával lesz megoldva:

A századparancsnoknak csak egy szobája van és abban egy ágy meg egy fadivány található. Az ágyat felajánlja a generálisnak. Az állomásfőnök ugyan így van berendezkedve. Ő ma a fadiványon fog hálni az

ő vendége a vezérkari kapitány. A telegrafusok és technikusok maguk is valami szűk kis zugban vannak összezsufolva, köztük már nem fér el vendég, így aztán a többi jövevény itt marad a vendéglőben.

Nemsokára letakarítják az asztalokat és egymás mellé tolják a falhoz. Erre elő kerülnek a bundák, párnák, takarók, minden utasnak van magával elég ágyneműje. Az előkelő vendégek az asztalon hálnak, a kevésbbé előkelők az asztal alatt.

A kiállott kemény hideg és az egész napi lovaglás után nem igen válogatja az ember, hogy hova hajtsa le a fejét.

A sanfranciscoi — Palace Hotel — két méter széles pompás ágyait, az amerikai ipar ezen remekeit, ott létemkor a rafinált kényelem netovábbjának tartottam, de egész bizonyos, hogy az amerikai hotel fátyol-függönyös, dagadó párnás, menyezetes csodaágyaiban nem aludtam jobban, mint itt az őserdő közepében, a báránybőr bundán az asztalon.

Másnap reggel a tovább utazáshoz egy külön expedíciót szervezünk össze. A vízválasztó túloldalán már a kociút teljesen megszűnik, a gyalogösvény jeges ereszkedőin a lovaglás is folytonos veszedelemmel és nyugtalansággal jár, úgy hogy a következő állomásig hátralevő mintegy 25 kilométernyi utat gyalogszerrel szándékoztunk megtenni. E legközelebbi állomástól már ismét naponként közlekedtek a vonatok *Harbin* felé, úgy, hogy onnan már utunknak legkönnyebb része következett.

A vízválasztóról leereszkedő vasútvonal mentén, mintegy 10 kilométerre a legutóbbi éjjeli tanyánktól érdekes pályarészre hívták fel a figyelmet. Óriási töltések, hidak, bevágások és egy alagút voltak e szakaszon tervben. Ezen változatos és nehéz pályarész-

letnek a megtekintését és a helyi viszonyoknak részletes kitanulmányozását tűztem ki tehát a mai utazásunk egyik céljául.

VAZUL, a koreai inas, három teherhordó khinaira rakta fel a podgyászt, meg a bundákat, azonkívül két khinai kőfaragó és egy kőműves vállalkozó és INZEL a segédem voltak az expedició többi tagjai.

Reggeli után bekecsben, botosban, puskásan indulunk el az ideiglenes pálya mentén, a sűrűn rakott talpfákon, egyenletesen lépkedve haladtunk a merészen ereszkedő vonalon lefelé.

A vasut tervezői a *Lao-je-ling* vízvázlasztó legalacsonyabb nyergét keresték ki, hogy a vonalat átvezessék rajta és bár a hely 665 méternyire van a Japáni tenger színe felett: a környező hegytetőkön a hágó gerince 1200 méterig is felemelkedő csucsokkal van megszaggatva. Körülöttük mindenfelé az őserdőktől fedett magaslatok emelkednek, az erdőn át vágott keskeny nyílást is óriási szálfák sorfala szegélyezi. Ide, a sínek mentén kanyargó nyílás mélyére még nem pillantott be a reggeli verőfény, míg fent a hegytetőkön, az égbenyuló cédrusok zuzmarás lombjain már ezüstszinben csillog a reggeli napsugár.

Körülbelül 1—10 fok hideg lehet, de a levegő tiszta és a szélnek híre sincsen. A mint úgy automatikus egyforma léptekkel haladunk talpfáról talpfára, lassanként már jól felmelegsünk. A teherhordóink is leveszik már a nagy prémes sapkát és izzadt homlokukat kezdik törölgetni.

Rövid két órai menet után elérjük a helyet, mely utunknak főcélja volt.

Az ideiglenes pálya, a melynek mentén a vízvázlasztóról lejtöttünk, egy keskeny völgy-fenek erős esését követi, míg az épülő végleges vonal sokkal sze-

lídebb eséssel lévén tervezve, bár szintén mindenütt a völgy irányát követi, messze fennmarad a jobb-oldali hegylejtőkön. Az épülő fővonal mentén az erdő széles szallagban ki van vágva. Ez irtás folyton tájékoztat bennünket a pálya irányáról és tisztán kivehetjük azt a helyet, a hol a vonal egyszerre egy széles mellékvölgybe kanyarodik be és ott nyomtalanul eltűnni látszik. Ezen mellékvölgyben egy teljes körívben megkanyarodik a vonal és csaknem ott lép ki belőle, a hol oda befutott, de már ez útjában mintegy 30 métert ereszkedett lefelé.

Ez a hely, mely akkorában a «nagy kanyarulat» néven volt ismeretes, az egész mandzsuországi vasút legfestőibb része. A mellékvölgy, a hol a pálya megkanyarodik, egy bazalt kupoktól környezett, óriási katlan. A fenekén hárs és nyírfa erdő látszik, feljebb a lejtőkön juhar, éger és a mandzsu cédrus hatalmas fái egymás fölötti emeletekben terjeszkednek fel, egész a meredek sziklacsúcsokig.

A völgyfenéken már tisztások vannak vágva, az erdei munkások kigyózó gyalogutakat tiportak a fagyos hóban és egymást keresztező ösvények vesznek el az erdő sűrűjében.

Kis gyalogösvényen felkapaszkodunk a fővonal irányát követő jelző zászlókhoz, hol a bevágások, hidak, viaduktok kijelölt helyei tisztán átláthatók.

Egy fekete likacsos bazaltsziklára állva, előttem az egész havas völgy képe mintegy pompás térkép bontakozik széjjel: a hómező fehér alapján a lombtalan erdők borus szürke színben, a fenyvesek zöld foltokban, a távol sziklák pedig sötétkék színárnyalatokkal rajzolódnak le.

Amint ott állok a sziklán és elmerülve nézem ezt a gyönyörű téli tájat, a képzeletem már beleraj-

zolja a szűzvadon völgykatlanba a vasút szabályos körvonalát, a mit a sín pár le fog írni, a mint az alagútból kifutva, hatalmas töltésen, hidakon, bevágásokon át kanyarodva újból ide ér a bazalt szikla lábához. Mindez ma még csak képzeletben van meg, de a fantázia képei a valósággal bájosan simulnak itt egybe.

Aztán, amint jól kitanulmányoztam a vidék fekvését, néhány kőfaragóval elindultam a völgykatlan tulsó felére, hol a messzeségben egy gránitszikla jellemző körvonalait véltem felfedezni. Nagyon szerettem volna biztosan megtudni, hogy a bazalton kívül van-e más fajta kőzet, főleg faragható építő kő a völgy szegélyén, amire a hidak építéskor itt okvetlenül szükség leend.

Meredek völgyszakadékon, mindenütt óriás fák között, uttalan lejtőkön, mintegy két kilométert kapaszkodtunk a bokáig érő, fagyos hóban fölfelé. Amint elértük a hatalmas szikla alját, a vízár által lesodort törmelékéből már biztosan megtudtam, hogy gránit. Mint valami régi várrom megrongált oromfala, olyan ez a hatalmas sziklabástya, itt a bazalt vidék közepében elszigetelt gránit torony.

A szikla meredek fala élesen be van hasadozva, néhol egész nagy fák nőttek ki a repedésekből. Helyenként hatalmas, szegletes oszlopok váltak le a szikla falról és a völgyszakadék mentén lassan legördültek. Lent a szakadék szélesebb helyein mint egy elhagyott temető összedőlt sírkövei úgy hevernek a fák alatt elszórt, oszlopos gránittömbök. Itt századokon át csak a fagy meg a viharok ereje és a felhőszakadások rohanó vize bolygatta meg a mohos, ős, sziklát, ma először kopog rajta a kőfaragó acél kalapácsa.

Amint a khinai kőműves a szürke kőszikláról

lepattant egy darabot, szép vörös gránit élénk, csillogó felülete hasad ki a piszkos kőből, a lehető legjobb építő kő. Csak úgy ragyog a khinai arca, a mint tovább tördeli, kopogtatja a sziklát: «Hao-shito-san-hao!» nagyon jó kő, csak ezt hajtogatja. Amint a három khinai körül járja a sziklát, élvezettel nézegetik, méregetik a hosszát, a magasságát, aztán a mint meggyőződtek a terjedelméről, rágyujtanak a rézpipára és ott a szikla lábánál guggolva, maguk közt még soká eldicsérgetik a pompás követ.

A közelben néhány óriási cédrus vihar verte törzse meredezik az ég felé. Alattuk a hó le van gázolva, nem rég lehetett, hogy itt vendégeskedtek a vaddisznók a fenyőtoboz makkján, friss nyomuk még mindenfelé meglátszik. A szűz vadon rengeteg mélyében csak a fenyő lombok közt átsurranó, csendes légáramlat különös sugása hallatszik, majd a harkályok kopogása és a völgy fenékről a favágók fejszezsapásának hangja ér fel hozzánk. Különben ünnepélyes csend van a rengetegben.

Kipihenve magunkat elindultunk lefelé a völgyfenékre. A teherhordóink már utra készen állnak a tűz körül. VÁZUL pedig teával és némi harapni valóval kedveskedik. Ezalatt a segédem lelkesedve mutoztatja a vidék szépségeit. Még mi távol voltunk ő is szemlét tartott a környéken, már ki is választotta a helyet, a hova lakó házat lehetne építeni, a műhelyeknek, raktároknak is volna tér mellette, aztán már kinézte hol kellene utat vágni a fa- és kőszállító pályáknak, hol lehetne szabad teret hagyni a kőfaragók munkahelyének. Szóval nagyszabású, szép munka berendezésének körvonalai kezdenek kibontakozni a szemeim előtt és mennél tovább szemlélem az érdekes vidéket, annál több szépséget fedezek fel benne.

Amint a cédrusok sötétzöld lombjaitól koszorúzott, havas völgy fölött a délutáni napsugár csillog és a végtelen ég szűzi kékjével átöleli a mosolygó téli tájat, úgy érzem, hogy búcsúztomban önkénytelenül vissza kellene kiáltanom az elmaradó völgybe, hogy: a viszont látásra.

Az embereim a sínek mentén jól előre haladtak. Sietnünk is kell, mert még vagy 15 kilométernyi út van előttünk és az idő már jól előre haladt. A talpfák mentén egyenletes léptekkel baktatunk már egy jó félórát, mikor a hátunk mögött egy robogó vagonett erős zörgése hallatszik. A pályafelvigyázó igyekszik rajta *Shito-héze* állomásra.

Mikor elér bennünket megállítja kocsiját és megkínál üléssel.

A rövid délutánból bizony már nem sok van hátra és így nagyon szívesen elfogadjuk az ajánlatát. A podgyászunknak is jut helye a kocsin, de a népség *VAZUL* vezetése alatt, gyalogszerrel utazik tovább.

Felhúzom a bundát és elhelyezkedem a kis járóművön. Aztán gyorsan gördülve megindul a kis kocsi élénk zakatolással a lejtős uton lefelé. Az útmester néhányszor megcsavarja a féket és hirtelen meglassítja a kocsi járását, hogy biztos legyen benne vajjon jól fog-e a dörzsfék, aztán vigan megereszti, hogy csak úgy repülünk rajta tovább.

Lassanként a völgy mindinkább kitágul, a vidék szelidebb, a fák alacsonyabbak lesznek, aztán néhol már tisztás is következik, míg végre egy órai robogás után elérjük az őserdő kijáratát, *Shito-héze* állomást.

Itt már újra sík vidék, a fűzek és nyírfák birodalma kezdődik és a messze horizonton rajzolódó hegyhátak mögött a letűnő nap bájos esti pírja látszik.

Shito-héze állomáson fütött szoba, vacsora és ágy várakozik reánk és az elmúlt napok uti fáradalmaikt itt már kényelmesen kipihenhetjük.

A következő nap egy része azzal telt el, hogy a mérnöki irodában átvizsgáltam az építési terveket és részletes információkat szereztem a vasutnak megismert szakaszain a tavasz folyamán megkezdődő építkezésekről és azok feltételeiről.

Shito-héze állomásról ez időben naponként indultak vonatok *Harbin* felé. Ezen vonatok azonban csak üres teherkocsikból voltak összeállítva, melyekről az építő anyagot, az élelmiszert és egyéb árukat az építés helyén lerakták és aztán visszafelé indították *Harbinba*.

Szerencsénkre mégis találtunk a vonatszemélyzet számára berendezett teherkocsiban a körülményekhez képest elég tűrhető helyet. A kocsink belseje vastag nemez pokrócokkal volt kibélelve és egymás fölé helyezett deszka hálópelyekkel volt berendezve, a vagon közepén kályha állott, melynek kéménye egyenesen felvezetett a kocsiki tetejére.

Így egyrészt a hideg ellen teljesen védve voltunk, a deszkapadok pedig bundákkal és takarókkal leterítve, nagyon kényelmes fekvőhelyet kínáltak, szóval mindenképpen tűrhető állapotban folytattuk a lassú utazásunkat.

A nap folyamán mindössze 60 kilométert haladtunk és az egész éjjelt *I-mön-pao* állomáson töltöttük el.

Másnap reggel, még a vonat indulása előtt elegendő alkalmunk volt bejárni az állomást, mely a háborús idők folyamán talán még sokkal nagyobb mértékű pusztulásnak volt kitéve, mint *Han-ta-héce*.

Az épületek, raktárak, mozdonyszínek, teljesen romokban heverték, néhány lokomotív összeégve,

verve, egészen hasznavehetetlen állapotban állott a szerteheverő romok között. Egész óriási fekete térség jelölte a felégetett tűzi- és épületfa rakodók helyét.

Az összeégett és hasznavehetetlené tett géprészek és szerszámok egész garmadával voltak helyenként összerakva, mert állítólag egy khinai és orosz tisztviselőkből összeállított bizottság fog a vonalra kijönni, hogy a kár nagyságát, vagy helyesebben a khinai kormány által fizetendő kárpótlás összegét az egész mandzsuriai vasút mentén megállapítsa. Addig úgy látszik, az épületek újból való felemelését sem akarják megkezdeni és az összes vasuti személyzet egyelőre csak ideiglenesen összerótt faviskókban húzza meg magát.

I-mön-paó-ból lassan döcögtünk tovább a hosszú tehervonattal és utunkban a mindinkább kiszélesedő halmos téli táj egyformasága kísért tovább.

Az erdő lassanként teljesen elmaradt mögöttünk és a messze elterülő halmos vidék művelésre alkalmas völgyei követték egymást a vonal mentén, hogy tovább ellapulva, a Szungari kiterjedt alföldjének síkjával olvadjanak össze.

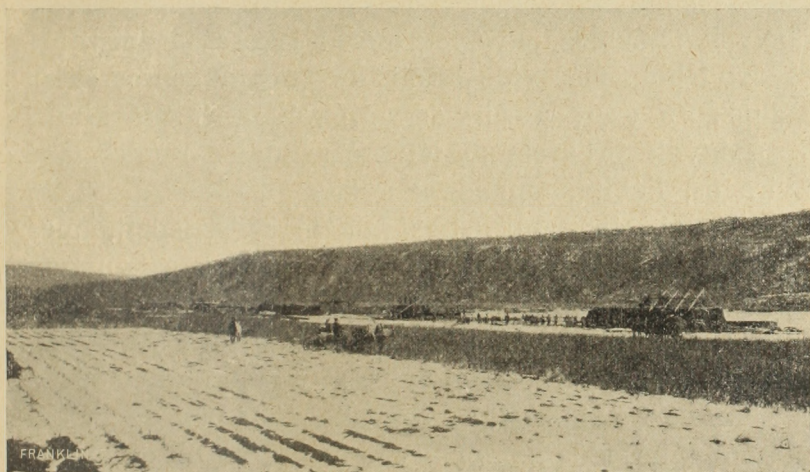
Az éj folyamán valami előttünk érthetetlen oknál fogva megállt a vonatunk. Amint a vonat rázkodása megszűnt, mélyen elaludtunk és a fűtött kocsiban hosszú nyugalmas pihenésből jutott ki a részünk.

Már jól előre haladt a reggel, a mikor mégis kíváncsiak kezdtünk lenni és kiküldtünk valakit, hogy tudja meg a késedelem okát.

Meglepetve, de mosolyogva hallottuk, hogy az éj folyamán a mozdonyunk és néhány első kocsi kisiklott és míg segédmozdony nem érkezik, utunkat tovább nem folytathatjuk. Oly mélyen aludtunk az

elzárt kocsiban, hogy közülünk senki sem vette észre a kisiklás okozta rázkódásokat.

Míg a mozdonyt meg a kisiklott kocsikat a homokból kiemelték, az elgömbült síneket kiváltották és a pályát valahogy nagyjából rendbehozták, elég időnk jutott arra, hogy a közelben lévő *A-zsi-hó* khinai várost megtekintsük, a hová néhány utitársam kíséretében elindultam.

A-zsi-hó vidéke.

A-zsi-hó eredeti khinai modorban, össze-vissza épült város. A legszegényebb sárkunyhók között csinos téglá, falú, díszes sárkányos fedélormú épületek, boltok, raktárak, váltakoztak.

Az utcák szegélye tarka cégérekkel, oszlopokkal, aranybetűs táblákkal van kirakva és mindenfelé a rongyos, kék ködmönös khinai nép sokasága tolong, szóval a hamisítatlan khinai világ jól ismert, egyforma környezete fog bennünket körül.

A-zsi-hó Közép-Mandzsúországnak egyik igen jelentékeny kereskedő városa, mely most a vasút kié-

pültével szinte gócpontja lett a mandzsuriai termékekkel űzött kereskedelemnek. Az óriási vasút egy jó részét innen látják el élelmiszerekkel. Így tél idején egész vonatok szállítják a megfagyott sertés és marhahúst a vonal legtávolabbi vidékére. A vasút mentén dolgozó khinai munkások összes szükségletét, a lisztet, kölest, olajat, szeszt is mind innen szerzik be a délkelet felé eső vasút-szakaszokra.

A-zi-hó népességének csak egy csekély része beszéli a mandzsú nyelvet, mert a lakosai legnagyobb-részt Khina más vidékeiről ide települt emberekből állnak és ezért utcáin az apró lábon tipegő khinai asszonyok gyakrabban láthatók, mint a rendes lábú virágos, bóbitájú mandzsú nők.

Amint elhagytuk *A-zi-hót* már esteledett, még mintegy 45 kilométernyi út volt előttünk a Szungari partjáig és még egy egész éjjel át tartó, lassú dőcögés után értük el Harbint, a 10 napi fáradságos utazásunk végcélját.

A hely, ahol *Harbin* épült. 1898-ban még szélesen kiterjedő homokpusztaság volt. A Szungari partjának ez a része az építési anyagot szállító hajók kikötésére és a folyót átszelő híd építésére egyformán alkalmasnak kínálkozott és tisztán ezen körülmények határozták meg, hogy e helyen város épült.

A Szungari partján e tájon néhány ős ezüstnyárfa liget zöld foltja szakította csak meg a folyópart egyforma, lapos vonalát. E ligetek régi khinai sírhelyeket árnyaltak be és *Haó-bin*-nek hívták khinai nyelven e sírok környékét. E szóból az orosz nyelvnek alkalmasabb, keményebb hangzású *Harbin* keletkezett és így kapta a Szungari partján születő érdekes új város a nevét.

A hatalmas vasuti híd építésének előkészületeit

1900 év őszén kezdték meg. A hídmeder pilléreit igen eredeti módon alapozták. Megvárták ugyanis azt az időpontot, mikor a folyó úgy november legelején egész szélességben befagyott. Ekkor a keszonokat egyenest a jégre helyezték el és a jeget kivágva, sülyesztették le. A munkaprogramm úgy volt megállapítva, hogy tavaszig minden pillér fel volt falazva. Az építéshez kellő összes anyagot a jégen épült vasuton szállították a pillérekhez és még a vasszerkezet egy jó részét is ellehetett helyezni a jégre épült állványokról. Csak a híd középső szerkezetének szereléséhez kellett pillotakon nyugvó állványozást alkalmazni. A következő év nyarán a közel egy kilométer hosszúságú híd átadatott a forgalomnak.

A Szungari partján mindjárt kezdetben egész kis gyárváros épült, a hol a tengeren és a folyók víziútján ideérkezett gép és kocsí alkatrészekből állították össze a mozdonyokat, a vagonokat, gőz- és elektromos gépeket, szivattyúkat, szóval az építkezések legkülönbébb segédeszközeit.

Gőzmalom és fűrésztelep pedig már Mandzsuország terményeit dolgozta fel, a melyek szintén a folyó vizén érkeztek a felső Szungari messze tájairól.

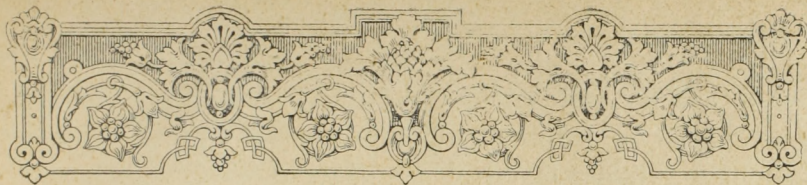
Ez időben már Harbin minden részében egy keletkezőben levő új élet ébredése látszott. Az épülő új városrészek arányai, a felpezsdülő forgalom élénksége, csodálkozásba ejtették ezen rohamos fejlődésnek első szemlélőit.

Megérkezésünk reggelén óriási szél süvöltött végig a végtelennek tetsző sikon és a hőmérő 30 C fokot mutatott, a mi itt januárius hóban egészen megszokott temperatura. Szerencsénkre hamarosan fűtött helyre kerültünk. Harbin első vendéglőjében kaptunk szobát és bár igen magas árért, mindenhez hozzá jut-

hattunk, a mit a fizikai jólétünk igényei megköveteltek.

A jól megérdemlett pihenés után a keletkező város és a sokféle érdekes építkezés megtekintése következett. Aztán utam főcélját is hamarosan elértem, a mennyiben az igazgató főmérnöknél tett látogatásom alkalmával megkaptam az engedélyt, hogy *Shi-tó-héce* állomáshoz tartozó vonalszakaszon tetszésem szerint megtelepedhessem és az ott meginduló építkezésekre az ajánlataimat megtehessem.

TIZENEGYEDIK FEJEZET.

Vasútépítés Shitó-héce körül.

AKORA tavasz folyamán visszatérve Shitó-héce állomásra, az ottani mérnökségnél ajánlatot akartam benyújtani a «nagy kanyarulat»-nak nevezett hegyi pálya szakasz kiépítésére. Ez alkalommal arról értesítettek, hogy ezen szakaszra vonatkozó építési tervek még nincsenek véglegesen jóvá hagyva és hogy az általam is ismert terveken lényeges változtatások fognak tétetni, a minek folytán az építés megkezdése a «nagy kanyarulatban» előre láthatólag egész augusztus haváig el fog húzódni.

Együttal azonban arról is értesítettek, hogy a vasutvonal további szakaszain egy sorozat kisebb köhid kerül építés alá, mely munkákat azonnal meg lehetne kezdeni, sőt augusztus haváig az egész munka befejezhető is volna. Felszólítottak, hogy egyelőre ezen építkezésekre vállalkozzam.

Mivel komolyan el voltam határozva, hogy «a nagy kanyarulat»-beli építkezéseket kivárom, kevés gondolkozás után elfogadtam az ajánlatot.

Megkötöttük az egyezséget és én azonnal elküldtem a régi munkásaimért, kőműveseimért és felügyelőimért.

Mire az embereim megérkeztek, már tavaszra haj-

lott az idő, a hó a tisztásokon már nagyrészt elolvadt és csak az erdőben, a mély völgyszakadékokban, meg a sziklák árnyékos oldalán fehérlett még egy-egy olvatomag hó folt.

Mire a húsvéti ünnepek megjöttek, már vígan fejtettük a gránit sziklát, egyéb apró előkészületek, a lakóház és a raktárak építései is javában folytak.

A Shitó-héce és Hami-héce nevű folyócskák összeömlésénél, az állomástól mintegy 10 kilométerre egy szép, ritkás erdővel fedett félszigeten üttük fel a tanyánkat.

Addig, a míg a lakóház elkészült, egy egyszerű vadászkunyhót tákoltunk össze. A belsejét kibéleltük gyékénnyel, szövettel, tűzhelyet is állítottunk a közepébe és még az ünnepek előtt kiköltöztünk az új telepünkre.

Április hóban a Shitó-hécén és a Hami-hécén már lefutott a jég, mire a koreai munkások kirakták fűzfakosaraikat és körülöttük az egész patak medrét elvesszőzték, hogy az ár ellen felfelé törekvő halakat a kasba tereljék, aztán egész éjjeleket elvirrasztottak a kosaraik közelében.

A sziklás meredek vízparton, ahol a folyó sodra erősen nekivág a magas partnak, egy kiálló kőtömbre máglyát gyújtottak és a sötét, borus éjszakákon vagy a hold lenyugvása után szigonynyal vadászták a tűzfénye által oda csalogatott halat.

Érdekes volt halgatni a meséjüket reggel, a mint egy-egy frissen fogott szép nagy hallal beállítottak a konyhába.

Azok a halak, a melyeket megfogniok sikerült, szerintük mind igen kicsinyek voltak azokhoz képest, a melyek elmenekültek. Nagyon sokat emlegettek egy óriási nagy vörös halat, mely szerintük akkora mint

egy ember és a melybe nem merik belevetni a szigonyt. Éjjel a patakparton ballagó, nagy fekete medve is szörnyen rémitgeti őket, ha egyszer meglátják aztán egyébről sem beszélnek, mint a nagy medvéről, a mely eleinte akkora volt mint egy nagy disznó, később akkora lett mint egy bika.

A gyáva és szörnyen babonás koreai hajlandó mindent a rejtélyes és félelmes oldaláról felfogni és háttart nem ismer képzelődése.

Április hó végével már mindenfelé a tavaszra ébredés első jelei mutatkoztak a vidéken.

Fenn a magasban kiáltozva, kajsza vonalban huznak a vadludak, még lejjebb a csalitos árterek fölött apró csörgő kacsaák suhannak keresztül. A varjak már párosával járnak az erdőn és a fészekrakás előkészületeivel foglalkoznak. A déli napsugárban apró repkedő rovarok cikáznak és a korhadó levelek meleg takarója alól kis sárga virágfejek tekintetnek elő.

Bár a verőfényes napokon az enyhe tavaszi szellő suttogása ébresztgeti a vidéket, az esték még mindig elég hűvösek.

A közeli kiöntéses, vizenyős helyekről még csak elvélve hangzik a békák brekegése, a koreai pásztorok estére tüzet gyujtanak és a mellett melegedve őrzik az ökröket. A levegő tiszta, átlátszó, az esték csillagfényesek.

A khinai munkások a tavaszi estéken nagy élvezettel üzik a békavadászat sportját. Sajátságos és első pillanatra rejtélyesnek tetsző kép ez a khinai béka vadászat, a mint úgy hármankét meglapulva, lassan, óvatosan, csúsznak előre a vizenyős avarban. Egyiknél hosszú botra erősített lámpa van, a másik a kosarat tartja, a harmadik, a vadász négykézláb mászik és a lámpafény felé ugró békát a kezével elkapja.

Ily vadászat után az olajban pirult tavaszi béka kitűnően ízlik nekik és mint különösen jóízű specialitást dicsérik e békasültet. Később azonban utálattal fordulnak el tőle és azt tartják, hogy a mikor a béka már nagyon lármázik akkor nem megenni való.

Amint a tavaszi éjj mélységes csendje ráborul az erdőre, a meglapulva sompolygó békavadászok az erdő szegélyén már egész rejtélyes alakoknak látszanak; apró baglyok nesztelenül lebbennek el a fejünk felett és az esti nyirkos hűs levegő után szinte jólesik már a kunyhó kellemes, száraz melege.

A tűzhelyen bőséges parázs izzik, a szamóvárban forr a tea víz és az egész kunyhót betölti csendes zümmögése és a tűzhegyről áradó halvány sugárkéve; harmonikus, békés esti hangulat varázsa reszket a kis vadásztanya enyhe légkörében.

Amint újra elröppent néhány hét fölöttünk, beköszöntött a viruló május és vele együtt új, érdekes, élénk élet vette kezdetét az erdőn.

A vidék szépsége napról-napra elragadóbb gazdagságban kezdett kibontakozni és mindenfelé dús virágpompától ékes ünnepet ült a tavasz.

Egy elhagyott folyómeder kanyarulatába zárt fél-szigeten építettük fel a lakóházakat és a raktárakat. Nagyon kiméltük a fákat az építés közben és csak azt vágtuk ki, amelyre elkerülhetetlenül szükség volt úgy, hogy amint az épületek elkészültek, a telepünk díszes parknak a közepén állott.

A kis szigetet a régiebb időben bizonyára gyakran előntötte az árvíz és valószínű, hogy ezt a sok különféle fát, vagy tán azok magvát, a vízárja sodorta oda össze, mert egész kis botanikus kert díszlett ott körülöttünk, melyben az őserdő majdnem minden fája képviselve volt néhány példánynyal.

A ház mögött, a vízpartján hatalmas fehérderekű nyárfák között egy sugártörzsű, egyenes fenyő emelkedett büszkén az ég felé, széles oldalágai beárnyékolták a környéket. Körül a vízpartján orgona és jázminbokrok sűrű csoportjai, alacsonyalma és vadkörtefák és a galagonya tüskés cserjéje fogták el az utat.

A bokrok mindenütt különféle fajtájú, kúszó növényekkel voltak összefonva és a telep körül majdnem áttörhetetlen sűrű eleven sövényt képeztek.

A ház előtt szép magas diófa, pompás körisfák, simatörzsű karesú akácok, egynehány vastagháncsú bársonyfa egészítették ki az udvar változatos fagyűjteményét. A ház mögött, a folyó kanyarulat tuloldalán és a ház előtt, a vasuti töltésen túl mindenütt az őserdő érintetlen vadonja következett.

Amint a napok melegebbek lettek, legelőbb a füzesek kezdtek életre ébredni. Az ágak végein szétfoszló ezüst barkák helyén apró illatos fürtöcskék jelentek meg. A fehér nyírfa koronája egyszerre mint ha valami finom halványzöld pókháló szövettel vonódott volna be, a vadkörtefa meg a galagonya bokor óriási bokrétáknak látszottak. Az orgonacserjék tetején az apró zöld levelek között fehér bimbócskák himbálóztak, a rügyszó nyárfák koronájáról fehér pelyh felhő fut le a reggeli szél.

A hegytetőn a távoli cédrusok sötét zöld foltjain a fakadó rügyszó világos árnyalatokat festenek. A vizegyes mélyedésekben már jó arasznyira megnőtt a fű, míg a magasabb helyeken a rövid zöld pázsit kék és sárga virágdisztól tarkálott.

A varjak már rég megrakták fészkeiket, a tojók már elültek, a hímek pedig élelem után járnak és nagy károgás közt táplálják a tojáson ülő párjukat.

A kakuk élénk kergetőzéssel űzi szerelmi játékait, messzehangzó kiáltását, bohó brekegéssel cifrázza ki, vig kakukolásától csak úgy viszhangzik az erdő. A kakuknak könnyű, neki nincs más gondja, dolga, csak a vidám szerelmi játék.

A sűrüből az örvösgalamb szomrú, mély bűgása hallatszik, meg a búbos banka mindig egyhangú u-u-u-zása. A virágos jázmin bokorból a fülemile rövid kis csattogó éneket ismétелget, bizony nagyon szegényes a muzsikája, hozzá képest az európai rokonai nagytehetségű zeneművészek.

A hajnali napsugárral kezdődik e vidám, hangos, eleven élet és a tavasz ünnepének sokhangú muzsikája egész nap szól az erdőn késő alkonyatig.

Kora reggel házunkhoz rendesen ellátogat egy-egy harkály, a faház falait gondosan végig bogarássza és a gerendák repedései közé bemenekült rovarokat vadásztatja ki onnan.

A szobában úgy hallatszik a kalapálása, mintha valaki az ajtót kopogtatná. Minden reggel erre ébredünk fel és mindig újból megmosolyogjuk a harkályt, a mely kiűzte az álmot a szemünkből.

Az ablakon már a fényes napsugár szűrődik be a szobába és a mint az ajtót kitarjuk a virágillatos, friss reggeli lég árja tódul be rajta.

A khinai boj már a konyhában sürgölődik és víg dudolás között süti a tojás lepényeket a reggeli teához.

A reggeli végeztével elindulok a munkásaim után. Eleinte az ideiglenes pályán, a talpfákon ballagok néhány kilométert. A fű még mindenfelé harmattól csillog; ezer apró rovar röpköd a légben, fölöttem nagy, hegyes szárnyú, rövidnyakú szirti fecskék nyílként repülve, sikongva hasítják át a léget. Illatos, ragyogó, mosolygó az egész környék.

Lassan elérem az épülő hidat. Már messziről halom a kőfaragók acéljának csengését, a munkások éneklését és vidám hahotázását.

Előbb a kőfaragókat járom végig, átvizsgálva minden egyes munkában lévő követ, aztán a kőmivéseket, a cement-vakolat keverőket kell végig nézmem, a munkájukat megbírálnom, a napszámosokat számbavennem. Mindez alig múlik el apró pörlekedések, kisebb csetepaté nélkül.

A khinai vállalkozók, a munkavezetők ott vannak mellettem, azok közvetítik, magyarázzák az észrevételeimet vagy kifogásaimat.

A khinai munkással csak kedélyes úton lehet eredményt elérni, az erőszakos vagy goromba fellépésre a különben jóindulatú, türelmes ember egyszerre csöknyös, engedetlen számárrá változik és lehetetlen többé igazán hasznát venni.

Eltelik néhány óra, míg minden munkahelyet bejárok és minden csoportot ellenőrzök, közben kiérek a Shító-héce folyó partjára.

A sebesen rohanó víz medrében nagy gránittömbök hevernek, néhány koreai halász a meder közepén, a kövön állva pisztránggra horgászik; néha egy-egy deszka-szállító tutaj úszik lefelé. Sok bajjal halad keresztül a rohanó sellőkön, gyakran szétszakad a sziklán a rozoga alkotmány és a szegény khinai tutajos csak nagy ügygyel-bajjal tud kivergődni a folyó partjára.

A csendesebb helyen, a parti kövek közt apró barázdabillegetők vadásznak, kis viziszalonkák fütyülve rebbennek át a víz fölött, a jégmadár, egy acélkék színű hegyes csőrű madár a sekély zátonyon vadászik, a vöröses violaszín tollú, cinóberszín csőrű, gyönyörű halász madár a jegenye tetején nagyhangon skálázva figyel, hogy mi történik lent a köves parton,

Az épülő hidtől egy keskeny vágányú kis vasút vezetett az erdő sűrűjébe. Ez volt a kőszállító pálya, mely egy hatalmas gránit sziklánál ért véget, honnan apró kocsikon szállították le az épülő hidhoz.

Jó sokáig eltart míg a kanyargós pálya végére érek, az igazi ős vadon közepébe.

Az óriási mohos kőszikláról már jó nagy darabot lefeszeggettünk és a szállításra alkalmas kő szabályos rakásokban van összehordva a kis vasut mentén.

Innen egy kanyargó gyalogösvény vezet tovább és elveszni látszik a rengeteg erdő sűrűjében. Ez ösvényt a kőfejtő munkások taposták ki a sűrűségeen keresztül és vissza lehet rajta jutni a munkások kunyhóihoz a telep közelébe. Az egész út csak olyan keskeny, hogy egy ember átsurranhat rajta, de előre meg hátra alig látni néhány lépést,

Nem sok ideig haladok ez ösvény mentén, mikor egy fordulónál már elhal a kőfejtők csákány csapásainak hangja, elhal és tovább csak a rengeteg erdő végtelen magánya fog körül. A csend szinte félelmetes, még a lábam alatt összeroppanó száraz galy zörgése is szinte nagy lármának hallatszik és sokszor önkénytelenül is meg kell állnom mintha kellemetlenül érintene a zörgés, a mit jártamban csapok.

Egy vastag fatörzsnek támaszkodva aztán szinte gondolatnélküli mozdulatlanságban állok ott jó darabig. Körültem az óriás szálfák szinte merevek és mozdulatlanok, csak a legkisebb leveleik libegnek egy kicsit, az alig érezhető légáramlat szárnyán, pedig azok a nagy fák mozdulatlanságuk mellett is épp úgy élnek mint én, és minden sejtjükben az élet csodálatos ereje kering, ami a föld rétegeibe mélyen lefuródó hajszál gyökérből a libegő kis levélkébe szállítja az éltető nedveket, szakadatlanul keringve, forrva benne folyton

gyarapítja, neveli és növeszti ez a csodálatos erő az ágak minden hajtását, melyek felkíváncsoznak a mosolygó kék ég felé.

Amint ott mozdulatlanul, gondolat nélkül állok és csak lassan szívom az üde friss leget magamba, érzem a mint az ereimben nyugodtan lüktet a vérem és ebben a pillanatban olyan mintha egész természetesnek tudnám találni, ha most lábam egyszerre gyökeret verne, a karjaimból ágak nőnének ki és apró libegő zöld levéllombbal volna borítva a fejem.

Egy vidám kis cinke száll le a közelembe egy száraz ágra, a lábaim mellett tarkahátú, parányi evet surran el, míg a magas fatörzsön mint valami rejtelmes erdei gnóm, hosszú fülű, fekete mókus nesztelen ugrásokkal cicázik. Az ugrándozó kis madár különös gyanakvó bizalmatlansággal tekintget felém és a mint végre önkénytelenül megmozdulok, ijedten rebben odébb. A fekete mókus is sikongva ugrik el biztos távolságra, hol valami vastag ág mögül hegyezi a bojtos füleit és erősen szemmel tart, hogy vajjon mit csinálok. A mókus és az ijedt madár mintha figyelmeztetnének, hogy én bizony idegen vagyok ebben a környezetben. A távoli harangszó is ide hallszik; acélsínt kongatva, a dél idejét jelzik, mire aztán csendesen megindulok haza felé.

Ebéd után a vasútvonal más részén folyó munkákhoz visz az utam. Egy helyen az alapgödröket ássák és a khinai munkások hangos la-lá-zá-sok közt szivattyúzzák a bőséges talajvizet. Másutt a homok, cement és a kőszállítás folyik, a hol mindig akad valami megnézni vagy elintézni való.

Mire innen megjövök már rendesen eltelt a délután java, a nap már ferdén éri a lombos fák koronáját és az egész telepen elnyúló hűvös árnyék pihen. Ilyen-

kor kiülünk a suttogó fenyőfa alá teázni, és ott várjuk be a napnak egy még hátra levő, érdekes mozzanatát.

Ez időtájt szokott elrobogni a vegyesvonal, mely Harbinból az orosz határig már naponként közlekedik. Mindig fedezünk fel a vonaton ismerőst, rendesen lekiállt róla valaki, valami értesítést, gyakran levelet vagy csomagot is dobna le a számomra és ha véletlenül nem akad más ismerős, hát a kalauz üdvözlő bennünket. Jó napot és kellemes teázást kíván, látszik rajta, hogy szívesen ott hagyná a vonatját, hogy itt a virágos erdő közepében, a terített asztal mellett kidiskurálja magát.

Amint a hosszú vegyesvonal eldübörög, felszálló füstje lomhán húzódik el az erdő fölött és lassanként beáll az alkonyodás.

A vonal mentén hosszú sorokban ballagnak a khinaiak a kunyhóik felé, hol a szakácsok a főzőkanállal a pléhtálat kongatják, jelezve, hogy az estebéd elkészült és hogy ismét elmulóban van egy hosszú tavaszi nap, a változatlan egyformaságban lepergő időnek egy láncszemecskéje.

Junius hó közepével egyszerre beköszönt az esős évszak, mire aztán hamarosan eltűnik az ünnepi hangulat az erdőn, emberre, állatra nézve elmúlik minden gyönyörűség.

A nyári monzun-szelek junius hó közepe táján meghozzák az esőt, ami két hónapon át bőségesen öntözi Mandzsrország földjét.

A folyók megáradnak, kiöntenek, az utak járhatatlanokká válnak, a tropusokra emlékeztető nedves, párateli légkörben aztán hihetetlen buján sarjadzik a vegetáció, majdnem szemmelláthatólag nő, fejlődik, érik minden termés.

A nyári monzun délkeletről, a tenger felől jövő és

a Góbi sivatag pusztái felé törekvő légáramlat, mely hatalmas esővel egyenletesen tódul be a kontinens belsejébe, mintha a tenger partjáról valami óriási fűtatóból törne elő.

Mikor a szél megindul, az ég rendesen még felhőtlen, de a légből kavargó finom porból homályos fátyol szövődik a Nap elé és azon át bizonytalan, sápadt sárgás színben dereng az egész környék; aztán rohanva zúdul a felkerekedett orkán növekvő sebességgel tovább.

Az erdőben recsegve, ropogva dülöngének a fák, őrrült kavargással repülnek a letört ágak, lombok, levelek.

Az irtás szélén megmaradt szálfák, melyek az erdő sűrűjében nyultak fel ily magasra, nem állják ki az óriási vihart. Tövestől fordulnak ki a laza homokból, egyenes törzsük a vasuti sinen darabokká törik össze.

Rendesen egész nap eltart a nagy szél, míg végre megjönnek a felhők.

Eleinte a sebesen rohanó felhőkből ferdén csapódó zápor pásztázza végig a vidéket, később az eső mind egyenletesebb lesz, az egész égbolt egyforma szürke színbe borul és szakadatlan árbán zúdul lefelé a bőséges eső.

Harmadnapra a szél ereje egészen megcsökken, a kövér vízcseppek már majdnem teljesen függőlegesen hullanak, mintha valamely óriási, kifogyhatlan medencéből szűrnék reánk szakadatlanul a vizet. Esik, esik éjjel-nappal szünet nélkül tovább....

A vadon közepében ilyenkor bizony nem valami kedélyes az élet.

Naphosszant egy lépést is alig lehet kimozdulni a szobából, a ház környékén felázott homokban bozáig süpped le az ember.

A *Shitó-héce* és *Hami-héce* folyócskák hatalmasan megáradva, kilépnek a medrükből és a lapos helyeken mindenütt sárga, iszapos vizár hömpölyög.

Az ideiglenes vasuti pálya össze-vissza süpped, kidőlt fák torlaszai hevernek a sineken és néhány napra lehetetlenné válik a közlekedés.

A khinai munkások a kunyhóikban össze bújva az egész időt heveréssel töltik, a világért sem lehetne látni közülök egyet is az uton.

Mi is naphosszat a szobában ülünk, ha az olvasást megunjuk, kibámulunk a változatlanul egyformán szakadó esőbe, ezenkívül a teázás, étkezés és alvás az összes multságunk.

Ugy látszik, hogy a szabadban élő emberek álma pontosan a barométer állása szerint szabályozódik. Amíg a légsúlymérő esőt mutat, a nap minden szakában el fogja az embert egy rövid álom. Aztán a csendesen szundikálásban itt nem zavarja semmi láрма, egyéb neszt sem hallani mint a szakadó eső egyforma zugását, a faház oldalán és tetején a sűrű esőcseppek kopogását.

Igy tart ez az egyhangú élet néha egész hétig megszakítás nélkül változatlanul, míg egyszerre aztán szinte kellemes meglepetésnek vesszük, ha napsugáros reggelre viradunk.

Ilyenkor az égbolt egyik fele már felhőtelen tiszta, a reggeli napsugár forrón tűz, gőzölög a felmelegedett nedves föld, vibrál, reszket az egész párás légkör. Különbben teljes szélcsend uralkodik, a fák levele mozdulatlan.

Délfelé azonban már nagy, sötét gomoly felhők gyűlnek össze, lassan nehézkesen úsznak a hegyek és erdők fölött tovább. A nap időnként teljesen elvész a sötét páratömegben, a felhők sötét gomolya-

gán vakító villám cikkázik keresztül és utána a távoli mennydörgés moraja hallatszik.

Délutánra aztán igazi nyári zivatar, fenséges dörgéssel és villámlással kísért égháború vonul el fölöttünk.

A monzun esőknek ez a rövid zivataros utójátéka még a következő napok folyamán is megismétlődik néhányszor, míg végre ismét beáll a légkör egyensúlya és néhány csendes, felhőtelen, forró nyári nap követi egymást.

Ily időjárás mellett fordul reánk a július hónap és augusztus hó közepéig még kétszer-háromszor meghozza ezt a periodikus esőt a délkeleti monzun.

Amint az eső elvonul, egyszerre az éhes szunyog és moszkító rajok törnek elő a növényzet sűrűjéből és nagy tömegekben indulnak el vérengző, rabló utjukra. Egyszerre gyötrelmévé és kínszenvedéssé válik az állat és az ember élete az erdőn.

A parányi moszkítóktól az óriási dongó böglyig a vérszopó bogarak egész változatos sorozata járja éjjel-nappal az erdők tisztásait.

A moszkitók főleg hajnalban vagy est szürkületkor röpködnek, rendszeren egy egész kis felhőbe vonul rajuk és rátelepednek az áldozataikra. Az ember hájába, az állat szőrébe veszik be magukat és befurakodva a bőr alá, ezer apró, égető tűszurással kínos viszketést okoznak.

A hosszúlábú zenélő szunyog is nagy számban van képviselve és a nap minden szakában kész vért ontani. A böglyök és a vérszopó legyek különféle fajtái sötétben nem látnak, a fényt, a napsugaras helyet keresik és nyílt támadással, százával rohanják meg a szegény, védtelen marhát. Ha csak az éhségüket csillapítanák, még nem volna a legnagyobb baj,

de a szúrásukkal érzékeny daganatokat okoznak, melyek napokig kínozzák az szegény állatot. A pásztorok valami árnyas helyen, korhadtnedves fából füstölgő máglyákat gyűjtanak és az állatok, csodálatos ösztöntől vezéreltetve beleállnak az oldalt csapodó füst közepébe. Egész nap étlen, szomjan a füst védelme alatt pihennek és ez időben semmi hasznukat sem lehet venni.

Szélesendes alkonyatkor vagy ha hirtelen esőre borul az idő, oly nagy számban jelennek meg a különféle éhes vérszopók, hogy a szabadban még az embernek sem lehet védekezni előlük.

A munkások abban hagyják a dolgot és a füstös kunyhóik mélyében keresnek menedéket a kízó, kellemetlen ellenség elől.

Ez időtájt a madarak muzsikája is megszűnt már az erdőn, a szárnyas zenészek az éhes nagy család fenntartásának nehéz munkájával vannak elfoglalva.

A varjak már-már nagy lármával szállítgatják a fiaikat, a magas nyárfák tetejéről éktelen káromságok közepette folyik a szárnypróbálgatás.

A telep közelében a sűrűségből egész közélről hallatszik a fácskák hangja, a mint a csibéit hívogatja össze. A mandzsuri szürke szarka, bohó csacsogások közt sétál a fiaival fatetőről-fatetőre. A ház előtti tisztás gyepen minden negyedórán megjelenik egy búbos banka. Hamarosan össze vadász ott néhány gilisztát vagy kövér rovar-alcát és teli csőrrel, nehézkesen evezve repül egyenes vonalban a nagy odvas fához, a hol az éhes familia várja.

A telegráf dróton egypár nagy fejű gébics folytonos készenlétben figyel. Fiókjai a közeli nyárfa tetején, a fészekben várakoznak. A telegráf drótról szabad kilátás nyílik az irtás hosszában, messziről

észre venni onnan a gyanutlanul közelgő dongó bogarat. A gébics igazi lesi-puskás módjára odavárja az őrhelyéhez a gondtalan zsákmányt. A hófehér sólyom ellenben folytonosan cserkészve vadászat. Csendes, egyforma szárnycsapással, vízszintesen úszva vonul az irtás hosszában az alacsony bozót fölött, gondosan átkémlél minden bokrot zúgot és mértföldekre elkalandozik míg összevadássza az éhes család szükségletét.

Igy aztán nehéz munkával vannak elfoglalva az erdő szárnyas lakói, egész nap hajnaltól alkonyatig.

A khinai szakácsom szenvedélyes állatgyűjtő, már egy egész csomó fiók madarat fogott össze és szörnyű nagy öröme telik bennük.

Egy rosta alatt fiatal vadkacsákat tartogat, bár még csak pölyhősek szegények, már számíthatja a szakács, hogy hány hét múlva lehet majd megsütni őket. Két kis erdei szalonka kalitkába zárva buslikodik. Szegény esetlen kis teremtések, sehogy sem tudnak megszeliődni, valószínű, hogy a szájuk ize szerint való eledelt nem tudja eltalálni a szakács.

A kalit tetején egy nagy, bolyhos bagolyfiú gubbaszkodik. Az egész madár olyan mintha nagy, gömbölyű, pölyhös lapda volna.

Nagy sárga szemeivel érzéketlenül bámul egy helybe és csak az eléje tartott húsdarabokkal lehet megzavarni az egykedvűségét.

Július hónapban a fák alatti kedélyes teázgatásnak teljesen vége szakadt. A legyek és a szunyogok elől a házba menekülünk, hol füstölővel, függönyökkel meg szunyoghálóval védekezünk a gyötrő, kínzó, kellemetlen vendégek ellen, melyek még az ajtó résein is betolakodnak, úgy, hogy a hálószobában nem gyűjtünk többé lámpát.

A vadászat is több szenvedés, mint gyönyör ez évszakban. A hajnali lesről gyakran csupán a moszkítókat miatt kell visszafordulnunk és csak szeles időben nyújt még élvezetet a cserkészés.

Egy különleges szarvasfaj jár itt a vidéken, a melyet az oroszok *izjubr*-nak hívnak. Erre a különleges vadra már rég áhitoztam és még eddig egyet sem sikerült terítékre kapnom. A koreai halászok egy nap nagyon megörvendeztettek tehát, a mint hírül hozták, hogy hajnal tájban a telepük közelében egy szarvas csapatra akadtak és a szarvasok később megriadva, a *Hami-héce* patak mentén lefelé törtettek.

E hír elfeledtetett velem szunyogot, moszkitót és bár az erdő alja az elvonult esőtől még teljesen nedves volt, délután elindultunk a patak mentén felfelé, hogy a szarvasok csapását kikémleljük és valahol alkalmas lesőhelyet keressünk.

A folyócska mentén, kis gyalogösvényen vágunk neki a sűrűségnek a halászok telepe felé.

A koreai halászok most, hogy a legutóbbi árvíz java már lefutott, a patak medrét egész szélességében újra elvesszőzték és a fűzfa kerítés közepén hagyott széles résen megerősítették a nagy, vízszintes fűzfa-rostát. A patak vize a mint rábukik a széles rostára, azon valósággal megszűrődik, és a leeső vízzel együtt az apró halak is a rostára kerülnek. A parton őrt álló halász időnként begázol a meder közepébe egész a rostáig és kézzel összefogdossa a rajta vergődő halakat.

Amint elérjük a halasrosta helyét, mégegyszer ki kérdezzük a koreaiakat a szarvasok csapása felől, aztán egy halászt elviszünk útmutatónak és elindulunk a völgy mentén tovább.

A gyalogösvény vezet bennünket mindenütt a pa-

tak folyása iránt. Néhol szinte áthatolhatlannak tetsző sűrűségén visz keresztül, majd bekanyarodik egy-egy mellékvölgybe, hogy a süppedékes ingoványt elkerülje, aztán megint magas szál erdőn, csalitos tisztásokon halad tovább, mindig újból visszatérve a partak partjára.

Ezek a rejtélyes gyalogösvények Mandzsrország őserdeiben mindenütt fellelhetők és a prémvadászoknak, az erdők ezen félvad lakóinak utai ezek, melyek gyakran több mértföldnyi hosszúságban kanyarognak az erdő mélyein.

A telepüktől néha félnapi járóföldre is elbolyongtunk egy-egy ösvény mentén a nélkül, hogy a végére jutottunk volna, vagy hogy valaha emberrel találkoztunk volna rajta.

Az ösvény néhol a vizenyős helyeken el van gázodva, vastag fatörzsek dőltek keresztül rajta és minden jel arra mutat, hogy a közel multban csak elvétve járhatott az ösvényen ember.

Néha egy-egy sziklaóduhoz vagy valami primitívus földkunyhó romjaihoz kanyarodik a gyalogút. A kunyhó helyén még egész jól meglátszanak a tűzhely vörösre égett kövei, a kang behorpadt padkája, melyen a lakók hálóhelyei voltak. Összetört cserépedény darabok, fehérlő szarvascsontok jelzik csak a prémvadászok téli tanyájának romjain, hogy ott valaha emberek laktak.

A gyalogösvény mentén heverő, korhadt fatörzseken még meglátszik a faragott vályú, melyet valamikor coboly csapdának használtak. Helyenként bedőlt oldalú gödrök zárják el a völgy szűkületet. Ezek valamikor mély vermek voltak, melyekben a szarvast meg a medvét ejtették törbe a leleményes mandzsuvadászok.

A mély gödör fenekén néhol még meglátszanak a beásott hegyes tölgyfadárdák, melyek a verembe zuhanó állatot felnyársalták.

Mindezek a primitívus, félvad emberek egyszerű életéből fennmaradt nyomok már letűnt időkről mesélnek. Mert ember most nem lakja az erdők elhagyott tájait. Mégis a mint csendesen óvatosan ballagunk az ösvény mentén és a kezünkben lövésre készen van a fegyver, gyakran önkénytelenül is megfordul a fejében a gondolat, hogy itt a magányos ösvény mentén a legveszedelmesebb vad a mi az utunkba akadhatna, néhány fegyveres mandzsú vadász volna.

Nesztelenül lopózunk tovább, csak néha roppan meg a lábunk alatt valami száraz galy, néha egy gyökérbe akad bele a lábunk, majd valami apró harkály kezd sikongni fölöttünk, vagy egy gyanútlan, erdei fogoly család rebben fel előttünk.

Az ökörszem nagyságú kis pölyhös foglyok már röpülnek is néhány lépést, az anyjuk valami alacsony ágról felborzolt bóbítával ijedten tekintget felénk és csipogva hívogatja össze a szétszaladt familiát.

Egy helyen a szakadékos vízparton nagy nyomokat veszünk észre, olyan mintha rövid egyforma léppéssel valami bocskoros ember haladt volna át arra. A túlpartról egy sudár kőrisfa dült keresztül a medren. Ezen a fatörzsön is sáros lábnyomok látszanak, melyek az innenső part fővényén át a zöld erdő aljában letaposott csapásba vezetnek.

Amint közelebbről megvizsgáljuk a széles nyomokat, meglepődve vesszük észre a medve hatalmas karmainak mély lenyomatát a nedves földben. A koreai kísérőnk egész meg van rémülve és ijedten tekintget körül, hogy nincs-e itt valahol a közelben a

medve, a mi az óriási nyomok után ítélve tekintélyes fickó lehet.

A nyomok és a csapás azonban már nem frissek és világosan látszik, hogy néhány nappal előbb ballagott át itt a medve. Mindazon által önkénytelenül is jobban a honunk alá szorítjuk a puskát és csendesen, szótlanul ballagunk az ösvényen tovább.

Egy széles tisztáson alacsony fehér nyírfák között egy elhagyott folyóág aranysárga, tiszta homokja fénylik. E helyen úgy látszik csak árvizkor jár a folyócska vize és most csak egyes kavicsos fenekű tócsák kristály tiszta vize csillog a homok-zátonyok között.

Amint oda érünk a vízmederhez a finom homokban mindenfelé a szarvas-nyomok pontozott vonalai keresztezik egymást. Egy helyen a tiszta vizű kis tócsa szélén igen szépen meglátszik a hol néhány nap előtt a szarvastehen ivott, két első lába mélyen benyomódott a sárba, míg kis bornyának apró nyomai köröskörül rajzolódnak a nyirkos fövényben.

A patak völgy mentén tovább haladva egy helyen újból egész sor friss nyomra akadunk, melyek egyenesen keresztül vágják a medret és tisztán mutatják, hogy e helyen vágatva haladt keresztül egy megriasztott szarvas csapat.

Amint figyelmesen nézegetjük a csapást, egyszerre csak ismét széles bocskornyomokat fedezünk fel, melyek a szarvasokéval egy irányban vezetnek a medren keresztül. Ezek azonban már valódi bocskor nyomok, a medve körmök lenyomatának hire sincsen rajtuk. Világos, hogy emberek üldözték az átvágató szarvas csordát.

Kissé megdöbbenve nézünk össze, a nyomok egész frissek legfeljebb ma reggelről credhetnek. Első gon-

dolatunk, hogy nem mandzsu vadászok üldözték-e a szarvasokat, a kikkel itt most nagyon könnyen szembe kerülhetünk? Mindössze két kísérő volt velem, az egyik egy fegyvertelen, gyáva koreai halász.

Néhány percig zavarodottan vizsgálom a környéket, nem tartva lehetetlennek, hogy a sűrűségből egyszerre csak előbukkan egy csomó fegyveres ember. Mindjárt feltűnik azonban, hogy ezuttal a koreai köztünk a legvitézebb, még mindig a nyomokat nézegeti és mosolyogva konstatálja, hogy négyen üldözték a szarvasokat.

Aztán kérdezés nélkül beszélni kezd a szarvascsapatról és most azt is mind elmondja, a mit reggel jónak látott elhallgatni. Hajnalban, a mint a halászok észrevették, hogy a szarvas csapatban egy kis borjú is van, botokkal és szigonyokkal felfegyverkezve, rögtön üldözőbe vették őket és okvetlen el akarták fogni a kis borjút. Bár folyton a nyomában voltak a csapatnak, mégis eredménytelenül végződött a vadászatuk és a mint ezen üldözésből visszatértek, jöttek csak be hozzám bejelenteni, hogy szarvasokat láttak.

A bocskor-nyomok okozta kellemetlen meglepetésünk eloszlott ugyan, de egyuttal le kellett tennünk a reményről is, hogy néhány napon belül a megzavart szarvasokkal találkozhatunk.

Tényleg úgy jött ki a sora, ez időtől fogva messze elkerülték a vidékünket a szarvasok és sohasem találkozhattunk velük többé.

A telephez közel, a kanyargós folyó meder mentén, az ember magasságú avar közt biztos búvóhelyök volt az őzeknek. Úgy látszik teljesen megszokták az ember-hangokat, a vonat dübörgését, a mozdony túlkölését és a sötét estéken gyakran egész a há-

zunk közelében hallottuk az őzbakok rövid vak-kantását.

Ez időben, ha az eső meg a szunyoghad megengedett, szívesen kijártunk a patak mellékére hajnali lesre.

Egy fűzfával és náddal benőtt homokzátony volt a kedvenc helyem, hol a lombok között pompás bűvő hely kínálkozott. Elöttem egy felől a patak vizére nyílt kilátás, másfelől hosszan el lehetett látni egy elhagyott folyóág zátonyai mentén.

E száraz mederben friss fűvel benőtt foltok voltak az aranyszínű homokpadok között. A sűrűségből kijártak ide az őzek a finom friss perje fűre legelészni.

Ritkán hagyott el a vadász-szerencse e helyen, de ha az őzek olykor távol is maradtak, szívesen időztem órák hosszáig a kedves erdei táj vad környezetében és szinte észrevétlenül repült itt el fölöttem az idő.

Egy reggel meglehetősen későn érkeztem ki a hajnali lesre. Mire elhelyezkedtem a megszokott helyen, már javában hajnalodott.

A rigók már vigan muzsikáltak, a fekete mókus vig ugrálással tornászott az ágak között. A szunyogok finom hegedű hangon, siralmas nótákat zenéltek a fülembe. A tisztáson könnyű gőzfelhőként terjengett a leszálló harmat.

Percről-percre jobban világosodott, de egyuttal percről-percre bizonyosabb lett, hogy a hajnali lesre már későn érkeztem.

A hajnalodás mégis csak ott tartott a csendes leshelyen. A természet ezen mindennap megismétlődő, isteni színjátékának, finom árnyalatokban változó, örökké érdekes képeit szüntelen megújuló gyönyörrel csodálja az ember.

Amint a környező vidék képe az eltűnő éj színtelen szürkeségéből, az aranysúgárban reszkető reggeli világba varázsolódik át, olyan, mintha a vadon e rejtekébe beszűrődő napsugárral a fenséges lét örök, csodás derűje sugároznék bele az ember szíve mélyébe.

A fák koronáján áttörő napsugárral a hajnali pára szétfoszlik és millió harmatcseppel csillog minden fűszál. A közeli vízparton kék harangvirágok és dús fehér margeriták között pompás sárga liliomok bólintgatnak, a zátonyokon gyönyörű iriszek gazdag kék szirmai nyulnak fel a dús pázsitfűből, a vízenyős tócsákban nagy, sárga nyelvű tölcsérvirágok hófehéren válnak ki a szivalakú, zöld levelek sűrűjéből.

Egy gondos harkály-mama épp reggeli vadászatra indul a három fiókjával. Kedvesen komikus látvány, a mint az öreg harkály után a közeli vastag fatörzsre oda röppennek a fiatalok és elindulnak a faderék mentén felfelé.

Az öreg csacsogva vezeti őket, lassan, gondosan átvizsgálja a repedezett fakéreg minden mélyedését. A pettyes hátú, kusza farkú, kopasz nyakú apróságek csipogva, ügyetlenül kapaszkodnak utána, nagy kalapács fejükkel szörnyű komolyan kopogtatják a fahéját.

Amint így érdeklődve figyelem a harkály familiát, egyszerre csak emberi hangok zaja üti meg a füleimet. Távoli lárma, heves kiabálás hallatszik az erdő mélyéből és úgy tűnik fel mintha a hangok folyton közelebbről hallatszanának.

Kissé később már azt is ki lehet venni, hogy kinnaiak kiabálnak, az ő különös, éles torokhangon hallatott kurjantásukat nem lehet félre ismerni. Az is bizonyos, hogy valami nagyon komoly dolguk lehet, vagy üldözi őket valami, vagy ők viaskodnak valami

állattal, talán a medve támadta meg őket, a melynek a fiát akarták elrabolni.

A magányos erdő csendjében elmerülő vadászra mindig különös hatással van az első emberi hang, a mi váratlanul megzavarja. Önkénytelenül is össze-
rezzen az ember és a bőre alatt valami különös hideg áramlat hullámoz át az egész testen.

Önkénytelenül is figyelmesebben tartom a fegyvert és a tisztás szélén lassán elindulok a hangok irányában.

Alig haladok néhány száz lépésnyire mire a hangok már egész közelemben érnek és a magas gaz között egy gyorsan vágató, nagy fekete állat robog el előttem, utána egész csomó khinai törtet, botokkal, baltákkal, kötéllel felfegyverkezve üldözik a menekülő vadat.

Amint engem észre vesznek, néhányan abban hagyják az üldözést, hangos «Jingó-Jingó»-jen* kiáltással odarohannak hozzám és lihegve izgatottan mutogatnak a sűrűség felé, aztán biztatnak, hogy csak menjek velük a többi után.

Én látván, hogy nincs semmi komoly veszedelem, előbb kérdezgetem őket, hogy vajjon mi is az oka a nagy izgatottságuknak, míg végre egyikök, khinai szavakkal tarkázott orosz nyelven, melyben a «csú» disznó szó folyton szerepel, előadja, hogy khinai kereskedők néhány száz disznót hajtottak el a vonal mentén tegnap. A mint egy robogó vonat elhaladt a sertécsorda mellett, a gépész megnyitotta a gőzszelepeket meg a gőzkürtöt, mire a nagy sistergéstől és kürtöléstől széjjel szaladtak a disznók és a sűrűségben eltévelyedtek. Azóta folyton a disznók össze-

* Jingó-jen volt az én nevem a khinaiak előtt.

fogdosásán fáradoztak és a melyik nem akarja feladni a szabadságát, kénytelenek agyonütni és úgy vissza szállítani.

Nagy most az örömük, hogy épp puskát látnak nálam. Lassanként mind körém gyülekeznek és biztatnak, hogy induljunk már a nagy fekete kan után.

Egy hirnök ujságolja, hogy a patak partján a cserfák alatt megállapodott az üldözött disznó, de nagyon figyel az emberi hangokra és minden percben kész odébb vágtatni. Az embereket visszatartom és a hirnökkel elindulok a jelzett hely felé. Egy tölgyfa tövében két első lábára támaszkodva magasra tartott orral szimatol a nagy kan. Bozontos sertéje a nyakán égnek áll, a szája meg az agyara tajtéktól fehérlik. Ha egyedül találkoztam volna itt vele, bizony semmi kétségem sem lett volna, hogy nem igazi vadkan. Már nem lehetünk tőle tovább harminc lépésnél és még mindig nyugodtan szimatol, nagyon szépen oda lehet célozni a füle tövére.

A lövésre óriási lármával törnek elő a khinaiak, a disznó csendesen oldalt hemperődzik és a lábaival vergődve kapálja az avart. Szörnyű élvezettel vetik rá magukat a vonagló állatra, az orrára vékony zsinetet hurkolnak, a lábait összekötözik és annálfogva egy hosszú dorongra akasztva két vaskos fickó a vállára emeli. Nagy láрма és kurjongatás közt indul meg a diadal-menet a munkástelep felé.

Még néhány elszabadult sertést sikerült levadásznom e reggel, a mivel szörnyű virágos kedvre hangoltam a khinaiakat, de a vadász szenvedélyem is teljesen ki lett elégítve; bár hajnalban özlesre indultam el, a fáradságom nem veszett kárba, mert mégis terítékre került néhány megvadult disznó.

Az erdőben egyedül való bolyongásaimnak azon-

ban nemsokára végét kellett szakítanom. A kozák őrség útján arról értesültünk, hogy a rengetegben kanyargó, magányos gyalogutakon mégis csak megfordulnak néha emberek, még pedig nemcsak a szelid indulatú munkások vagy vadászok, hanem az igazi profeszionatus, fegyveres khinai utonállók, a kikkel bizony nem kellemes dolog a véletlen találkozás.

Egy verőfényes délelőtt a *Shitó-héce* folyócska partján jártam a vasútvonal közelében. A víz jól meg volt áradva és a sebesen futó zavaros vízben koreai halászok horgásztak. Forró nyári délelőtt volt és mindenfelé csendesség.

Egyszerre csak a túlparti erdő felől hangzó puska-lövések kötötték le a figyelmemet. Előbb nagy kaliberű vadászfegyverek dörrenése hallatszott, amit a Mauser puska gyors tűzének ropogása követett. Egy-két perc lefolyása alatt több mint húsz lövést lehetett volna megszámlálni és a lövöldözés mindössze néhány kilométerről hallatszott.

Később ismét mély csend lett és emberi hangot, bárhoggy figyeltem is nem voltam képes felfedezni. Bár feltűnő dolog volt ez a gyors lövöldözés, mindössze csak arra gondoltam, hogy a kozák vasuti őr-ség talán valahol célba lövöldöz, vagy valami nagy vadat kerített véletlenül közre és egy negyedóra mul-tával már csaknem egészen el is felejtettem a dolgot.

A mint a vizpartján lassan hazafelé tartok, egy-szerre a túloldalon egy kozák törtet ki a sűrűségből és úgy ruhástól egyenesen nekivág a víznek épp a hol a legszelesebb.

A meder közepében hónaljáig ér a víz, a puskáját magasra tartja és a mint engem meglát egyenesen felém vesz irányt.

Mikor ki ér a vízből akkor látom, hogy az arca

halotthalvány, a hideg fürdőtől meg az izgatottságtól reszket, lihegve, akadozva lélezkzik és ruhájáról csak úgy csurog a víz. Alig tudom megérteni, a mint kérdezi, hogy nem láttam-e a pajtását a vizen keresztül jönni? Aztán leül egy kidőlt fatörzsre és bizony sokáig tart míg annyira magához tér, hogy lélekezethez jutva beszédhez foghat.

Elmeséli aztán, hogy egy társával az erdőbe indult vadásztatni, miközben egy csapat fegyveres khinai-val kerültek szemtől szembe.

A khinaiak a mint észrevették, hogy a kozákok csak ketten vannak, rögtön lövöldözni kezdtek rájuk. Ők a fák mögé bujva a Mauser fegyverből gyors tüzzel feleltek és egyuttal időnként hátrálva, a patak partját igyekeztek elérni. Vagy öt khinait sikerült már leteríteniök, mire a támadók abban hagyták az üldözést.

A hátrálás közben elszakadt a pajtásától a kozák is és most nem tudja, hogy vajjon megtudott-e menekülni?

Gyorsan hadarva beszélte el ezt a rabló históriát, aztán a mint kissé kipihente magát felugrott és el-sietett a közeli őrtanyára.

Sokáig kísértem a szemeimmal az izgatottan rohanó, ijedt embert, a kinek néhány perc előtt még a halállal volt számadása és igazán beláttam, hogy az erdőn való vadásztatás közben könnyen az üldözött vad szerepére kerülhet az ember.

Az esős időszak folyamán, a vasútvonal különböző pontjain egy csendes, de kegyetlen ellenség fészkelte be magát, nagyban szedte az áldozatait és a szegény nyomorult khinai munkásnépet valósággal megtizedelte.

Az erdős vidék menti khinai munkástelepeken kiütött a tifusz járvány.

A különös babonáktól üldözött khinai, nem veszi be az európai által felajánlott orvosszert, diétát nem képes betartani és a kórháztól meg valósággal irtózik és inkább kész elpusztulni, minthogy előítéleteivel szakítson.

Ez időtájt a vonal oly részén, hol a járvány erősen dühöngött, gyakran láttam oly munkás kunyhót, melyben harminc, negyven sárga, vézna, félholt, félmezielen khinai fetrengett, a nélkül, hogy valakinek panaszkodtak volna.

Az orvos előtt formálisan titkolták a betegségüket és a halottaikat éjnek idején titokban, maguk temették el. A vasút mentén gyakran találkoztam sárga beesett arcú, vánszorgó betegekkel, a kik a járvány fészkeiből menekültek el a halál csiráival megrakodva más vidékek felé. Ezek nagyrészt az útszélen pusztultak el nyomorultul, segítség nélkül.

A vasutmenti bozótban, vagy az elhagyott kunyhókban a vasuti munkások gyakran találtak feloszlásban lévő holttesteket és rendszeren ott földelték el a névtelen halottat, a hol ráakadtak, mintha csak valami lelhullott, nyomorult állat lett volna. Azon munkásaink a kik a velünk való régibb érintkezés folytán már teljes bizalommal voltak hozzánk betegség esetében, rögtön elfogadták az orvosi segítséget és teljesen megvoltak kimélve a rettenetes járvány pusztításaitól.

Julius hó vége felé a reám bizott munkákat már befejeztem és újból érdeklődni kezdtem a — nagy kanyarulat-beli építkezések iránt, melyeket úgy tudtam, hogy augusztus hó folyamán kellend majd megkezdeni.

Közben az erdei telepemet is eladtam az építés vezetőségnek és beköltöztem *Shito-héce* állomásra, a hol a hó végéig a különféle leszámolásokkal voltam elfoglalva.

Egész július folyamán majdnem szünet nélkül szakadt az eső, a közlekedés az ideiglenes pálya mentén mindenféle akadályokkal és balesetekkel küzködve, teljesen rendszer nélkül folyt, az építkezések majdnem az egész hónap folyamán szüneteltek.

Július hó utolsó napján, egy borongós délután az építésvezető mérnökkel drezinán indultunk el a nagy kanyarulathoz, hogy az ott megkezdődő építkezésekre vonatkozólag a helyszínén különféle részleteket megbeszélhessünk.

A télutója óta először láttam viszont az érdekes helyet és az akkor még hótól fehérlő téli táj helyén, ama sűrű erdővel benőtt zöld hegyoldalakat mégis oly jó ismerősöknek találtam. A természetnek ez üde színváltozásán kívül a félév folyamán alig történt itt valami változás. A völgykatlan bejáratánál azonban mégis látszott némi új építkezés, hol a mint később megtudtam, egy új lépcsős pályát kezdtek bevágni a hegyoldalba, mely a nagy kanyarulat kizárásával, rövid összeköttetést fog létesíteni az ideiglenes vasut és a magas lejtőn futó fővonal között.

Mindebből első pillanatra az látszott kitűnni, hogy az építés-vezetőség a nagy kanyarulat-beli munkák kivitelét most már nem tartja valami nagyon sietősnek. Aztán arról is értesültem, hogy az ide vonatkozó tervek újból változtatásoknak lesznek alávetve és ezek folytán egyelőre, sem munkaprogramról, sem árak megállapításáról és semmiféle egyezségről szó sem lehet.

Ezen tökéletes program-változást az utolsó napig leplezték előttem, de most, a mint a dolgok állását világosan láthattam, siettem kijelenteni, hogy a munkákra tovább nem várakozhatom és inkább a vasut egy más szakaszán felajánlott alagut építését fogom

elfogadni, mely építéshez azonnal hozzá is kezdek.

Ezzel együtt végbucsut kellett intenem az erdő-lombos, bazaltszirtes gyönyörű völgynek, melynek érdekes építkezéseiről már hónapok óta gondolkoztam és a melyekről oly igazán nehezemre esett lemondanom.

A *Lao-je-ling* hágó erdős lejtőinek gyönyörű vidékén eltöltött félesztendőnek ez volt az utolsó napja.

Bár a legprimitivusabb életmód mellett sok bajjal és kellemetlenségekkel küzködve éltem e tájon: az itt elmúlt, érdekes idők emlékeire mindig szívesen gondolok vissza.

Amint az építésvezető mérnökkel az ügyek állását ily módon véglegesen tisztába hoztuk, én az ideiglenes pálya közeli megállójánál leszálltam a drezináról. A mérnök az embereivel valamely távolabb eső állomásra igyekezett, én meg a kis erdei megállónál a legközelebbi vonatot szándékoztam bevárni, hogy vele visszautazzam *Shito-héce* állomásra.

Az idő már estére hajlott, a felhők eloszlottak és hűvös, nyirkos légáramlat huzódott keresztül az erdőn.

Soká sétáltam az állomás mentén fel és alá és mivel ez időben a vonatkések napirenden voltak, hát fel sem tűnt, hogy bár már javában sötétedett, még hire sem volt a vonatomnak. Egyszerre azonban azt vettem észre, hogy az állomás előljáró becsukja az ajtaját, hallom, hogy bekapcsolja a vamsorompókat, aztán bent lesrőfolja a lámpát, mintha már mára minden dolgát elvégezte volna.

Az állomáson ácsorgó kozákok és néhány orosz munkás szintén eltávoznak, az egyetlen khinai váltóőr is bekullog a földkunyhójába és egyszerre néptelen lesz az állomás környéke.

Egy közeli földkunyhóból, a homályos ablakon át világosság szűrődik keresztül. Benyitok, hogy talán majd megtudom a nagy csendesség okát.

Füstölő olajmécs mellett, egy vízzel telt üveg-gömb fényénél bozontos szakállú vén kozák a csiz-máját foltozza.

A háttérben, a lócákon, bundába csavargózott alakok hevernek, a miből mindjárt meglátom, hogy a kozák őrtanyán volnék.

A csizmafoltozó elmondja aztán, hogy valahol jó messze, a vonat egy kocsija kisiklott és míg a megsérült kocsit újból rendbe hozzák, az egész vonat ott vesztegel a nyílt pályán. Így aztán nem lehet számítani arra, hogy a vonat éjjél előtt itt lehessen.

Aztán biztat a kozák, hogy van még egy üres lóca a kunyhóban, bunda is van rajta, heveredjem le rá, éjjélig még alhatom egy jósort.

Nagyon nehéz volt a levegő a földkunyhóban és még a fáradság sem igen vett erőt rajtam, hát inkább valami más megoldásra gondoltam. Megköszönve a kozáknak a felajánlott szállást, odébb állottam.

Aztán valami kellemes kvártély felől kezdtem gondolkozni.

Bár nem ismertem az állomás-főnököt, mégis megkísérlettem fölébreszteni. Sokáig kopogtattam az ajtaján, míg életjelt adott magáról, de nem nyitotta ki az ajtót, csak mérgesen káromkodott, hogy miért nem hagyják őt békességben aludni. Erre aztán nem volt mit tennem, mint odébb állni.

Néhány órai fel és alá való sétálgatás után már egész elfáradtam. Egy félig készen levő faépületben kezdtem keresgélni, valami széltől védett helyiség után. Egy sarokban egész halom friss gyaluforgács volt összehalmozva, a miből ágyat vetettem magam-

nak, rövid deszkadarabokból párnát állítottam össze, aztán a gummiköpenyt úgy alkalmaztam, hogy a fejem alá is jusson és egy kissé be is takarózhassam vele. Aztán mintha csak pihelyágyon, lágy párnák közt pihentem volna, hamarosan mélyen elaludtam.

Éjfél már rég elmúlt, midőn a közelgő vonat túlkölése felvert az álmomból. A félhomályban botorkálva, elértem a sineket. Egy hosszú tehervonat legvégén világított az egyetlen személykocsi. A kisiklásnál a vonat második személy-kocsija úgy megsérült, hogy ott kellett hagyni egy állomáson és a vonat összes utasai ebben az egy kocsiban zsufolódtak össze.

Mindössze 18 személynek volt hely benne, míg én már talán a harmincadik lehettem.

A rendes helyeken kívül, a fapadok alja meg a málhapolcok, mind el voltak foglalva alvókkal. A vagon két végén egy-egy gyertyaszál világított és a rezgő halvány fényénél csodálatos képet nyújtott a különféle, mélyen alvó emberek összevisszasága.

A kocsi egyik végén a két szemben levő ülés köze ki volt rakva kofferekkel, felöltőkkel, plédekkel és egy terjedelmes ágygyá volt alakítva.

E széles tábori ágyon hat alak hevert, teljesen felöltözve. Legbelől két sötétruhás fiatal hölgy, mellettük egy lovaskapitány, sarkantyus csizmával, arany gombos kabátban, aztán egy szürke ruhás szép szőke asszony következett, a ki mellett még két lakesizmás, zöldhajtókás fiatal határőrtiszt feküdt. Közvetlenül egymás mellett hat mélyen alvó, fáradt alak.

A mint a gyertyafény ráesett az arcukra, olyanformán tűnt elő, mintha mind csupa viaszfigurák volnának. Az arcuk vonása fájdalmas szomorú volt, mintha álmukban nagyon szenvednének, vagy mintha valamennyien meg volnának halva.

A kocsi közepén a fapadon két munkás asszony hevert, a pad alatt, hol fiatal lányok, apró, csizmás, ködmönös gyerekek feküdtek, a fejek és lábak összevisszasága látszott.

A kocsi tulsó végén málha halmok között kócos, boglyas parasztok és katonák voltak szorosan összezusfolva és félig ülve, félig fekvé hortyogtak, szuszogtak, sóhajtoztak.

A kocsiszolga egy málha rakáson nekem is helyet szorít, a hol békén meghuzódom.

A közelemben két szegény munkás asszonynak bizony nagyon nyugtalan az éjszakája.

Mindketten csecsemő gyermekkel bibelődnek, az apróság pedig sírva, sivalkodva gyötri a szegény, elcsigázott édes anyját.

Az egyik asszony szőke, egészséges, gömbölyű, olyan mint egy formás, fiatal tehén, a másik sápadt, vézna, beesett mellű, cigányos arcú, villogó szemű teremtés. A piszkos kendőbe pólyázott gyermekét az ölében tartja és türelmetlenül csititgatja, a kezében égő cigarettet szorongat, csak úgy lopva szippant egyet-egyet és a füstöt a pad alá fújja.

A kövér végre megunja a csititgatást és odasugja a másiknak : Rakjuk tisztába őket. Hozzá is fognak menten a pólyásbabák átpakolásához. Erre aztán hamarosan megcsendesednek a nyomorult porontyok.

A tiszta pólyára szoptatás következik. A szőke asszony dús keblét mohón harapdálja az éhes gyerekek, apró kövér újjait a fehér húsba mélyesztgeti és elégedetten nyöszörög.

Ehhez jó volt az Isten, bőségesen juttatott neki a csecsemőt megillető földi javakból.

A másik a sovány, a mint a pólyázással elkészült, szintén kibontogatta a ruhája elejét és onnan vala-

honnan kihuzott egy kis tejes palackot. A palackon gummiszopóka volt és az anya sovány keblén melegedett meg a tej benne. Ennek a másik porontynak már kevesebb jutott ki a jóból. A tejhez, a palackhoz, a gummiszopókához az édes anyja csak a keblének a melegét adta hozzá. Bár ez a csöppség épp oly mohón szívja magába a palack tartalmát, mintha azt a tejet az Uristen egyenesen neki teremttette volna.

Végre elszunnyadnak a szegény szoptató asszonyok is, és én tán csak egyedül maradok még ébren.

A vonat völgynek halad és sebesen zakatolva gördül lefelé. Némán bámulok ki a holdfényes éjszakába. Az őserdő fái mint rokanó óriások surranak el mellettünk, torony magas gránit ormok, régi sziklavárak benyomásait keltik. A mozdony gomolygó gőze mint valami ezüstös felhő csendesen úszik feléjük. Künn a ragyogó hold arany fényében úszó gyönyörű természet látszik, itt bent meg egy halom elkinzott, elgyötört, szunnyadó ember.

A gyorsan változó holdfényes tájképpel, mintha életemnek elmúlt tarka fázisait látnám újból elvonulni a szemeim előtt, a sikerek és csalódások, fény és árny képeinek egymást követő változásai lebeszélnek el újra előttem és az elmaradó mozdonyfüsttel szelid harmóniában ezüstös felhővé gomolyodnak össze.

Amint az állomásra érünk, kiugrom a kocsiból és a lakásomra sietek. A vendéglőben mélyen alszik mindenki. A folyosó ajtaja nyitva van, a szobám kulcsa a zsebemben.

Amint kinyitottam az ajtót, belépek és az asztalon a gyujtót keresem, valami nagy sötét tömeg ugrik felém, majd lever lábamról és a nyitott ajtón át kirohan a ház udvarára. Kábult fejjel egy pillanatig azon töprenkedem, hogy vajjon a gonosz szellemek

üznek-e ma velem incselkedő játékot, hogy minden olyan zavaros és visszás?

A mint meggyújtom a gyertyát és az ágy mellé lépek, aztán hamarosan megértem a dolgot. A vendéglős nagy fekete kutyája a távollétemben meleg vackot formált magának az ágyam közepén. A mint megjöttem, talán sejtette, hogy a nagy uraságnak bot lehet a vége, rémülten rohant ki a hűvös éjszakába.

Ledobtam az ágyterítőt, megforgattam az ágyneműt és az elgyötört fáradt ember kábultságával lefeküdtem oda, a honnan a kutyát kizavartam.

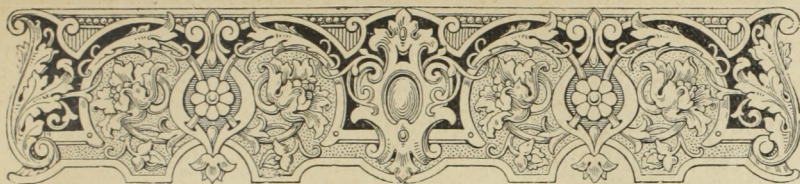

FRANKLIN-T

Öt év Mandsuországbán.

VASHID A SZUNGARIN KERESZTÜL HARBINNÁL.

TIZENKETTEDIK FEJEZET.

Alagútépítés a Cseng-lung-ce hágó alatt.

A CSENG-LUNG-CE hágón 1901. év szeptember havában átvezető nagyobb alagút építésének átvételére kaptam megbízatást. A *Tai-ma-kou* nevű vasutállomástól mintegy öt kilométerre, a már egy év óta forgalomban levő lépcsős pálya közelében, vulkánikus alakulatokból álló gyönyörű, erdős vidéken telepedtem meg és azonnal hozzáfogtam az új, érdekes munkák előkészítéséhez.

Az építésvezetőség előbb házilag szándékozott e munkákat elvégezni és a megkezdett alagút közelében már egész nagy telep épült, állandó lakóházak, munkáslakások, gépszínek, raktárak, kozák őrtanya állottak már készen.

A mint az istolyfúrást megkezdték, főleg a munka berendezése és az irányok kitűzése körül többféle nehézségek merültek föl és épp ezen körülményeknek köszönhettem aztán, hogy az építés további vezetésére, mint önálló vállalkozó, én kaptam megbízatást.

A munka különféle technikai nehézségei csak mind megannyi érdekes műszaki feladatnak rendesen megoldható problémái tündek fel előttem, de a kivitelnek egyéb részletei már engem is csaknem ugyanazon

nehézségekkel állítottak szembe, a melyektől az építésvezetőség a munka elején megriadt.

A legfőbb gondot a munkáskérdés helyes megoldása okozta, mert tényleg semmiféle munkára nem volt olyan emberem, a ki némileg képzett és megbízható lett volna.

Az istolyfűrés és szellőztetés céljaira gőzre járó légsűrítőgépek voltak alkalmazva és a hegy belsejében

Az alagút fölötti hegytető látképe.

a sűrített levegőre hajtott fűrőgépek sorozata volt folytonos működésben. Ezenkívül a sziklarobbantások különféle módozatai, a munkapályák építése, az anyagszállítás problémái mind praktikus munkavezetőket és szakértő munkásokat kívántak.

Bár mindjárt a munka elején néhány száz ember állott rendelkezésemre, ezek között egy sem találkozott, a ki e dolgok valamely szakában tökéletesen jártas lett volna és a legnagyobb részük még soha sem vett részt alagútépítő munkálatokban.

A helyes berendezkedés főnehézségeit azonban a háború után beállott provizorikus és bizonytalan állapotok okozták.

Ez időben az építésvezetőségtől a vállalkozók semmiféle írott szerződést nem kaptak, hanem csak hónapról-hónapra eszközölt leszámolások mellett lehetett átvenni a munkát.

A szigorúan körülírt szerződésekben a napról-napra beállható zavarok, a háború, epidémia, rablótámadások, a vállalkozók a munka megzavarásáért, a berendezési anyagokért és szerszámokért tetemes kárpótlási összegeket kötöttek volna ki; míg az építésvezetőség jól tudta, hogy Mandzsúországnak elhagyott tájain a «force-majeur»-nek legkülönbözőbb eseteit még mesterségesen is könnyű előidézni, tehát más módot választott a megoldásra:

Az összes szerszámszükségletet, gépeket, építési anyagot, dinamitot, cementet utólagos leszámolás mellett a vállalkozó rendelkezésére bocsátotta, azonkívül az építés közben szükséges pénzt havonként a teljesített munka egységárai szerint, teljes összegben folyósította, aztán minden nagyobb munkához egy megbízható vállalkozót állított, a ki a kialakult egységárok mellett, teljhatalmúlag intézkedett az építés kivitelének részletei fölött. Így készültek a mandzsúriai vasút összes hidjai, állomásépületei, sziklabevágásai és alagútai.

Ily viszonyok mellett szerszám, építési anyag vagy pénzhány miatt, a legelső évet kivéve, — mikor még a szállítás nehézségeivel küzdöttünk — a mandzsúriai vasút építései soha sem volt semmiféle fennakadás.

A munkáskérdés körül azonban már egész más-kép álltak a dolgok.

Egyszerű khinai földmunkás, vagy orosz napszámos mindenkor elegendő mennyiségben volt kapható, de már elsőrendű munkavezető, gépész, vagy valami speciális kőmunkás alig találkozott a vidéken. Mivel a mi megbízatásunk hónapról-hónapra szólott és soha sem tudhattuk, hogy valami váratlan zavaró körülménynél fogva mikor fog egyszerre megszűnni a dolog, azt még csak meg sem kísérelhattuk, hogy valami távol vidékről, sőt talán Európából hozassunk speciális munkásokat és semmi egyéb választani valónk nem maradt, mint az építés kivitelének módzatait úgy választani meg, hogy a kéznél levő legprimitívusabb munkaerővel is felmutathassunk valami eredményt.

Mikor a *Tai-ma-kou* melletti alagútnál a munkálatok újból való berendezését megkezdtem és az új telepen lehetőleg kényelmesen berendezkedtem, a szerző-, gép-, anyagszükséglet és a pénz kérdése is mind a lehető legelőnyösebben volt megoldva, már minden eszközt a kezemben éreztem volna, a mi egy nagyszabású építkezés sikeres megoldásához szükséges, ha arról van tiszta fogalmam, hogy honnan szedem össze a szükséges munkaerőt?

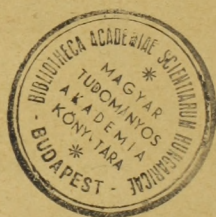
Az első berendezkedés sokféle gondjai közt gyakran eszembe jutott, hogy mily másképp volna otthon ily építkezés berendezése.

Sokszor elgondoltam, hogy ha valamely elképzelhetetlen véletlen folytán a hazámban épp én lennék megbízva egy nagyszabású alagút megépítésével, a legnagyobb nehézségeim mindenesetre az árak, a pénz és a terminus körül merülnének fel, míg a kivitel minden részletére, tehát arra, a mire itt egy ember sincsen, otthon formálisan megostromolnának az ajánlkozók. Azonnal alvállalkozók jönnének, kik az

Öt év Mandsuországbán.

KINAI VASUTÉPÍTŐ MUNKÁSOK.

egész munkát vagy annak egyes részleteit kész-
volnának átvenni, majd különféle specialisták jelent-
keznének a kitűzésekhez, a sziklafúráshoz, az ácszo-
tokhoz, a falazáshoz stb. Aztán rajzoló, írnokok,
felvigyázók adnák a kilincset egymásnak. A posta, a
telegráf, a telefon hozná az ajánlatokat szerszámok,
gépek, építési anyag előnyös beszerzéséről, sőt bizto-

Az alagútépítés kezdetén.

sító társaságok, orvos és ügyvéd is felajánlanak szol-
gálataikat és a mint e százféle ajánlkozóval az alku-
dozásokat befejezném és magamra maradvá újból elő-
venném az építési szerződésemet, ismételve elolvas-
nám annak szörnyű szigorú paragrafusait, lehetetlen
olcsó árait, határidő és kártérítési kikötéseit, okvetle-
nül hátborzongva csak arra kellene gondolnom, hogy
miből fogom kielégíteni azt a nagy hadsereget, a mely
a munka kivitelét a kezébe veendi?

Mindezt sokszor elgondolva, végre is a nehézségek, a melyek előtt a mandzsuföldi alagút építésének megkezdésekor állottam, szinte egyszerű, érdekes feladatoknak tündek fel előttem, a melynek kiviteléhez annyival nagyobb érdeklődéssel fogtam hozzá, mert a saját műszaki tudásom igazi próbaköveit láttam bennük.

A kellő számú speciális munkaerő kiválasztása és begyakorlása volt a legelső fontos feladat.

Az orosz szabadságolt katonaság soraiból bőven jelentkeztek erőteljes, munkabíró fiatal legények, kik közül kiválogattam a céljaimra alkalmas egyéneket, a kik bár eleinte semmiféle mesterséghez sem értettek, lassanként megtanulták a sziklafúrást, a robbantásokat, az ácszatokat és állványok felállítását és a kőműves-munkát. A munkások betanítása közben kiismerve az egyszerű embereket, határozottan állíthatom, hogy náluk engedelmesebb, ragaszkodóbb és tisztességtudóbb munkással soha sem volt dolgom, a kik a megfelelő bánásmód mellett minden képzelhető irányban nevelhetők voltak és határozott hajlandóságot mutattak az emelkedésre.

Sokszor eszembe jutott, hogy mennyi bűn terheli az óriási orosz birodalom erkölcsi vezetőit, a kiknek végnélküli indolenciája és határozott rosszakarata alakítja át e minden fejlődésre alkalmas, egészséges fajt a szellemi és erkölcsi elmaradottságban trespedő, nyomorult muzsikká.

A munkások betanítása közben a khinaiakkal is jelentékeny eredményeket lehetett elérni, bár sok fáradság és türelem kellett hozzá, míg valamely előttük új dologba belefogtak, míg a földalatti sziklafúrást és az éjjeli munkákat megszokták, de a rájuk fordított fáradság soha sem maradt eredménytelen.

A khinai igénytelenebb ember lévén, mint az orosz, tetemesen olcsóbb bérért dolgozott és így a khinai munkaerőnek mind nagyobb arányban való alkalmazása az anyagi siker biztosítékául szolgált.

Az építésnek technikailag egyik legérdekesebb része a földalatti iránykitűzések feladata volt.

A lakásom.

A pálya az alagútban eltért az egyenes iránytól és különféle kanyarulatok szerint haladt a hegy belsejében. Miután az alagútfúrás a hegynek két ellenkező oldalán kezdődött, az így megindult munkálatoknak az alagút közepében kellett találkozniuk.

A földalatti iránykitűzéseket a szabadban a hegy tetején át vezetett mérések előzték meg és e számí-

tások adatai szolgáltatották a hegy belsejében folytatott kitűzések alapját.

E földalatt végzett mérnöki munkáknak a legfőbb akadálya, hogy minden mérést lámpánál kell eszközölni. Az alagútban azonban főleg a robbantások után a levegő rendesen annyira füstös, hogy gyakran néhány méternyiről már eltűnik a lámpa fénye. A világításra szolgáló olajmécsek füstje, a robbantószerkek gázai nyomasztó, sőt ájulást okozó, nehéz légkörrel töltik meg az istolyt. Az istoly rendesen még dúcokkal és gerendázattal van kibélelve és oly alacsony, hogy csak görnyedve járhat benne az ember. Ily körülmények között a néhány óráig eltartó iránykitűzés művelete bizony elég fáradságos és megerőltető dolog.

Az istoly iránykitűzését mindig éjjel kellett végeznem, a mikor az anyagszállítás szünetelt és zavartalanul állíthattam fel a műszereket.

Mindjárt az alagútépítés megkezdésekor az a szerenese ért, hogy a távol hazámból felkeresett SZENTGÁLI ANTAL mérnök barátom, a ki azután egy időre megosztotta velem a nehéz és felelősségterhes feladat fáradsalmait.

Sok, hosszú órát töltöttünk együtt a kitűzések közben a füstös istolyban, számíttatva, méregetve, a teodolit távcsövén át vizsgálódva vagy a finom nagytűzőkön leolvasásokat eszközölve.

Akkor Ázsiának ez elhagyott vidékén éjszakákon át a föld gyomrában görnyedő két magyart semmi más dolog sem érdekelt, csak az elvállalt, érdekes feladatnak tökéletes megoldása.

Később, midőn a jelentékeny hosszúságú alagút-irány istolyai teljes pontossággal összetalálkoztak, a mandzsuri vasutak mérnöke részéről nem csekély-

fokú volt az elismerés a magyarok sikerült munkája iránt. Az egész őszi és téli folyamán szakadatlanul folyt az alagútban a dolog. Közben a vasút mentén egy-két *hun-huz* támadáson kívül alig történt valami feljegyzésre méltó esemény, a mi az építés rendes menetét megzavarta volna.

A népségem.

Egy alkalommal a vadászokat riasztották meg a fegyveres rablók és alaposan elvették a kedvöket az erdőkben való kalandozástól.

A *tai-ma-koüi* állomás hivatalnokai közül öten lovon indultak el egy távolabb eső erdős tájra vad-disznó vadászatra. Valamennyien jóféle golyós fegyverrel voltak felszerelve és reménykedve várták a kinyomozott vaddisznósorda megjelenését, mikor egy

keskeny ereszkedőn lefelé haladva, a túloldali hegy-lejtőről egyszerre egész golyózápor zúdult rájuk. Nagy nehezen tudtak csak visszafordulni, miközben egyik ló halálosan megsebesülve esett el a lovasával együtt.

A vadász később a sűrűség védelme alatt szintén megmenekült ugyan, de a vadászkirándulásoktól minden időre elvesztette a kedvét. Több hasonló eset után a Mandzsuria erdeiben folytatott vadászatok sikere mindig főleg attól függött, hogy a kirándulás alatt a *hun-huzok* nem ejtettek-e el egy-egy vadászt.

A vadászkalandoknál sokkal komolyabb esemény volt az a rablótámadás, a mit a telepüktől mintegy ötven kilométerre eső kis állomás ellen intéztek a fegyveres khinaiak.

Valószínűleg a háború után elszéledt khinai katonaság csapataiból verődött össze néhány száz felfegyverzett ember és éjnek idején megtámadva az állomást, fosztogatni, rabolni és gyilkolni kezdett. A helyőrségen mindössze húsz kozák volt; a kik elsáncolt helyeikről biztosan löve, elég jól védték a telepet és több mint ötven rablót terítették le. A támadók azonban így is tetemes zsákmánnyal vonultak vissza és számos orosz meg khinai munkás esett az éjjeli támadás áldozatául.

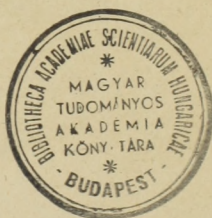
Ez időben a mi kozákjaink is folyton szigorú őrzőjáratokat tartottak az egész környéken. Feleséges bajtársaikat a kevésbé exponált állomásokra küldték és a legelszántabb legények maradtak meg a különálló magányos őrségeken.

Az alagútnál 16 lovas kozák teljesített szolgálatot, kik a telep körül elsáncolt erődöket építették és szisztematikus védelmi tervet eszeltek ki az esetleges támadás visszaverésére. A védősáncok legbiztosabb pontján egy szalmacsóvával befont magas pózna volt fel-

Öt év Mandsuországbán.

A MUNKÁSAIM.

állítva, a mi arra szolgált, hogy veszély idején éjjel, a meggyújtott csóva fellobbanó tüze jelezze a menekülőknek a helyet, a hol biztonságban meghúzódhatnak.

Közben a kozákok vígan éltek és az aránylag nem nehéz szolgálat mellett soha sem fogytak ki a mulatozásból. Egy részük a könnyen beállható veszélyek mellett szenvedélylyel hódolt a vadászat élvezetének és az elejtett vaddisznó húsát, vagy a medve és a farkas bőrét értékesítve, elegendő keresethez is jutottak. Legnagyobb részük azonban heveréssel vagy vendégeskedéssel töltötte a szabad idejét.

A kozáknak különben sem sok kell ahhoz, hogy jó kedve kerekedjék. Néhány palack vodka és némi kis elemózsia könnyen virágos hangulatba varázsolja őket.

Ilyenkor aztán megindul a multság, nótázás és tánc végtelen végnélkül.

Egy-két harmonikás belefog a legcifrább *kamarinszkájába*, a mi a friss csárdásunkhoz hasonló tánc, de kiki magának járja a legképtelenebb mozdulatok változatos sorozatából kicifrázva.

Eleinte bokázva járvák, mindjobban sebesedő ütemben, majd guggon ülve, aztán megint felegyenesedve, pergetyű módjára, hihetetlen gyorsan sarkon forogva, végre vízszintesen, úgy, hogy a táncolónak csak a lába hegye meg a két könyöke érinti a földet, közben folyton gyors ütemben mozogva folyik a tüzes *kamarinszkája*. A harmonikás erősen izzadva szünet nélkül fújtatja a hangszerét, a publikum pedig hangos kiabálással és lábdobogással kíséri a zajos mulatságot.

Ha a kozák legénységnek kevés volt a dolga, a tiszték valósággal halálra unatkoztak. Legtöbben a

kártyában kerestek szórakozást és tisztí körökben a leghazárdabb játékok voltak napirenden, nagy részük pedig a csendes ivás lélekölő élvezeteiben volt el-

A kozákok földsáncza.

merülve. Sokszor csodálkozva láttam, hogy a különben intelligens és művelt emberek életét mennyire feldúlja a szisztematikus semmittevés és a legyőzhetetlen unalom, a minnek gyilkos hatalmából az, a ki az önfegyelméhez nem szoktatta magát, képtelen kiszabadulni.

Voltak a kozák tiszteknek élvezetesebb mulatságaik is, midőn a nagyobb állomásokon feleséges-től gyűltek össze és színelőadás és tánc kíséretében

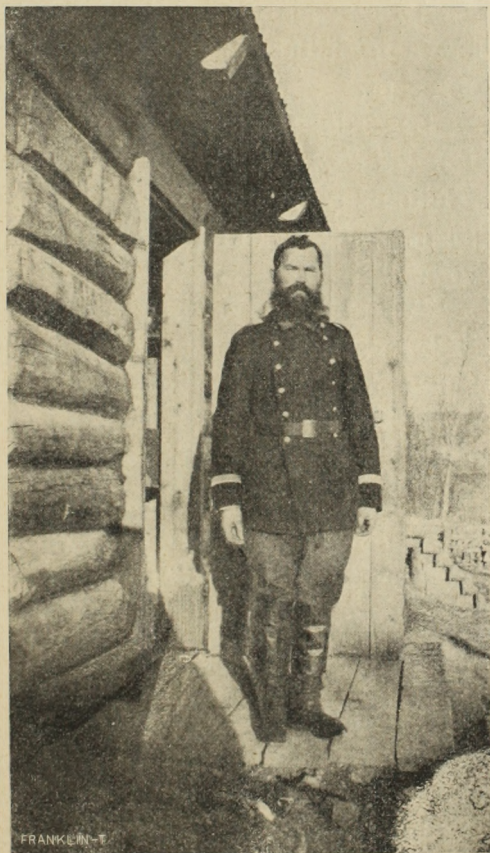
varázsoltak egy kis európai hangulatot Ázsia e vad tájaira, de viszont azt is elmondhatom, hogy a legszilajabb mulatságot, amit valaha láttam, a kozák tisztek társaságában volt alkalmam átélni egy kozák ezred védszentjének ünnepségén.

November havában egy napon a vasút mellett eloszlott őrségnek tisztjei és legénysége *Tai-ma-kou* állomáson jöttek össze ünnepelni. A pópa az ezred védőjéhez a szabadban felállított oltár előtt imát mondott. Az ezredes beszéddel üdvözölte a legénységet, az énekesek mélyhangú kara kísérte a ceremóniát és végül mindenki térdenállva imádkozott a cárért.

A szertartás után a fenyőlombokkal feldíszített kaszárnyában áldomásra gyűltek össze az ezred tisztjei és vendégei.

Künn már a kora tél hideg szele süvített végig Mandzsország pusztáit, a kaszárnya nagy, tágas helyiségében vígan izzotak a hatalmas kályhák. A tiszteknek és a vendégeknek hosszú asztalok voltak felterítve. Egy külön asztalnál pedig a legöregebb tizenkét altiszt foglalt helyet.

Az asztalfőn a pópa ült, talpig fekete selyemben,

A kozák őrmester.

violaszin övvel a derekán és óriási ezüst kereszttel a mellén. Hatalmas athléta alak volt a pópa, a mellette ülő szomszédai csak apró törpe emberkéeknek tunktek fel hozzáképest.

Az ezredes meg a többi tisztek a vendégekkel tarkázva foglalták el az asztal többi részén fentartott helyeket.

Legérdekesebb képet mégis az altisztek asztala nyújtotta. A vad harci idők tipikus alakjainak egész gyűjteménye volt itt együtt és köztük egy sem találkozott, a ki komoly harcban embervért ne ontott volna.

Torzonborz szakállal benőtt ábrázatukról lerítt az átélt zivataros idők képe, ráncoktól barázdált homlokán nem egynek látszott egy-két régi, mély vágás benőtt forradása. Olyanok voltak, mint vén, lompos farkasok.

Köztük a legöregebb kozák Plevnánál küzdött SZKOBELÉV táborában, néhánynak a kaukázusi meg a turkesztáni háborúkban szerzett keresztek lógtak a mellén. Egy magas, szikár, vércseorrú kozák arról volt híres, hogy visszakézből a kard fokával mindig egy vágásra szelte le a khinai fejét.

Egy másik, bevert orrú az ugrásban volt feltűnő művész. Egy ugrással a vágató ló hasa alatt volt képes keresztül bűjni. Bár e produkció közben már elvesztette néhány fogát és a homlokán is lapos lenyomatot hagyott az éles patkó, a művészetét jó kedvében még ma is kedvvel gyakorolja.

Egy kancsal, himlőhelyes, őszbecsavarodott szakálú, kopasz vén farkas, kit a többiek turkománnak csúfoltak, a zenében volt nagy művész és egy szerény kis réztilinkóból, a mit még Szamarkandban szerzett, csodálatos nótákat tudott kicsalogatni. Áltá-

lában valamennyi pompás énekes volt és jó kedvében a legvénebb legény is eljárta még a könyökén a legcifrább *kamarinszkáját*. A mint az asztalhoz ültünk, a hideg halak és sokféle ízelítők között jókora poharakban már ki volt töltögetve a vodka.

A pópa felállt, keresztet vetett, rövid imát mondott és a cár egészségére kiürítette az első poharat. Csendes áhítattal állva itta ki mindenki a pohara tartalmát és evéshez fogott a társaság. Mindjárt az első falatok után az ezredes mondott még egy rövid beszédet, melyben a régi dicső harcok viharezett vitézeit, a vén kozákokat éltette.

Ablakrengető hurrákiáltással felelt a tizenkét marcona harcos, mindegyik sorban kocintott az ezredesével és ott előtte fenéig ürítette az öblös poharát. Leves után pulyka- és malacsült következett, amit nagy pléhedényeken, óriási garmadába halmozva szolgáltak fel.

A pecsenyéhez a mind hangosabbá váló társaság változatos összevisszaságban fogyasztotta a pálinkát, vörösbort, meg a pezsgőt.

Kozák tiszték.

A pápa a pezsgőt meg a vörösbort megvetőleg utasította vissza, de öblös, talpas poharából annál szorgalmasabban öblögette a torkát a nemzeti itallal. Közben már nagyon felmelegedett a levegő, a nagy kályhák izzottak, a cigarettek gomolygó füstje az egész helyiséget betöltötte.

Egyszerre egy vén kozák a könyökével kinyomott néhány ablaktáblát, mire a betóduló hideg levegő

Az őrség elosztása.

nyomán sűrű köd képződött a szobában, körülbelül hasonló ahhoz, a mely a szesztől gőzölgő koponyákban keringett.

Az ebéd végével az altisztek felkeltek, az asztalukat a falhoz tolták és a terem közepében összeállva, karban énekelni kezdtek.

Előbb néhány mélabús románcot fújtak el, a mely a régi hazájukról, a holdsugarban rezgő Dnyeper hullámairól, meg a dontövi szép asszonyok tüzes szemeiről szólt. Csodálatos megható, mélabús molban szólt

az ének és a kérges szívű vad harcosok ajkáról olyan különösen hangzott. Aztán egyszerre csak áticsaptak a tüzes, riadó harci dalokba.

Kézi dobbal, rézsípval, sarkantyúpengéssel cifrázva, négy szólammal összehangzó karban vígan folyt az ének. A hihetetlen mély basszusok a skála legalsó fokán, mint valami nagy, üres hordó, ütemesen döngtek.

Aztán mind jobban neki viharzott az énekesek hangulata. Már az ezredes is belesegített néha és az öklével taktusra verte az asztalt. A pópa, akit mindenki csak atyuskának szólított, egyenesen ült és élvezettel hallgatta a nótázókat. Előtte már glédában álltak az üres palackok, a melyeket Isten és az ezred dicsőségére áhítattal kiürítgetett. Nagy, kövér, kipirult arca úgy világított a füstös levegőn keresztül, mint a ködös őszi estén lenyugvóra hajló nap vörvörös tűzgolyója.

Egyszerre csak csend lett. A kapitány kemény kommandó szóval elhallgattatta az éneket és megállította a táncot, aztán a szemben lévő ablakokon kiüttetett még néhány üvegtáblát, majd puskákat és töltényeket rendelt. Három vén kozák kiállt a középre és éles töltéssel megtöltötte a MAUSER karabélyát, a tisztek is valamennyien a revolvereiket húzták elő.

Aztán mintegy vezényszóra egy kaukázusi harci dalba fogtak. E dalt már mindenki együtt énekelte a kozák karral. Mint valami feltámadó fergeteg zugása, vagy vad lovas csapat rohanása úgy zúdultak egymásután a dal sebes ütemei. Hat vagy nyolc rímes sorban regélve a dúló csaták és öldöklések vad gyönyöreit, míg végezetül egy refrén zárja be a strófát mely mindig arról szól, hogy a győztes kozák had feltartóztatlanul veti rá magát az ellenségre és azt meg-

semmisíti. E refrén kezdetén egyszerre elsütötték az összes fegyvereket.

A szoba menyezete fehérre volt bemeszelve. Amint a golyók a deszkázatot keresztül törték, mintha friss hózivatar tört volna ki a teremben, úgy hullott le, szítálva a fehér mészpor és a szerte hulló forgács. A puskaropogás süketítő zaja és a fojtó lőporfüst tölté be a léget, de azért szilajkodó kedvvel tovább folyt a nóta.

Minden strófa után megújult a puskák és revolverek ropogása és a legvadabb hurrá kiáltások lármája, mint egy igazi dúló csata örült kavarodása olvadt össze fülsiketítő, borzasztó kaoszá.

Végre aztán oly sűrű lett a füstfelhő, hogy az ajtókat is ki kellett nyitni, melyeken át gomolyogva tódult be a jéghideg téli levegő.

Egyszerre a tiszték, az ajtóban bámészkodó kozák asszonyok közül előrangattak néhányat, a harmónikásokat glédába állították, a padlón a részegen heverőket félre gurították és a kapitány vezetése alatt táncolni kezdtek.

A tüzes táncban kihevült asszonyok úgy itták a bort, pezsgőt, vodkát vegyesen, mintha holmi ártatlan, cukros limonádé lett volna és félrecsapott kontytyal forogtak tovább a végtelen kavarodásban.

Igy folyt a szilaj dáridó órák hosszágig. Az ezredes már az asztalra borulva küzdött az álommal, az atyuska azonban szilárdan tartotta magát a helyén, fekete köntöse mézporral behintve egész szürkének látszott.

Lassan az egész helyiség egy elhagyott csatatér szomorú képét mutatta, mindenfelé az élettelennek látszó alakok heverték a padlón össze vissza.

Künn a gyönyörű mandzsuországi holdas éj ragyogott a vidék felett. A ház előtt deszka forgácsok, cink

táblák heverték össze vissza, a tető egyrésze le volt szakítva, másrészét rostává lyukgatták át a keresztül-törő acélgolyók.

Már javában reggeledett, mikor nagynehezen életet tudtam verni néhány ismerős kozákba, a kik a telepemhez tartozó őrségből valók voltak. Megnyergelték a lovamat, dülöngve kapaszkodtak fel a nyeregbe és a csikorgó téli hajnalban vágatva kanyarodtunk el a cédrus-erdőn át az alagút felé.

Rövid félórai lovaglás alatt fehér zuzmarával vonódott be a lovak szőre, a kozákok prémes sapkája, torzonborz szakállukon és bajuszukon nagy jégcsapok lógtak. Bár a friss levegő kiverte kissé a mámort fejükből, csak úgy himbálóztak a lovaikon ide oda, de csodálatos módon mégis nyeregben maradtak.

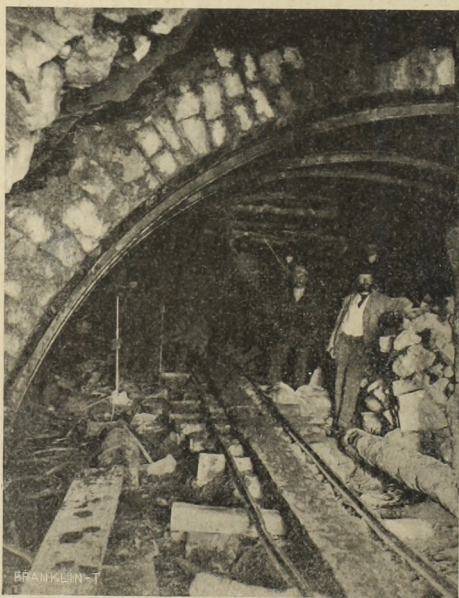
A mint a házam elé értünk és átadtam nekik a lovat, a legöregebb nagy bőbeszédűséggel arról biztosított, hogy bizony senki más kedvéért ott nem hagyta volna még azt a szép mulatságot és csak az volt a kívánsága, hogy a nagy tisztelete jeléül engedjem meg, hogy megcsókolhasson.

Azt mondják, hogy a mint a kozákezred védszent-jének ünnepségét követő reggel felderült Tai-ma-kou hegyei fölé, a kozák-tanya nagy szobájában az atyuska az asztal mellett egyedül maradván, még mindig szilárdan ült a helyén. Körülötte az üres palackok sokasága látszott, előtte a földön mély álomba borulva hevert a tizenkét vén kozák altiszt. Aztán mikor a beszűrődő reggeli napsugár már elhalványította a pislogó lámpák fényét, az atyuska nagy nehezen felállt a székéről és a felvirradt új nap örömeire elmondta az igazhitű orosz buzgó reggeli imádságát.

1902. év tavaszán már az alagút falazási munkálatai javában folytak. A boltozatokat vasívekre rakott,

konkrét falazatból készítettük és kitűnő portland cement állván rendelkezésünkre, a legegyszerűbb khinai munkást is bátran alkalmazhattuk a falazásnál, mert főleg csak a vakolat helyes keverésére kellett kiválóbb gondot fordítanunk.

Ez időben már az alagút építés minden részletéhez gyakorlott munkások állottak rendelkezésemre, úgy

Az alagút falazása.

hogy az építés fő nehézségeit már-már legyőztéknek tekinthettem, midőn egyszerre egy váratlan, kegyetlen ellenség tört reánk és a munkásnépsoraiban jelentékeny pusztítást vive végbe, az egész építkezést jó néhány hónappal visszavetette. Egész Észak-Khinában kiütött a kolera járvány és Csili tartományból Dél-Mandzsúországra is be-

hatolva, a vasut mentén hihetetlen gyorsasággal terjedt tovább. A mandzsúországi vasutak fő állomásán Harbinban ez időben több mint tízezer khinai élt, akik egyszerre százával estek a járvány áldozatául. Bár az illetékes orosz hatóságok mindent megtettek a baj lokalizálására, a járvány a nyár folyamán egész Mandzsúországon mindenfelé elterjedt és kíméletlenül szedte áldozatait.

A khinai nép általában nem nagy kedvelője a

Öt év Mandsuországbán.

KOZÁK LOVASOK A VASUTI TÖLTÉSEN.

tisztaságnak, szörnyen összezsúfolva, jóformán egymás hátán élnek, eledelök is nagyon nyomorúságos, az egész nyár folyamán a sokféle nyers zöldség a főtáplálékuk. Észak-Khina népe a tea ivásnak sem hódol oly mértékben, mint Közép- vagy Dél-Khina lakossága. Itt bizony a leggyanúsabb eredetű vizet is forralatlanul isszák, betegség esetén pedig csupa babonás előítéletből irtóznak az európai orvos-szektől.

Julius hó folyamán óriási volt a halandóság Harbin khinai lakossága között és az ő közellétök az európaiak védekezését is tetemesen megnehezítette. Mindazonáltal a legtágasabb körű intézkedések tétettek, hogy a nem khinai lakosság a járvány terjedésétől meg legyen kimélve.

A városon kívül kolera kórházakat állítottak fel, kellő számú orvos és ápoló-személyzetről gondoskodtak és a város különböző részeiből a betegeket azonnal a kórházakba szállították, hol a tisztaság és gondos ápolás lehetővé tette a baj tovább terjedésének mérséklését.

A khinaiak nagyon sok esetben elítikolták a betegségüket és gyakran erőszakkal lehetett őket a piszkos bűzös otthonukból a kórházba elhurcolni. Khinában bár igen gyakori a kolera-járvány és rendesen óriási pusztításokat szokott véghez vinni, csodálatos módon a népnek még halvány sejtelve sincs arról, hogy a tisztaság és helyes táplálkozás volna a biztos óvszer a halálos ragály ellen. Ők a járványt a gonosz szellemek bosszujának tartják és e magasabb hatalmak által a reájuk mért csapás elől úgy hiszik, hogy nem lehet menekülés.

A legképtelenebb babonáik között egyik legérdekesebb meggyőződésük az, hogy a járvány rossz

szellemeit az illető helyről, a hol sok áldozatot követel, el lehet csalogatni.

A járvány kitörésekor Harbin khinai negyedében éjnek idején száz meg száz khinaiból álló menet tarka lámpákkal, meg lobogó fáklyákkal, futva járta be a város utcáit, a hol a betegség legjobban dühöngött, hogy a járvány szellemeit onnan a fényes világítással kicsalogassák a Szungári folyó partjára.

A parton egy zászlókkal és számos tarka lámpával felékesített fényesen, kivilágított bárka állott.

Mikor a népség elérte a partot, egyszerre minden ember eloltotta a lámpáját és halálos csendben, lábuj-hegyen elszéledve, kerülő utakon haza sompolygott.

Az volt a meggyőződésük, hogy a partra csalogatott szellemek nem találván meg a sötétben a visszavezető utat, okvetlen a fényesen kivilágított hajón fognak helyet foglalni.

Kis idő múlva néhány elszánt ember kormányzása mellett elindult a hajó a folyó mentén lefelé, hogy a kolera szellemeit oly messze vigye el a környékből, hogy azok oda vissza ne találhassanak többé.

Tai-ma-kou közelében eleinte csak a khinai munkások között dühöngött a járvány, később az orosz népségnek nyomorúságosabb része is megkapta és közülök azok, a kiknek az egészségi állapota a pálinka túlságos élvezete által már úgyis meg volt támadva, majdnem kivétel nélkül áldozatául estek a kolerának.

A vasút mentén az egészségügyi szolgálat mintaszerűleg volt berendezve. Minden kis állomáson gyűjtő barakkokat rendeztek be, a honnan naponként kényelmes betegszállító vagonokban vitték el a kolerásakat a főkórházba, hol minden modern orvosi segédeszköz megvolt a betegek ápolására.

Mind a mellett a khinaiak közt folyton terjedt a

járvány. A legszigorúbb ellenőrzés és ijeszgetés mellett sem mondtak le a nyers tők, uborka és az éretlen dinnye élvezetéről, a betegeiket, ha csak lehetett, elrejtették, a halottaikat pedig éjnek idején titokban maguk temették el. Ily körülmények között aztán, szinte természetes, hogy a legszigorúbb óvintézkedések sem

Munkások és katonák az alagút kapuzata előtt.

jártak a kellő eredménnyel. Rendesen magam is részt vettem az orvosi szemlékben, midőn a vasúti doktor segédeivel pontosan átvizsgálta a munkás lakások minden zugát és gyakran igen különös dolgoknak voltunk a szemtanúi.

Egyszer egy teljesen meztelen, félholt khinai feküdt összekuporodva egy gyékényen, a sátor közepén.

A testének minden részén nagy kerek, sötétkék foltok voltak láthatók, a mi az első pillanatra a pestisbeteg rémes benyomását keltette. Csak később tudtuk meg, hogy a kék foltok a khinai kúrához tartoznak.

A test legkülönbözőbb részén eszközölt erős csípéssel idézi elő a khinai masször a kék véraláfutásokat, mik az ő felfogásuk szerint feltétlenül gyógyító hatásuak.

Máskor egy félholtan fekvő kolerás beteg közvetlen közelében láttuk heverni a pajtását, a ki csodálatra méltó nyugalommal pipázgatott a haldokló mellett, mintha tudtával sem birt volna a közvetlen veszélynek, a mely őt is fenyegette.

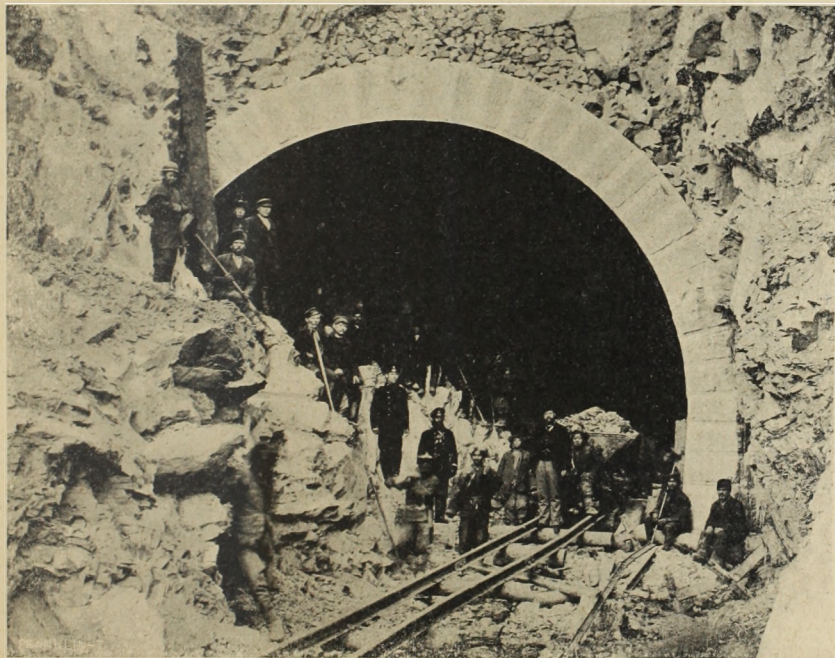
Tanuja voltam egy jelenetnek, mikor a beteg khinait, a ki maga kívánczolt a kórházba, a társai a kocsira helyezték. Miután lebeszélni nem tudták, hogy ott maradjon köztük, azzal búcsúztak el tőle, hogy, «hát csak eredj, onnan ugyan vissza nem jössz többé». Szomorú volt nézni a görcsök közt vonagló beteget, a ki az utolsó percében már szívesen otthon maradt volna, de a kocsí elindult vele a kórház felé. Meglátszott rajta a meggyőződés, hogy most csak-ugyan az utolsó útjára indul.

A járvány folyamán egy egészségügyi csapatbéli altiszt volt kirendelve az alagúthoz első segély nyújtásra, kinek igazi oroszos fatalizmusa és valóságos önfeláldozása sokszor mélyen meghatott. Gondos segélynyújtása által sok ember köszönhette neki az életét és csodálatos nyugodtsága mindnyájukba reményt és bizalmat oltott.

Soha sem fogom elfeledni azt az érzést, a mi akkor hatalmába vett, mikor közvetlenül a lakásom melletti házban egy éj folyamán, három orosz halt meg és még néhány beteg került belőle a kórházba. Mintha

azt hallottam volna, hogy a halál már az én ablakomat kopogtatja.

A második hét folyamán azonban szinte megmagyarázhatlanul oly erős meggyőződés alakult ki bennem az iránt, hogy kellő elővigyázat mellett nem kell a betegségtől tartani, hogy azóta mindig bátran

Az alagút kapuzata.

jártam a kolerás betegek között a nélkül, hogy magam miatt a legceskélyebb aggodalmaim keletkeztek volna.

Már jó a közepében voltunk szeptember hónapnak, mikor végre az egészségügyi bizottság, a telepemet kolera-mentesnek jelentette ki, mire újból a rendes erővel folyhatott a munka, bár jelentékeny számú új munkaerőről kellett gondoskodnom, mert az embe-

reimnek egy nyolcad részét ragadta el a borzasztó epidémia.

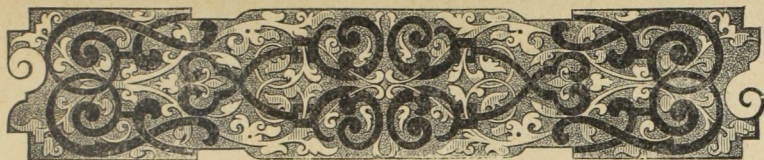
Mandzsrország területén, a hozzávetőleges becslések szerint, 15 ezer ember pusztult el a nyár folyamán kolerában, a mi aránylag csekély szám ahhoz az óriási halandósághoz képest, a mely ez idő alatt Csili és Santung tartományok népességét megritkította, hol a ragály által meglátogatott helységek lakosságának legkevesebb egyharmadrésze esett a járvány áldozatául.

Az őszi folyamán aztán megszakítás nélkül folyt az alagút-építés tovább és minden reményem meg volt hozzá, hogy a következő év legelején a reám bízott pályaszakasz már átadható leend a rendes forgalomnak.

A vasút egyéb pontjain is mindenütt előre haladt az építkezés és a közel 2500 kilométer hosszú vonalon már naponként közlekedtek a személyvonatok és csak néhány helyen kellett még az ideiglenes pályát igénybe venni, a hol egyes rövid szakaszokon a legnehezebb építkezések folytak.

1902 év őszen WITTE orosz pénzügyminiszter, a Khinai-keleti vasút-társaság elnöke jött el Szankt-Petersburgból, hogy az épülő vasutat megsejmelje. WITTE pénzügyminiszter a vasút-építés céljaira ezideig már aranyban, ezüstben és papirban több mint 600 millió rubelt küldött Mandzsrországha és így nagyon természetes, hogy élenken érdeklődött a munkálatok előhaladása iránt.

Részletesen bejárta az óriási vasút összes vonalait, hogy az építkezések állapotáról személyes tapasztalatai alapján tehesse meg jelentését a cárnak.

TIZENHARMADIK FEJEZET.

Déli Mandzsuoország állapota közvetlenül az orosz-japán háború előtt.

MANDZSUORSZÁG legkülönbözőbb vidékein 1903. év elején a folyton fejlődő új viszonyok már minden irányban éreztetni kezdték hatásait és ezek nyomán az orosz keletázsiai törekvések politikai és gazdasági programja egyszerre meglepő arányokban kezdett kibontakozni.

A boxer felkelés után Észak-Khinában beállott különleges állapotok nagyban hozzájárultak az orosz érdekeknek gyors megszilárdulásához egész Mandzsuoországban. A háború után az egész óriási vasút mellékét erős katonai fedezet tartotta megszállva és általános volt a meggyőződés, hogy az orosz Mandzsuoországból senki sem fogja kiűzhetni többé.

Az orosz diplomaták mindig sikerrel alkalmazták azokat az eszközöket, melyekkel az orosz-barát politikának erős híveket szerezhettek és legmagasabb ügyvivői között mindig elegendőek voltak, kik szívesen folytattak alkudozást a bőkezű szomszédal, de még a császári udvar is mindenkor hajlandó volt jelentékeny engedmények tételére, mihamarabb arról volt szó, hogy a hatalmas északi barát jóindulatát kell megszerezni.

A Keletázsia ügyeiben érdekelt hatalmak közül Anglia és Amerika ez időben az «opendoor»-t hangoztatta mint első rendű érdekét, nyíltan valva azt az elvet, hogy mindegy, bárki tárja is fel Mandzsuországnak kapuit a világforgalom számára, addig, a míg a szabad kereskedelem útjai nyitva fognak állani az angol és az amerikai árucikkek előtt, nincs okuk az aggodalomra, mert a szabad kereskedelem terén ők nem félnek semmi riválistól.

Kissé később, az angol-japáni egyezség létrejöttével, Anglia a Khinai-birodalom integritásának megőrzését mint a kelet-ázsiai politika sarkalatos elvét kezdte hangoztatni, a mi természetesen magába foglalta azon követelést, hogy Mandzsuországnak feltétlenül khinai terület maradjon.

Mindez azonban alig látszott érinteni az oroszok terveit, mert akkor még igen valószínűtlennek tetszett az a feltevés, hogy valamely Khinával barátságos hatalom, csak azért űzze ki az orosz Mandzsu földről, hogy e gazdag földdarabot újra vissza adja a magával tehetetlen, bizonytalan hajlandóságú khinai császárnak.

Viszont a csendes-tengeri orosz flotta, meg a keletázsiai szárazföldi hadsereg teljes biztonságot látszott nyújtani arra, hogy sikeresen ellentállhasson bárminő fegyveres beavatkozásnak.

Ily körülmények között mindenki, aki az utóbbi évek folyamán a mandzsuországi viszonyok fejlődését figyelemmel kísérte, a közel jövőben az oroszok kelet-ázsiai terveinek teljes diadalát látta már kialakulni, a melyben Mandzsuországnak, az orosz impériumhoz való csatolása már csak rövid idő kérdésének látszott.

Mandzsuországnak mintegy 700,000 négyszög kilométer területű, tehát kiterjedésében jóval nagyobb az

Osztrák-Magyarmonarchiánál, népességre nézve alig számlál öt millió lelket, ami azonban az utolsó évek alatt a tömeges bevándorlások folytán egyszerre tizenöt millóra emelkedett fel.

Az ország egy harmadrésze termékeny alföld, melynek gondos megművelésére a még bevándorló munkáskezek milliói kínálkoztak, mihelyt megnyílnak a módok a föld terményeinek rendszeres értékesítésére.

A földművelés és állattenyésztés kiterjesztésének nagyarányú lehetőségein kívül a hegyek sokféle bányakincsei, az ujonnan feltárt aranymosó telepek, a rengeteg erdők érintetlen fagazdagsága, mind csak a kihasználás és értékesítés megkezdésére vártak.

Amint a mandzsuoországi vasút építése a befejezéshez közeledett, a vasútvonal által érintett vidékeken, a kereskedelem, a vállalkozás, a természet által nyújtott kincsek forgalomba hozása, folyton nagyobbodó árnyokban indult meg és minden tényező azt látszott biztosítani, hogy az orosz politika védelme alatt egész Mandzsuoországbán egy új, nagy arányú intenzív gazdasági és kereskedelmi élet fog egyszerre fellendülni.

1903. év május havában KUROPATKIN generális, az akkori hadügyminiszter, mint az orosz cár képviselője jött el Mandzsuoországba, hogy a vasútvonal építésének befejezéséről személyes meggyőződést szerezzen és a keletázsiai orosz haderők fölött szemlét tartson. Másik, nem kevésbé fontos megbízatása az volt, hogy a Japánban már néhány év óta erősödő oroszellenes hangulat igazi okairól meggyőződjék és személyes megjelenésével azt mérsékelje vagy esetleg teljesen eloszlassa.

Ez időben Oroszország és Japán közt fennforgó differenciák között legfontosabbnak látszott a Szaha-

lin-sziget partvidékén és az Ohotszki-tengerbőlben folytatott halászat kérdésének rendezése, a mi körül már évek óta folytonos összeütközések voltak folyamatban az orosz és japáni hatóságok között.

A kimért és csak a rideg udvariasság formáira szorítkozó fogadtatás, a melyben Oroszország hadügy-minisztere Japánban részesült, arról győzték meg KUROPATKINT, hogy Japán, ha hatalmi érdekeit komoly sérelmek érik, el van szánva azok megvédésére a legkomolyabb eszközökhöz nyulni, és hogy főleg Koreában a japániaknak nagyon messzemenő terveik vannak, a melyekbe orosz részről nem tűnnek semmiféle beavatkozást.

A mint KUROPATKIN Japánból visszatért Port-Arturba, az ott tett intézkedésein azonnal meglátszott, hogy nagyon fontosnak tartja minden előkészület megtevését, egy esetleges japáni támadás sikeres ellensúlyozására.

Azonnal haditanácsra hívta Kelet-Szibiria összes hadtestparancsnokait, a khinai, koreai és japáni követeket, a flotta vezetőit és a legkomolyabb színben festette le előttük a közel jövőt. Aztán ünnepélyes szemlét tartott a sárgatengeri orosz flotta fölött, részletesen átvizsgálta Port-Artur erődítményeit, elvonultatta maga előtt a liao-tung-i orosz haderő ezredeit és mindezek végeztével visszautazott Szankt-Petersburgba, hogy a tapasztaltakról részletes jelentését a cárnak megtegye.

KUROPATKIN a jelentésében felette komolynak festette a japániak állásfoglalását az orosz terjeszkedés ellen. A mandzsuoországi haderő gyors és jelentékeny növelését sürgette és egy teljhatalmú helytartó kinevezését hozta javaslatba, a ki minden tekintetben önállóan intézkedhetik Mandzsuoországnak és Kelet-Szibiria

ügyeiben. Ezen jelentések alapján a cár, 1903. év augusztus havában ALEXEJEV E. admirálist Mandzsország teljhatalmú kormányzójává nevezte ki, alája rendelte az egész keletázsiai orosz haderőt és a csendes tengeri flottát, a három keleti nagykövetséget és ezzel kezeibe adta az összes keletázsiai orosz ügyek teljhatalmú intézését.

Ugy mondják, hogy a dolgok ilyen alakulása, nagyon meglepte KUROPATKIN hadügyminisztert, ki a helytartói méltóságra magát tartotta a legalkalmasabbnak és ALEXEJEV kinevezése után, mintha csodálatos módon egyszerre mind elfeledte volna azokat a tanúságokat, a melyeket japáni útja alatt gyűjtött; a hadügyi miniszter a mandzsországi orosz haderő és a flotta szaporítását és egyéb nagyjelentőségű hadi intézkedések kivitelét már nem tartotta olyan fontosnak, sőt ALEXEJEVnek ez irányban megismételt sürgetéseit is egyenesen ignorálni látszott.

Hogy a személyes érdek, a megsértett becsvágy és a végnélküli önzés mikép lettek az államrendítő katasztrófák egész sorozatának végokaivá, azt a későbbi évek eseményei meglepő világossággal örökítik meg Mandzsország történetének véres lapjain.

1903. év július hó elsején az egész mandzsországi vasút átadatott a rendes forgalomnak.

Naponként egy-egy személyvonat és hetenként két gyorsvonat indult már Port-Arturból és Dalniból Mandzsuföldön keresztül a Bajkál vidékre, hogy a szibirai vasúthoz csatlakozva közvetítse a forgalmat Európa felé.

E forgalom rendszeresítésével a Kelet-Ázsiába irányuló európai posta is ez útirányt vette fel és Európa fővárosaiból 16 nap alatt hozták el a gyorsvonatok utasait a Csendes-Oceán partjára. A mandzsországi

vasút gyorsvonatai a legmodernebb elvek szerint voltak felszerelve, az étkező- és hálókocsik a kényelem, sőt a luxus legkényesebb követelményeit is kielégítették.

A mandzsuerszági vasút egyik végállomásáról Dalniból a gyorsvonatok érkezése után, fényes berende-

Port-Artur kikötő bejárata.

zésű postagőzösök indultak az utasokkal tovább Japán és Khina kikötőibe, hogy a világforgalom főhajóutaihoz állandóan fenntartsák a csatlakozást.

Természetes, hogy a kényelmes és gyors közlekedés emez új módozatainak létesülésével Európának Keletázsiaiával való forgalma rohamosan fokozódó mértékben irányult az újonnan megnyílt nagy világút felé.

A forgalom emelkedésével szinte hónapról-hónapra

észrevehető fejlődés mutatkozott Mandzsuoországnak a vasút által átszelt vidékein, a vasút végpontján épülő két új kikötőváros, Port-Artur meg Dalni pedig egyszerűen a régidőktől fogva forgalomban lévő szabad kikötők mozgalmas élettől pezsgő képét varázsolták a szemlélő elé.

A Liao-tung félsziget legdélibb csúcsán épült erőd és kikötőváros története mindössze csak néhány évtizedre nyulik vissza; de ezek az érdekes és eseményekben gazdag idők a szakadatlan átalakulásban levő távol Kelet változatos történetével elválaszthatlanul fűzik egybe Port-Artur nevét.

Egy félszázad előtt még csak a khinai parti-hajósok ismerték a *Ljui-sun-ko*-öblöt, hova vitorlás dzsunkáikkal a taifun elől szoktak volt bemenekülni. A Port-Artur név mintegy negyven év előtt került az angol admirális térképeire, mikor először horgonyzott itt az angol flotta néhány cirkáló hajója.

A hely sztratégiai jelentőségét LI-HUNG-CSANG fogta fel legelőször. Ő a nyolcvanas évek elején a khinai északi hajóraj parancsnoka volt és Port-Arturnak elsőrangú hadi kikötővé leendő kiépítését vette tervbe. A munka kivitelével a német HANUEKEN kapitányt bizta meg és tíz év alatt nyolcvan millió télt költött az építkezésekre. HANUEKEN, német, angol és francia mérnökök segédlete mellett, a KRUPP és AMSTRONG gyárak közreműködésével Port-Arturt a tenger felőli védelemre úgy megerősítette, hogy azt a 90-es évek elején Khina Gibraltár-jának keresztelték el.

Nevezetes, hogy a mennyire tökéletes volt Port-Artur erősítése a tenger felől, ép oly hiányosan gondoskodtak annak a szárazföld felőli védelméről. Így történt aztán, hogy bevehetetlen híre ellenére Port-Artur első tűzkeresztsége, a védőire nézve tökéletes kudarc-

cal végződött. A japán-khinai háború folyamán 1894. év október hónapjában, a japáni szárazföldi haderő, mintegy hatvan kilométerrel feljebb északra, akadálytalanul köthetett ki a félszigeten, teljes hadirendben, zavartalanul indulhatott útnak dél felé Port-Artur ellen.

Kin-csou és *Ta-lien-van* városok erődjének bevétele után, alig egy hét leforgása alatt, már elesett Port-Artur, amelyet tizennégyezer khinai védett.

Az egész küzdelemben a modern erődöknek alig jutott szerep. A japániak a tenger felől nem léptek akcióba, de minden erejüket a szárazföldi támadásra összpontosították. A támadók elszánt, merész fellépésével szemben a khinaiak képtelen gyávaságot tanúsítottak és az előre nyomuló ellenség előtt csaknem minden ellenállás nélkül adták fel a legkitünőbb pozíciókat.

Port-Arturral együtt a japániak urai lettek az egész Liau-tung-félszigetnek.

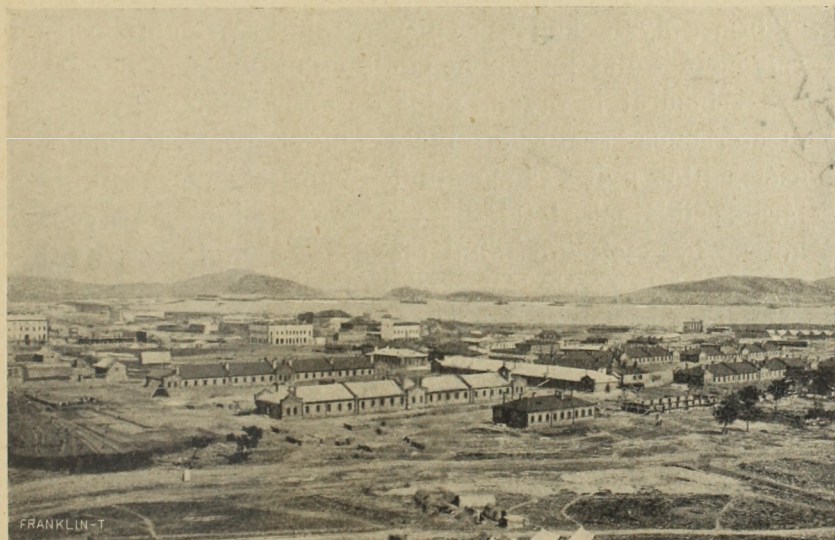
Egész évig tartott a japán főnhatóság Port-Arturban, míg végre Khina az európai diplomácia közbenjárására, 1895 november hónapjában 30 millió tél fejében visszaváltotta az egész félszigetet. Erre Port-Arturból kivonult a japáni haderő és Khina újra birtokába vette az elvesztett erősséget.

Alig két évvel később, Khina szerződésileg az oroszoknak adta bérbe a Liau-tung félsziget déli részét és 1898. év március 15-én *Kin-csou*, *Ta-lien-van* és *Port-Artur* erődjeibe az orosz cár katonái tartották ünnepi bevonulásukat. Port-Artur hegyfokáról újra lekerült a sárkányos zászló és az aranyhegy magas árbocára az orosz trikolort, meg a kék András kereszties fehér zászlót, az orosz haditengerészet jelvényét húzták fel.

A bérbevétel napjától fogva, az erődök, a kikötő,

a vasút és a város építésének nagyszabású munkálatai kezdődtek meg és varázsszerű gyorsasággal épült fel az új Port-Artur, az orosz-keletázsiai politika megerősített bázis pontja.

Én 1903. év nyarán, mindjárt a mandzsországi vasút rendes forgalmának megnyitása után, utaztam végig a vonalon, Port-Arturból egész a Nagy Kingán-hegység lejtőjeig. Ép azon időszak volt ez, amikor az

Port-Artur. Az épülő új városrész 1902-ben.

orosz kelet-ázsiai politika nagy jelentőségű eredményei diadalmas nagyszerűségükben kezdtek minden felől feltornyosodni és ekkor az orosz ügyek mintegy változhatlan megszilárdulását igazolta már a tény is, hogy az orosz cár a távol Kelethez fűződő érdekeinek további intézésére egy teljhatalmú helytartót látott szükségesnek kinevezni. Azok a benyomások, amelyeket ez idő alatt tett utazásom folyamán gyűjtöttem, mint az orosz törekvések tökéletes diadalát

tükrözték már vissza egész Mandzsuoországbán. Ez időben Port-Artur életre pezsdülő, ifjú világkikötő megragadó képét nyújtotta és a tenger felől érkező utast egyformán meglepte a természet szeszélye által alkotott bájos környezet és az emberi munka eredményeit hirdető érdekes új világ, mely itt egyszerre a szemei elé tárult.

Port-Artur kikötőjének bejáratánál a zárt tenger-öböl kapuját, két meredeken levágott sziklabástya alkotja, olyan képet nyújtva, mintha valami óriás rétegzetű kőfal ferdén beledőlt volna a tengerbe.

A bejárat is olyan, mint a tömör sziklán átvágott mesterséges csatorna, mely alig háromszáz méter széles utat nyit a tágas amfiteatrum közepébe. A bejárat szikláinak tetején és a tágas öblöt környező kopár hegytetőkön mindenfelé az erődök zeg-zugos vonalai látszottak. Magas bástyafalak szegélyén a parti ágyuk éles szilhuettje rajzolódott a felhőtlen ég kékjére.

Egy impozáns, modern kikötő nyugodt öblébe jutott be a hajó, hol az óriás páncélosok, az ágyúnaszádok és a fehértestű cirkáló hajók tömegében, a világforgalom sokféle lobogóját lengető kereskedelmi gőzösök flottája békén horgonyzott.

Az öböl partvonala mentén, a dok, az arzenál és a javító műhelyek magas kéményei füstölögtek, odébb a khinai parti dzsunkák árboc erdeje látszott, azon túl pedig hosszú vonalban az állomás foglalta el az öböl partját.

E hely volt a kikötő legérdekesebb része: Az Ázsia kontinensét átszelő óriási vasút itt éri el a tengert.

Az öböl egyik felén hullámos hegylejtőkön apró, khinai stílusú házak sokasága szürkélett, az úgyneve-

zett khinai város, vagy a régi Port-Artur, míg néhány kilométerrel odébb az öböl lankás partvonala mentén európai színezetű, épülő, új város kötötték le a szemlélő figyelmét. Az épülő új Port-Artur minden részén utca sorok, különálló paloták, diszes épületcsoportok voltak emelkedőben és ezek fölött a terra-

Port-Artur. A khinai városrész részlete.

szos hegylejtőkön villaszerű magánházak tarka csoportjai uralták a szabad kilátást a tengeröbölbe.

A város utcáin és a tengeröböl partján mindenütt a khinai világgal erősen tarkázott orosz élet pezsgett. Az üzletek felirásai, a járó-kelők beszédje, a legváltozatosabb katonai egyenruhák, maga a sétatereket benépesítő előkelő publikum is itt, ezen az eredeti khinai földdarabon, az orosz idők bekövetkezését jelezte és amint a járó-kelők sokaságától hullámozó utcákon ALEXEJEV helytartónak pompás, háromlovas fogata az

öt kísérő tizenhat, válogatott, burját lovas-vitéz között végig vágatott, önkénytelenül is csak arra gondolt az ember, hogy ime az óriási orosz impérium, feltartóztathatlan terjeszkedése közben végre elérte a Sárga tenger partját.

Az aranyhegy merész ormán fenlobogó trikolór pedig itt is fennen hirdette az oroszoknak azon ön-bizalommal telt kedvenc jelszavát, hogy: «A hol egyszer az orosz háromszínű zászló fenn lobogott, azt onnan senki le nem veszi többé.»

Port-Arturból néhány órai vasutazással a távol keletnek egyik legérdekesebb új városába, Dalniba jutott el az utazó. A mandzsuországi vasutnak ez volt a második végállomása a Sárga tenger partján és tisztán a kereskedelem céljaira lévén berendezve, egy modern kikötő minden feltételét egyesítette.

Pompás, vihartól védett öböl partján készültek el a kikötő művek, a rakodó partok, raktárak, a dokk és a javító műhelyek. A falazott rakodó part mentén vezető síneken, közvetlenül a vasuti kocsikból lehetett az árukat a hajókba átrakni és az öböl feneke oly mélyre volt kikotorva, hogy a legnagyobb tengerjáró hajók is oda állhattak a kőpartok kikötő helyei mellé.

Fent az öblöt szegélyező magaslaton, villaszerűleg épült házcsoportokból, fasoros utcákból, árnyas terekből alkotott gyönyörű kis város látszott, lejjebb a síkon pedig, a fasorok által kijelölt, kész utak egy hatalmas szabad teret szedeltek keresztül, előre fentartva a legalkalmasabb helyet a jövőben fejlődő nagy kikötőváros szabad terjeszkedésére.

Egy elhagyott, beiszapolt tenger-öböl néptelen, kopár partján és omladozó kvarc szikláin, néhány év leforgása alatt, mintegy parancesszóra emelkedett ki a semmiségből a mesébe illő, pompás kis város.

Dalni, mint Mandzsuoorszáág főkereskedelmi kikötője, nagy jövőnek nézett elébe és előnyös fekvése, jégtől mentes kikötője és modern berendezésű rakodói, de főleg a közvetlen vasúti kapcsolata, Mandzsuoországgal és Szibiriával biztosítani látszott számára a versenyt *Nyu-csuang*-gal szemben, hogy Mandzsuoorszáág terményei ezután kizárólag Dalni kikötőjén át fognak elindulni Khina déli partjai felé.

Dalni főutcaja.

Midőn a postahajók forgalma megindult Dalniból Japán és Khina kikötőibe és már az Ausztrália felé irányuló rendes postahajó forgalom megnyitása is programmba vétetett, a legelfogultabb ítélezők között sem találkozott senki, a ki Dalni nagy jövőjét és messzemenő kereskedelmi jelentőségét kétségbe vonta volna.

A vasútvonal Dalnit elhagyva, a Liau-tung-félsziget nyugoti partvonalán kanyarog a változatos, kopár hegylejtők lábától időnként kifutva a tenger-

öböl homokos sík partjára, míg a folyton északkelet felé tartó útjában el nem éri a Liau-hó folyó széles alföldjének hullámos szegélyeit.

A félsziget északi részén már elég sűrű népességű vidéket szel át a vasút. Kiterjedt községek, sűrűn elszórt földműves tanyák, fenyőligetek által beárnyalt, festői sírkertek tűnnek fel a szántóföldek szabályos barázdái között és így nyár idején mindenfelé a szor-

Dalni utcája.

galmas khinai földművelő nép munkával elfoglalt csoportja élénkíti a tájat.

Kin-csou jelentékeny erősség után, a vasút mentén tovább *Liau-jang* a legjelentékenyebb város, a mely mellett már a modern bányaművelés elvei szerint feltárt kőszénbánya teszi *Jentai* vidékét a vasútra nézve nagy jelentőségűvé.

Az itt talált gazdag kőszénrétegek már a vasútnak egy jelentékeny szakaszát látták el tüzelővel és a 370 kilométerre eső Port-Artur is innen kapta már

a szén szükségletének tekintélyes részét. Míg a vasút egyéb szakaszain, Mandzsuországnak őserdeiből nyert olcsó fával fedezték az óriási tüzelőanyag szükségletet.

Tovább észak-kelet felé a Liau-hó völgye mindinkább kiszélesedik és mikor Mukden csipkézett szegélyű zeg-zugos bástyafala és magas őrtornyai feltűnnek a szemhatáron, mögöttük a távol hegyvidék hullámai már csak a messzeség kékjébe vesző hal-

A városháza Dalniban.

vány vonalaknak látszanak. A mint a vonat Mukden közelébe ér, a vidék messze elterülő síkká szélesedik ki, melyen a távolból csak hangyabolyoknak látszó, különös földkupok ezrei emelkednek ki a sík földből és megszakítatlan sorozatban húzódnak a város falai felé. A régi mandzsu sírok Mukden falain kívül, néhány négyszögkilométernyi területet elfoglalva, századok óta szaporodó sorokban fogják körül az ősi, szent várost.

Tovább nyugat felé a síkság egyhangú szürkésé-

gét egy hatalmas fáktól zöldelő oázis szakítja meg, a százados ciprusok lombja itt a mandzsu császári dinasztia ősi temetkező helyét árnyalja be, melynek gyönyörű emlékműveiben a régi khinai művészet mennyi csodálatra méltó remekeit őrizgeti az ősök emlékét szent tiszteletben tartó kegyelet.

Mikor a mandzsuországi vasút építésére vonatkozó első alkudozások folytak, a khinai császár megbízottjait erősen aggasztotta az a gondolat, hogy a gőzmozdonyok dübörgése nem fogja-e majd megzavarni a sírjukban szunnyadó császárok százados nyugalmat? Formálisan kikötötték tehát, hogy a vasútnak legalább tíz kilométernyire el kell kerülnie Mukden falait és a sírok környékét, hogy a holtak békéje meg ne zavartassék.

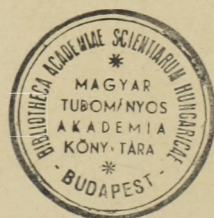
A vasút első nyomjelzése alkalmával a mérnökök tényleg betartották a tíz kilométernyi távolságot és messze elkerülték a vasút irányával Mukdent. A boxer felkelés után, a tetemesen megváltozott viszonyok következtében, azonban úgy látszott, hogy a khinai hatóságok aggodalmai is eloszlottak és most már a császári sírok és a város közötti területen huzódik át a vasútvonal, sőt egyenesen keresztülszeli Mukden lakosságának régi temetkezési helyét, a nélkül, hogy ezáltal az elhunyt ősök nyugalma a legkevésbé is megzavartatnék.

Az orosz vasútépítők oly módon gondoskodtak a pihenő ősök iránt való kegyelet megőrzéséről, hogy minden megbolygatott és áthelyezett sírért befizettek egy szép kis kerek összeget a khinai hatóság pénztárába, amiből valószínűleg a gyászoló utódoknak is jutott valami és ezen jól alkalmazott varázsszer azután Mukden környékén minden időre biztosította az élők és a megholtak nyugalma.

Öt év Mandsuországbán.

VASUTRÉSZLET A LIAN-TUNG ÖBÖL PARTJÁN.

Mukden állomás mellett egész új városrész is épült és egy nagy kiterjedésű sík területet a különálló új téglapépületek, cserépfedelű kaszárnyák és raktárak foglaltak el. Az állomás előtt a kétkerekű, öszvér fogatos, khinai taligák sokasága várta a jövevényeket, a hajcsárok lármás kiabálással kínálgatták

Torony Liau-jáng mellett. Pai-ta-ci.

fogataikat az érkező utasoknak. Egy sűrű facsoport által körülvevett, érdekes formájú, régi köemlék mellett apró sárfalú, szegényes házak csoportjai között vezetett az útunk, néhány kilométer hosszban, a várost kerítő, belső téglafal felé, mígnem elérjük Mukden délnyugati kapuját, melyen át egyszerre a hamisítatlan, khinai világ közepébe jutott be az utas.

Első pillanatra meglepő az a hasonlatosság, a mi Mukden és Peking közt fenáll és amint a keskeny utcákon beérünk Mukden belsejébe, önkénytelenül is a nagy éjszaki főváros emlékei kezdenek életre ébredni bennünk. Ugyanolyanok a falkerítéssel határolt utcái, szürke, cserépfedelees, apró házai, a kereskedők ezerféle áruit mutogató, nyitott boltjai, fantasztikus alakú cégerei, a koldusok és a kóbor kutyák alkalmatlan csapatai, a tolongás, kiabálás, szóval a hamisítatlan, eredeti, khinai világ.

Az első benyomások után a gyakorlottabb szemű figyelő lassanként észreveszi a sárga-bőrű khinaitól elütő, sötétpiros arcború és kiállóbbr arcesontú mandzsú típusokat, a szürkeruhás, ferdeszemű mongolokat, az asszonyok széles, tarka frizuráit, el nem nyomorított lábait, aztán az igazi orientalis környezetből erősen kiválik egy-egy vendéglő vagy üzlet orosz felírású címtáblája, a nyüzsgő néptömegben gondtalanul ögyelgő orosz katonák csoportja.

Itt-ott a magas árbócon, a háromszínű zászló jelzi az orosz őrség helyét vagy az állomásparancsnok lakását, az orosz-khinai bank épületét, sőt még esetleg a hosszú hajú és nagy szakálú, apostol-kinézésű orosz pópával is találkozhatunk Mukden utcáin. Az őseredetű tipikus mandzsú világba, már egészen új színárnyalatokat kezdtek belerajzolni a gyorsan változó idők. Mukden, Dél-Mandzsúországnak kormányzóságának székhelye, Dél- és Közép-Mandzsúországnak jelentékeny ipari és kereskedelmi központja ez időben mintegy 180 ezer lakost számlált, de népességének egy jelentékeny része az ott állomásozó mandzsú katonaság volt. Igen eredeti jelleget kölcsönöz a városnak, hogy egész utca sorai egy-egy iparág művelői által vannak elfoglalva. Egész sor a kovácsok és a

rézműveseké, a takácsok és kötelesek, az agyagedény és porcellánárosok, a prémkereskedők, különféle kézi ipar művelői, mind külön sorokban foglalják el tarka kirakatú, nyílt üzleteivel az utcák sorait. E tarka nyüzsgő üzleti élet, a mit az elmúlt századok szinte érintetlenül hagytak, az őseredeti mandzsu világ egy

Khinai templom romjai Liau-jang mellett.

darabját varázsolja a bámuló európai szemlélő elé. Miután bejártam az ősváros legérdekesebb részeit, megszemléltem a történelmi nevezetességű emlékeit, a császársírokat, a palotát, a tróntermet, az ég és föld templomait, ellenállhatlan vágy vonzott még Mukdennek, egy egyszerűbb, gyászos emlékü helyére, a katolikus misszió romjaihoz, mely az 1900. évi boxer lázadás véres tragédiáinak volt egyik szomorú színtere.

A lerombolt kolostor komor falai között, egy öreg francia barát kalauzolt és sirva mutatta meg a helyet, a hol az agg GUILLON püspököt és derék szerzeteseit a boxerek lefejezték és velük háromszáz khinai hívőnek vérével öntözték a kereszténység ezen mártír oázisának füstölgő romjait.

Mikor elhagytam Mukdent és a falak mentén elszórt sírok százezrei mellett haladva, újra elértem

Ószeriogat Mukden tájékán.

a vasútállomást, a mukdeni látogatásom benyomásai egy sajtószerű képsorozathoz alakultak össze a képzeletem előtt. Úgy tűnt fel nekem, mintha az itt töltött idő alatt Mandzsuországnak történetének változatos korszakait láttam volna átvonulni előttem. Az ősidők eredeti egyszerűségében élő nép lassu átalakulásának sokféle fokozatait, az elmúlt századok változó időszakait, élőképben összefoglalva láttam meg Mukden falai között, míg kívül az egymást föl váltó korszakok határaiként ott emelkedtek előttem a százados, ős

sírok, a melyek közt kanyarogva siklik keresztül a legujabb kor jelképe : a vasút.

Mukdentől tovább északkeletre még mindenütt a Liau-ho széles völgye mentén halad a vasútvonal és egész útjában a termékeny, jól művelt szántóföldek széles barázdáit szeldeli keresztül.

A vasút közelében elszórt falvak, magányos tanyák szakítják meg néha a táj egyhangúságát, majd a

Mukdeni típusok.

Liau-hó felé irányuló, széles, kavicsos völgyeket, kiszáradt folyómedreket vág át a vonal, jelentékeny hosszúságú vashidakon keresztül a teljesen holtnak tetsző kiszáradt vízmedreket. Az esős évszak ideje alatt a száraz medrek egész szélességét kitölti a kopár hegyekről lezúduló, rohanó vízár és a vasútépítés folyamán, sőt még a forgalom megnyitása után is gyakran egész hidakat sodort magával a felhőszakadások óriás tömegű vize; oly helyeken, a hol az év tíz hónapjában száraz lábbal lehet átmenni a széles,

kavicsos folyómedren. Mukdentől majdnem háromszáz kilométerrel tovább északkeletre, *Kuan-csen-ze* nevű állomás mellett, egy régi közlekedési út szeli át a vasutvonalat, mely Mandzsúországnak második provinciális székvárosához, Kirinhez vezet.

A vasutállomástól mintegy 120 kilométer hosszban, lassan emelkedő hullámos vidék mentén halad

Utcái élet Mukdenben.

ez az út a Szungari erdős hegyektől szegélyezett mély völgye felé. Az út mentén csak apró földművestanyák és jelentéktelen, sárkunyhós falvak adnak változatosságot az erdős, halmos vidéknek. Minden 20—25 kilométerre magas árborra tűzött háromszínű lobogó jelzi az orosz katonai őrtanyák helyét, hol fedett hajlékra és biztos pihenő állomásra lel a fáradt utas.

Két napi megerőltető utazás után kellemesen meglepő kép az, amint egyszerre az út egy kanyarulatánál, erdős hegycsúcsok által körülövezett hosszú völgyben, Kirin csipkés szegélyű, tornyos bástyafalai feltűnnek és a Szungari partja mentén mintegy három kilométer hosszban húzódó város látképe kibontakozik a szemlélő előtt.

Mukdeni tipusok.

Kirin a hasonló nevű provincia kormányzósági székhelye, mintegy 150 ezer lakosú város, mely a mellett, hogy a Szungari folyó, vagy amint itt nevezik, Kirin-ula útján a mandzsuri nagy alföld víziútjaival közvetlen összeköttetésben áll, azonkívül az országot átszelő főközlekedési utaknak is csomópontja és így Mandzsúországnak nemcsak közigazgatási, de keres-

kedelmi szempontból is egyik legjelentékenyebb városa.

Kirin az 1673. esztendőben kezdett épülni és lakossága az utóbbi évek folyamán jelentékenyen felszaporodott. Főnevezetessége az arzenál, de löpor-malmi, meg kőedényipara nagyhírű, Buddhista temploma és kolostora pedig ma is a legdiszesebb egész Mandzsorszá-
gban.

Mukdeni mandzsui nő.

Az oroszok az utolsó évek folyamán itt jelentékeny építkezéseket tettek, úgy, hogy néhány ezred számára állandó kaszárnnyák, tiszti lakások és raktárak vannak készen és ezekkel együtt egy egész kis orosz telep létesült itt, a vasut-
vonaltól oly tetemes távolságban, a Szungari partján. Elhagyva Kirint és újra visszatérve a vasutvonalra, az Kulan-csen-ci előtt mintegy észrevétlenül haladja át a csekély halmokon huzódó vízválasztót, melyről a folyók már keletre az óriás Amur vízgyűjtő

területébe futnak össze. A mint a vasút egy tekintélyes hosszúságú vashídon átfutja a felső Szungarit, már egy szélesen kiterjedő, homokbuckás alföld egyforma, változatlan vidéke terül el mellette egész Harbinig, a keleti vonalszakasz csatlakozó pontjáig.

Harbin az új Mandzsuországnak legérdekesebb pontja, mely a Szungari partján elterülő néptelen homokpusztaságon öt év alatt 20 ezer lakost számoló várossá gyarapodott és kedvező fekvésénél fogva szinte kiszámíthatlan jelentőségű jövőnek nézett elébe.

A vasuton három irányból és a Szungari vizi útján érkeztek meg a legkülönbözőbb termények Harbinba, hol már öt modern berendezésű gőzmalom őrlötte a Szungari alföldjén termelt búzát; sörfőzdek, szeszgyárak és fűrészmalmok dolgozták már fel a vidék különféle terményeit; a Mongolföldről ide irányuló marha-, sertés- és lókereskedés pedig innen,

Mukdeni mandzsui nő.

mint központból látta el a vasútmenti távolabb eső vidékek szükségleteit. 1903-ban az orosz vasúti igazgatóság Harbin területén jelentékeny térségeket osztott ki házhelyek számára és a vételkedv oly meglepő arányokat öltött, hogy az árak egyszerre az európai városok telekárainak nivójára szöktek fel oly helyen, a hol néhány év előtt a gazdátlan területek beláthatlan kiterjedésben hevertek parlagon és teljesen értéktelenül.

Kocsizó mandzsú nő.

Harbin mellett közel egy kilométer hosszúságú vashídon szeli át a vasút a Szungari folyót, aztán északnyugatra fordulva, csaknem folytonosan egyenes irányban vág keresztül azon a sík, futóhomok sivatagon, mely a közép Szungari balpartja és a Noni alsó folyása közti óriási területet elfödi. A vonal ezen szakasza az egész mandzsúországi vasút legegységesebb része. Változatlan, növénytelen, kopár homokpusztaság, melyen a szél repülő, sárga homokszemekből a folyton vándorló apró buckák hullámainak alkotja össze. A vasút

is helyenként úgy be van futva, hogy a pályából semmi egyéb nem látszik, csak a sinpár messziről csillámló, sugár egyenesben futó acélvonala.

Harbintól a vasút mentén közel 300 kilométernyire esik Cicikar város, melyet a vasutépítés megkezdése előtt még Mandzsucsó legelzártabb helyének tartottak és Khina különböző vidékeiről a gonosztevők legkülönfélébb fajtáit deportálták oda. A száműzöttek aztán büntetésük fokozatai szerint részint a városnak

Mukdeni típusok.

állandó felügyelete alatt álló lakosai lettek, egy részök pedig az időleges vagy az egész életükre szóló rab-szolgaság keserű kenyerére jutottak.

Cicikar a Noni folyó balpartján elterülő homokpusztaság szélén épült és mint a legtöbb nagy khinai város, egy külső földfallal van határolva. Az utazó előtt első pillanatra feltűnik, hogy Khina legkülönbözőbb tájainak jellemző néptípusai mind megtalálhatók itt, de az igazi khinai és mandzsú lakosságon kívül a mongol és a mohamedánus is nagy számban van képviselve a mintegy 60 ezer lakost számláló városban.

Ci-ci-kar a Hei-lung-kiáng provinciának kormányzósági székhelye és rég időtől fogva északnyugati Mandzsuoorszáág főkereskedelmi központja. Vásárai, melyek rendszeren szeptember és október hónapokban tartatnak, egész Mandzsuo- és Mongolország kereskedőinek találkozóhelye, de ez időben szolgáltatják

Orosz világ Kirin utcáján.

be a kormányzáságnak adóikat a prémvadászok is és nagyértékű szőrmeiket itt cserélik be a mindennapi életszükséglet különféle cikkeiért.

Mandzsuoorszáág déli tartományaiból *Cicikar*ral egy régi nagy közlekedési út tartotta fenn az összeköttetést, de egy direkt út is vezetett innen Pekingbe, mely a Mongolföldet átszelve, a nagy falnak Szinfin-kou nevű kapuján át vezetett be Csili tartományba.

Ezen 1300 kilométer hosszú vonal volt a posta és a császári futárok útja és ezen irányban szállították a deportált gonosztevőket is a hideg északi városba, Cicikarba.

A vasutépítés Cicikar környékén is jelentékeny változást hozott létre, sőt a híres vásárok jelentősége is nagyban megesappant azóta, hogy a vasút mentén

Mandzsui falu Kirin környékén.

az év minden szakában állandóvá kezdett már válni a kereskedelmi forgalom. Az oroszok katonai szempontból is fontosnak tartották *Cicikart*, az állandó és az átvonuló orosz hadsereg számára létesített terjedelmes épületek jelezték már, hogy az orosz haderő egyik állandó bázispontjául volt kiszemelve a Nóni folyón való szabad átkelést védő ezen jelentékeny város.

Cicikartól a Noni jobbparti mellékfolyójának, a Jalnak völgyét követve, emelkedni kezd a pálya a Nagy-Kingán hegység keleti lejtője felé, hol a Szungari és Noni széles alföldjéről néhány meredek lépcsővel emelkedik fel a vidék a Kingánnak nyugatfelé

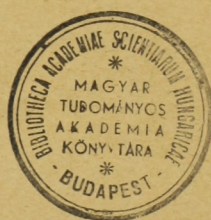
Részlet Kirin látképéből.

elterülő, magas fensíkjára. E lépcsős hegyszegélyen, az Irektei és Buhátu állomások között erős emelkedéssel, merész kanyarulatokban és egy közel három kilométer hosszú alagúton keresztül kapaszkodik fel a pálya a Kingán hegység felföldjére. Itt a csaknem teljesen néptelen, öles bozóttal benőtt, terjedelmes préri vidéken futva, a *Kailár* nevű folyó völgyének

Öt év Mandsuországbán.

KIRIN, A SZUNGÁRI PARTJA.

irányát követi, míg el nem éri a *Dalai-norból* kifolyó *Argunt*, melyet átlépve, a Transzbajkália határán elhagyja Mandzsuoországn földjét.

A mint itt nagy vonásokban lerajzoltam annak a hatalmas, új vasútvonalnak az útját, a mely a Japáni- és Sárgatengerek partjairól kiindulva, mintegy 2500 kilométer hosszban szeli át Mandzsuoországn földjét és a mint elmondtam a mélyreható változásoknak sorozatát, melyek a vasút létesülésével ezen előbb alig ismert, elzárt földdarabon életre ébredtek és a forgalom megnyitásával már valóságos diadalútra indultak; egyszerre elérkeztem Mandzsuoországn legújabb történetének azon időpontjához, mikor egy váratlan és az egész világot meglepő fordulat merészen elvágja az orosz politikának terjeszkedési útját és a Mandzsuföldön az oroszok által óriási áldozatokkal létrehozott fejlődésnek irányát egyszerre gyökeresen megváltoztatja.

Ezzel ismét egy egészen új időszak nyílik meg a távol Kelet történetében, melyben Mandzsuoországn sorának további intézését a keletázsiai politika új mesterei veendik kezökbe, hogy az eddigiektől eltérő, új irányelvek szerint fogjanak hozzá ez érdekes ország kereskedelmi és gazdasági kihasználásához.

Az a körülmény, hogy az orosz terjeszkedési politika Mandzsuoországnban tökéletes csalódással végződött és hogy ennek folytán az ott kialakulóban lévő új életviszonyok egyszerre messzemenő változásnak lettek alávetve, azt hiszem, nem csökkenti a mandzsuoországi vasút építése történetének érdekességét, sőt talán igazolja e könyvnek létjogosultságát, melyben egy letűnő, érdekes kor változatos időszakaiból van feljegyezve néhány epizódus.

TIZENNEGYEDIK FEJEZET.

Hazafelé Japánnak.

A MANDZSUORSZÁGI vasútak építés-vezetőségének átadtam 1903. év tavaszán az összes reám bízott kész munkákat és a nyár derekán már a leszámolásokat is befejezve, egyszerre teljesen szabad ember lettem. Aztán Mandzsuországból Vladivosztokba költöztem át, hogy onnan, még mielőtt végleg elhagynám a távol Kelet érdekes tájait, egy időre a bájos Japán gyönyörű szigetein keressek hosszú, fáradságos munkám után üdülést és pihenést.

Érdekes dolog, hogy mikor már oly közel állott előttem az időpont, hogy a távollétem hosszú esztendei után újra visszaindulhattam rég nem látott hazámba, szinte megmagyarázhatlanul egyszerre csodálatosan nehezemre esett végbúcsút intenem annak a tájnak, a melylyel öt évi küzdelmes idők sokféle emléke oly szorosan kapcsolt össze.

Vladivosztokból igazi búcsúzásra való, esős, ködös reggelen indultunk el a Kobe-Marú nevű pompás japáni gőzösön Korea partjai mentén Japán felé.

A hajón néhány orosz tengerésztisztből álló kellemes társasággal ismerkedtem meg először; azonkívül a Szibirián át Vladivosztokba érkezett világjárók érdekes vegyes társaságával is hamarosan össze-

barátkoztunk, kik között bár az angolok és németek voltak túlnyomó számban, Európa majdnem minden nemzete képviselve volt. Néhány keletázsiai angol hölgy Vladivosztokból meg Genzánból indult a déli kolóniák felé, a távol Keletnek jól ismert kedvelt

Kínai templom Kirin mellett.

alakja, KAISERLING gróf, a híres bálnavadász, szintén Genzánban csatlakozott hozzánk.

A hajón a képzelhető legkitünőbb ellátásban volt részünk és így az érdekes, tarka társaság, a kellemes, nyugodt hajóút és Korea partjainak és kikötőinek előttünk elvonuló gyönyörű, változatos látképe, mind hozzájárultak, hogy utazásunk minden tekintetben kellemes legyen. *Genzán* és *Fuzán* kikötőkben tett

rövid kirándulásaink alatt a koreaiak eredeti és különleges életéről szerezhettünk egynéhány futó benyomást.

A késő alkonyodás búbajos lila színében, úsztak Dél-Korea partjai, mikor elhagytuk Fuzán kikötőjét és hajónk új irányt vett a japáni partoknak, *Nagasaki* felé.

A tenger tükréből meredeken felbukkanó óriási sziklaszirtek csúcsai, mint az egymás mögé állított színházi kulisszák lenyesett szegélye, oly élesen váltak ki az alkonyfényben úszó nyugoti ég ragyogó háttereiből; míg a hegylejtők hullámai lefelé folyton sötétedő indigókék árnyalatokban olvadtak egybe a tengeröböl vizével.

A hosszú, tágas hajófedélen már estebéd után elszórt csoportokban, kényelmes, fonott székeken lustálkodva élvezte a tarka utazótársaság a kellemes estét és a felséges alkonyodás lassan változó varázsképeit.

A születő est szövegnélküli színjátékának legmegkapóbb részlete az, mikor a szürkülő sötét vízszin szegélyén felbukkan a teli hold, mintha éppen a tenger kristályvizében fürdött volna, oly ragyogó ékes.

Amint lassan feljebb emelkedik, az est fényessége elterül a végtelen tengeri tájon és a búbajos esti ragyogás varázslata rezgi át a mindenséget.

A hajószalon ablakai nyitva voltak, odalent valaki SCHUBERT szerenádját zongorázta és egy szép bariton hang halkan dalolta hozzá a kellemes áriát. A hajó sűgva szeldeste a sötét víz színét és tájtézkzó fodorban csapódott a nyomában két hosszan elnyúló, csillogó hullám.

Az egész társaság némán, gondolatokba merülve ült, mintha mindenki közösen azon egy érzés hatása

Öt év Mandszországban.

CZIGIKÁR LÁTKÉPE.

alatt lett volna. hogy itt, a magasságos csillagos égbolt alatt, a szürkességbe elvesző végtelen víz színén, a mindenség nagyszerű fenségének közepette, micsoda eltűnő parányi semmiség is egy ember.

Soká eltartott, míg a pompás est hatása alatt az önmagába való mély elmerülésből lassanként felébredt a tarka társaság és ismét megindult a legkülönbözőbb nyelveken folytatott társalgás, kacagás, eleven élet. A hajószalonban is vidámabb muzsika kezdődött, élénk keringők könnyű ütemei hangzottak fel a románcok bús akkordjai nyomán.

Legérdekesebb útitársunk egy galambősz öreg svéd, ki folyton élénken társalog és a változatos úti élményeiből idézget vidám epizódusokat. Mindenki csodálja a fiatalos kedvű aggastyánt, aki 75 éve dacára egy kis földkörüli utazásra szánta el magát. Már bejárta Szibiriát, most Khina meg Japán érdekesebb pontjait készül megtekinteni, aztán Amerikán keresztül akar hazautazni Stokholmba az unokáihoz.

Az úti társaságnak általánosan kedvelt alakja két érdekes fiú. Az egyik egy tejképű, bajúsztalan, szép szőke német, a másik egy fiatal tudós japáni. Elválhatatlanul folyton együtt vannak és német nyelven foly köztük a társalgás.

A német egy kémiai gyár vegyésze, a másik mérnök valami japán kőszénbányánál, épp most van hazatérőben németországi tanulmányútjából.

Rendesen tudományos tárgyak fölött vitatkoznak és mind a kettőn meglátszik, hogy alapos a képzettsége. A mint egyszer hosszasan hallgattam őket, épp a gáz, a kőszénkátrány és az anilin festékgyártás részleteit tárgyalták. Ha valami tudós német professzor így hallhatta volna vitatkozni őket, hát gyönyörűséggel telt volna el a szíve tőle.

A leányos arcú fiatal vegyész minden ízében tipikus északnémet, olyan, mint egy eleven csepp vér a nagy nemzet testéből.

Élénken, de komolyan beszél, látszik rajta, hogy amit mond, azt előbb jól meggondolta és a mint gondolkodik, azt alapos rendszer szerint teszi. Észre lehet rajta venni, hogy beszéd közben kissé megerőlteti magát, mert azt akarja, hogy amit mond, az föltétlenül helyes legyen. De nem is tűr el semmi ellenmondást, hanem azt azonnal tüzesen megcáfolja vagy kicsinylő gúnnyal utasítja vissza. Szóval kész, fiatal tudós, kiből még a németeknek bizonyos fokú szögletessége sem hiányzik, ami egészben véve nem hat kellemetlenül.

A japán fiú meg egészen más típus.

Mindenekfölött meglátszik rajta, hogy sokat tanult a németektől. Elbeszéléseiben a rendszeres logikus előadás egészen németes, de első nevelését bizonyosan angol iskolából kapta. A beszédje csendesebb, a hanghordozása egyhangúbb, a mozdulatai nyugodtabbak, mint a németé. Társalgás közben soha sem támad, a legcsekélyebb gúnnyra elhallgat, vagy ha még erősebben támadják, egyszerre a meghajló, szerényen mosolygó japánivá zsugorodik össze, csak a néha-néha felcsillanó szemeiből látszik, hogy mindezek dacára a dologról neki mégis meg van a saját külön véleménye.

Mintha a német meg az angol tulajdonságaiból csak annyit olvasztott volna bele a japáni vérébe, a mennyi épp legelőnyösebb.

Az orosz utasok között erősen kiválik két fiatal tengerésztiszt, az egyik tüzér a «Poltáva» nevű páncélos hajón, a másik a «Gromoboj» cirkálójó hadnagya, mind a ketten szabadságidejük élvezésére indultak Japánba.

A ki sokat érintkezett kozák vagy orosz gyalogsági tisztekkel, főleg olyanokkal, kik Mandzsuországnak a világtól elzárt tájain töltötték szolgálati idejük jó részét, az orosz tengerésztisztekkel érintkezve meglepődve veszi észre az óriási különbséget és önkénytelenül is be kell vallania, hogy az orosz tengerésztisztek a kellemes, jó modor és a szeretetreméltóságnak valóságos mintaképei.

A mint a födélzeten eltöltött pompás est lassanként az éjszakába hajlik, az utasok egy része már nyugalomra vonult és csak azok, a kiknek lent a hajóközépben jutott hálófülke, maradnak fenn a hűvös éjszaka jó részén át.

Egy nagy árbocterék mellett hosszú, fonott székeken, tarka selyem párnákon három hóferruhás angol hölgy pihen. Kettejük halkán beszélget, a harmadik talán alszik, vagy még mindig a végtelen ragyogó éj varázsát élvezi.

Az angol kolóniák nyári vándormadarai ezek az egyedül utazó hölgyek, kik a forró időszak folyamán bejárják az északi partokat, Korea meg Japán üdülőhelyeit és csak szeptemberben térnek vissza elhagyott fészkeikbe, Sanghaiba, Honkongba vagy Khina belséjébe.

Ez érdekes vándorok rendesen egyedül, a férjeik nélkül utaznak, de minden kikötőben várják már az ismerőseik, kik előre küldött leveleikből értesültek a jövetelükről. Aztán a vizitek, ebédek, vásárlások, tenisz-partik, kirándulások töltik ki a látogatásuk minden idejét. Ilyenkor egész csomó új ismeretségre tesznek szert, főleg innen van, hogy a távol Kelet minden kikötőjében van néhány európai ismerősük.

Az angol hölgyeknek a beléjük nevelt csodálatos önállósága, meg a rendkívül kényelmes hajóutazás, a

jól berendezett hôtél-élet, de főleg a sok tekintetben különös, a nőknek majdnem korlátlan szabadságot biztosító angol etikett tesz csak lehetővé, hogy élvezetes legyen az ily egyedül való utazgatás.

Első pillanatra nagyon különösnek tűnik fel például, hogy a hölgy, a ki egyedül lakik a kikötő szállodájában, a barátait a hôtél éttermében vendégül látja, vagy a férje barátjának a lakásán vizitel. Ez, bár maga nőtlen ember, ebédet rendez az ismerős hölgy tiszteletére és pedig nem valami nyilvános helyen, hanem a saját jól berendezett lakásán, a hova a helybeli barátai feleségestől jelennek meg.

Természetes, hogy az ily legényember házának jó hírnevéhez nem férhet semmi kétség és így ott a magányos hölgy minden tekintetben kifogástalan környezetben tölthet el egy kellemes estét.

A társas érintkezésnek e különleges helyzeteiben az angol etikett finoman kijelölt határai mindig biztosítják a nők iránt tartozó tisztelet legmagasabb mértékét. Viszont a nő, ha egyedül van is egy férfi társaságában, nagyon meg tudja őrizni a méltóságának azt a fokát, a melyben még nagyon kedves lehet a nélkül, hogy a legcsekélyebb jogot adná a bizalmaskodásra.

E különös szokások és illemszabályok, melyek a mindennapi kicsinyességeken felülemelkednek, alapjokat a nő okos öntudatosságában és a férfi kifogástalan korrekt gondolkozásmódjában birják és már a lét finomabb, emelkedettebb felfogásának a megnyilatkozásai.

Az idő lassanként jól éjfélre hajlott, már alig volt künn valaki a fedélzeten. Mint valami álomszerű, ellebbenő képek vonultak el újra előttem a sokféle útibenyomásaim és a kellemes, hűs esti légben a zavar-talan, csendes szemlélődés felséges élvezetének tetszett.

Mikor aztán már a homályos fedélzet utolsó néhány kis villámlámpája is kialudt, mint lebegő fehér árnyék, surrantak el mellettem a fehérruhás hölgyek és egymásután tűntek el a hajó lépcsőin, mintha valami szinpadi sülyesztő vitte volna el őket a sötét mélységbe. Ideje volt nyugalomra térni.

Másnap kora reggel már elértük Japán egyik legszebb kikötőjét, a világjáró turisták találkozó helyét, Nagaszakit.

Akár hányszor megfordultam már a bájos szigettengeren, mely a kikötő bejárata előtt elterül, de annak szépségeivel soha sem tudtam betelni.

Hasadó hajnal fényénél, vagy a déli napsugárban, de még a viharfelhős ég szürke leple alatt is, mindig bájos az a sok apró örökzöld sziget, a színek, formák és körvonalak folyton változó alakulásaiban mindig vonzó és megragadó.

E bájos szigetrajon át lassú méltósággal evez be hajónk a jól védett öböl belsejébe, hol egyszerre a hajóktól népes világkikötő forrongó, nyüzsgő életének közepébe jut be az ember.

Hajónk csak néhány órát időzött Nagaszakiban, hol az utasok nagyrésze kiszállt, hogy az innen naponként induló postahajókon a világ négy tája felé elszéledjenek.

Mi is hamarosan elvitorlázunk a szép Japán beltengeren tovább északkeletnek.

Az estebédnél már nagyon kis társaság van együtt. Egy hosszú asztalnál ülünk, a japán kapitány az asztalfőn, mellette jobbról az egyetlen hölgy utas, aztán sorban a többi vendég, mindössze hatan.

Az asztal végét a hajóorvos és a többi japán hajós-tisztek foglalják el. A pazarul diszített ebédlő villamfényben úszik, az asztalon óriási őszirózsa csok-

rok között, díszes gyümölcstálak vannak tornyosan felrakva szőlővel, banánával, friss fügével, vérpiros dinnyeszeletekkel. Illatos, izléses, ragyogó az asztalon minden.

Apró japáni fiúk, szinte nesztelenül, ügyesen sürgönek körülöttünk, figyelmességük a csodával határos, szinte kitalálják a gondolatunkat.

Aztán az úti társainkkal is tökéletesen össze szoktunk már, úgy, hogy az a néhány ember, a kivel a napokig tartó hajóúton reggeltől estig együtt vagyunk, úgy tűnik fel, mintha mind már rég időtől ismert jóbarátunk volna.

Gyönyörű időben, a kedves japáni partok mentén, zavartalanul foly az utazásunk, míg végre egy bájos öböl zöld partján kikötünk és az eredeti japáni világ közepében egy luxussal berendezett hotelben ütjük fel ideiglenes otthonunkat.

Néhány nap alatt aztán már teljesen beleszokunk a japáni világba. Apró gyaloghintókon járjuk az apró tarka házak közt kanyargó utcákat, a műárosok boltjait, a porcelánfestők műhelyeit, a selyem himzők, ezüst- és bronzművesek üzleteit, melyek mindegyike csupa érdekes kis múzeum az európai ember szemében.

Aztán kirándulunk a közeli hegyek közé. Pompás műutakon, regényes völgyekben ciprusok, mangó fák, sötétzöld levelű narancs erdők lombjai közt rejtőző ősrégi templomokhoz, köemlékekhez, vagy valamely érdekes hegyszakadékhöz.

A szállodába megtérve, a fizikai jólétünkről furfanggal kieszelt haditerv szerint gondoskodnak. A konyha, a kiszolgálás és az étterem nyújtotta magasabb élvezetekről KIPLING RUDYARD, az utazó angol báró ittlétében rimes verseket zengett.

De a kit az étterem nyújtotta reális élvezetek nem hangolnának poetikus hangulatba, az a felséges estebéd után kísétál a tengerpart zöld pázsitjára, a ragyogó hold-fényes esti tájban bizonyynyal érzelmes románcok jutnak az eszébe. Az pedig, a kinek még ez sem volna elég költői és talán kelletlenül dörögve megy haza lefeküdni, a mint elégedetlen gondolatokkal összehúzza az ágya fölött a fátyol függönyt, a nyitott ablakredőnyökön át, kedves keringők andalító ütemeit fogja hallani és szerelmes szerenádok fogják harmonikus rezgésbe varázsolni a szívét. A hôtél közelében, egy magányos parkban, a fák közt elrejtve, mindennap éjjelig játszik egy kitünő zenekar. A nyári éjben minden ház ablaka nyitva van, a hús esti léggel együtt lopózik be az álmodókhoz az andalító szerenád.

Egy nap a szálloda éttermében, a rendes hosszú társas asztalnál ültünk és épp bevégeztük a reggelinket. A menü kitünő volt, az asztal tele rózsákkal, a hölgyek habkönnyű fehér ruhákban elragadók voltak, a hőség sem volt elviselhetetlen, mert az asztal fölött zúgó villanyos szárnyak legyezgettek bennünket.

Reggeli után egy kis kirándulásra indultunk fel a zöldlombú kanyargós utakon a hegytetőre, a miszionáriusok kolostorába. Egy a hajóútról ismerős angol hölgynek gyámfia, valami féljapán kis árva tengerész fiú nevelkekedt ott a hittérítők intézetében, ő érte mentünk be, hogy a szegény elhagyott gyermeknek egy jó délutánt csináljunk.

Az igazgató szelid szavú, barátságos szerzetes, szívesen adta ki a fiút, lekisért bennünket a rácskapuig, hol elbúcsúzott tőlünk.

TAMÁS gyerek nagyot lélegzett, mikor a vaskapu bezáródott mögötte. Félév óta nem volt ily sza-

bad délutánja, bizony sok gyönyörűség is várakozott rája.

Ráhagytuk, hogy csinálja meg a programját, aztán mentünk utána a gyümölcs üzletbe, a bazárokbba, a könyves boltba, végig jártuk a kis árva fiú földi gyönyörűségeinek összes tárházait. Mikor végre vágyainak netovábbját a citromos fagylaltot is megkapta, már alig birta cepelni a sok összevásárolt drágaságot.

Magunk is belefáradtunk már a bolyongásba és egy ősciprusok által beárnyalt buddhista kolostorba tértünk be pihenőre.

Széles, kikopott kőlépcsőkön emelkedtünk fel a díszes előkapuig, melyet kétfelől egy-egy haragos tekintetű bronz harcos alakja őrzött.

A kapu lépcsőn térdepelve, földig hajolva vén koldús könyörgött felénk, feljebb néhány szürke tógás buddhista szerzetes kíváncsian csoszogott elénk, egyikük mindjárt kalauznak ajánlkozott.

Óriás, ős fenyőfák alatt, vastag törzsű alacsony pálmák között egész sor kőszobor állt.

Üde, friss lég húzódott át a ciprusok alján, a kőszobrok mohos lépcsői kényelmes pihenőhelyül kínáltak, oda telepedtünk.

A borotvált, fényes koponyájú szerzetes megállt előttünk, mélyen meghajolt és japánul üdvözölt. TAMÁS is meghajolt és felelt neki japánul, ez az a nyelv, a mit az édes anyjától tanult. A vén barát tiszteletteljesen megkért bennünket, hogy ha érdekesnek tartjuk, megismerteti velünk az istenek szobrait, akiknek a társaságába pihenni jöttünk.

TAMÁS értelmesen fordította le a beszédet angolra, arra a nyelvre, a mit az édes apjától tanult és láthatólag büszke volt rá, hogy a tolmácsunk lehet.

A barát letérdelt egy szelid arcú, borotvált fejű

kegyes tekintetű szobor előtt, a mint hosszasan feltekintett rá, elkezdte magyarázni a jelentőségét. Ez Jizó, az utasok patronusa, az asszonyok és gyermekek védelmezője, maga a szelidség és megtestesült jószág.

Mellette a lángok közt trónoló haragos arcú isten, Fűdó, ki az egyik kezében kötelet, a másikban kardot tart, hogy ezekkel büntesse a gonoszokat és elűveljedetteket.

Aztán úgy térden odébb csúszott a barát a bájos AMIDA aranyozott szobrához, ki a végtelen fennség istennője és egy égi ligetben, aranyozott lotuszvirág kelyhén himbálódzva örökön mosolyog.

Veles zemben KVANNON, a kegyesség istennője trónol. Ő az, aki a boldogtalankok imádságát meghallgatja és az egek ezer kezét adta neki, hogy mindegyikkel jót tehessen.

Valamivel odébb tölünk, a pálmák közötti kőszobor alján, egy sánta koldús guggol, egyhangú panaszos imádságot dudol és közben a tenyerével a márványszobor térdét simogatja. A barát elmondja aztán, hogy ez BINZURU a csodatévő isten, ki a nyomorultakat meggyógyítja, a sántákat talpra állítja. A kinek fáj valamely tagja, oda zarándokol hozzá, elpanaszolja neki a fájdalmát és e közben a márvány szobornak ugyanazon

tagját dörzsölgeti, míg a csoda meg nem nyilatkozik rajta.

A széles udvar sarkában egy fényes kőlapon leborulva két japáni asszony imádkozik. Előttük tömjén pálcák füstölögnek, följük két magas, babérlevelű tölgyfa sötét lombja hajlik. A tölgyek felső ágai össze vannak fonódva, mintha a két fa egymást átfogva tartaná. Csodatévő erőt tulajdonítanak e különös fáknak; a boldogtalan asszonyok ide szoktak zarándokolni és ha az ölelkező tölgyek alján kipanaszkodhatják magukat, könnyebbség szállja meg a szívüket tőle.

Csodálkozva, meg mosolyogva hallgatjuk a vén papot és TAMÁS-t a fordítót, ki mindezt oly naivan tolmácsolja nekünk. Felkelünk a szobor lépcsőről, pálma legyezőinkkel búcsút intünk az aranyos Amidának és a kőlépcsőkön lassan feljebb vonulunk.

A felső udvar egy szabad helyéről, a mint a hegytetőre tekintünk, különös tájkép bontakozik ki előttünk a falombok közül.

A templom udvarról szűk sikátorok, zeg-zúgos kőlépcsők vezetnek fel a hegylejtőn emelkedő kőteraszokra. Zöldlombú ciprusok, kaméliák és pálmák lombjai közül kibukkanó ezer meg ezer apró siremlék látszik. Számtalan egymásfölötti terraszon lépcsős sorozatban látszanak a fantasztikus alakú kősirok a templom udvartól fel egész a hegy tetejéig.

A hegylejtőn épült csodálatos kőváros egy régi japáni temető az, mit a százados ciprusok sötét lombjai rejtegetnek.

A felső udvarban egy sárga szalma-fedelű, nagy épület, a tulajdonképpeni buddhista templom.

Félre tolható, nagy, széles papirajtók vannak rajta, melyen át festett, fényezett, széles falépcsőkhöz érünk,

A lépcsők hatalmas oltárhoz vezetnek, melyen óriás lótuszvirág kehelyben trónolva látszik az örök buddha nagy arany szobra. Körülötte gazdag arany diszítés és egy egész csoport fantasztikus szobor tölti ki az emelvény két felét.

Kissé fáradtak és kellemesen bágyadtak vagyunk és a széles ajtó közelében újból letelepszünk a lakkozott, vörös falépcsőre.

Előttünk, künn az udvaron páva farkú, fehér galambok sétálnak, a sánta koldús még mindig hangosan imádkozva dörzsöli BINZURU isten fényes térdeit. Fölötte a fenyő lombok között cikádák zenélnek, az oltárokról finom tömjénfüst áramlik kifelé. Valami magasztos nyugalom varázsa fogja be ezt az egész környezetet és nem tudunk, nem akarunk tovább menni innen.

A fényes fejű vén szerzetes is leült velünk a legfelső lépcsőre, maga alá szedte a lábait, kezeit, az ölében összekulcsolta és szelid tekintettel a messze-ségbe révedezve, újra csendes beszédbe kezdett.

Háromezer évvel ezelőtt, messze nyugaton, a mesés Indiában egy királyfi született. A csillagjósok rejtélyes jeleket láttak az égen, a melynek igazi jelentőségét megfejtteni képesek nem voltak és így titok, rejtély és csoda környezte az ifjú születését.

Mint sudár fenyő a Himalája oldalán, úgy nőtt fel az ifjú deli legénynyé, csodaszép királyfivá.

A merre járt, ott a nap is fényesebben ragyogott az égen, feléje hajolt a virágos falomb, a madarak víg zenével kísérték útjában és az asszony, a kire csak rá pillantott, elpirult és a csókját kínálta.

A szép királyfi élvezte a napsugárt, szedte a virágot, kötötte csokorba és szomjasan szívta magába az élet édes mézét.

De egyszerre csak a bájos virágok, a miket letépett, a kezében mindjárt elhervadtak, a miután ma vágyódott, azt már holnap elfeledte és folyton csak új élvezéért, gyönyörökért esengett a lelke. Mignem aztán napról-napra, éjjről-éjjre szomorúbb, csüggedtebb, betegesebb és boldogtalanabb lett.

Egyszer aztán a deli királyfi ott hagyta a fényes palotát, a csillogó világot, a gyönyöröknek puha, meleg fészket és elbujdosott a nagy hegyek közé, a rengeteg mélyébe, oda, a hol soha sem jár ember. Itt a Himalája tövén, csendben, egymagában, mély szemlélődésbe merülve, mint szegény remete töltötte napjait, hátralevő éveit. A mint az évek repültek, tüntek, szívéből kiszálltak a vágyak, a szenvedélyek tüze kialudt, az emberi gondoknak, minden földi bajnak eme forrásai végleg kiapadtak.

Az eltűnt vágyakat, a kihűlt szenvedélyeket a legfenségesebb béke követte, végtelen nyugodtság szállta meg az elméjét és a csodás Nirvána rózsaszín ködébe olvadt fel a lelke. Így a tökéletes boldogság felhőin lebegve, csodás mosolygással az arcán élt tovább a végtelen időig a magasságos örök Buddha.

Csendesen beszélt a vén szerzetes és hosszú közhelyet tartott, hogy TAMÁS lefordíthassa. Szegény fiúnak bizony már fogytán volt a tudománya, látszott rajta, hogy nem nagyon érti ezt a dolgot. Csak egyes jelzőszavakat és rövid mondatokat tudott visszaadni az egészből. Mi a fordításból, meg abból, amit Buddháról tudtunk meg olvastunk, mégis megérthettük az egész elbeszélést, annak lényegét, a szenvedélyektől megtisztult élet végtelen nyugalma magyarázta nekünk az igénytelen, szegény barát, aki úgy térdelt ott előttünk a lépcsőfokon, a kezeit ölében összekulcsolva, arcán a teljes elégedettség boldog nyugalma-

val, mintha épp akkor szűrődött volna át a lelke az örök Nirvána csodás szent kódébe.

Már a sánta koldús is ott kuporgott mellettünk és áhitattal hallgatta a mesélő papot. Egy kis szürke tógás fiú jött hozzánk, nagy rézperselyt csörgetve, rövid monoton verset ismételve gyűjtött alamizsnát. Aztán felkeltünk a csendes hűs helyről, ahol oly különös, varázsteljes hangulatban telt el egy óra. Tamás már fáradt volt, ásítózott és a holmiját kötögette újra csomóba, aztán elbucsúztunk a kíséreinktől, a koldúsok közt kiosztogattunk egy csomó apró ezüstpénzt és szótlánul mentünk le a széles lépcsőkön a nyüzsgő, lármás város köznap zajába.

A következő nap az estebéd után, a hotel terraszán ültünk. A Hold épp akkor bukkant fel a szemben levő sziget hegyormai mögül, a tenger sima volt és ezüst vonalakban verte vissza az est fényét. A száloda kertjében japáni zenekar játszott. Egy csomó amerikai katonatiszt, meg vidám hölgyeik kacagó, hangos társasága élénkítette a terraszt. Apró japáni fiúk csoszogva hordták a hűsítőket és zsi bongó, eleven élet pezsgett az egész nagy házban.

Az én ismerőseim apró bambusz asztalkáknál eloszolva élvezték a hűs esti léget.

Velem szemben egy fehérruhás asszony ült miniatűr csészejéből a kávéját szűrészőlgette. Ő volt TAMÁS-nak, a kis árva gyerekek a pártfogója, kivel tegnap az érdekes kiránduláson voltunk.

Mikor elkészült a kávéjával, felállt és szótlánul ment le a terrasz lépcsőin egész a vízpartjáig és a mint ott csendesen sétált, fehér alakjának háttére a sötét víz volt, olyan volt mint az esti égen vonuló hófehér felhő.

Önkénytelenül is hosszasan elnéztem, míg egy-

szerre egy kis kendő lebbenése ötlött a szemembe, a miről azt sejtettem, hogy talán nekem szól.

Mire leértem a lépcsőn, már jó messze elhaladt a falombos utcán és egy sarkon befordult a hegyek felé. Mikor utólértem, szótlanul, látszólag céltalanul mentünk a zeg-zugos utcákon tovább. Nem is kérdeztem, hogy hová tart, mert észrevettem, hogy unja a zenét, a lármát, a fecsegést, látszott, hogy egy kis zavartalan kóborlásra vágyik.

Amint így hosszan elbolyongtunk, egyszerre csak beértünk abba a szűk sikátorba, mely a hegy lábánál a buddhista templom kapujához vezet.

Az út elhagyott volt csak egy vak tilinkós ballagott el mellettünk, egyhangú szomorú koldús nótáját mélabusan fujta.

Lassan felmentünk a lépcsőn a tágas udvarra, hol a holdfényben a fenyőfák millió tűlevele rezgett és oly misztikus és varázsszerű volt minden. Fent leültem egy széles kőpárkányra és elmerülve néztem a csillagfényben ragyogó végtelen tengert, a lent elterülő város sokezer csillogó lámpafényét és az egész csodálatos, nyugodt éjjeli képet. Mire eszembe jutott a társnőm, eltelt tán egy negyedóra, körülnéztem és elindultam keresni.

Nem messze tőlem, a teli hold fényében a bájos AMIDA aranyarca ragyogott, mellette ott volt Jizó, az asszonyok és gyermekek védője. Azt hittem, hogy ezek társaságában meglelem, aztán tovább mentem, hátha az ezer kezű KVANNON előtt fogom látni, talán a kegyesség istennőjétől óhajt kikérni valamit? De itt a pálmák árnyában sem mozdult meg semmi élő lélek.

Végre a hegyrevezető sikátornál az ölelkező tölgyek alatt a kőlapon ülve megtaláltam. A fatörzsek alatt még csendesén füstölögtek a tömjén pálcák, a

miket a nap folyamán ide zárandokolt szomorú aszszonyok gyújtottak fel ottan, a fák sötét levelei lágyan suttogtak, mintha valaki halkán sóhajtozott volna.

Aztán felállt és a hegytető felé mutatva kért, hogy vezelném fel a terraszokra a csodás japáni temetőbe.

Ahová a Hold fényes sugarai értek, világos volt minden, de a sötét falak, fantasztikus kőoszlopok, a vastag fatörzsek sűrű, átláthatlan árnyékot vetettek és a mint egy-egy homályos helyen átsurrantunk, észrevettem, hogy megborzongott, de azért csak kapaszkodtunk a zeg-zugos uton tovább, feljebb.

Amint néhány száz apró lépcsőt megjártunk, fent világosabb, barátságosabb lett a környezet és újra megnyílt a szabad kilátás előttünk a város fölött a tengerre.

Egy kis kőterrasszon, aranyozott AMIDA szobor előtt tömjén füstölgött, finom illata betöltte a csendes esti léget. A lépcső szegélyén mohos, fekete kőből, ősbabér tölgy látszott kinőni, vastag gyökerei beborították a tömör sziklát. A lombok között mindenféle cikádák zenéltek, valahol a közelben egy éjji madár különös kis rövid dalt ismételt.

A szoborral szemben leültünk egy szarkófágra. Lent a városban az esti élet elcsendesedő zajától tisztán kihallatszott a vak tilinkósok mélabús muzsikája.

Amint felfelé jöttünk, egy szürke tógás alak követett bennünket és közelünkbe a lépcsőre leült. Az összefont karokkal mozdulatlanul ülő szoborszerű alakban megismerjük az öreg buddhista szerzetest, aki tegnap annyi érdekes dolgot mesélgetett nekünk és ott a temetőben szinte jól esett tudni, hogy van a közelünkben valami élő.

A társnőm némán ült a szarkofágon és álmatagon bámult a messzeségbe, a szelíd hold fénye haloványra festette az arcát.

Aztán szinte látszólag összerezzen, mikor egyszer megtörtem a csendet: Nézze csak, itt ezt a különös öreget, úgy látszik nem felejtette el, hogy oly szívesen hallgattuk őt tegnap, ide is elkísért bennünket. Bizony, nyal úgy sejtí, hogy azok közül vagyunk, akik megértik a bölcsök beszédét, a csillagos égnek csodás rezgését és az örök természet bűbajos változásait. Milyen nyugodtan ül itt előttünk az ő mélységes meggyőződésének boldog tudatában, hogy ő már tisztán látja, már megtalálta az igaz utat, mely elvezeti őt a csodás NIRVÁNÁBA.

A társnőm kissé elmosolyodott, könnyű fehér csipkekendőjét a nyakán összébb húzta, aztán nyugodtan, hosszan gondolkodva beszélni kezdett.

Magam is szívesen hiszem néha, hogy azok közül volnék, akik megértik az emberi létet körül fogó mindenségnek mélyebb bölcséletét és most itt a békeség kertjében, a végtelen ragyogó éjszakában teljesen át tudom érezni e vén bölcs boldogságát, akinek a szívében nincs már semmi vágy, semmi más kívánság, csak békén, mosolyogva nézni a végtelen mindenség örök rezgését. El is hiszem, hogy ő a maga módja szerint tökéletesen boldog lehet, de úgy tűnik fel nekem az ő boldogsága mintha az egy halott átszellemült arcáról tükröződnék vissza.

Ennek a boldogságnak borzongató, fagyasztó, jéghideg a képe. Ez az öreg filozófus bezárta a szívét az emberek számára, abba a szeretet meleg sugara be nem juthat, ő már nem szeret senkit, még tán önmagát sem, csak a véghetetlen, megérthetlen örök ismeretlent.

Akár mennyit foglalkozom véle, engem nem tud felmelegíteni a buddhisták rideg bölcsessége és az ő jégkristályokból épült, fagyos menyorszáruk után bíz én nem vágyakozom.

Aztán felállt, de újra gondolatokba merülni látszott. Egész este szomorú volt, mint az asszonyok lenni szoktak, ha soká egyedül vannak, de e pillanatban úgy tetszett, mintha egyszerre felderült volna az arca és még a Hold fényében is meglátszott az elpirulása. Érzéstől remegő lágy hangon, mintegy magának beszélve így fejezte be: «Bizony nem kell ahhoz valami sok filozófia, hogy az ember a NIRVÁNA rózsaszín felhőit meglássa és igazán boldog lehessen. Én nem kívánok soha nagyobb boldogságot, mint mikor a nyakam köré fonja a karját egy aranyhajú bébi, — a kis lányom — és tudom, hogy ott van a közelemben az uram.»

Egészen felvidulva indultunk el, mosolyogva intettünk búcsút a csodálkozó öregnek: Ti kopasz fejű bölcsek, csak elmélkedjete tovább, hogy melyik hát a legigazibb út, a mely elvezeti az embert a boldogsághoz. Gyorsan lebotorkáltunk sok száz lépcsőn, síkátoron, sötét udvarokon át a templom kapujához.

Néhány gyalog-hintós japáni fiú olálkodva várta már a jöttünket és apró kocsijaikban gyorsan röptettek az alvó város utcáin keresztül a tenger partjára.

A kikötőben már ott horgonyzott indulásra készen a hajó, melyen másnap elhagytam Japánt. Az utolsó napon, szinte ellenállhatatlan erővel fogott hatalmába a honvágy. Egyszerre tűrhetetlenül hidegnek és érthetetlenül üresnek találtam az ottani élet sokféle tarkaságait és igazi örömmel hagytam ott a ridegen számító, józan filozofusok különös világát, hogy elvitorlázzam szép hazám jól ismert tájai felé, hol tudtam, hogy vannak akik a jöttömet igaz szeretettel várják.

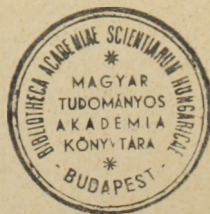

KÉPEK JEGYZÉKE.

	Lap
A mandzsuoországi vasút építésének ünnepélyes megnyitására összegyűlt társaság	1
Az első talicska föld	2
Mandzsua katonaság a vasutépítés megnyitásánál	4—5
Mandzsuoorszag térképe	6—7
Részlet Vladivosztok látképéből	8—9
Vegyes társaság Vladivosztok utcáján	12
Részlet Vladivosztok látképéből 1897-ben	16—17
A vasút Peking falai előtt	18
Sih-hoang-ti császár, a nagyfal építője	21
A nagyfal lebontott része	22—23
A vasút átvezet a nagyfal lebontott részén	24—25
Zárókép	25
Kikötő az Imán folyó partján	28—29
Az orosz trojka	31
Zárókép	34
A vasutépítés kezdete	37
Khinai munkások a sátor előtt	42
Koreai munkások a vasút mentén	45
Koreai vasutépítő munkások a sátor alatt	47
Zárókép	52
Az első telepem	56
Kozák falu temploma	67
Nikolszk temploma	70
Épülő vasútrészlet	84
Sziklavevágás	85
Téli táj az épülő vasút mentén	93
A lépcsős pálya	104—105
Az első mozdony, amely Nikolszk felől belépett Mandzsuoorszag földjére	105
Khinai katonaság	107
A légnymású sziklafuró	110
Az épülő határszéli állomás, Pogranicsnaja 1899-ben	112—113
Fagallérba szorított khinaiak	115

	Lap
Az első alagút az orosz-mandzsú határon	124
Téli táj a vízvázalstón	139
Orosz szabadságolt katonák a vasúti munkánál	147
Blagovjesczenszk látkepe	155
Lerakott khinai fegyverek Kirinben	157
Az oroszok által elfoglalt khinai ágyúk	159
Orosz önkéntesek az Amur partján Blagovjesczenszknél	162
Az első orosz templom a Mandzsúország határán	169
Épülő vasutrézlet a Van-lung-keu hágó nyugoti lejtőjén	171
A Sziaó-szui-fün folyó partja	172
A Sziaó-szu-fün gránitvidéke	175
A Murén folyó partján épülő orosz telep	177
Murén állomás	179
Kkinai földműves kunyhó	183
Buddhista oltárok	185
Orosz gyalogos katonák	186
A-zsi-hó vidéke	207
Vashid a Szungarin keresztül Harbinnál	244 245
Az alagút fölötti hegytető látkepe	246
Khinai vasutépítő munkások	248 249
Az alagútépítés kezdetén	249
A lakásom	251
A népségem	253
A munkásaim	254 255
A kozákok földsánca	256
A kozák őrmester	257
Kozák tisztek	259
Az őrség elosztása	260
Kozák lovasok a vasúti töltésen	264 265
Az alagút falazása	264
Munkások és katonák az alagút kapuzata előtt	267
Az alagút kapuzata	269
Port-Artur kikötő bejárata	276
Port-Artur. Az épülő új városrész 1902-ber	279
Port-Artur. A khinai városrész részlete	281
Dalni főutcája	283
Dalni utcája	284
A városháza Dalniban	285
Vasutrézlet a Liau-tung öböl partján	286 287
Torony Liau-jiang mellett. Pai-ta-ci	287
Khinai templom romjai Liau-jiang mellett	289
Összvérfogat Mukden tájékán	290

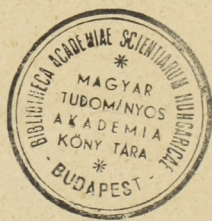
	Lap
Mukdeni típusok	291
Utcái élet Mukdenben	292
Mukdeni típusok	293
Mukdeni mandzsú nő	294
Mukdeni mandzsú nő	295
Kocsizó mandzsú nők	296
Mukdeni típusok	297
Orosz világ Kirin utcáján	298
Mandzsú falu Kirin környékén	299
Kirin. A Szungári partja	300—301
Részlet Kirin látképéből	300
Khinai templom Kirin mellett	303
Cicikár látképe	304—305

TARTALOMJEGYZÉK.

	Lap
A szerkesztő előszava	1
I. fejezet. Mandzsrország megnyitása	1
II. „ Vladivosztok	9
III. „ Vasúton Pekingből Mandzsrországha	17
IV. „ Előkészületek a vasutépítéshez	26
V. „ Vasutépítés a Tajehas völgyében a Van-lun-hoi hegyen át	35
VI. „ A mandzsrországi ősz	53
VII. „ A tél Mandzsrországhban	83
VIII. „ A mandzsrországi vasutépítés tavaszi epizódusai	90
IX. „ A vasutépítést megszakítja a boxerháború	138
X. „ A háború után Vladivosztokból Harbinba	167
XI. „ Vasutépítés Shító-héce körül	211
XII. „ Alagutépítés a Cseng-lung-ce hágó alatt	245
XIII. „ Déli Mandzsrország állapota közvetlenül az orosz- japán háború előtt	271
XIV. „ Hazafelé Japánon át	302
Képek jegyzéke	322

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIA

KÖNYVTÁRA 1992 /19. 57. N. SZ.

Г. У. П.

